

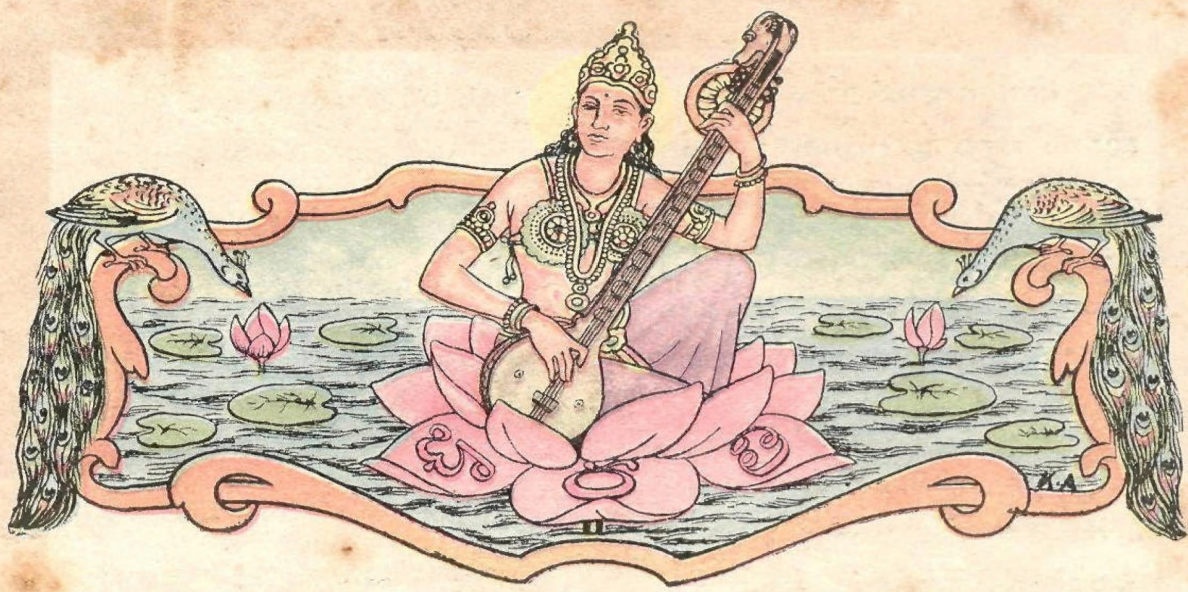

చీ పా బ లి

హాధవపెద్ది గోపాలకృష్ణ గోఖలే, చెన్నపురి.

నంపు. ౧౦ శ్రీముఖ సంవత్సరము, ఆశ్వయుజమాసము (ఆష్టోబరు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౧౦

పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి
[మహేశ్వరాశ్రమము]

ద్వితీయరంగము

లక్ష్మణనేన మహారాజనభ

మహారాజు

భూసురపుంగవు, లేత

ద్వాపరమున కావ్యగోష్ఠి తత్పరు లగు మీ

యాసంపూర్తి శ్రవణము

మాసుకృత ఫలంబు గాక మరియొం డగునే !

మీరో సమస్త విద్యా

పారంగతు, లఖలకావ్య భవ్య సమీక్షా

ధీరులు, సంగీతకలా

పారీణులు, విమలదేవభాషాకవులున్.

కావున మా కెరిగింపం

గా వలె విపులముగ కావ్యగానంబులు మీ
కేవిధముగ రుచియించెన్ :

కోవిద సమ్మతి యథార్థగుణకంబు గదా !

మహేశ్వర భట్టు

చిత్తము మహాప్రభూ ! మీ రిశేష శేము

షీధురంధరులు, రసజ్ఞ శేఖరులును.

అట్టి మీసన్నిధానమునందు మేము

వ్యాఖ్యనేయుట కేవల మాజ్ఞావలన.

మేము వినలే దితఃపూర్వ మీమనోజ్ఞ

గీతగోవిందసంగీతరీతు లెపుడు !

తనివి తీరగ గానామృతంబు గ్రోల
జ్వరము వాసె పుటాయితశ్రవణములకు !

కానవచ్చుచు నున్నవి గానకళను
శీఘ్రకాలములో మార్చుచిన్నె లెన్నో.
అయిన, జయదేవ కవిశేఖరాష్టపదుల
పాట కెపుడు జగత్తులో లోటు రాదు !

వామదేవ దీక్షితుడు

మాళవ వసంత దేశవరాళి గుణక
రీ గుణక్రియలును, ఘూర్జరీ విభాస
భైరవులును, రామక్రియ పాడినాడు
రక్తకంఠముతో కవిరాజు నేడు.

మ్రోగుచున్నది ఘూర్జరీరాగ మింక
మాశ్రయోయుగళంబున మధురకళల.
కవివరేణ్యుని యదృతగానకలన
కావ్యబంధము వంధురీమోదార మయ్యె !

నీలకంఠమఖి

కవులు ప్రాయశముగ గాయకుల్, జయదేవ
కవివరుం డఖండగాయకుండు.

నేటిగానమునకు నిజముగా గంధర్వు
లైన వివశులగుట యబ్బురంబె.

కావ్యవిషయ మింక శౌడేశ, అన్యథా
యీకవిప్రకాండు డెంచకున్న
వివరములను కొన్ని విద్వద్విద్యోదార్థ
మడుగదలతు మాజ్ఞ యయ్యెనేని.

మహారాజు

సుమనసుల భాషణంబుల

కమర్న కవి కేం కలుగు? అగుటక సంగో

చము వీడి కావ్య మియ్యెడ
పిమర్న చేయంగ దగును విబుధప్రవరా.

నీలకంఠమఖి

ఎందు జేర్చవచ్చు నీనవ్యకావ్యంబు ?
కాదు నిండురూపకముగాని,
శ్రవ్యకావ్య మైన సంపూర్ణముగ కాదు,
గేయకృతియు గాదు కేవలముగ.

ఉమాపతి

ఏల చేరవలయు నేశ్రేణిలోనైన ?
సూక్ష్మదృష్టితోడ జూచునెడల
ప్రతికీర్తిద్రురచన ప్రత్యేకమై యుండు,
కూడు నన్నిగతులు కొన్నియెడల.

ఏగుణంబు మిగుల హెచ్చుగా గాన్పించు
చుండు దానివలన నొదవు నాఖ్య
యెట్టి కృతికి నైన. ఈమహాకావ్యంబు
నందు గేయగుణము తుందిలంబు.

నీలకంఠమఖి

వినుతి కెక్కినారు పెనుకటికవివరుల్
వేలకొలది పద్యవితతితోడ
సర్గబంధములను సంఘటించి యుదాత్త
వస్తుకథన శౌరవంబు మీర.

ఇందు గేయసంఖ్య యిరువదినాలుగు
పదియుకొడువ నూరుపద్యములకు.

ఇట్టి గ్రంథమునకు నేవిధంబుగ మహా
కావ్యసంజ్ఞ యీయగలము చెప్పుడి !

శరణమ్మిశుడు

గ్రంథబాహుళ్యమే మహాకావ్యమునకు
కాదు లక్షణః మమరుకకవివతంసు *
పద్యమొక్కటై నూర్బంబుగములకు
సాటి యని విన్నదేగద సరససూక్తి.

వామదేవదీక్షితుడు

శ్రీమదాచార్యదండి శాసించినాడు
సర్గబంధంబునందు నష్టాదశమిత
వర్ణనమ్ములు చేయగానలయు ననుచు :
కలవె యన్ని యేతగ్గీతి కావ్యమందు ?

శరణమ్మిశుడు

సంఖ్య కష్టాదశమ్ముగా సంతరింప
గ్రంథమున వర్ణనలు మహాకావ్య మగునె ?
స్వీకరింపగవలె దండి చెప్పినట్టి
పలుకు కేవలసూచనప్రాయముగనె.
వస్తుగౌరవవిస్తృతి వర్ణనమున
కలుగుట సమంజసము మహాకావ్యసృజ్ఞ.
గర్భితముగ వర్ణన లన్నికలపు, విషయ
గౌరవముకూడ చెలగు నిక్కావ్యమందు.

వామదేవదీక్షితుడు

వృత్తములు గేయములకన్న నుత్తమమ్ము
లనెడి ఛందోవిదాశయ మఖిలవిబుధ
సమ్మత; మ్మిందు గీతికాసరణి యుండు
కతన న్యాయత కలుగదే కావ్యమునకు ?

ధోయికవి

శ్రవణసౌఖ్యము లక్ష్య మేఛందమునకు ;
చదువవచ్చును పద్యాలనరణి వీని,
పద్యమునకైన గీతికావదముకైన
రాగతాళాల వరుసను రక్తి మొండు.

వామదేవదీక్షితుడు

ఒకట శార్దూలవిక్రీడితోక్తితోడ †
అవల నొకదాన పుష్పితాగ్రాహ్యయమున
పృథ్వియని యింకనొక్కచో పేరుచొనిపె
వృత్తములయందు ; అథాన వెలితిరాదె ?

ఉమాపతి

ప్రకరణార్థమునకు భంగంబు గూర్చి త
త్పదములే ప్రధానతను వహింప
అనగ వచ్చు దోష మని : చమత్కారంబె
ప్రతిఫలించె మూడు పద్యములను.

వామదేవదీక్షితుడు

అతిమధుర మైన శబ్ద విన్యాస కలన
సారె సారె కలంకారచతురిమమున
పదశరీరముపై నిల్చి భావగరిమ
గనుగొనగ నీదు బుద్ధి నీకావ్యరచన.

ధోయికవి

మాటలను రీతులందును మధురిమంబు
ద్యోతితం బైన శోభకే హేతు వగును.

* అమరుకకవే లేకః శ్లోకః ప్రబంధశతాయలే.

† కందగోపి యమాయలే విరచయన్ శార్దూలవిక్రీడితమ్.

చిరవిరహే యిలొక్క పుష్పితాగ్రామే.

అహో విబుధయశావతం వహసి తన్వి, పృథ్వీగతా !

అథను మగు శబ్దచిత్రమే మైన కావ్య,
మిందు నీపదలంకృతియే యెసంగు.

మహేశ్వరభట్టు

వివిధవిధముల గీతగోవిందమందు
కడు విశృంఖలరీతి నిక్కవివరుండు
రతిని వర్ణించుకతమున రక్తి హెచ్చు
దే పఠనపాఠనములు దేహమునయి?

గోవర్ధనాచార్యుడు

ఇందుల కవి రాధాగో
విందుల లీలలు భక్తి వివశుడై యా
నందంబున మకరంద
స్యందినవోగుంఘనముల నభివర్ణించెన్.
జనియింపవచ్చు నొకదో
మనుష్యరతివర్ణనమున మదిని వికారం
బనఘమతి దివ్య చరితము
వినంగ నేలగు కల్లు వికృతి మహాత్మా!
రసికప్రవరుల కెల్లన్
రసాపకర్షకము కాదు రతివర్ణన; మీ
యనదృశకృతి దాత్పర్యం
జెనంగు జీవేశ్వరైక్యమే తలపోయన్.
ఎరుకగలవార లందురు
శరీర మాద్యంబు ధర్మసాధన మని. త
ద్వరవాక్యంబును మెచ్చని
విరాగులకు దేహ మన్న విసుగు కవీశా!
మీరు వినోదార్థముగా
నేరిన దోషములె కాక యితరము లెన్నో

అరోపింపగ జాలుదు
హారక, నిజదృష్టిదోష మున్న జనంబుల్.

మహేశ్వరభట్టు

భక్తులకు రసికవరులకు పండితులకు
కవిజనంబుల కిది మహాకావ్య మగును.

మహారాజు

మణిహారమును పుష్పమాలికం జుట్టి
గ్రంథరాజము భద్రగజముపై నుంచి
వివిధవాద్యములతో వీధులవెంట
వైభవముగ నుత్సవము సేయవలయు.

శిల్పిచే జెక్కించి శ్రీజయదేవ
కవిరాజనామమ్మ గారుత్మతాశ్మ
ఫలకభాగమ్మన భర్తాతరముల,
జాలమార్గముమీద సంధింప వలయు.

కవిరాజు భార్యకు గౌరవార్థముగ
నర్పించినార మీయాధరణాలు
ఒసగినారము తటిన్యద్యానవాటి
బిందుబిల్వం బనుపేరిట కవికి.

తగు బిరుదంబుగా తన భాషితంబె
మన కవీంద్రునకు పద్మావతీచరణ
చారణుం డని నభాస్తారు లెల్లరును
అంగీకరింతుగా కైకకంఠ్యముగ!

[హర్షధ్వనులు]

మహేశ్వరభట్టు

దేవ, మీకపుల్ విక్రమాదిత్య హర్ష
ధరణిసాస్థానకపులకు తగ్గి పోరు,

మహారాజు

వాచః పల్లవయ త్యుమాపతిగర,

స్సందర్భశుద్ధిం గిరాం

జానీతే జయదేవ ఏవ, శరణ

శ్లోఘ్యో దురూహద్రుతేః,

శృంగారోత్తర సత్ప్రేమేయ రచనై

రాచార్య గోవర్ధన—

స్వర్గీ కోఽపి న విశుతః, శ్రుతిధరో

ధోయీ కవిత్వోపతిః.

వామదేవదీక్షితుడు

యది హరిస్మరణే సరస మ్మనో

యది కథాసు విలాసకుతూహలమ్,

సరసకోమల కాన్త పదావలీం

శ్రుంఘ తదా జయదేవ సరస్వతీమ్.

నీలకంఠమఖి

సాధ్వీ మాధ్వీక, చిన్తా న భవతి

భవతః; శర్కరే, కర్కశాఽసి;

ద్రాక్షే, ద్రక్ష్యంతి కే త్వా? మమృత,

మృత మసి; క్షీర, సీరం రసస్తే;

మాకంద, క్రంద! కాంతాధర,

ధర సతులం, గచ్ఛ! యచ్ఛన్తి భావం

యావచ్ఛృంగార సారం శుభమివ

జయదేవస్య వైదగ్ధ్య వాచః.

మహేశ్వరభట్టు

యద్గాంధర్వ కలాసు కౌశల

మనుభ్యాసంచ యద్వైష్ణవం

యచ్ఛృంగార వివేక తత్త్వ రచనా

కావ్యేషు లీలాయితమ్,

త త్సర్వం జయదేవహృదితకవేః

కృష్ణైకతానాత్మనః

సానందాః పరిశోధయన్తు సుధియః

శ్రీగీత గోవిందశః.

గోవర్ధనాచార్యుడు

శ్రీ భోజదేవ ప్రభవస్య రామా

దేవీసుత శ్రీ జయదేవకస్య,

పరాశరాది ప్రియవర్గకంఠే

శ్రీ గీతగోవింద కవిత్వ మస్తు!

(అనువృత్తము)

—గి. కరటకశాస్త్రి

ఇతడు అగ్నిహోత్రావధానిభార్యకు అన్న; విజయనగరము సంస్కృతనాటకసమాజములో విగ్రహకుడు; ధూపసతిలవాడు కావున ధనాశాభిధూతుడు కాదు; గిరీశమును చూడగానే అతడు సాత్వికవేషధారియైన కపటి అని తెలుసుకొని “ఇతని నిక్కవసుండి శీఘ్రమే సాగనంపవలెను; లేకుంటే మోసమువస్తుం” దన్నాడు. అగ్నిహోత్రుని కోపహ్వల నార్పుటకు గిరీశము స్తుతి మొదలుపెట్టితే “మా అగ్నిహోత్రునికి తగినవాడు దొరికినా” డని హాస్యముచేసెను. ఆవధాని తాను వేదాభ్యాసము చేసినప్పుడు దమ్మిడి వివాపుస్తకాలకి ధర్మపైబడెను; రసకొడుకు ఇంగ్లీషుమొదలు పెట్టి సాల్వి పది పదిహేనుసూసాయీలు సాడుచేస్తున్నాడనేసరికి “కోల్లకు విలువైనమాట అన్నావు బావా” అని ఎకసక్కములాడెను. పిమ్మట నెంక ఊతమును “పచ్చమొకటి చదువు” మనేసరికి నాడు “పొగచుట్టుకు సతిమోగి” అని చదువగానే “నెబాన” అని వ్యంగ్యముగా మెచ్చుకొన్నాడు. ఇంతవరకు అతని విగ్రహక భావము కృత్తుయింది.

సుబ్బిని లుభావధానికి పెల్లిచేస్తానని అగ్నిహోత్రుడు చెప్పగానే “బావా, ఈసంబంధముచేస్తే నీకొంపకు అగ్గిపెట్టుతా” నన్నాడు. అతనిఅక్క “నూతిగోపకుతాను, అన్నయ్యా, ఏల్లాగైనా ఈ సంబంధము రేపే మార్గ మూలోబించు” అని బతిమాలుకుంటే ఆమె కేదో రహస్యముచెప్పి సమాధానపరిచి కార్యప్రసాహములతో కాలిపెట్టినాడు.

ఇతని అధ్యాపనవిధానము రెండోఅంకము రెండోరంగములో వర్ణించబడినది. శిష్యునిచేత ఆర్పెల్ల కోమాటు పుస్తకము పట్టించేవాడు. అప్పుడు విద్యార్థి కొత్తకోకాలు పాఠశ్లోకాలూ ఒక్కలాగే కనబడేవి.

శ్లోకాలు ముందు భట్టియము వేయించేవాడు—అనగా నుడిపాతము వర్ణించేవాడు. లెక్కలు, ధూగోళము, దేశచరిత్ర మొదలైనవి మాని నిరుపయోగములు, అననుభూతములైన విషయములు చెప్పేవాడు. చదువలొగుండేది. ఇంకోవిశేషము. తాను నాటకములలో విగ్రహకపాత్రము తీసుకొనేవాడు గనుక శిష్యునికిమాతాస్త్రివేషము వేయించి పెద్దచాంతాడులాంటి అర్థముకాని సంస్కృతముముక్కలూ, హిందుస్థానీ ముక్కలూ వర్ణించేవాడు. నాలుగుకోసలకైనా ఒకశ్లోకముచెప్పడాని కితనికి ఓపిక లేదు. పట్టణమువదిలి ఆగ్రహారానికి వచ్చినప్పుడు సొసూపాక పుస్తకము తీయుమంటే శిష్యునికి సంస్కృత మేమివచ్చేను? అందుచేత శిష్యునికి విముఖత కలిగి వాడు ఇంగ్లీషు చదువుతో నిశ్చయించినాడు; కాని చెప్పించేదాత ఏమీ? సరిగా ఈతరుణానికే శాస్త్రులుకి మంచి అవసరము తలపించింది. శిష్యుని కాడవేషము వేయించి లుభావధానికి మాయపెట్టి చేస్తే సుబ్బి కీసంబంధము తప్పుతుంచే ఆలోచన తోచింది. కావున శిష్యునితో “నా కొకకవ్యసాగ్యమైన రాచకార్యము తలపించింది; అది నీవు నిర్వహించుకొని వచ్చినట్లయితే నీకు ఇంగ్లీషు చెప్పించడమేకాకుండా నాకొమార్తె నిచ్చి వివాహము చేస్తా” నని ప్రమాణము చేసినాడు. యథావిధిగా ఈకుట్ర సాగింది. రామప్ప లుభావధానికి ముగ్ధున్న హిమమని ఎరిగి ఆతనితో మంచిచేసుకోనంది అతనియింటికి వెళ్లేసరికి మధురవాణి కనబడింది. శాస్త్రులుగారు ఆమెకు పరిచయము. వారిని శిష్యుని మానీమాడగానే ఆడవేషముసంగతి గ్రహించి “ఓహో! నాటకాలలో చెడి పగటివేషములోకి దిగిందా మీగతి?” అని అడిగింది. పిమ్మట కొంత ప్రసంగము నడిచినతరువాత శాస్త్రులు ఆమెనలహోకోరెను. అందు కామె “రామప్ప, మీనాక్షి, సిద్ధాంతి—వీరిముగ్ధురికి లంచముపెట్టితే కార్యము సానుకూల మవు

తుంది. హెడ్ కాన్ ప్లేటిల్ని కట్టుకోవలెను. నేను వెనుక నుండి సమయోచితముగా హంసచేస్తా”నన్నది. ఇంతలో రామప్పవచ్చినాడు. కొద్దికాలముకిందులనే పోలీసు వాళ్లకి లంచ మిస్తానని పాతికరూపాయలు ఒకరివద్దగిర పుచ్చుకొని పులుగులోవేసుకొన్నాడు. పోలీసువాళ్లూర వంటారా? మనిషి నొకడిని తైనాతీ ఉంచి తక్షణమే సామ్యమృతారు. రామప్పచేతిలో కానైనా లేదు. మధురవాణి నడికితే ఆమె రుసరుసలాడి తనవద్ద సామ్యలేనందున తాకట్టుమీద బతులుతెచ్చుకొమ్మని సరుకుఇవ్వబోయేసరికి కరటకశాస్త్రీఆరూపాయాలిచ్చి రామప్పగండము తప్పించినాడు. మాయకుబ్బిపెల్లెసం దర్శమున రామప్పకు ఐదోవంతులంచ మివ్వడాని కొప్పుకొని స్థిరపరచి అతడు ఊళ్లోలేనప్పుడు ఏకరాత్రి వివాహము కానిచ్చి లంచ మొగవేసినాడు. లోకజ్ఞానము కల గడుగువాడు కాని అవధానిద్యయమువలె తెర్ర కామ, శకునియెడల శాస్త్రమే కర్తవ్యమని యెంచి మెలకువతో మెలగేవాడు. లుబ్ధునివద్ద పుచ్చుకొన్న శుల్కము అపహరించవలెనని ఇతనిఉద్దేశము కాదు, కుబ్బిపెల్లె మాన్పించడమే అతనిపట్టు.

శిష్యుడు మధురవాణికి కంటే నిచ్చినసిమ్మలు ఆమె నాన్ని దాచిపెట్టి కంటేతననేకాని గడప తొక్కనివ్వనని రామప్పను నిర్బంధించినందువల్ల అతడు హానికేను బనాయించి లుబ్ధునిశీకమిడికి తెచ్చినాడు. శాస్త్రీకి, తనమెడకు బ్రహ్మహత్య చుట్టుకొంటుందనే భీతి పట్టుకొన్నది. కంటేను బహిరంగముగా మధుర వాణికిచ్చేస్తే కేసు ఉండనేఉండదు. మధురవాణిని కంటే ఎరువడిగి శుల్కముగా తానుపుచ్చుకొన్న సామ్యతోహడా దానిని సౌజన్యారావుగారికి పంపు టకు నిశ్చయించినాడు. మధురవాణికి కంటే తిగిగి రాదని భయము వేస్తే దానిభిరిను తా నిస్తానని శాస్త్రీలు మాట యిచ్చినాడు. సౌజన్యారావుగారి స్వభావము చక్కగా ఎరిగినందున శాస్త్రీల కీర్తనము కలిగింది. సౌజన్యారావుగారితో నిజముచెప్పితే లుబ్ధావ ధానికి సిద్ధమైన ఉరి తనమెడకు తగులుకొంటుందని భయమువేయడముచేత తనచర్య గుట్టుగా నుంచినాడు.

ఈ పాత్రము నాటకములో ముఖ్యమైనది. శాస్త్రీ పరోపకారి. కుబ్బిని లుబ్ధునకు పెల్లిచేయ కుండా ప్రయత్నించినవాళ్లలో ఇతడే ముఖ్యుడు. ఆ కార్యభారము ఇతడు పూనడానికి రెండుకారణము లున్నవి: మొదట ఆసంబంధము తన కిష్టములేదు. రెండోది, తనచెల్లెలు ప్రాణత్యాగము చేస్తా నన్నది. ఈ రెండింటిలోను పరోపకారవాంఛ అంతగా కానరాదు. తనకార్యము నిర్వహించుటలో శిష్యుడుచేసినసాయము నకు తనమాతురి నిచ్చి పెల్లిచేసి ఇంగ్లీషు చెప్పించుతా నన్నాడు. మాటసాయము చేసినంతమాత్రాన నలభై రూపాయా లిస్తానంటే సంతోషించక శుల్కములో సగము లంచ మివ్వమని నిర్బంధించి తుదకు ఐదోవంతు కొప్పుకొన్న లంచుంటి, వంచకుడు, బడాయికోరు అయిన రామప్పంతులు నోట్లో బెడ్డకొట్టినాడు. ఇది గొప్పపని. మోసగానిని మోసముచేతనే వంచించవలె నని నిశ్చయించి తనకారూపేరూదాచి చిరిగడ్డము తగి లించుకొని శిష్యుని కావేషమువేసి, కార్యవాదికనుక రామప్పంతులు మర్యాద కాపాడవలెనని తన్నడుగక ముందే పాతికరూపాయలు ఇచ్చినాడు. పొగకితే ఎవరికైనా భుజాలుపొంగుతేవని ఎరుసను కనుక రామప్ప జడాయికబుద్ధకుచ్చాటు వేసినాడు. మధురవాణి సంసారి స్త్రీకన్న మర్యాదతో ప్రవర్తిస్తున్నదని రామప్ప ఎంపి కను పొగడినాడు. తాను వేశ్యాలోలు డై నందురు వేశ్య సాయమువలన తనకార్యము సాధించినాడు; కాని శిష్యుని సానియిళ్ల పెంబు తిప్పి కొంతవరకు పాడుచేసి నాడు.

ఈపాత్రముమూలాన సమకాలీన-ఆచారవ్యవ హారములు కొన్ని విశదీకరింపబడ్డవి. ఒక్కసారిమాత్రము ఇతని స్వార్థపరత్వము తేటపడ్డది. “డిప్యూటీకలెక్టరు గారు నాయునిద్యారా కబురంపినారు; కాని, ఆతని ఆశ్రయము నాకు నచ్చలే” దని మధురవాణి చెప్పగా ఆయనప్రాపు దొరికితే లుబ్ధావధానిమిడికేసు పోతుం దనీ, తన కేప్రమాదనూ రాదుగనుక తనకొరకైనా కలె క్టరుగారిని మంచిచేసుకొమ్మనీ మధురవాణిని బతి మాలుకొన్నాడు. అందుపై నామె—“పురుషు లెంత

స్వార్థపరులు—మీకు చేతనైతే నన్ను చిత్రగుప్తునికీ తార్చి మీసాపమలను మాపుకొందురుకాబోలు! నా యిష్టానిష్టములతో మీకు పనిలేదు; మీకార్యసాధనమే మీకు కావలసిన" దని తెగచీవాట్లు పెట్టగా నంటనే నైతిమిద కొంగువేసుకొని వెళ్లి నాడు.

—౬. సౌజన్యరావు

చిల్లరపురుషపాత్రములలో సౌజన్యరావు పాత్రము మేలైనది; ముఖ్యమైనది. నాటకకథతో ఇతనికి సంబంధము తక్కువే; కాని ప్రతిముఖ్యపాత్రముతోనూ కొంచెమో గొప్ప సంస్కరముంది. గుణగణముబట్టి పాత్రాధిక్యము గణిస్తే ఈపాత్ర మధ్యత్రయమైనది. ఇతడు చేసినపని కొంచెమైనా ఇతని గుణసామగ్రిపాత్రము ప్రశంసనీయును. "చేపలకు ఈత, పక్షులకు ఎగరడము సహజమైనట్లు ఇతనికి పగోపకారము సహజము; బహున్యాయమైనవ్యక్తి! అంత మంచివాడు మరిఒకడు లేడు. ముక్కుకి నుటిగా ధర్మమార్గమున పోయేవాడు. మోసము, బడాయి ఇతనికి కిట్టవు. అందుచేతనే "అతనివంటి అచ్చాణ్ణి లర" దన్నాడు కరటకశాస్త్రి. రామప్పనైజము బాగా ఎరిగినవాడుగనుక తన కాలనిసాయ మక్కరలేదని తిమి నాడు. దొంగసాక్ష్యము తాను బనాయించడు; ఇతరులు బనాయించడ మితని కిష్టములేదు. హటసాక్ష్యము కూర్చితే మానీకేసు పోతుందని ఎరిగియుండి అది చేయ నెంచక స్తీడరువృత్తి సంస్కరించడానికి ఒకసంఘము స్థాపించవలెనని ఎంచినాడు. కోర్టులో సాక్ష్యమిచ్చేవాళ్లు సత్యము పలుకనంగుకు మంచికారణము చెప్పినాడు—నిజమాడేవాళ్లు సాక్ష్యినికీ రాదు; సాక్ష్యినికీవచ్చినవారు నిజమాడలేరు. ఎందుచేతనంటే నాదిని బాధించేనిజము నాదితరపువీకుకి అక్కరలేదు; ప్రతివాడిని బాధించేనిజము ప్రతివాడివీకుకి అక్కరలేదు. Cross examination ఆరంభించేసరికి ఎంతటిసాక్షి మాడ కవిత్వము ప్రారంభిస్తాడు. అందుచేతనే పెద్ద మనుష్యులు ఎంతన్యాయతత్పరులై నా బోనక్కడానికి భయపడుతారు. స్తీడరు అసత్యాలు సృష్టించుంటే,

ఉభయపార్టీలసాక్షులు వల్లవేసి నేర్చుకొన్న అబద్ధాలు జడ్జిగారు చెయ్యి పీకేటట్లు వ్రాసుకొంటారు. ఈమాల మాడంతా తన కిష్టము లేదు గనుక సౌజన్యరావుగారు స్తీడరువృత్తి మానుకోదలచుకొన్నారు. "సౌజన్యరావుగారు మహాదొడ్డవారు; కోర్టులో ఎన్నవలసినమనుష్యులు; ఆపదలో ఉన్న ఎవరికైనా ఆయన ఉపకారము చేయవలసినవారే; అధికార్లంతా ఆయనమాట వింటారు" అని రావుగారి ఎదుటిపక్షమువారుమాడా ఒప్పుకొన్నారు. ఆయన ఎప్పుడూ నిజము కనుక్కోదానికి పాటుపడేవారు. సంఘసంస్కర్తలు కావున విరిగిధాంతములలో నూరు ముగ్ధుమైనవి:—

౧. మనవివాళ్లు పెళ్లి చేసుకోగూడదు; ౨. కన్యాశుల్కము కానిసని; ౩. యోగ్యులైనవితంతువులు చక్కగా పరికిలించి యోగ్యులైనవాళ్లను వివాహము చేసుకోవచ్చును. ఇవి లుబ్ధావధానికి చక్కగా బోధించినారు.

రావుగారు సానులను చూడరు. నుంటూరు శాస్త్రిగారి మతమున ఇంగ్లీషుచిరువుకొన్నవాళ్లలో కొందరికి పట్టుకొన్నట్లు ఈచాదస్తము. ఈ Anti nautch movementలో దేశకాలములబట్టి రకరకాలున్నవట— గంజాముగిల్లాలో ౧౮౯౦-౯౫ సం. రములలో ఇట్టిసంఘములు కొన్ని ఏర్పడి చాలా మందియువకు లంగు చేరి సానిమేళములు చూడమని పెళ్లిళ్లు మొదలయిన ఉత్సవదినములలో ఇట్టి మేళములక్రింది ధనము వ్యయముచేయకుండా సభలలో సుసన్యాసము లిచ్చి అందరినీ నిరుత్సాహపరుస్తామని లిఖితపూర్వకముగా ఒప్పుకొనిరి. కాలక్రమమున వారి ఆచరణలో కొన్ని మార్పులు తలపడించి మొదటి బిసినానాటికి సడలింది. అందుచేత రకరకాల anti.. nautch లు బయలుదేరినారు. అట్టివారికి కరటక శాస్త్రి యథాశక్తి anti-nautch లని పేరుపెట్టి నాడు. "పాజుపాజంతా మాటల్లో మహావీరులు; కొందరు పొగలు anti-nautch, రాత్రి pro-nautch-అనగా రహస్యంగా రాత్రిళ్లు సానికొంపల్లో

వారు; కొందరు ఉన్నట్టాల్లో anti, పరాయి ఊళ్లలో pro; కొందరు శరీరదార్ధ్య మున్నంతకాలము pro, శరీరము చెడ్డతరువాత anti; కొందరు బతికున్నంత కాలము pro, చచ్చినతరువాత anti; మరికొంద రదృష్టవంతులు చచ్చినతరువాతమాడా pro, అనగా యజ్ఞాదిక్రతువులుచేసి పరలోకములో రంభాసంభో గానికి టిక్కెట్లు ఇహలోకమందే కొంటారు. జన సామాన్యములో అల్పప్రజ్ఞకలవాళ్లు లభ్యమయినప్పుడు pro, లభ్యముకావంటే anti. ఈపట్టికబట్టి ఈ సం స్కార మేలగు పరిణమించిందో తెలియగలదు. సాజన్యరావుగారు ఈమానమువారు కారు. వారు మనోవాక్కర్మల సదా anti-naught; అందుకే ఆయన్ని అచ్చాణీ అన్నాడు కరటకశాస్త్రి.

రావుగారు లుబ్ధావధానికి చేసిన ఉపదేశము ఎంతఫలవంతమైనదో చూసినాము కదా? ఆ బోధన లేకుంటే లుబ్ధునికి పశ్చాత్తాప ముండు; అతడు మానవుడే కాకపోవును. పాపము పరిపక్వమయినందు వల్ల అతనిబుద్ధి మారింది. రావుగారు అగ్నిహోత్రునికి మాడా హిత ముపదేశించినారు; కాని ఫలము లేక పోయింది. ఆగో అంకములో ఏదో రంగము చూపండి. అందులో అగ్నిహోత్రు డాడినవన్నీ అవకతవకమాటలే. పిల్లల నమ్మకోవడము వాళ్లకుఁబం బములో చూడుతారలనుంది అవిచ్చిన్నముగా జరుగు తున్నది గనుక అది శిష్టాచారము! ఆపిల్లలను వయస్సు చెల్లినవరులకే ఇచ్చినారట; వాళ్లంతా పుణ్యస్థ్రీ చావే చచ్చినారట; బుచ్చమ్మ ప్రారభము చాలక పోవడముచేత వితంతు వైనవట! పెద్దవాడి కిస్తే వైగవ్యము నిశ్చయమంటే, ప్రారభము చాలకుంటే పిన్నవాడికిచ్చినా వైగవ్యము వస్తుంటు. నుమటివ్రాత ఏలాగుంటే ఆలాగు జరుగుతుంది. దాన్ని ఎప్పుడైనా తప్పించగలదా? అన్నాడు. అప్పుడు రావుగారు, “సరే, విధికృతమని మీరు పురుషప్రయత్నము మాను కొంటారా? దానాచేసినా రనుకోండి; విధికృత మేలాగుంటే అలా గవుతుందని స్పష్టమగు పెట్టడము

మానుకొన్నారా? పైసా కాశపడి పసిపిల్లను పట్లపడి పోయినవాడికి మీరు కట్టిపెట్టి వైగవ్యము ప్రాప్తిస్తే పిల్ల ప్రారభ మనడము ఏమిన్యాయమండి?” అని అడుగగా దానికి జవాబు చెప్పలేక “తాత్కల మాత్రము వరశుల్కము పుచ్చుకోలేదా? అదిమాత్రము మానునేమి?” అని ప్రశ్నవేసినాడు. ఈ సందర్భము ననే “మితాత్కలలోనే ఆపిల్లలకి ‘ఇన్ని ఖులాల బంగారము పెట్టవలెను’ అని నిర్ణయించుకోలేదా? అని అడిగినాడు. ఈరీతి ప్రచారములో నున్నట్టు కన బడదు. రెండోపెళ్లి వరునికి పిల్ల నివ్వదలచుకొన్న వాళ్లు సవతిపిడ్డలు, అన్నలు, తమ్ములు మొదలైన వారకు లున్నప్పుడు తమపిల్లకు కొంతసామ్మ కేటాయిం దదానికి ఈవరతు కోరుదురేకాని అందరు తాత్కల లో ఇట్టి ఆచారమే లేదని చెప్పుచున్నను. ఒకవేళ ఉన్నా అది కన్యాశుల్కము కానేరదు. అవధానిగారి మొండివాదనకు ఇది గొప్ప ఉదాహరణము.

సాజన్యరావుగారు రితనికి బోధించినవిషయములు రెండు:—మొదటిది, “మీకుబ్బిన మర్యాదగలయింట బుట్టిన బుద్ధిమంతుడును కుర్రవాడికి పెళ్లిచేయండి”; రెండోది:—మీ పెద్దపిల్లనూట, “ఆమెను వితంతువుల మకముకు పంపండి. సంఘసంస్కారసభవారు ఆమెకు విద్యాబుద్ధులు నేర్పుతారు. ఆమె ఎక్కడైనా సుఖం గా ఉండడము కదా మీకు కావలసినది. ఆమె తాలూకు ఆస్తి కొంత, మీవద్ద ఉన్నదట, దానిని ఆమె కిచ్చివేయండి.” అవధానిగారికి ఈరెండు కిట్ట లేదు. ద్రవ్యాశాసీడితు డౌటచేత వాటి కొప్పుకోలేదు. మొదటిదానికి జవాబే చెప్పలేదు; రెండోదానికి కోపావేశమున—“ఏమిటి ఈ ముండా ఏనుపుసంత! మీ చెవరు? అడెవరై? నాపిల్లా? పకీరుముండ! ఇంటికి నెళ్లగానే నేను ఘటాశ్రాధము పెట్టేస్తాను; లేదా ఆవెగవ పెళ్లిచేసుకోకుండా నాయిల్లు చేరితే ఇంట్లో పెట్టుకొంటాను. అంతేకానిఆస్తిగిస్తీ ఇమ్మంటే ఇచ్చేవాణ్ణికాను” అన్నాడు. (బ్రాహ్మణులలో ఎవరై అయినా జాతి చెడగొట్టుకొంటే ఆమె బంధువులు ఘటా

శ్రాద్ధము పెట్టుదురు.) రావుగా రతన్ని భయపెట్టడలచి
 “బుచ్చమ్మ ఆస్తి ఇచ్చివేయకపోతే మీమీద తప్ప
 కుండా దానాపడుతుంది. నిష్కారణముగా ఖర్చులు
 తగులవి” అని హెచ్చరిస్తే “నేను అగ్రహారపు
 చెయ్యిని. దానా గీవా అని బెదిరిస్తే భయపడేవాడను
 కాను” అని బీరములు పట్కినాడు, అవధాని. ఇంతతో
 దయాదాక్షిణ్యములు లేని దానపుడని గ్రహించి రావు
 గారు, “నామాట విని బుచ్చమ్మ ఆస్తి చిక్కులుపెట్ట
 కుండా ఆమెకిచ్చి గిరిశంకారివీద Abduction Case
 తేవడము ప్రయత్నము మీరు మానుకుంటే లబ్ధావ
 ధానిగారు మీమీద తెచ్చిన కేసులు తీయించేస్తాను.
 మీపిల్లమీద మీకు కనికారం లేకుంటే పోనీ, డబ్బు
 ఖర్చవుతుందనేభయముచేత స్వలాభమైనా ఆలోచించు
 కోండి” అనిసలహాఇస్తే కార్యణ్యము కన్నుకప్పగా,
 “వెళవముండు లేవతీసుకోపోయిన పక్షివెళవ పక్షు
 మున మాట్లాడుతున్నావు, ఏమిపెద్దమనిషివయ్యా? నేనా
 కేసు వదులుకొంటాను! ఆవెళవ కనబడినట్టయినా
 మానీచేస్తాను. పెద్దస్నేహుడు ప్రత్యుత్తానము చేసి విలిచా
 డంటే కేసుల్లో ఏమిసలహాచెప్పతాడో అని భ్రమ
 పడ్డాను. వెళవముండులికి పెళ్లిచెయ్యడపు పోయికాలము
 పట్టుకుందేమి పెద్దపెద్దవాళ్లకి కూడాను?” అన్నాడు.
 చూసినారా సంభాషణ ఎంతమార్దవంగాను, గౌరవము
 గాను ఉందో? తాముచేసినతప్పు చూపిస్తే కోపావేశము
 చేత కొందరు మతిపోయి ఇట్టికారుహళాలు కూస్తారు.
 రావుగారు ఇది తెలిసి కోపపాతక నెమ్మదిగాను, దృఢము
 గానూ “లబ్ధావధానితరపున మీమీద గ్రంథము నడి
 పించవలసినవాడను నేనే. మీకు వృథాగా డబ్బుతట్టు
 బడి, శిక్షా, క్షూణతమాడా సంభవిస్తాయికదా అని
 ఇంతదూరము చెప్పుతున్నాను. మంచికి మీరు మనుష్యు
 లయినట్లు కనబడదు. పెద్దపిల్ల ఆస్తినివయమైనాదా
 దానా నేనే పడేస్తాను. ఇంటికివెళ్లి ఆలోచించుకొని
 నాసహాయము కావలసిఉంటే తిరిగిరండి” అని పంపించి
 వేసినారు.

నాటకముతుదిసీనులో రావుగారు గిరిశంతోనూ,
 మధురవాణితోనూ ప్రసంగిస్తారు. ఆసంభాషణ విక్రి

రసవంతమైనది. కపటమెరుగనిగౌరవనీయులు కావున
 రావుగారి నతిసులభముగా మోసగించవచ్చుననే ధైర్య
 ముతో గిరిశం ఆయనచెంత జేరి తాను పరోపకారి,
 సత్యపరుడని ఆయనకు తట్టునట్లు ప్రసంగము మొదలు
 పెట్టినాడు. నిజమైన సాక్ష్యము నిరవయోగము, నిష్పృ
 వ్యము అయినందుకు ఎంతో చింతించినవానిలాగు
 నడిచి “లబ్ధావధానిగతి ఏమికానుం” దని అడిగి,
 “గుంటూరుశాస్త్రీ పట్టుబడేమార్గము చూపిస్తే మాడు
 లోకాలు గాలించి పట్టుకొంటా” నన్నాడు. ఈమాటల
 వల్ల ఇతడు పెద్దమనిషి అని రావుగారు నమ్ముకొని
 “మీయోగ్యతకు నాకు చాలాసంతోషముగా ఉంది.
 మీలాంటి young men హెచ్చుగాఉంటే మన
 దేశము బాగుపడుతుంది. ఈకారణమువల్ల మీ వివా
 హము postpone కావలసివస్తుందికదా అని విచా
 రిస్తున్నాను” అని గౌరవించినారు. పిదప గిరిశము కొన్ని
 డాబులు కొట్టి తనన్నే హితులందరూ తనకు Napoleon
 of the anti-nautch movement అని కేరుపెట్టినా
 రనినీ, తాను యోగము, ఇంద్రియనిగ్రహమూ ఆభ్య
 సిస్తున్నాడు కావున Duty first, and pleasure
 next అనే మహావాక్యము ఆదర్శముగా నుంచుకొని
 వర్తిస్తున్నాడనీ ప్రగల్భము లాడి తన్ను లబ్ధావధాని
 పెళ్లియాడేనిర్పాటు చేయవలసిందని ప్రార్థించి అం
 దుకు వీలులేకపోతే Power of Attorney అయినా
 వ్రాయించవలసిందని ప్రార్థయపడ్డాడు. ఇంతరహ
 ఆతనిపాచిక పారింది. ఇది లోకస్వభావము; తా
 నెట్టివాడో అందరూ అట్టివారే అనుకోవడము సర్వ
 సామాన్యభర్తము. మనుష్యులస్వభావములు విషమ
 రీతుల ననుసరించునని అనుభవసిద్ధమయినప్పుడు ఈ
 సిద్ధాంతము మారుతుంది.

ఈ పరిస్థితులలో మధురవాణి మగవేషముతో
 రాగా గిరిశం పోల్చి నివ్వెరపడి వెంటనే సమాళించు
 కొని ద్వ్యర్థిగా “పరోపకారిః పుణ్యాయ పాపాయ
 పరశీడనమ్,” అనేన్యాయప్రకారము ఒకరిని కాపాడి
 ఉపకారముచెయ్యడము ఉత్కృష్టమైనపుణ్యము. వాడి
 మానాన్న వాడు బతుకుతూన్నవాడికి నిష్కారణముగా

అపకారము చెయ్యవలయు పాపానికి కారణము” అని శ్రీరంగనీతులు పలికి ఈమాటలవల్ల రావుగారికి తనయెడల దయకల్గవలయున్న మధురవాణి తనగుట్టు రట్టుచేయకుండా తనమర్యాద కాపాడవలసిందని బతిమాలుకోవలయున్నా—ఈరెండు లాభాల నాశించి వాచ్ఛామర్యము కన్నరచినాడు; కాని ఇది వ్యర్థ ప్రలాపమే. రావుగారివలెనే మధురవాణికి కూడ అసత్యము, బడాయి, వంచనలు కిట్టవు. అట్టివాళ్లు బహిర్వేషమువల్ల ఎంతోకాలము మోసపోరు. “మంచివారియెడ మంచిగాను, చెడ్డవారియెడ చెడ్డగాను ఉండుమని మాతల్లిగారు ఉపదేశము చేసినారు; అందుచేత తమతో అబద్ధమాడ” నని ఆమె రావుగారితో నిష్కర్షగా చెప్పింది. ఇందువల్ల ఆయనకు పరమానందము కలిగి “చెడ్డవారియెడమాడా మంచిగాఉంటే లోకము బాగుపడుతుంది” అని పరమాత్మైష్ట్యమైన ఆదర్శము బోధించినారు. గిరిశంగుండే చెక్కలయింది. మధురవాణి తనమర్యము నిలిపేటట్టు లేదు. కనపడినవాళ్లకళ్లు కప్పకలిగినకపుటమనకు కాలము చూడింది. ఇది గొప్పఅపమానము. ఋజుమార్గవర్తియైన రావుగారు తన యథాస్థితి ఎరిగినట్లయితే లుబ్ధాపహానివద్దనుండి కాపైనారానీయడు, విశ్వప్రయత్నము చేసి తాను వశపర్చుకొన్న విఠంతువును వినాహము కానీయడు. మధురవాణి గిరిశంకొంపముంచుతుంది. సన్మార్గవర్తనుల సరస దుర్మార్గుడు తలయెత్తలేడు. సత్యవాక్కుల ఎదుట సత్యమారుల జంఝాటుములు సాగవు. నూరు గొడ్లను తిన్నరాబందుకి ఒక్కగాలివాన రాదా? ఇదంతా ఆలోచించుకొని నిరాశతో “అపకారికి సుపకారము నెవమెన్నరచేయువాడె నేర్పరి” అని ప్రార్థించి “బలవానింద్రియగ్రామోదిద్వాంసమసికర్షతి”—అనగా ‘ఎంతమంచివాడినైనా, ఎంతకట్టుదిట్టమైనవాడినైనా కర్మ రెక్కపట్టుకొని తప్పుతోవలూకి లాగుతుంది’ అని కారణము చెప్పేసరికి ఇంకా గిరిశంకి బుద్ధి రాలేదని గ్రహించి మధురవాణి ద్వ్యర్థిగా “నటనవల్ల కొద్దికాలమే లోకానికి కళ్లు కప్పవచ్చును; కాని నిడివిమీద బంగారాన్నీ ఇత్తడినీ లోకము ఏర్పరు

స్తుంది” అని సాజన్యరావుగారి మంచితనమును అభినందించింది.

“మీరు వచ్చినపని చెప్పినారుకారు” అని పంతులుగారు అడుగగా మధురవాణిని మాటలాడనివ్వకూడదనే దురుద్దేశముతో “నేను కనుక్కుని తమతో ఉదయము మనవిచేయనా?” అని పిలువనిపేరంటమునకు చొచ్చి “వారికి నేనేమైనా సాయము చేయడానికి వీలుంటుందేమో అనీ, తమకు నిద్రవేళ అయిందనీ మనవిచేసినా”నని అసత్యమాడి వంచించి నెంచినాడు. మధురవాణికి ఈఅసంగతప్రసంగము కిట్టలేదు. తానదివరకు వ్యంగ్యముగా పల్కినమాటలు అమాయకులైన రావుగారికి బోధపడనందువల్ల గిరిశంప్రతిభ నాచ్యముగా చెప్పనెంచి “గిరిశంగారు లోకోపకారపరులు; వారి నెరుగనివారెవరు?” అని ఆమె మొదలుపెట్టగానే ఇక తనఆబోరు దక్కదని నిశ్చయించి పరుంటానని చెప్పి అక్కడినుండి పారిపోతూ ఆమెను బతిమాలుకొనెను. ఈశకపభిషలు ఆమెవద్ద చెల్లవు. “గిరిశంగారు Anti-nautch movement కి గురువు” అని రావుగారు రంటే “ఆయన నాకుమాడా గురువులే” అన్నది. పంతులుగారు సంతోషించినారు. గిరిశం దాటి నాడు. అటుపిమ్మట వేశ్యజాతియెడ రావుగారికి ఎచ్చ అభిప్రాయముందో తెలుసుకోవలెనని ఎంచి,

మధు—వేశ్యలను పాటకు పిలువకపోతే వాళ్లు బతకడ మేలాగండి?

సాజ—పెళ్లి చేసుకుంటే సరి. వేశ్యలు విద్య నేర్చుకొని ఇతరవృత్తులవల్ల సత్కలక్షేపము చెయ్యరాదా?

మధు—వేశ్యజాతి చెడ్డ కావచ్చును; కాని చెడ్డలో మంచి ఉండగూడదా?మంచి ఎక్కడనున్నా గ్రాహ్యముకాదా?

సాజ—మంచి ఎక్కడున్నా గ్రాహ్యమే. మీరు వచ్చినపని ఏమి?

మధు—నాపనిమట్టుకు మిమ్మల్ని చూడడమే.

సౌజ—చూడడానికి నిశ్చయేలే రావలెనా?

మధు—అవధాన్లుగారికేసులో గట్టిసహాయము చెయ్యగలమనిషిని నే నెరుగుదును.

సౌజ—అలాగైతే మిమ్ము మాపాలిదేవుణ్ణిగా భావిస్తాము.

మధు—అంతమాట నాకు దక్కాలికదా?

సౌజ—నీమి? అలా గంటున్నారు?

మధు—మరేమీలేదు. ఆకార్యసాధనము ఒక వేశ్యవల్ల కావలసిఉన్నది

సౌజ—డబ్బు ఇద్దాము.

మధు—ఆవేశ్య ద్రవ్యముని సాధ్యురాలు కాదంటి.

సౌజ—ను రేమికోరుతుంటి?

మధు—ఆమెకోరిక అసాధ్యమని తలుస్తాను. చెప్పితే మీరు ఆగ్రహము రావడమేకాని కార్యము ఉండదనుకుంటాను.

సౌజ—తన్ను ఉంచుకోమంటుందా నీమిటి? అని యెన్న నూ జరిగేవని కాదు.

మధు—ఆముసలి బ్రాహ్మణుని దురదృష్టము! ఎవరైనా మేనిచేయగలము?

సౌజ—ఎంతబుద్ధిహీనురాలు! నేను మనస్సుకు డననా నన్ను వలచినది?

మధు—మిక్కిలిమంచివారని కాబోలు.

సౌజ—సానిదానికి మంచితో పని ఉండదు. ఇదేదో ఎత్తై ఉండాలి.

మధు—తమకు ఉంచుకోవడము మనస్కరించకపోతే, తన్ను వివాహము కావచ్చునని ఆమె అభిప్రాయము.

సౌజ—వేశ్య డబ్బుల్లకపోదు. ద్రవ్యము కోరు మనండి; ఆయనైనా ఇస్తాడు, నేనైనా ఇస్తాను.

మధు—అందాకా ఎందుకు? ఆ బ్రాహ్మణునికి ఉపకారార్థము నేనే యివ్వగలను. ఆమనిపై ద్రవ్యానికి పాధ్యురాలు కావని చెప్పలేదా?

సౌజ—మీరు గిరిశముగారిశిష్యు లన్నారే. వేశ్యవల్ల యీభోగట్టా యావత్తూ మీ కేటానవచ్చిందే? ఎగతాళి; కుట్ర కావచ్చును.

మధు—ఎగతాళికాదు; కుట్రాకాదు. నేను అక్కరల Anti-naught నే. వివేకలేశము ఉన్నవా రెవరు Anti-naught కారంజి? కాని విశిష్టతము లేత నాకు వేశ్యాసంస్కర తప్పిందికాదు. (అని వేషము విప్పి) నా కోరు విజయనగరము, నేను మధురవాణి.

సౌజ—ఎంత మోసము?

మధు—అయ్యా, చెడ్డలో నాడా మంచి ఉండ వచ్చునన్నారుకదా?

సౌజ—నీమిటగా!

మధు—నిర్మలమైన అంతఃకరణంతో వచ్చిని. మీకు దగా అని తోచింది—వెళ్తాను.

సౌజ—లుభావధానిమాట నీమిటి?

మధు—ఆయనయందు మీ కట్టే అభిమానము భగవంతుడు పుట్టించ లేదు.

సౌజ—ఆయనను కాపాడడానికి న్యాయమైన పని యేది చెయ్యమన్నా చేస్తాను. నేను వేశ్యతో ఎన్నడూ నూట్లాడ లేదు. ఈ నాటికి వ్రతభంగ మయ్యెనుకదా అని చింతిస్తున్నాను.

మధు—వేశ్యలు పార్టీనితే కేసు మీరుపట్టరా?

సౌజ—నీవు పార్టీవై నా కాజే?

మధు—దేవాలయములో భగవంతుని చూడ డమునకు పోవచ్చునుకాని మీబోటి సత్పురుషుల దర్శన మునకు మాత్రము మాకు నిరోధమా?

సౌజ—నా శత్రువు లెవళ్లో నిన్ను నాదగ్గరికి పంపినారు.

మధు—క్షమించండి.

సాజ—చెప్పవా?

మధు—తాము చెప్పకతీరదని ఆజ్ఞాపిస్తే దాట గలనా? పాపము, ఆయన బతకనీయండి.

సాజ—వీడు అన్యాయమైతే పాప మబుచ్చమృత బతుకు చెబుతుంది; అది ఆలోచించినావు కావు.

మధు—ఆయన నాకు కొంతకాలము ఇంగ్లీషు చెప్పేవారు. కొంతకాలము ఉంచుకున్నారు సూడాను.

సాజ—ఎన్నాళ్లకించు?

మధు—మొన్న మొన్ననే.

ఇంతతో గిరీశముపుట్టి మునిగింది. పాపము, బుచ్చమృని పెళ్లాడుదామని కొండంత ఆశ పెట్టుకొని బుభుక్షునివద్ద యథాశక్తి డబ్బు లాగుదామని యత్నిస్తూఉంటే, మొదటిగో మోసముచచ్చింది. “కొండనాలుకకు మంచువేస్తే ఉన్న నాలుక కాడింది” సాజన్యారావు గారి పాత్రమున కుపయోగ మిది. పైని ఉల్లేఖించిన సంభాషణలో ప్రతినాక్యగూ ఆపాత్రలపోషణమునకు పనికివచ్చేనే. ఏమిదైతేమో! ఏమి న్యాయసరళి! ఎంత పరోపకారబుద్ధి! ఒక బ్రాహ్మణుని ప్రాణము రక్షించుటకై రావుగారు తనవ్రతమును సూడాభంగపెట్టుకోవలసివారు. ఎంతనిమృత్యుకారి. ఇతనితోడి సాంగత్యమువల్ల ఎంతమంది బాంసపడ్డారు? అట్లుకానివారిద్దరే—అగ్నిహోత్రావధాని, గిరీశము. వీరు సహజదుర్మార్గప్రవర్తకులు, స్వార్థపరులు, మత్సరులు, సాపథీతీలేనివారు. దుష్ప్రవృత్తి వీరియందు వేరుతన్ని రోమహవములు రక్షనాదులు—నభిభవ్యంతమా పాపాత్తములవుటచేత వీరిద్దరి బుద్ధిపుత్రకలతోగాని పోయేది కాదు. తెలిసీతెలియని మూర్ఖులు. రావణుడు, దుర్యోధనుడు, ఇయాగో మొదలైనవాళ్లతో పోల్చవచ్చును. ఇట్టివాళ్లని Tragic heroes అంటారు; వీరు తాము చెడవమేకాకుండా అమాయకుల ననేకుల చెడపుతారు. Shakespear వ్రాసిన ఒకెట్లోనాటకములో Iago నేరములు బైట పడిన Scene కీ ఈ నాటకములో చివరసీనుకీ సామ్యము కొంతఉన్నది. రెండింటిలోనూ కపట

మార్గానువర్తులైన దుష్టులు (Villians) శృంగభంగము పొందినారు. Iago తుదకు—“నేను చేసిన దేదో చేసి నాను. ఇంక మాటాడను” అన్నాడు; గిరీశము “Damn it కదా అడ్డంగా తిరిగిం” అన్నాడు. ఇందులో ఎవరు ఘనులు?

ఇంతటితో ముగియమైన పురుష పాత్రములు ముగిసినట్టే. వీరుకాక మిగిలినవాళ్లు సూడా కథాసరళికి అవసరమైనవాళ్లే. పలురకముల పురుషులు ప్రపంచమున ఉన్నారు. అందులో కొన్ని రకములు ఈకథకు సంబంధించినవారు. ఒకరినిపోలినవాళ్లు మరొకరు లేరు—వ్యర్థులు అసలే లేరు. వీళ్లను కప్పించడములోనూ కవిచాతుర్యము కనబడుతుంది.

—స్త్రీపాత్రములు

ఇక స్త్రీపాత్రములలో ముగియమైనవి మూడు—మధురనాణి, బుచ్చమృ, మీనాక్షి. వెంకమృ (కుబ్జితల్లి) రెండురంగములలోనే వచ్చును. ఆమె సర్వసామాన్యమైన గేస్తురాలు. “బుచ్చమృపెల్లి బుగ్గిఅయినది; నుండెలుమీది కుంపటిలాగు భరిస్తునే ఉన్నాము : సుబ్బికిసూడా వయసుమీరినవాడి కియ్యవ”దని పెనిమిటి చెవి నిల్లుకట్టుకొని పోరింది; మూర్ఖుడు ఆమె సలహాను పెడచెని బెట్టినాడు. వెంకమృకు సంతాన వాత్సల్యము చెండు. వెంకటేశముకి చదువు చెప్పించి నాడిచేత గొప్పఉద్యోగము చేయించవలెనని ఈమె యూహ. ఈమె పుట్టింటివాళ్లు కాస్తసంపన్నులు కనుకనే పసుపూకుంకానికి భూమి యివ్వడమే కాకుండా ఎప్పటికప్పుడు యథాచోద్యము పరిధానము లివ్వడము చేతనే “మనసామ్మ చెడతిని కొవ్వన్నా” డంటాడు కరటకశాస్త్రీ. పతి తనమాట విననప్పుడు సతి కింకే మున్నది? నూతిలోనో, గోతిలోనో పడతానని పట్టుబట్టింది. పెనిమిటి ముక్కోపి; గిరీశమును అనరానిమాటలన్నాడని ఎంతో నొచ్చుకొని “ఆయన మాటలు గణించకు బాబూ, ఆయన మోస్త్ర రది... ఇంటి కెవరోచ్చినా నాకిదేభయము... వెల్లిపోకండి బాబూ” అంది. పెల్లికి తల్లివెల్లిసప్పుమకూడా—

మధు—క్షమించండి.

సౌజ—చెప్పనా?

మధు—తామ చెప్పకతీరదని ఆజ్ఞాపిస్తే దాటగలనా? పాపము, ఆయన బతకనీయండి.

సౌజ—వీడు అన్యాయమైన పాప మాయుచ్యమృత బతుకు చెడుతుంది; అది ఆలోచించినావు కావు.

మధు—ఆయన నాకు కొంతకాలము ఇంగ్లీషు చెప్పేవారు. కొంతకాలము ఉంచుకున్నారు హడావు.

సౌజ—ఎన్నాళ్లకిందట?

మధు—మొన్న మొన్ననే.

ఇంతలో గిరిశముపుట్టి మునిగింది. సాపము, బుచ్చమ్మని పెళ్లాడుదామని కొండంత ఆశ పెట్టుకొని లుభావధానివద్ద యథాశక్తి డబ్బు లాగుదామని యత్నిస్తూఉంటే, ముసటికి మోసమువచ్చింది. “కొండనాలుకకు మందువేస్తే ఉన్న నాలుక క్షిణింది” సౌజన్యరావు గారి పాత్రమున కుపయోగ మిది. పైని ఉల్లేఖించిన సంభాషణలో ప్రతివాక్యము ఆపాత్రలపోషణమునకు పనికివచ్చేనే. ఏమిదైత్యము! ఏమి న్యాయసరళి! ఎంత పకోపకారబాధి! ఒక బ్రాహ్మణుని ప్రాణము రక్షించుటకై రావుగారు తన ప్రత్యేకముహూర్తాభంగపెట్టుకోవలసివారు. ఎంతవిమృశ్యకారి. ఇతనితోడి సాంగత్యమువల్ల ఎంతమంది బాగుపడ్డారు? అట్లుకానివారిద్దరే-అగ్నిహోత్రావధాని, గిరిశము. వీరు సహజదుర్మార్గప్రవర్తకులు, స్వార్థపరులు, మత్సరులు, సాపభీతిలేనివారు. దుష్ప్రవృత్తి వీరియందు వేరుతన్ని రోమసూపములు రక్షనాదులు-సఖిభివర్గంతలూ పాపాత్తము లవుటచేత వీరిద్దరి బుద్ధిపుడకలతోగాని పోయేది కాదు. తెలిసీ తెలియని మార్పులు. రావణుడు, దుర్యోధనుడు, ఇయాగో మొదలైన వాళ్లతో పోల్చవచ్చును. ఇట్టివాళ్లని Tragic heroes అంటారు; వీరు తాము చెడవేమకాకుండా అమాయకుల ననేకుల చెడుపుతారు. Shakespear వ్రాసిన ఒక తెల్లనాటకములో Iago నేరములు బైటపడిన Scene కీ ఈ నాటకములో చివరనీసుకీ సామ్యము కొంతఉన్నది. రెండింటిలోనూ కపట

మార్గానువర్తులైన దుష్టులు (Villians) శృంగభంగము పొందినారు. Iago తుదకు—“నేను చేసిన దేదో చేసినాను. ఇంక మాటాడను” అన్నాడు; గిరిశము “Damn it కథ అడ్డంగా తిరిగింది” అన్నాడు. ఇంకెవరో ఎవరు ఘనులు?

ఇంతటితో ముగియమైన పురుషపాత్రములు ముగిసినట్లే. వీరుకాక మిగిలినవాళ్లు హడా కథాసరళికి అవసరమైనవాళ్లే. పలురకముల పురుషులు ప్రపంచమున ఉన్నారు. అందులో కొన్నిరకములు ఈకథకు సంబంధించినవారు. ఒకరినిపోలినవాళ్లు మరొకరు లేరు—వ్యర్థులు అనలే లేరు. వీళ్లను కట్టించడములోనూ కవిచాతుర్యము కనబడుతుంది.

—స్త్రీపాత్రములు

ఇక స్త్రీపాత్రములలో ముగియమైనవి మామమధురగాణి, బుచ్చమ్మ, మినాక్షి. వెంకమ్మ (గుబ్బితల్లి) రెండురంగములలోనే వచ్చును. ఆమె సర్వసామాన్యమైన గేస్తురాలు. “బుచ్చమ్మ పెళ్లి బుగ్గి అయినది; గుండెలుమీది కుంపటిలాగు భరిస్తునే ఉన్నాము: నుబ్బికి హడా వయసుమీరినవాడి కియ్యవ”దని పెనిమిటి చెవి నిల్లుకట్టుకొని పోరింది; మార్పుడు ఆమె సలహాను పెడచెవిని బెట్టినాడు. వెంకమ్మకు సంతాన వాత్సల్యము మెండు. వెంకటేశముకి చదువు చెప్పించి నాడిచేత గొప్పఉద్యోగము చేయించవలెనని ఈమె యూహ. ఈమె పుట్టింటినాళ్లు కాస్తసంపన్నులు కనుకనే పసుపూకుంకానికీ భూమి యివ్వడమే కాకుండా ఎప్పటికప్పుడు యథాచోగ్యము పరిదానము లివ్వడము చేతనే “మనసామ్మ చెడతని కొవ్వన్నా” డంటాడు కరటకశాస్త్రీ. పతి తనమాట విననప్పుడు సతి కింకేమున్నది? నూతిలోనో, గోతిలోనో పడతానని పట్టుబట్టింది. పెనిమిటి ముక్కోపి; గిరిశమును అనరానిమాట లన్నాడని ఎంతో నొచ్చుకొని “ఆయన మాటలు గణించకు బాబూ, ఆయన మోస్తరది... ఇంటి కెవరోచ్చినా నాకిదేభయము... వెళ్లి పోకండి బాబూ” అంది. పెళ్లికి తర్లి వెళ్లి నప్పుడుమాడా—

“ఈసంబంధము వద్దని పోరితే విన్నారా?” అని ప్రార్థిస్తే—“పింజారి! ఊరుకో!” అని అగ్ని హోత్రుడు కసరినాడు. ఈమెయం దింకేనుజాలూ స్ఫురింపగా కనబడవు.

పెళ్లి మామరు సుభద్ర పెద్దని కదల్చినేలేదు. ఆమెసంగతి ఎవరికీ అక్కరలేదు—పసిపిల్ల. ఆమె యోగక్షేమాలబ్యాగ్నిత తలిపండులకే ఉంది; పెళ్లికి తల్లి ప్రతిహాలముగా నుందని ఎరిగి ఆమెతలనన్ని తండ్రి యావధానము తానే వహించి తడిసడ్డతో దానిగొంతు కోయ నిశ్చయించినాడు. వస్తుతః సుభద్ర కేమీ తెలియకపోయినా మనసిమగడంలే ఇష్టమండదు; కాని దాని నకిగేవారూ లేరు, దానిమాట వినేవారూ లేరు.

బుచ్చమ్మ తలిపండులదాటుబిడ్డ—పల్లెలో నుండడమూ, శిష్టసంప్రదాయముగల కుటుంబములో పుట్టడముచేతనూ వెరిపేసాలు వేరుక నాలుగుగోడలమధ్య పడి తనప్రార్థనను మర్చివ్రేలుచువంటి వైభవ్య దుఃఖము దిగమింగింది. ఈమె నడవడి బాగున్నందుకు గిరిశమే సాక్షి—“ఇది చెప్పిపల్లెల్లా వతమయ్యే మనిషి కాదు. నా experience (జానమార్గాలు), నా శృంగారచేష్టలు నుడ్డివ్యంత పనిచెయ్యకుండా ఉన్నవి. ఇంత simplicity ఎక్కడా కానలేదు. దీనికి love signals ఏమీ తెలియవు. చమత్కారమాటలు ఆడితే ఏమిన్నీ అర్థం చేసుకోలేక ఆలేడి కళ్లతో తెల్లబోయి నుండుంది—ఇది pure di unmond-utterly innocent widow. ఈ బుచ్చమ్మ సాక్షాత్తు Widow with gilt letters” అని మెచ్చినాడు.

ఇటువంటి సంప్రదాయముగల బాలవితంతువు కంటపడగానే హడని చనువు కైకొని శృంగారకథాకాలక్షేపములచేతనూ, స్వాభవికాసంపదముచేతనూ, పునర్వివాహోపంతర సుఖానందాతిశయవర్ణనముచేతనూ, మిథ్యాశయసిద్ధాంతీకరములవల్లా, తుదకు సర్వానర్థదాయక సాచిరీవిగాహనివృత్త్యశేచేతనూ గాలమునపడ్డ పెనుచేపలాసన ఓపికతో మెల్లగా లాగి బుట్టలో వేసి నాడు. ఇదే దురాచారపరులైతే ఇంతశ్రమ అనవ

సరము. ఒకటి రెండుగోజులలో ఒప్పించవచ్చును. ఎంతసద్వివర్తనలైనా అతిమాగరూకతతో పెంచుకొని రాకుంటే దుస్సాంగత్యమున చెడుతా రనడానికి బుచ్చమ్మ తార్కాణము. గిరిశ మెంతో మహత్వ యత్నము చేసి ఎన్నోసారులు హతాశుడై పట్టినపట్టు విడువక పాకులాడినాడుగనుక తుదకు సాధించినాడు.

బుచ్చమ్మ వట్టి అమాయకురాలు అయినా తెలివి తేటలు కలదే. గిరిశము lecture ఇమ్మాన్నప్పుడు ఆమె వేసిన ప్రశ్నలు పరీక్షిస్తే ఆమెముఖమార్గసంపత్తి తేటపడుతుంది. మొదట గిరిశముస్వభావము కనుగొనడానికి వెంకటేశాన్ని కొన్నిప్రశ్నలు వేస్తే వాడు తగినజవాబు చెప్పలేకపోయినాడు; చూడండి:—

బుచ్చ—గిరిశంగారు గొప్పవారటరా?

వెంక—గొప్పవారంటే అలా ఇలాగా అనుకున్నావా ఏమిటి? అందరికంటే గొప్పవారు.

బుచ్చ—అయితే అతనికి ఉద్యోగం కాలేదేమి?

వెంక—Nonsense. నీ వాడదానివి. నీ కేం తెలియదు. ఉద్యోగం అంటే servant అన్నమాట. Servant అంటే నాని రన్నమాట — హైదరాబాదు నవాబు వెయ్యిరూపాయలపని ఇస్తామంటే, నీప నెవడికికావాలి పొమ్మన్నాడు.

బుచ్చ—అయనికి పెళ్లయిందెరా?

వెంక—లేదు.

బుచ్చ—వెళ్లవలు పెళ్లాడడము మంచిదంటారు గదా, ఆయనెందుకు పెళ్లాడినారుకాదురా?

వెంక—నీకు ఎంతచెప్పినా తెలియదు. ఆయన ఉద్యోగముగా, పెళ్లి మానుకోవడము లోకం మరొకత్తు చేయడానికట.

బుచ్చ—ఎలా మరమ్మత్తుచేస్తున్నారరా?

వెంక—నావంటికుర్రవాళ్లకి చదువుచెప్పడమూ, సానివాళ్లందరిని దేశంలోంచి వెళ్లగొట్టడము, National Congress అనగా దెబ్బది చలాయించడం—

బుచ్చ—ఉద్యోగము చెయ్యరన్నావే? దివాన్గిరి ఏరాజుదగ్గర?

నెంక—ఆడదానివి, నీ కెందు కామ్యోగము అంతము.

ఇలాగే గిరిశముతో ప్రసంగించినప్పుడూ అడిగింది. ఆతడు చేసినరెండు ప్రబోధనప్రయత్నములు ఫలించినవి. తత్సూచనల కొన్నింటిని ఉదాహరింతాము. లోకాని కేమి ఉపకారాలు చేస్తారు? లోకము వెళ్లుతూన్నతప్పుతోవ లేమిటి? మనవాళ్లు దురాచారాలు నాకు బోధపడలేదు. మనలివాళ్లకి చిన్నపిల్లల్ని పెళ్లి చేయడము దురాచారమే. ఇప్పటి కప్పుడే బుచ్చమ్మ బుద్ధి మారుతూంది. ిష్టాచారములనీ, సంప్రదాయ సిద్ధము లనీ మనవాళ్లమకూనే వృద్ధవివాహాలు దురాచరణములని తెలుసుకొన్నది. “ఇట్టిపెళ్లి శైవతరువాత వైధవ్యము ప్రాప్తించి కష్టంసుగుం ఎరగని పసిపిల్లలు పూర్ణ యోవనవతులయిన తరువాత మనసు పట్టలేక పోతే వాళ్లదా తప్పు? పెళ్లిళ్లుచేసిన పెద్దలదా తప్పు?” అనే ప్రశ్నకు పెద్దలదే తప్పని జవాబు చెప్పవలసిందే కాని, అలాగనలేక “నాకు తెలియ”దన్నది. ఈమాత్రము తెలియకపోదు— పెద్దవాళ్లని నిందించుట దనుకొన్నది. ఇంకో ప్రశ్న చూడండి—పెళ్లిచేసుకుంటే మాత్రం లోకం మరమ్మత్తు చేయరాడదా?—ఎంత తెలివితేటలతో వేసింది ప్రశ్న? దానికి తగిన సమాధానము ఇయ్యలేకపోయానాడు గిరిశము. ఒకపట్టాన వివాహము చేసుకోవడాని కొప్పుకొన్నదా? గిరిశాన్ని ముప్పుతిప్పల బెట్టి మానుచెరువులనీళ్లు తాగింది. గిరిశముపాత్ర పోషణమును విమర్శించినప్పు డీవిషయము గుప్తపరుపబడినది. గ్రంథము ఇప్పటికే పెరిగింది కనుక ఇంతటితో విరమించి ముందువిషయమునుగించి ముచ్చటెంతాము.

ఈనాటికములోని శ్రీపాత్రలన్నిటిలోనూ మిక్కిలి నిర్వాహకమయినది మధురవాణి. దీనికి ముగ్ధు పురుషపాత్రమలన్నిటితోనూ సంసర్గ ముంది. సానులలో సంసారి. ఒకరిపోషణలో మున్నప్పుడు రెండోవారిని దరికేరనీయదు. రామప్పంతులు పోషిస్తానంటే

గిరిశము సంబంధము వదల్చుకొన్న పివపగాని లాంగ లేడు. H.C.తో దీనికి మైత్రిఉందని రామప్పంతులు అనుమానించినాడేకాని అతనిచేత నాఖరిచేయించుకోవడమే కాని హెచ్చుచను వేమాత్ర మియలేదు. “కరటక శాస్త్రితో తనకులమర్యాద ఛోరితిని చెప్పుతుంది: మాకు గనార్జనమే ముగ్ధుపురుషార్థము. అదేనా పోషించే వారిపట్ల; కాని దయాదాక్షిణ్యాల, స్నేహము లేక పోవు” సత్ప్రవర్తకులయెడ స్నేహముండును కనుకనే కష్టపడి ఆర్జించినకంటె ఇచ్చింది. ఇక వలపు; బతుకనేది ఉంటే వలపు వన్నెతెస్తుంది. అంగడివానికి మిరాయిమీది ఆశా, సానిదానికి వలపూ మనస్సులోనే మణిగాలి. కొద్దికాలం ఉండే యోవనాన్ని జీవనాధారముగా చేసుకొన్నమాకు వలపు బంగారముమీదనే. శృంగారము వన్నెచెడినదగ్గరనుంచీబంగారముకదా తేటతెచ్చది. సరసులయిచ్చకాలకి సంతసించేసాని సమాలము చెడుతుందనేసామెత నమ్మి తల్లి బోధనప్రకారము నడుచుకొంటూ జరుగుబాటుకి లోపములేకుండా ధనమార్జించింది. సరసులతారతమ్య మెరిగి మెలగుతూండేది. పరిహాసరసిక. రామప్పంతులుకి నిప్పటికప్పుడు తాటాకులు కట్టుతూండేది గిరిశమున్నా లెక్కలేదు. వేశ్యావృత్తి సలపడము దాని కిష్టము లేదు. మొగ్ధతప్పినవెంటనే మానుకొన్నది. గనార్జనమే దీని ముఖ్యోద్దేశము కాదు; గాతృప్రేమ, స్నేహము, డయ, దాక్షిణ్యములు కలిగి తగినగీతిని వర్తించేది. అన్యాయాచరణము దీనికి రుచించనందున నున్నప్పెళ్లి తప్పించడానికి గట్టిప్రయత్నము చేసింది మంచివాళ్ల ప్రాపేకోరుతూండేది. మనుష్యుల తారతమ్యము చక్కగా నెరుగును. కార్యవాదిని అవులచేత తనకు కాబట్టినవాళ్లయెడ కలుపువారుగా నుండేది. రామప్పంతులు ఉడికినకొద్దీ ఉడికించేది. అతనియెడ కోపమువహించడమే కాకుండా పిలుచిక్కినప్పుడెల్లా విముఖు అయ్యేది. కంటె రహస్యముగా చేతితో చిక్కినపిడిపహడా రామప్పంతులని బాధించి అతనిమీదనే నిశ్చారముంచి తన ఊరుపోయింది. సౌజన్యారావుగారు మంచివా రని విన్నప్పటినుండి ఆయనను చూడ

వలె నని నిశ్చయించి మారువేషముతో నిశీధమున ఆతనియింటికి వెళ్లింది. ఇచ్చటిసంభాషణలో ఈమె నైజము లేటబడినది, చెడనివారిని చెరువమాడదని ఈమె వ్రతము. కరటకశాస్త్రీకి శిష్యుని బాగుచేసేమార్గము బోధించింది. ఆర్తులబ్రోచువేళలందు నిజసౌఖ్యభంగము కనుగొనదు. కావున మధురవాణిని అవదాతసువృత్త మూర్తులలో చేర్చవచ్చును. సౌజన్యారావుగారిని సందర్శించినపిమ్మట సానివృత్తి మానుకొన్నది. మిత్ర వాత్సల్యము కలదేకాని ఎవ రేమిచెప్పితే అట్లు చేసే చెనటి కాదు. విమృశ్యకారిణి.

ఇట్లే తరదినకొద్ది ఆమెయందు ధర్మమార్గాను వర్తనమే కనపడును కాని వంచన, లోభము, మత్స్య రమా మొదలైన దుర్గుణములు అగపడవు. ఈపాత్రమును పోషించు పనులో కవి ఆదర్శనిరూపణము (Idealism), యాథార్థ్యనిరూపణమును (Realism) తగినరీతిని నిఘట తతో మేళవించినాడు. మృచ్ఛకణిక నాటకములోని వసంతసేనాపాత్రమును చాలవరకు పోలి అంతకన్న యాథార్థ్యోత్కమముగా నుండి స్వభావమును అనుకరిస్తూ న్నది మధురవాణిపాత్రము.

చదువరులారా ! కన్యాశుల్కమునురూపకమును నాకు తోచినరీతిని విమర్శించి అందున్న గుణమును నా శక్తికొలది చూపినాను. ఇంతతో ఇది నాటకమో, ప్రహసనమో మీరే నిర్ణయించుకొండి.

కవిగారి నాటకమును ౧౮౯౭-వ సంవత్సరమున ప్రచురించిరి. అంతకుమున్నే దీని ప్రదర్శనమును విజయ నగరమున నేను చూచినాను. అప్పుడు ప్రేక్షకులలో సంతసించనివాళ్లు లేరు. కొందరి కీనాటకము కిట్టదు.

అందుకు నాకుతోచినపేతువులు మూడు: మొదటిది భాష. వ్యవహారికభాషను ఒల్లనివారి రిప్పటికీ తం డోపతండము లున్నారు. వాళ్లతో వాద మెందుకు? ఇది వృత్తికి వెగటు. రెండోవిషయము, గిరిశము బుచ్చమ్మను లేవదీసుకొని పోవడము. ఇది సంఘానికి వెగటు. మూడోది. హాస్యరసప్రాధాన్యము. హాస్య రసపోషణము మనకావ్యములలో అతివిరళముగా నుంది. దానిని పయోగము మనవాళ్లకు రుచించలేదు. కనుకనే దానియొడ నిరసనభావము. అది ప్రధానరసమైతే కృతి నాటకమే కాదు, ప్రహసన మవుతుంది అని నమ్మకము. హాస్యముమాత్రము రసముకాదా? ప్రహసనము దశరూప కములలో నొకటి కాదా? దానితెన్న నాకు ద్యోతకము కా లేదు. ఈకావ్యమంగు నాటకలక్షణము లున్నవని చూపినాను. మనవాళ్ల ప్రహసనములలో పాత్రపోష ణము, ఆఖ్యానవస్తువు, నాటకకళాచాతురిన్నీ “కన్యా శుల్కము”ను పోలియుండవు. వీరేశలింగముగారు రచించిన “బ్రాహ్మణవివాహ” మనేరూపకమందు పాత్ర గౌరవము, పాత్రపోషణ, జటిలము, నూతనము సగు కథావిధానమును హృద్యముగా లేవు. మననాటకము లలో మోదాంతభేదాంతనాటకవిభజనమే లేదు. నాటకము భేదాంతము కానేగూడదని దశరూపకమం దున్నది. భాసకవిమాత్రము “ఊరుభంగము” అనేనాట కమును భేదాంత మొనర్చెను. తక్కినసంస్కృతనాట కములన్నీ మోదాంతములే. కాబట్టి నాటకలక్షణములలో ప్రాచ్యప్రతీచ్యసారస్వతముల కంతగా సామరస్యము లేదు. వాటి రచనామార్గములు వేరు. అట్టిచో వాద మప్రస్తుతము, నిరుపయోగము. దేనిమించిచెడ్డలు దానివే. ఈవిషయము జ్ఞప్తియందుంచి విమర్శచేసుకోవలయును.

అర్ధరాత్రి

పిలకా గణపతి

తరు నికరముల ముంచి

మెరయుతారల నొరసి

జిమ్ముమను చీకటులు

క్రమ్ముకొని ప్రవహించె—

అలసి నిదురించి ఏ కలగాంచెనో గాని

యెలమావిఱోటకోకిల కలువరించినది !

కలవరపుతరగములు దిశలంట బ్రాకినవి.

వడివడిగ పరువెత్తె

విశ్రమించినగాలి ఆవులీంపగ

పండుటాకు లొక్కొక్కటిగ

చిటపటని రాలినవి ;

చీకటిని మెరసినవి

విసువనక దీపికల వెలిగించి మిణుగురులు

నీలపర్ణములలో నేమియో నెమకినవి

సౌవర్ణ సహకారసుమము లటుమెరసినవి.

మెరపువలె తళతళని

మెరయు సర్ప మ్మొకటి

పడగెత్తి నాలికల

చీలికలు కదిపినది

జీర్ణపర్ణములను

చీల్చుకొని ప్రాకినది

ఊరిలో జాగిలము హోరుమని మొరిగినది

పైనున్న తారకలు కునికిపాటులు పడెను

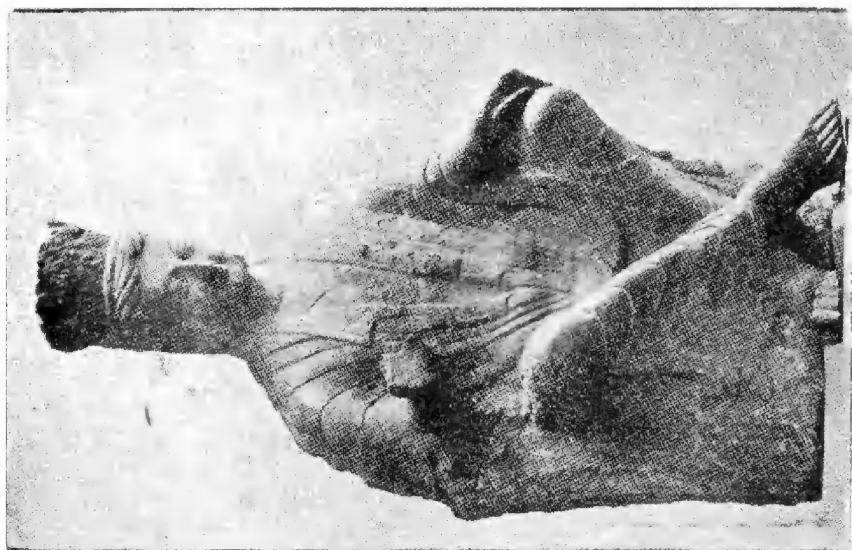
లోకమంతయు నిద్రలో మునిగిపోయినది

కవియొకడే మేలుకొని నిట్టూర్చె నేలకో !

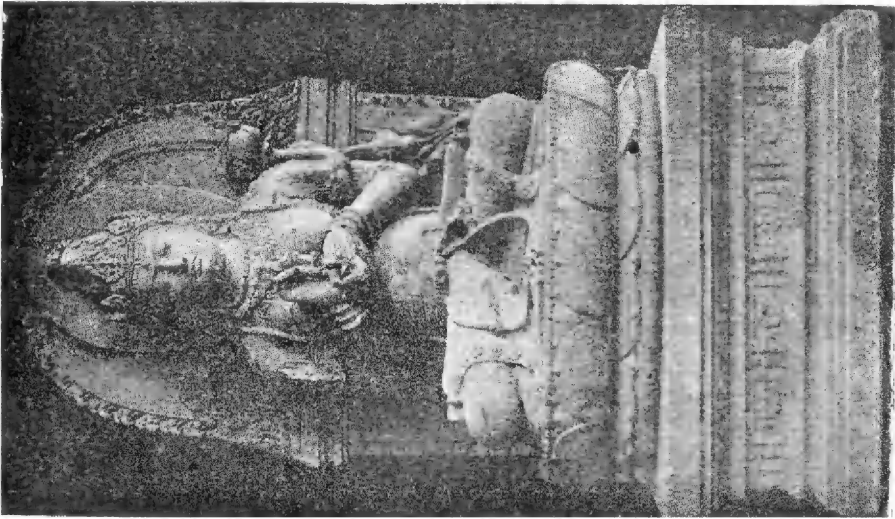
ప్రౌఢ్య చిత్రములు

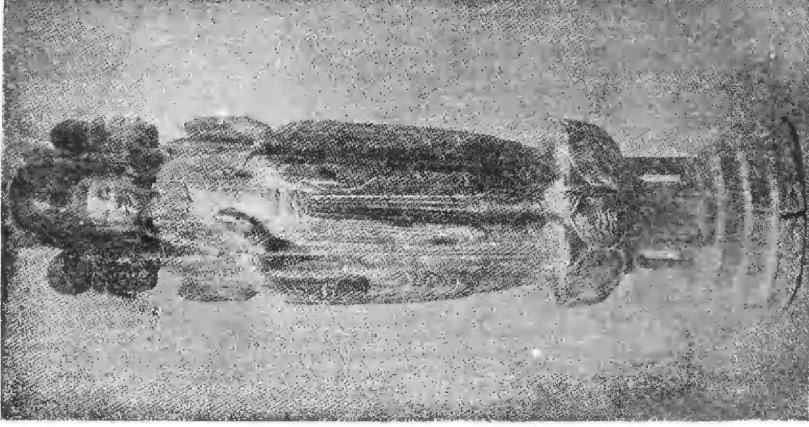
౨. బుద్ధుడు - సమాధిలో
(క్రీ. శ. ౧౦వ శతాబ్ది నీలోను రాతిశిల్పము)

౧. బోధిసత్వుడు
(నీనాలో ఒకానొక యూలయములోని శిలా ప్రతిమ)

3. ప్రజ్ఞాపారమిత
(పద్మనాభుని శతకపు బావానీయ శిల్పము)

౪. పరివేషములతోడి నలుపురు బోధిసత్తులు
(క్రీ. శ. 600 నాటి చైనీయ దారుశిల్పము)

అభినవసారస్వతాభివృద్ధివిషయంలో వెంకటాచార్యగారు అపూర్వాభ్యాసకుడున్నా, అభిమానాభిరుచులు గలిగిన ప్రచారకుడున్నా. ఆంధ్రభాషామతల్లికి గల యలంకారములలో ఈయనయమర్చిన పూలమాలలు కూడా ఆమెకు శోభ సమకూర్చుతున్నాయి. లోకమంతా యెరిగున్న తాణ్ణి చూచారా అంటే లోకులంతా నవ్వడం సహజం. అదే సూర్యుణ్ణి కరదీపికతో చూపడం అంటే. ఆయనకి నిత్యం అల్లడం, ప్రఖ్యాతిపొందిన భారతికి అంగడికి పట్టికెళ్లటం అలవాటైపోయింది.

కవిత్యమా : స్వానుభవాన్ని నుకరించిన భావంపుటాట, భావాలను మ్రొంగనిభాష, నవీనప్రకటనలో నూత్నశోభ, ప్రకృతిని పలుకిరించే పదజాలము, గ్రామ్యభాషను కాదనని మాటలకలయిక, చిన్నపల్లెల దాటని మూలచిత్రము, దృశ్యాన్ని దాటనివ్వని దుర్వారఃరిశీలన, శైలిలో శతవిధాల నడక, నిరాడంబరమైనా నిస్సారముగాని నీటు, రాగాని కనుకూలమైన రామణీయకత, స్వంత వీణైతంత్రులతో సామరస్యము వహించేరచన, నవరసములనూ ప్రకటించే నవీనగీతాలు-లోతుమిటి?

అనేకమందినోళ్లనుంచి అనేకవిధాలగా ఆయనకవిత్యాన్ని గురించి వినడమయింది. అట్టే ఆయనపుస్తకాలన్నీ ఒక్కపర్యాయం

ఈమూలనుంచి ఆమూలకి తిరగేశా, యేదో యిత తేల్చుకుందామనే ఉద్దేశ్యంతో. అదీ చాలక ఆయనే పాడుతూంటే ఆలకించా. అప్పుడు కుదుటబడ్డాయి అన్నివిషయాలు. పదిమంది పదివిధాల పలుకుతారు, ఒకరు గౌరవాస్పదంగానూ, ఒకరు యెగతాళిగానూ, ఒకరు తృణప్రాయంగానూ, ఒకరు అటూ యిటూగాని మధ్యరకంగానూ, పలురకాలుగా. వాటన్నిటితోటీ వీనమైనా నిమిత్తం లేదు. ఒక్కసంగతితో అవన్నీ ఆవిరైపోతాయి. పాడితే వినాలి. పలికితే ఆలకించాలి. 'తింటే కాని రుచి, దిగితే నేకాని లోతు తెలియ' దన్నట్టు వింటేకాని బోధపడటం కష్టం కవిత్య విషయంలో. ఒక్కఉదాహరణ : ఆంగ్లసారస్వతాభిరుచి కలవాళ్లల్లా తెన్నినా మహాకవిని చవిచూచేడంటారు. అతడు 'మాడ్' అని ఒకచిన్నిపొత్తం ప్రచురించాడు. వెంటనే చెలరేగింది, వివిధప్రాంతాలనుంచీ వివిధరకాల విమర్శన. అతనిరచనలోకల్లా అదే గొప్పదని యొకరు; అతడేదైనా ఉత్కృష్టమైంది ఇంతకుపూర్వం వ్రాసుంటే అదికూడా దీనితోపాటు ఊడ్చిపెట్టుకుపోవాలని మరియొకరు. అదేరకంగా, అంతాకలిసి కవి నెదుటబెట్టుకుని చదివితేనేగాని వలనుపడ దన్నారు. తప్పనిసరి మీద చదివాడు. గాలిదుమారంలోని దూది పరకస్థితిలో పడ్డాయి వారిఅభిప్రాయాలన్నీని. కదలకుండా విన్నారు. కనికట్టుపనిలో కాలు

వెట్టినట్లయి దందరికీ. అంతా యేకగ్రీవంగా అతనిగొప్పతనం అంగీకరించారు. ఆంగ్లోదా హరణమవడంచేత ఇది మనకి శంఖతీర్థమే. కనుక కవివోట్లోంచి వినడం ప్రధానం.

వర్ణనావిషయం : మబ్బతునకని మారి పోనివ్వడు; చిరుపచ్చికను చీలిపోనివ్వడు; మందమారుతాన్ని మనలిపోనివ్వడు; రవి కిరణాలరంగు రాలనివ్వడు; విహంగవిహరణ వీడిపోనివ్వడు; కీటకములకీచుకీచు కిరపుండక పోదు; పశువులుమనలడం పనటుపోదు; నీరేజ కాంతులు నిలబడియుండవలసిందే; మొత్తం మీద కవిలో కనిపించవలసిన సరకులకు కర పుండదు.

కొండకొలకు, వికసితోత్పలశీర్షిక విషయం :—ఈకొలకులో జనించినపుష్పములు శతసహస్రములు; ఒకటి యేపుగా యెన్నిక గంటూవుంటుంది; ఒకటి నీరసంగా నిలకడ లేకుండా ఉంటుంది. ...వ్రాసిందంతా ఒక్క మోస్తరుగా ఉండమంటే యేలాగుంటుంది? ఒకతల్లిగర్భాన్ని జనించినవాళ్లంతా ఒకలాగే ఉండగలరా? తెలివితేటలలో, రూపాలలో, ప్రవర్తనలలో పరిపరివిధాలు. అట్లే మానవకృత మాటచేత బాగోగు లనేకంగా ఉంటాయి. కనుక నిందింపవలసినపనిలేదు. గ్రహించవలసిందల్లా మంచే.

పొత్తములు: 'మాతృదేశసంకీర్తన'కే నాయూహలో నగ్రస్థానం. నిత్యప్రార్థనల కనుకూలమైన 'సహోనహోజయ...'లాంటి గీతి

కలు దీనియుత్కృష్టత ప్రకటిస్తాయి. 'ఆంధ్ర రాష్ట్రము'వంటివి కవి తనకాలమును ప్రతిబింబింపజేయుననుట వ్యక్తపరుస్తుంది.

‘ఆజన్మాంతపు హక్కుస్వతంత్రము
ఊహాపోహల యుక్కుస్వతంత్రము
ఆత్మోద్ధరణకు దిక్కుస్వతంత్రము
మాతృదేశమున కదియేనాడో?

అని చదువుకునేటప్పుడు కలిగేభావోద్రేకం వర్ణనాతీతము.

‘మోహనగంగా’ అనుగీతము రవీంద్రుని ‘జనగణమనఅధినాయక’ లాంటి గీతాలని తలపిస్తుంది.

నామనస్సులో ద్వితీయస్థానం ఆక్రమించేది ‘కోనేరు’ అనే చిన్నిరూపకం. దీనిరూప సౌందర్యం దేనికీ రాదు. స్వల్పంలో మోక్షం. వాఙ్మత్యపద్ధతుల ననుకరించే పడుచువాళ్లకి బుద్ధిచెప్పడంలో గట్టిది - సరసిజనేత్రలయొక్క సాధారణసంభాషణ-ప్రధానాంశప్రచురణాను. మరికొన్నిటవంటివి ఉంటే సంఘమర్యాద నిలుస్తుం దనడంలో ఆశ్చర్య మేమిఉండదు. చదువుటకు శ్రమ యివ్వనిది, అమరప్రసక్తి లేకుండా అర్థమయ్యేది, సంసారగోష్ఠితో కూడుకున్న సదంశాలని సరసంగా చవిచూపే దిన్నీ.

తరువాత “త్రయి”కి తృతీయస్థానం. రచన పోకడలు క్రొత్తవి కాకపోయినా భావాలు నూతనములున్నూ, తెలుసుకోవలసిన విన్నీ. ‘కవితాలలనామణి’ కవిగారి ‘చూపు

లో జూపయి ' పల్కులను జొక్క-పుపల్కు-
యి ' వినోదలీలలలో విహరించింది. దాని
మెఱుగులన్నీ విపులంగా వ్రాయుట కవకా
శము తక్కువ, తుమార్పణం.....

'ప్రకృతిచందనం' పద్యవరుసేగాని అమర్చ
డంలో నవీనరకపునాజుకు, సహజవర్ణనలతో
గూడిన చదువు. ఉత్ప్రేక్షాలంకారాలలో
ఊరికే ఉనికి లేకుండా ఊగిపోదు. దృశ్య
మంతా దృష్టిపథంలో ప్రవేశించి తీరుతుంది.

చీకటి-నక్షరము ' శోభ ' మున్నగునవి
విశేషశోభ దెస్తున్నాయి యీపాతానికి.
“ఎఱుపులో ప్రొద్దుగుంకు”తూంటే “యెఱ్ఱ
నందంబు చందంబు పంటకాలువనీట ప్రతి
ఫలించు”తూంటే యెంతశోభో అనుభవిస్తే
గాని తెలియదు. అందుచేతే “సరసకవితా
భావసౌఖ్య” మావహించింది కవిని. ఆసమ
యంలో ఇంద్రియజ్ఞానంగలవాడు ప్రతివాడూ
కవైతీరుతా డనుకుంటా...

'నెలబాలుని' నేస్తంచేయనివా లైవ
రుంటారు? అత డుదయించగానే ఉత్సాహం
జనిస్తుంది. ఛందోభిన్నంగా నడుస్తున్నా భావ
ప్రకటన బాగుంటుంది. 'కవితామతల్లి'

గానంబులు కలకలలాడుతుంటాయి. 'సంక్రాంతి
ప్రొద్దు' లాంటివి పిల్లల కొంటెతనం బయట
బడేస్తాయి. 'సాయంతనం' చక్కనివర్ణన.
'వేణువు' చేసేగానం వినవలసిందే. రగడ
ఉత్సాహాలలో ఉత్సాహపూరితంగా నుం
టుంది. 'ఆత్మవ్యక్తి' అనే చిన్నిపొత్తంకూడా
అటువంటిదే.

'జనపదములు', 'కలమతము', 'భావ
మురళి' మున్నగు చిన్నిపొత్తములు బాలుర
విద్యాభ్యాసంలో చేర్చదగిన మృదుగీతమంజు
లములు. శోటబట్టుటకు సులభములు, గానాను
కూలంచేత జ్ఞాపకముండేవిన్నీ. 'శివాజి'యను
గీతికవంటివి బాలుర కత్యంతావశ్యకములయిన
వీరరసోక్తులు బోధిస్తాయి. ఇక్కడికే యెక్కు-
వయింది.

ఆంధ్రావనిలో బయలుదేరిన యీనూతన
లత మనకవివంటి పోషకులచేతిలో పది
కాలాలపాటు వర్ధిల్లాలి; దీనిఅంట్లు దేశదేశాల
వ్యాపించాలి, పెరగాలి; పెంపొందాలి; పుష్పిం
చాలి; వికసించాలి; పరిమళించాలి; సారస్వ
తాభిలాషుల తనివి దీర్చాలి.

భారతఖండమును బరిపాలించిన రాజభిఖానులు
లలో స్వయముగా గవులై సమస్తవిద్యాపరి
పోషకులని ప్రఖ్యాతి గాంచిన శూద్రక, సూర్యదేవ
విక్రమాదిత్య, శాతవాహనభోజులలోఁ జరిత్రకాలమును
బట్టి యర్వాచీనుఁ డయ్యును భోజునకుఁ గలిగినకీర్తి
యేరాజును జెందఁగల్యె. ఇతని విద్యామోగతేమకీర్తి
యెట్టివన నితనికంటెను నూతఁడుతరువాత నీవించిన
యితనిప్రత్యర్థిరాజులసహితము విద్యాభోజుడని
బిరుదు నామంబును వహించి యితని సుపమానధూతునిగా
స్వీకరించుట యత్యద్భుతము. ఉదాహరణముగా
సూర్యులరాజున రామచంద్రుని దంపనాయకుడగు
లక్ష్మణుని తాత యగు శ్రీధరుని వర్ణించుచు నీ క్రింది
శ్లోకము శాసనస్థముగాఁ గలదు :

“ధారాధిపస్య భోజస్య కీర్తిరేకాకినీ సతీ,
అద్య శ్రీధరదండేశ్వరైః సహదరీ సఖీ.”

ఈశాసనము ౧౨౦ కాలములో లిఖింపఁబడి
నది. భోజునకీర్తి తక్కినరాజులకంటె పెక్కుగలుగాఁ
బ్రకాశించె నని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. రాజతరం
గిణిలోఁ గల్పణుఁడు కాశ్మీరక్షీతిరాజును వర్ణించుచు
వానిని భోజసమానునిగాఁ జెప్పి దానోత్కర్షముచేత
కవిబంధు వయ్యె నని భోజుని శ్లాఘించెను.

“స చ భోజనరేంద్రీశ్చ
దానోత్కర్షేణ విప్రుతౌ,
సూరీ తస్మిన్ తాతే తుల్యం
ద్వా వాస్తాం కవిబంధవౌ.”

ఈక్షితిపతి క్రీ. శ. ౧౦౫౦ లో రాజ్యమునకు
వచ్చినందున భోజుఁడును దత్తాత్రపువాఁడై యనుటకు
సంశయము లేదు. ఇతఁడు సర్వశాస్త్రములలో గ్రంథ
ములు రచించియుండుటయు, వానిలో సనేక
గ్రంథములు మనకు లభించుటయు, ఆతనికాల
నిర్ణయముగూర్చి యింకను గొన్ని సందేహములు
గలవు. ఇతనిగ్రంథములలోఁ గొన్ని భోజనామకుఁ
డగు మఱియొకకవి రచించినట్లు కొంచఱ యభిప్రా
యము. బల్లారుఁ డనుకవి రచించిన భోజచరిత్రములోఁ
బ్రఖ్యాతసంస్కృతకవుల నందఱు భోజునిసభాలం
కారములుగాఁ గల్పించుటచే భోజుని కాలనిర్ణయము
మఱికొంత కష్టమగుచున్నది. కావున నేభోజునిగూర్చి
వ్రాయఁదలంచితమో యతనిదేశకాలముల నిర్ణయింపక
యతనిశృంగారప్రకాశాదిమహాగ్రంథరచన గూర్చి
వ్రాయుట నేటికాలపు వాఙ్మయచరిత్రమర్యాదకు నిం
చుక నుల్లంఘన మగు నని మొదట భోజుని దేశకాల
ప్రశంస యించుక చేయుదము.

భోజనామకు లగురాజులు పెక్కుండ్రు గలరు.
ఋగ్వేదములో “భోజా యాశ్వం సంమృజం త్యాశు
భోజ స్వేదం పుష్కరణీవ వేశ్య” అని కలదు. క్రీ.
శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దములో నొకభోజుఁ డున్నట్లు
కాన్యకుబ్జదేశశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది.
మామూన్ గజుని కాలంబరపురము ముట్టడించినప్పుడు
భోజుఁడనేకరాజులతోఁ జేరి యతని నోడించి యతనిని
దేశమునుండి తఱుమఁగొట్టెనఁట. ఇది బహుశః ౧౦౧౫
క్రీ. శ. కాలమై యుండును. మహారాష్ట్రదేశమున

* ఈ సుప్రసిద్ధ ధారానగరేశ్వరునిపట్లించి పెక్కుండ్రు పెక్కువ్యాసములు రచించియున్నను దత్తాత్ర
మున శృంగారప్రకాశమునుగూర్చి యెవ్వరును విస్తరించి వ్రాయలేరి. ఈలఘువ్యాసములో శృంగారప్రకాశరచనా
విషయమే ముఖ్యమస్తువైనను అతని దేశకాలములు కొంతవర్ణించుట యావశ్యకమయ్యెను. దీనిని నేను వ్రాయు
నప్పుడు సందిగ్ధలములయందు మాత్రంఁగి గారిసహాయమును బుచ్చుకొనియున్నా నని విన్నవించుచున్నాను.

లభించిన శ్యామలాదండక లిఖితా దర్శమునందు
తద్దర్శింపలేని నానంతర మీక్రింది శ్లోకములు
లిఖింపఁబడినవి. బహుశః అవి గ్రంథకర్తృ
కృతములే యొయుండును. అందు ధారానగరాధీశ్వరుఁ
డగు భోజుఁడు శంకరసేతమును ముట్టించిన మహమ్మ
దీయుల నోడించి మరలివచ్చుమార్గమున నర్మదా
నదీతీరమున నుహాకాళీదేవాలయమును దర్శించి
శ్యామలాదండకమును రచించియుండిన పురాంతకుఁ
డనుకవిని శ్లాఘించి యతని కగ్రహారములు దానముఁ
జేసె నని యాశ్లోకములచేఁ దెలియుచున్నది:—

ధారాధీశో ధరాధీశో
ధారాయాం ధనదోపమః,
బభౌర రాజ్యం భోజాఖ్యో
దానమానైశ్చ పణ్డితాన్.
ఘేచ్ఛా నమోచయ ద్వీరో
ద్వారకాయాం విరాజితమ్,
శక్త్యైరార్యగురూణాం స్వం
మోషిణో మతనూషిణః.
లోకాక్షిరససంఖ్యాక
(౯౨౩) శాకాబ్దే పూర్ణిమాతిథౌ,
శ్రాణే మాసి విశ్లేభ్యః
కవిభ్యో వ్యతర స్మదా.
గ్రామా నోమోద్భవాతీరే
శతం యో గిరిశ్రవీయః,
సరస్వతీకంఠభూషం
సరచాలజ్జులిం కృతిమ్.
స్రాణయ తీర్థిరీకాయస్య
ప్రాయచ్చ త్వస్య నిత్యతామ్,
జీయతాం తద్యశో నిత్య
మాచద్వాక్రిక్మం ద్యుభూషణమ్.
మహాదేవద్విజ త్వైవో
మహాకాలస్య పూజకః,
పురాన్తక స్తస్య పుత్రః
పురాణే కృపయాఽభవత్,

శ్యామలాయాః ప్రసాదా ద్యః
శ్యామలాదండకం వ్యధాత్.
వాదేవీ యస్య వశ్యాఽభూ
ద్వానో వాచస్పతే రివ,
తస్మై గ్రామాన్ శత మదా
చ్చిప్రావారసవేదినః.
(౧౯౧౭ ఉగాదిసంచిక.

“పుష్పాంజలి” నుండి. పే. ౨౨౪)

ఘూర్జరేశ్వరుఁ డగు భీమదేవునితో సుత్తర
చాళుక్యులు చేరి భోజుని యుద్ధములో నోడించిరట.
ఇది ౧౦౭౦ క్రీ. శ. కాల మగుచున్నది.

“భోజ శ్చిత్తపబ్లిణాణికవిభిః.”

అని ప్రఖ్యాతి ననుసరించి చూడ బిల్లిణుఁడు
భోజుని యాస్థానకవి యని యూహింపఁదగియున్నది.
అయినను విక్రమాంక దేవచరిత్రములో బిల్లిణుఁడు
కాశ్మీరమునుండి కల్యాణకటకాధీశ్వరుఁ డగు చాళుక్య
విక్రమాదిత్యునియొద్దకు వచ్చునప్పుడు, అయోధ్యా,
ధారానగర, ఘూర్జర దేశములమార్గముగా వచ్చుచు
ధారానగరమును బ్రవేశింపకయు, భోజుని చూడకయు
వెడలిపోయె నని తానే పదునెనిమిదవ సర్గములో నిట్లు
చెప్పుకొనియున్నాఁడు:—

నీత్వా గంగాధర మధరతాం
రాహలాధీశధామ్ని
క్రీడాక్రాన్తప్రతిభకవేః
పూర్వదిక్కోటరేషు,
నిర్జి త్యైరావత మదజలభ్రాన్త
భృంగాలినాదాన్
సుత్రాష్టాఽపి శ్రవసి లులితం
యస్య శంకే కథాభిః. (౧౨-౯౫)

భోజః ష్మౌభృత్స ఖిలు న ఖిలై
స్తస్య సామ్యం నరేంద్రైః
త త్ప్రీత్యక్షం కిమితి భవతా
నాగతం హా హతాస్త్రి,

యస్య ద్వారోద్ధమరశిఖర
క్రోడ పారావతానాం

నాదవ్యాజా దితి సకరుః

వ్యాజహరేవ ధారా. (౧౫-౯౬)

కక్షాబంధం నవిదగతి యే

సర్వదైవానిశుద్ధాః

తద్భాషస్తే కిమపి భజతే

యజ్ఞసుస్సాస్తవత్వమ్,

తేషాం మార్గే పరిచయతా

దర్శితం గుర్జరాణాం

యాః సంతాపం శిథిల మకరో

లోస్యమాసాం విలోక్య. (౧౫-౯౭)

* దీనిఁ దెలిసించిన తిరుపతివెంకటేశ్వరకవులు మహాపూరగా వచననిర్మాణముఁ జేయుచుఁ బద్యార్థమును గ్రహింపనేరక చిత్తానువృత్తముగా బిల్వణుఁడు ధారానగరమును జూచి భోజునిచే సమ్యానితుఁడైనట్లు కల్పించి వ్రాసిరి. గ్రంథములువ్రాయువా రెంతవేగముగా రచింపవలసియున్నను జదివెడివారు యథావకాశముగాఁ

బ్రత్యక్షరవిచారము చేయుదురు. కావున నాశురచన గొంతయపఖ్యాతికిఁ గారణ మగుచున్నది.

బిల్వణుఁడు క్రీ. శ. ౧౦౭౬ న రాజ్యమునకు వచ్చిన విక్రమాంతుని యాస్థానమున నుండి ౧౦౯౦ ప్రాంతములోఁ గాశ్మీరమును వెడలిపోయినందున నితఁడు భోజునియాస్థానములో నేకాలములో నుండెను? ఏల యతనియాస్థానమును వదలెను? అనుసంశయములు ప్రబలముగా బాధించుచున్నవి. భోజుఁడు క్రీ. శ. ౯౯౮ నుండి ౧౦౫౬ వఱకు రాజ్యము చేసియుండు నని మాయభిప్రాయము.

కొందఁ అతఁ డింకను పదినంపత్సరముల తర్వాత ననగా ౧౦౬౬ వఱకు జీవించియుండునని చెప్పుదురు. అతఁ డట్టిసిథిలో బిల్వణుఁడు చాళుక్యసభకు రాకపూర్వమే యల్పకాలము భోజసభలోనుండి యతనిమరణానంతరము కాశ్మీరమునలో యయోగ్యాదాహాహిచ్చ త్రరాజులవద్దనో యుండియుండును. రాజరాజనరేంద్రుని మరణమువలన నన్నయభట్టునకు తగిన యాశ్రయము లేక తనగ్రంథరచనను మానుకొనెను. బిల్వణుఁడును వయస్సులో నుండినందున బ్రభుమరణానంత

* “దాహాధీశునిం బు నున్న గంగాధరుం జయించి విలాసముగాఁ బ్రతిపక్షకవికోటి నాక్రమించిన యే రాజు దేవేంద్రునికథలు పూర్వదిక్ష్కృతరంబులం దై రావతమదజలాస్వాదము త్రంబులై యున్న తుమ్మెదలరొదలతో బ్రతిస్పర్ధ గావించుచు దేవేంద్రుని కర్ణధ్వయముం బ్రవేశించి యచ్చెరువు పుట్టించెనో యట్టి భోజరాజున కితర నృపాలురకును సామ్య మెట్లు లభించును? ఆ మహారాజుగుణములు ప్రత్యక్షముగాఁ జూడకపోతిరి. హా దైవమా! నేను వర్ణించిన నమ్ముదురో నమ్మురో కదా! అతనిధారానగరమే సర్వదా ద్వారోపాంతములయం దున్న విటంకములమీఁద నున్న పారావతముల యారావము లను నెపంబున చతేని నుతించుచుండును. తాదృశమహనీయగుణ గరిష్ఠం డగు భోజరాజుకపింద్రునింగూడ నానారాజసందర్శనకుతూహలంబునం బోయి కాంచి యతనిచే మిఁగల సత్కరింపఁబడి యయ్యనఘుని సాన్నిధ్యముం బొసి సముద్రస్వేచ్ఛాప్రసారము గావించకుండ భౌగ్ధవుం డొనర్చిన యర్గళవలె నుండి పోకప్రాచులచే శ్యామలమై కన్నులకు విందుగావించు పశ్చిమాంబుధితీరంబునం బోయిపోయి నేతువుం గాంచితి.”

ఇందు ౯౬-వ పద్యములోని ‘యస్య’ శబ్దము బిల్వణుని కన్వయించునుగాని భోజున కన్వయింపదు. అనగా బిల్వణుఁడు దాహశరేణమునుండి తనకేర్తి తూర్పునఁ దూర్పుదిక్పాలుని శ్రవణపర్యంతము పోయినందునఁ గృతార్థుఁడై ధారానగరగూర్జరమార్గముగా సోమనాథుని దర్శింపఁబోయెను. ౯౭-వ శ్లోకమునకుమాటుగా భోజరాజు కనిని సత్కరించినట్లు కథ మార్చఁబడినది. అని చరిత్రమునకు విరుద్ధమైనందున నుపేక్ష్యము. ఇట్లే మఱి కొన్నిస్థలములలో నాంధ్రీకరణమున స్థానిత్యములు పడినవి.

రము పరరాజుల నాశ్రయించెను. భోజునియం దతనికిఁ గల గౌరవాతిశయమునఁ దాను ధారానగరమును జొచ్చి రాకున్న ను దదధీశుని స్తుతించుటచేత నాహవముల్లుఁడు భోజుని ధారానగరమును బట్టుకొని నని చెప్పునప్పుడు భోజుఁడు ధారను వదలినను దానధారను వదలకుండె నని ప్రశంసించుటచేతనే యనుమేయమగుచున్నది. విక్రమాంకదేవుఁడు చంద్రికాదేవిస్వయంవరమునకుఁ బోయినప్పుడు ధారేశ్వరుడు లచ్చుట నుండగా వారిని వదలి చందలదేవి విక్రమాంకుని వరించినటుల బిల్వ ణుఁడు తచ్చరిత్రములో నాయకోత్కర్షమును బ్రకటించెను. ఇందులో ధారేశ్వరుఁడు భోజుఁడే యైనచో నతనికి న్యూనత లేదు. అతని కప్పటికి వార్ధకదశ కొంత వఱకుఁ జెల్లుచుండెను. ఏల యనఁగా విక్రమాంకుని వివాహము సుమారు ౧౦౫౦ పూర్వము నడచియుండుట యసంభవము. వృద్ధుఁడైన భోజుని నుపేక్షించి కుమారవయస్కుని స్వయంవరకన్యక వరించుట వైవాహికధర్మమేకదా.

భోజునికాసనములు పెక్కులు గలవు. వానిలో సుదయపురప్రశస్తి యొకటి. రాజమృగాంక మనుగ్రంథమును భోజుఁడు వేదరసనవమితకాబ్జము (౯౬౪ + ౭౮ = ౧౦౪౨ క్రీ. శ.) లో రచించెనట. భోజుని నోడించిన యుత్తరచాళుక్యభీమరాజు ౧౦౨౧ నుండి ౧౦౬౩ వఱకు రాజ్యము చేసెను. భోజుని మఱియొకకాసనము క్రీ. శ. ౧౦౨౨ లో నున్నది. అప్పటికే యనేక రాజుల నోడఁగొట్టి ప్రఖ్యాతపుణ్యస్థలములలో దేవాలయములను నిర్మించి కీర్తి సంపాదించినట్లు ౧౦౩౦ ప్రాంతపుకాసనములలోఁ జెప్పఁబడియున్నందున నది యతనికి ప్రాథమయస్సనుట నిర్భాగముగా నంగీకరింపవచ్చును. ఇతఁడు చేదిరాజును చాళుక్యభీమని మామూన్ గజని కర్ణాటలూటఘూర్జరఘోజులను ఓడించి కేదార రామేశ్వర సోమనాథసుండిర కాలానల రుద్రతేత్రములలో దేవాలయములు కట్టిన ట్లుదయపురపు ప్రశస్తిలోఁ గలదు. భోజరాజు ధనుర్విద్యయందు మహావిచ్ఛలుండై కలియుగములో నెవ్వరును గొట్టిచూపని ధారాయంత్రమును బాణముతోఁ గొట్టెనట. కొంకణదేశీయులతో

యుద్ధము చేయునప్పుడు తత్పర్యతగహనధూముల నమిత పరివారముతో శత్రువులు ముట్టడింపఁగాఁ గేవలధనుర్విద్యాబలముచే వారి నెల్ల జెదరఁగొట్టి తద్రాజ్యమును జయించెనట. కోదండుమండన మను ధనుశ్శాస్త్రములోఁ దద్గ్రంథకర్త యావిషయమును జెప్పెను:

“మనుష్యోఽసి మహాశనీ
భోజరాజో ధనుశ్రమాత్,
వివ్యాస స్సారనారాచై
ధారాయస్త్రం కతౌ యుగే.
శ్రీమతో భోజరాజస్య
మంకణానాం క్షయక్షణే,
అద్వితీయస్య సాహాయ్యం
విదధీత శరాసనమ్.”

హేమాద్రి దేవగిరినేవఁబరాజుల వర్ణించుచు,
“యో భోజదేవా స్మృతేః ప్రతాపీ
జగ్రాహ కహం మమమద్వనత్వమ్,
సార్థం జనన్యా సహ జీవీజేన
సోమేశ్వరస్యాసి జహర రాజ్యమ్.”

మఱియొకచోట,
“యేన క్షోణిభృ ద్దన్వోఽసి బలినా
నీతః కథాశేషతాం
యేనోద్దామభుజేన భోజవృపతిః
కారాకుటుంబీకృతః.”

అని వర్ణించెను. దీనిలో నర్జునుఁడు బహుశః కలింగ దేశపురాజై యుండును. ఈప్రశంస ధారానగరభోజుని గూర్చి చెప్పిన దగునా, కాదాయని సంశయింపవలసి యున్నది. భోజచరిత్రములోఁ గాలిదాసభవధూతిమాఘ బాణమయూరశంకరకవిప్రభృతులు భోజసభలో నుండి నట్లు విచిత్రముగా వర్ణింపఁబడెను. కాలిదాసు క్రీ. శ. పూర్వమున నుండెనని కొందఱును, క్రీ. శ. ౫-వ శతాబ్దిప్రారంభమున నుండె నని మఱి కొందఱును జెప్పుచున్నారు. భోజచరిత్రములోఁ బ్రశంసంపఁబడినకవులలో బాణ మయూరులుమాత్రమే పరస్పరము సమకాలికులు.

తక్కినకవు లెల్లరు భిన్నకాలవర్తలు కావున విద్యా రణ్యులవారికి గ్రంథకర్తృత్వ మారోపింపబడిన శంకర విజయ మెంతప్రామాణ్యహీనమో యట్టిదే భోజ చరిత్ర యని యట్టిగ్రంథముల గాలనిర్ణయవిషయముల నుపేక్షింపడను. వానిలోఁ గొన్నియంశములు సత్యములే యైనను సంశయితాంశములకుఁ బ్రమాణములు కానేరవు. భోజుఁడు దిగ్విజయము చేయుటయేకాక యనేకయాగములు చేయించి మహాదాత యయి ప్రఖ్యాతిగాంచెను. ఈ యంశ ముదయపురిప్రశస్తిలో,

“సాధితం విహితం దత్తం

జ్ఞాతం యత్తన్న క్షేనచిత్,

కిమన్యత్ కపిరాజస్య

శ్రీభోజస్య ప్రశస్యతే”

ఇందు విహిత మనఁగా వేద విధిచోదితములగు కర్మలు యాగాదులు చేసె ననియు, జ్ఞాత మనఁగా నధ్యాత్మశాస్త్రము లెఱింగి బ్రహ్మజ్ఞానమును బొందె ననియు, శత్రువుల సాధించి యాగములు చేసి మహాదానము లొనర్చి తెలిసికోఁదగినదెల్ల నెఱింగె ననియు భావము. ఇతఁడు మహామాహేశ్వరుఁడు. శివా ద్వైతి. తత్త్వప్రకాశ మనుగ్రంథమును దదర్శపరముగా రచించెను. ఇతఁడు సర్వశాస్త్రములయందును గ్రంథములు రచించెను. వ్యాకరణమున సరస్వతీకంఠాభరణమున శబ్దానుశాసనమును, నిఘంటువున నామమాలికయు, జ్యోతిషమున రాజమార్తాండుము, ఆదిత్యప్రతాపము, రాజమృగాంకకరణము, ప్రశ్నచింతామణి, భుజబల నిబంధము మొదలగునవియు, వైద్యమున జరకసుశ్రుతములకు రాజమృగాంకవృత్తియు, జారుచర్యయు, ఆయుర్వేదసర్వస్వమును, శిల్పమున సమరాంగణ నూత్రధారీయమును, ధర్మశాస్త్రమున గామధేనువు, యక్షికల్పితరువు, వ్యవహారసమచ్ఛయము మొదలగు నవియు, యోగమున రాజమార్తాండు మను యోగనూత్ర వృత్తియు, కావ్యమున విశ్రాంతివిద్యావిసోదము,

శృంగారమంజరి, శివతత్త్వరత్నకలిక, సాహిత్య ప్రకాశము మొదలగునవియు, అశ్వశాస్త్రమున శాలి హోత్రోన్నయమును, అలంకారమున సరస్వతీకంఠాభరణము, శృంగారప్రకాశమును, సుభాషితమున సాహిత్యప్రకాశమును, శివాద్వైతమున తైవస్విధాంత సంగ్రహమును, తత్త్వప్రకాశమును, సంగీతమున గీత ప్రకాశమును మొదలగునవి రచించెను. ధనుర్వేదమున కోదండమండనమును రచియింపఁజేసెను. ఇతని యాస్థానములో నానామతస్థులు నానాశాస్త్రపండితులును తెలసియుండుటచేత నిన్నిగ్రంథముల నితనికి సులభముగా రచించుట కానుకూల్యము గలిగియుండెను. వ్యాకరణాలంకారగ్రంథములకుఁ జిత్తపుఁ డనుకవి చాలసాహాయ్య మొనర్చియుండు నని యూహింపఁదగి యున్నది. ఏలయనఁగా సదుక్తికర్తామృతమనుగ్రంథమున జిత్తప రచితమని క్రిందిశ్లోక ముదాహరింపఁబడినది

“అచ్చిన్నమేఖల మలభవ్యశోపగూఢః

మప్రాప్తచుంబన మవీక్షితవక్త్రీకాన్తి,

కాన్తావిమిత్రశఫుః కృతవిప్రలంభ

సంభోగసఖ్య మివ పాతు వపుః పురారేః”

ఇది భోజుని శృంగారప్రకాశములో మొదటి శ్లోకము. నిరంతరము విద్యత్పరివృత్తివివృత్తులగుమతిమంతులకు జ్ఞానోత్పాదనమగుటయు నిష్క్రొవ్వుమైనగ్రంథఃరచన యలవడుటయు నంత యచ్చేరువు గాను, బహుకార్యపరులై సంతతశాత్రవశరశరవులగురాజులు విద్యలను గేవలము పోషించుటయే దుర్భరము; మహాగ్రంథములు రచించుట యంతకంటెను గష్టతరము. కాళిదాస బాణాదులు నిస్సహాయులై గ్రంథములు రచించుటయు, భోజులు సహాయులై గ్రంథరచన చేయుటయు సమ్యానప్రతిపత్తులకుఁ దుల్యులే యగుదురు. మహాపండితసాహాయ్యము లేక రాజులకు గ్రంథరచన సులభము గాదు. నన్నెచోడునకు పణ్డుఖండమకవియు, సర్వజ్ఞసింగభూపాలునకురసార్ణవసుధాకర, రత్నపాంచాలికా*

* ఇది నాలుగంకముల నాటిక. సింగభూపాలుఁడే రచించినట్లు ప్రస్తావనయందును, గ్రంథాంతరమునందును గలదు. అయినను ప్రస్తావనలోనే శ్రీ సింగధరణీపతేః క్లాఘాయై యస్య సన్నద్ధా విశ్వేశ్వరసరస్వతీ” అనియు, గ్రంథాంతమునందు “సింగభూపతే రత్నపాంచాలికానామ నాటికా రసవేటికా” అనియు మన్నది.

కంఠర్పసంభవాది గ్రంథనిర్మాణమున విశ్వేశ్వరకవియు పెద్దకోమటివేమధూపీలునకు వామనభట్టబాణుడును సాహాయ్య మొనర్చినట్లు ముద్రసిద్ధమే కదా. సాల్వగుండు నరసింహరాయలు రామాభ్యుదయము రచించినట్లు ప్రతి సర్గాంతమునఁ జెప్పఁబడినను బంచమసర్గము కడపట యతని కర్తృత్వసూచకశ్లోకమునకు వెంబడిగానే

“ శోణాద్గింద్రం కపింద్రం
శ్రవణకటురటండిమం సార్వభౌమం
ప్రాసూ తాంబూళిరామా
నవనవకవితాభాజనం రాజనాథాత్,
తస్యై తస్మి న్మయాతిక్రమ
విషయమహానాటక స్యాగ్రజాతే
కావ్యే సగో నిసగోజ్జ్వలరసనిలస
త్ప్రచమోఽయం జగామ.”

అని తత్కర్తృత్వమును డిండిమకవులలోఁ బ్రఖ్యాతి గాంచిన యరుణాగిరినాథుఁడే రచించినట్లు చెలుపు చున్నది. భోజాదులకుఁ గవిసాహాయ్యము నిర్మలజాతి రత్నములకు నికషోపలములవలె ముత్యజక మగుచున్నది.

భోజుని పూర్వవంశ్యులలో ననేకులు గ్రంథ రచనను బ్రోత్సహించి కవిపండితసంఘముల నాడ రించుచుండి రని గ్రంథములవలనను, శాసనములవలనను దెలియుచున్నది. ఇతనితండ్రి యగు మంజుని యాస్థాన మునందే దశరూపకకారుఁ డగు ధనంజయుఁడు ప్రఖ్యాతి జెందెను. అతని పితృవృథుఁడు నవనాహసాంకుఁ డను బిరుదముగల వాక్పతిరా జనేకవిద్వాంసులను బోషించి గ్రంథముల రచింపజేసెను. పరిమళకాళిదాసుఁ డను బిరుదము వహించిన పద్మగుప్తుఁ డనుకవి యతని యాస్థానభూషణమై నవనాహసాంకచరిత్రము రచించెను. వాక్పతిరాజదేవుని విద్యావిపరీత్రమను వర్ణించుచుఁ దత్కవి

“అతీతే విక్రమాదిశ్యే
గతేఽస్తం శాతవాహనే,
కవిమిత్రే విశ్రామ
యస్మిన్ దేవీ సరస్వతీ.”

కవిమిత్రుఁ డగు వాక్పతిరాజును వాదోవి యాశ్రయించి విశ్రమించున్నదని చెప్పెను. త్రివిక్రముఁ డను కవి నలచరిత్ర మను చంపూకావ్యము నితనిసభలో నుండియే రచించెను. ధనపాలుఁడు తిలకమంజరియు, ధనంజయుఁ డనుమణియొకఁడు రాఘవపాండవీయ మను జైనకావ్యమునుసాహసాంకుకీర్తికంఠములుగారచించిరి. భోజుని తర్వాతివారిలో యద్భుతవర్మ యనురాజు అను రకకావ్యమునకు స్వయముగా రమణీయమైన టీక గూర్చెను. అతనియాస్థానముననే మదనుఁ డనుప్రఖ్యా తుఁడగుకవిచెలసి పారిజాతమంజరి యనునాటకము నద్భుత వర్మవిజయప్రతాపిగారచించి నత్వరము లగు తాళపత్ర భూర్జపత్రములమీఁదలిఖింపక శిలోట్పంకితముగా, శాశ్వత ముగా నొనర్చెను. భోజుని ధారాప్రతాపి యను రెండు ప్రాకృతకావ్యములును శిలాలిఖితములై వెలయుచున్నవి.

మదనుఁడు నాటకమును భోజస్తుతితోనే ప్రారంభించెను. ఎట్లన, భోజుఁడే యద్భుతవర్మయవతార మెత్తి గుణోన్నతుఁ డయ్యెనని నూత్రధారుని దేవతాస్తోత్ర మునఁ గృష్ణుఁడే యద్భుతుఁడు, యద్భుతవర్మయే భోజుఁ డని నలుపురకుఁ బరస్పరసామ్య ముద్ఘోషించునట్లు మంగళశ్లోకము రచింపఁబడెను.

“అత్ర కథంచి దలిఖితేఽతి
శ్రుతిలేహ్యం లిఖ్యతే శిలాయుగశే,
భోజస్యైవ గుణోర్జిత
మర్జునమూ త్యక్తవత్సర్య.”

“వల్లద్బాణజయత్తుమో విజయతే
నిశ్శేషగోత్రాణకృతే
కృష్ణః కృష్ణ ఇవాఙ్మనోఽర్జున ఇవ
శ్రీభోజదేవో నృపః,
విన్మూర్ఛద్విషమేషు వేదవిధురాం
రాధాం విధతే స్మయ
స్తూర్ణం పూర్ణమనోరథ శ్చిర మభూ
ద్దాంకేయభంగోత్సవే.”

ఇందుఁ గృష్ణార్జున భోజదేవులమహిమ వర్ణింపఁ బడినది. బాణశబ్దము కృష్ణపరమున బాణాసురుఁ

ఊనియు, గోశబ్దము భూమి, గోవులు, శబ్దకాస్త్రము
మనియు, విషమేషు-మన్మథుఁడు విషమమైన బాణములు
అనియు, రాధాయను కృష్ణపరిగ్రహమును, రాధా
యనగా ధనుఃప్రయోగమున నిలుచుండు స్థానభేదమనియు
కర్ణనితల్లియనియు, గాంగేయశబ్దము భీష్ముఁడనియు,
గాంగేయుఁ డను రాజనియు అర్థభేదముల నూహింప
దగు. ధారాప్రశస్తి కడపట,

“తులగిరితో భూమిహారా

సయలా విహులహుఇతి ఇహం జేణ,

జేణ స అం నిమ్మనిఅం

నీఅం సిరిగోయరానీణ.”

(చాయా-తులగిరియో భూమిహారా సకలా అపి
ఖలు లఘూకృతా ఇహ యేన; జేన స్వయం నిర్మాపిత
మేతత్ శ్రీభోజరాజేన)

(తుల గిరి లగు సమస్తభూధరములకు ఎవఁడు
భారమును దగ్గించుచున్నాఁడో యట్టి శ్రీభోజరాజుచే

నీకావ్యములు రచింపఁబడియే అని కలదు. ఇతఁడు
యోగనూత్రవృత్తిలోఁ దాను పతంజలివలె మనో
వాక్కాయమలములను వివిధగ్రంథరచనచే బోఁగొట్టు
కొనె నని విచిత్రముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. అనఁగా
పతంజలిమహర్షి యోగనూత్రముల రచించి మనోమల
మును, జరకమును రచించి కాయమలమును, వ్యాకరణ
మహాభాష్యమును రచించి వాఙ్మలమును బోఁగొట్టు
కొనినట్లే భోజుఁడును సరస్వతీకంఠాభరణ మనునమ్మే
ధ్యాయానుశ్రమముల రచించి వాఙ్మలమును, బాతం
జలయోగనూత్రములకు భాష్యము రచించి చిత్తమల
మును, సుశ్రుతమునకు వ్యాఖ్యానము రచించి కాయక
మలమును దొలగించుకొనె నని చెప్పుకొనెను. ఇతఁ
నితనిచరిత్రము నింతటితో నిలిపి యితని గ్రంథములలో
నతినిస్తీర్ణ మగు శృంగారప్రకాశమునుగూడెంచి యశో
చిత్రముగాఁ జెప్పెదను.

“తులసిపూజ ”

—శ్రీతపస్వి సుబ్రహ్మణ్యము, కాకినాడ,

ఈమధ్య మనకు తెలియవచ్చే వింతలు

నేటి శాస్త్రజ్ఞుల ఊహలు భూమి ఆకాశము పట్టి రానివి. గజము బద్ద తూర్పువైపు చూపిస్తూపట్టుకుంటే గజముపొడవేకాని పడమటివైపు చూపిస్తూ పట్టుకుంటే కొంచె మెక్కువని చెబుతున్నారు. మన భూమి ఒకవైపునుండి ఇంకొక వైపుతిరిగేసరికి మాడంగు శములు కరుచైపోతున్నదని నిరూపించారు. మనశాస్త్రజ్ఞుల వేత్త లంబిలోను గొప్పవాడైన ఐన్స్టైను(Einstein) రెండురెండు నాలుగుకొవని గణితశాస్త్రమే ఆధారముగా వుచ్చుకొని రూఢిగ చెప్పాడు. మనము చూసేదంతా మాయ, తెలుసుకొనేదో అబద్ధము అన్నాడు. జబాబు చెప్పలేక పండితులంతా నోరుమాసుకున్నారు. దొంగ, దొంగను వెబబించే పోలీసువాడు, గంటలో కలుసుకోగలుగుతే ఒకరికొక రెదురుగా పరుగెత్తి అరగంట లోనో, పావుగంటలోనో కలుసుకోడ మధ్యమము. కాని దొంగవానికంటే పదివేలరెట్లు వడిగా పరుగెత్తుతున్న మనభూమి, భూమికంటే పదివేలరెట్లు వేగముగా పరుగెత్తే వెలుతురు, రెండు వివిధంగా పరుగెత్తినాసరే ఒకేవేళలో కలుసుకోడము ఈరోజులలో మనము కల్లార చూడగలుగుతున్నాము. అనుమాన మేమి లేదు. దీనికి విపరీతమైన సమాధానము చెప్పాడు ఐన్స్టైను. ఎదురుగుండా పరుగెత్తే పోలీసుదొంగవాళ్ళ వేగముల మొత్తము నాలుగు కోసులు, మాడుకోసులు కలుపుతే రాదట. ఈ మొత్తములోనుంచి వెలుతురువేగముతో కూడుకొన్న వేరొకసంఖ్య కొట్టివెయ్యాలి. ఇది పురాణము కాదు. ఇతిహాసము కాదు, కేవలము గణిత శాస్త్రము. అందులో బాగా ఆరితేరినవారికేగాని మన బోటివారికి బోధపడదు.

ఈ గణితము చాలించి మనకు కొంచెము బోధపడేవిషయా లాలోచింతాము. భూమి, ఆకాశము,

సూర్యచంద్రులు, జగము అంతా దేనితో చేయబడ్డది? వివిధంగా చేయబడ్డది?—ఇవి చిరకాలమునుండి మహా మహు లాలోచిస్తుండే ప్రశ్నలు. మనరసాయనశాస్త్రము చెప్పేది భూలోకములోని వస్తువులన్ని ౯౨ విధముల పదార్థములతో చేయబడ్డవని. కాని, కేవలము భూమి జగత్తుకాదు—హిమచలమునుండి నేతుపర్యంతము వరకే భూమి కానట్టు. భూమికంటే సూర్యుడు పదమాడులక్షలరెట్లు పెద్ద; మాడువేలకోట్ల రెట్లు బరువు. మనభూమివలె బుధ, శుక్ర, కుజ, గురు, శని మొదలగు గ్రహములు తుపాకిగుండుకంటే వేగముగా సూర్యునిచుట్టు తిరుగుతున్నాయి. ఇందులో గురు, శములు భూమికంటే వెయ్యిరెట్లు పెద్దవి. ఇదంతాకలిస్తే సూర్యప్రపంచకము. మన మాకాశములో చూసే ప్రతినక్షత్రము సూర్యప్రపంచమువంటి మరొకప్రపంచము. వాటినిగురించి మనకు తెలిసినది చాలితక్కువ. జగత్తులో మనభూమి, మనము ఎంతలెక్కుకు రానివాళ్ళము ! అయితే జగ తైంతపెద్దదనగా, మళ్ళీ ఐన్నునైనే జబాబు చెప్పాడు, కోటి కోటి కోట్లమైళ్ళలో ముప్పాతిక అని. అనగా రహరమి మనోవేగముతో పరుగెత్తే వెలుతురు ఒక లక్ష సంవత్సరములు స్రవణము చెయ్యాలి, జగత్తు తిరగాలంటే. వెలుతు రెంతవేగముగా వెళ్ళగలదా అంటే రెప్పపాటుమాత్రములో భూమిచుట్టు పదిసార్లు తిరిగి రాగలదు.

ఇట్టి జగత్తులో మనము చూసేవి, తెలుసుకొనేవి రెండు—రెండుమాత్రమే, అవి పదార్థము, శక్తి. మనము చూడగలిగేవి, తాకగలిగేవి పదార్థములు. చూడలేనివి, తాకలేనివి, అనగా వేడిమి, వెలుతురు, సంతోషము, దుఃఖము, ప్రాణము, మనలో చాలమందికి బహుశః తెలియనిదైన ఎలక్ట్రిసిటీ (Electricity-

విద్యుచ్ఛక్తి) ఇవన్నీ శక్తియొక్క వివిధరూపములు. పదార్థములన్నీ ఒకటిని మరొకటిగా మార్చవచ్చు—దేవాలయములు, గుడిసెలు దోచి మసీదులు, యంత్రశాలలు కట్టినట్లు. చెట్టును కోసి కుర్చీగా మార్చవచ్చును. లేదా ఆకట్టతో పంచదార చేయవచ్చును. ఈ కుర్చీగాని, పంచదారనుగాని కాల्పగా వచ్చిన వాయువువలన మట్టి చెట్టు పెరుగుతున్నది. ఇత్తడి బంగారము చేయలేమని పెద్దలు చెప్పారు. కాని కొద్దికాలములో ఆపని చేయగలమని తోస్తుంది. ఎలాగునో తర్వాత చూతాము. ఆవిధంగానే ఎలెక్ట్రిసిటీని వేడిగాను, వేడిని వెలుతురుగాను మార్చవచ్చును. వెలుతురులోనుంచి సంతోషము పుట్టవచ్చును. కాని చెట్టును సంతోషముగా మార్చడము, లేదా, కేవలము సంతోషముతో చెట్టు పుట్టించడము అసాధ్యమని నేటివరకు శాస్త్రజ్ఞుల మతము. ఇట్టి పనికూడ మనము చెయ్యవచ్చునని యీమధ్య నిరూపింపబడ్డది. కోపము, సంతోషము మొదలైనవి ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞులు పనిచేయడానికి వీలైనశక్తులు కావు ప్రస్తుతం. వీళ్లందరి వాడుకలోనున్న శక్తి ఎలెక్ట్రిసిటీ. ఎలెక్ట్రిసిటీ అనగా పదార్థములకు మన మిప్పింపగలిగే ఒకస్థితి—నునుష్యులకు కోపము పుట్టించేటట్లు. ఒకగాజు కొయ్యను పట్టుకున్నతో తోమితే యీకొయ్య వింతగా పనిచేస్తుంది. చిన్నకాగితపు ముక్కల నాకర్చిస్తుంది నూచంటురాయిలూ! దీనికి కారణము గాజులో రాపిడివలన పుట్టిన ఎలెక్ట్రిసిటీ. అటువంటి ఎలెక్ట్రిసిటీనుండి పదార్థము పుట్టించారు, నేటి పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు. అంతే కాదు: మనకు తెలిసిన పదార్థములన్నీ ఎలెక్ట్రిసిటీలోనుండే పుట్టినట్లు నిరూపించగలుగుతున్నారు. సూర్యచంద్రులు, భూమి, సముద్రము, వాయువు, అగ్ని, వెలుతురు అన్నీ శక్తియొక్క వేరువేరు రూపములని మనము తెలుసుకోవాలి.

ఈవిషయములు చిత్రమైనవే. వీటిని కనిపెట్టే మార్గ మింకా చిత్రమైనది—అంధుడు వేళ్లతో తాకి పువ్వుమయొక్క అందము గ్రహించినట్లే. ఏమంటే పదార్థములలో నుండే అణువులు మనకళ్ల కగపడవు—సరేసరి; మనము చేయగలిగే అతినూతనయంత్రముల

గుండైన అగపడవు. అందుచేత నూటిగా చూపించడము కష్టము. కాని పదార్థముల జ్ఞానముకోసరము మనుష్యుడు కనిపెట్టినయంత్రములు బ్రహ్మాండమైనవి. ఇందులో ముఖ్యమైనది స్పెక్ట్రోస్కోపు (Spectroscope). మూడు ప్రక్కలుగల గాజుబిడ్డి (Prism) పై సూర్యుని వెలుతురు పడితే నిచిత్రమైన సప్తవర్ణము లగుపడతవి. ఇంద్రధనుష్యు ఈవిధంగానే యేర్పడుతుంది. సూర్యుని వెలుతురుబడులు దీపములో కొంచె ముప్పు వేసి ఆవెలుతురు గాజుపై ప్రసరిస్తే సప్తవర్ణముల బడులుగా రెండు పచ్చని గీతలమాత్ర మగుపడతవి. ఉప్పుబడులు వేరొకపదార్థ ముపయోగిస్తే వేరొకరక మైనగీత లగుపడతవి. ఒకపదార్థముగీతలు, ఇంకొక పదార్థముగీతలు ఎన్నడు ఒకేవిధముగా అగుపడవు. అందుచేత ఈగీతలు పదార్థముల వేలిముద్ర లనవచ్చును. ఈ వేలిముద్రలవలన ఏపదార్థమునుండి వెలుతురు వచ్చినదీ సులువుగా నిర్ణయించవచ్చును. ఈ విధముగా సూర్యుడు మనకు తొమ్మిదికోట్ల మైళ్ల దూరంగా నున్నప్పటికి సూర్యునిలోనుండే పదార్థములు తెలుసుకోగలిగితిమి.

స్పెక్ట్రోస్కోపు మొదలైన యంత్రముల సహాయమువలన మన ప్రపంచముంతా ౯౨ విధముల పదార్థములతో చేయబడినదని తేలింది, ౫౬ అక్షరాలతో మన గ్రంథములన్నీ వ్రాయబడినట్లు. ఈ పదార్థము లొక్కొక్కటి ఒక్కొక్కవిధమున మోలికొట్టలను (Molecule) అతిసూక్ష్మమైన అణువులతో కూడుకొని యున్నది. ఈ అణువులలో రెండుగాని, మూడుగాని, నాలుగుగాని ఇంకా చిన్న అణువు లుంటాయి. ఈ చిన్న అణువులకు ఏటము (Atom) లని పేరు. ఒక లక్షకోట్ల పెసరగింజలు కలిస్తే భూగోళ మేర్పడుతుంది. ఆవిధంగానే ఒకలక్షకోట్ల ఏటములు కలిసి రెండు గోనెసంచులు నింపలేవు.

శాస్త్రజ్ఞు లింతటితో ఊరుకోలేదు. ౯౨ విధములగు ఏటము లెవిధంగా యేర్పడుతున్నవా అని తీవ్రంగా ఆలోచించారు. ఏటములన్నిటిలో చులక నివి హైడ్రోజను (Hydrogen) ఏటములు. ఇవి

ప్రాణవాయువు ఏటములతో హాడిని మంచిని రేర్పడుతుంది. ఈ హైడ్రోజను-ఏటములే వేరువేరు సంఖ్యలుగా హాడి వేరువేరు ఏటములుగా కనబడుతున్నవని ప్రౌటు (Prout) గారు నూరేళ్ల కిందట చెప్పారు. అట్టి ఉద్దేశమున కానా డాధారము లేకపోయినా నేడు మన కది నిజంగా తోస్తున్నది. బరువు ప్రకారముగా ఏటములను మేర్పి మెండెలిఫ్ (Mendeleef) అను రష్యాదేశస్థుడు ఏటములన్నిటికిని విచిత్రమగు పరస్పర సంబంధమున్నదనినది, బరువు హెచ్చినకొలది మనుష్యులకువలె శక్తి తగ్గిపోతుందనినది నిరూపించాడు. దీని కుదాహరణము ౧- (అనగా హైడ్రోజనుకంటె ౧౯) రెట్లు బరువుగలది ఫ్లోరిన్ (Fluorine). ఇది కొంచెము పచ్చనివాయువు. ఉపద్రవమైనశక్తితో హైడ్రోజన్ ఏటములతో హాడుతుంటుంది. ౩౫ రెట్లు బరువుగలది క్లోరిన్ (Chlorine) ఇది పచ్చని ద్రవవాయువు. హైడ్రోజను-ఏటములతో సులువుగా హాడుతుంది. ౭౯ రెట్లు బరువుగల బ్రోమిన్ (Bromine) లేనవలె అగపడు ద్రవము. ఎంతలోనే తప్ప హైడ్రోజన్-ఏటములతో కలుసుకోదు. ౧౨౬ రెట్లు బరువుగల అయోడిన్ (Iodine) ఊదావర్ణముగల గట్టిపదార్థము. హైడ్రోజన్-ఏటములతో హాడవము చాలకష్టము. ఈపరస్పరసంబంధము రానురాను రూఢిగ అగుపడుతూ ఉంది. పైచెప్పిన ౯౨ ఏటముల వేలిముద్రలు కొలవగా వచ్చేసంఖ్యలన్నిటికి ౧, ౨, ౩, ౪.....౯౨ సంఖ్యలతో సంబంధ మగువడుతున్నది! ప్రాటుగారు చెప్పినది ముహూటికి నిజము. పదార్థములన్నిటికి నూలమొకటే అని విశేషమయింది.

ఏటములలో యేము దా అనేసంగతి మన మిక నాలోచించవలసినది. జీమన్ (Zeemann) గారు ఉప్పు వేలిముద్ర (Spectrum) కాలుస్తూ ఆ కాలుతున్న ఉప్పుపై ఎలెక్ట్రిసిటీ ప్రయోగించగా వెంటనే ఆవేలిముద్ర మారిపోయింది. ఉప్పు కేదోమార్పు వచ్చిందన్నమాటే. అంతేకాదు. పదార్థమును శక్తి మార్చగలదనినది, అందుచేత పదార్థము శక్తితో హాడికొన్నదనినది మనకిది మొట్టమొదటి రుజువు. ఇది కనిపెట్టినందుకు

జీమన్ గారు రెండులక్షలరూపాయల నోబెలుబహుమానము పొందారు. పదార్థమునకు శక్తికి నడుమ స్థిరమైనవంటెనకట్టుటకు. క్రుక్స్ (Crooks) గారు రిదివరకె ఎలెక్ట్రిసిటీసహాయముచేత పదార్థము లన్నిటిలో నుండి శక్తికిరణములు పుట్టించగలిగారు. ఈకిరణములు కేవలము నూక్ల్యుమైన అణువులని టామ్సన్ (Thomson) గారు తెలుసుకున్నారు. వీటికి ఎలక్ట్రానులని పేరు. ఇట్టి ఎలక్ట్రానులు నాలుగువందలు కలిస్తే నూదిమొన పాటిచుక్క యేర్పడుతుంది. ఎలక్ట్రాను లింఛుమించుగా వెలుతురువేగముగా గిరగిర తిరుగుతుంటాయని మన మాహించవలెను-లేనపట్టుచుట్టు ఈగలు జుమ్మని తిరిగేమాస్తరు ఇట్లుండుగా బెక్వెరల్ (Becquerel) ను, క్యూరిదంపతులు (Curies) ను (వీరందరూ ఫ్రాన్సు దేశస్థులు) ఇంకొక బరువైన ఎలక్ట్రానులు కనిపెట్టారు. ఇవి రేడియమ్ (Radium) మొదలగు పదార్థములనుండి యెల్లప్పుడు వెలువడుతుంటవి. ఆల్ఫా కణము (Alpha particles) లని వీటికి పేరు. ఈ రెండువిధములగు ఎలక్ట్రానులు కేవలము శక్తికిరణములైనప్పటికిని వీటి కన్యోన్యసంయోగము కలిగినప్పుడెల్ల హీలియమ్ (Helium) మొదలగుపదార్థము లేర్పడును! ఇంతేకాదు. ఆల్ఫాబిందువుల బరువు ౪, రేడియమ్ బరువు ౨౦౬, సీసము బరువు ౨౦౮. అనగా ఒక రేడియం ఏటమునుండి ౫ ఆల్ఫాబిందువు లెగిరిపోయెనా రేడియముపోయి సీసము మిగలాలి. ఈమార్పు జరిగింది! రేడియమువలెవ యింతని చెప్పుడానికి వీలులేదు. నూదిమొనలో రవంతపెట్టి గొప్ప బొమ్మధాలయాలలో నుంచుతారు. కడుపులోనిబల్ల కాల్యాబిందువులు దివ్యమైన బొమ్మదము. ప్రపంచమంతా వెలికిన ఇది ఒక తులముమాత్రము బయలుపడుతుందేమా!

అమూల్యమైన రేడియమును సీసముగా మార్చగలిగితిమి. కొన్నాళ్లకు సీసము రేడియముగాను, ఇత్తడి బంగారముగాను మార్పడానికి వీలగుతుంది. 'పందిచెవితో పట్టునంది చేయలేమన్నట్లు' అను పాశ్చాత్యుల సామెత *లోని అనుమానము తీర్చేకారు ఆర్థరు డీ లిటిల్

* We cannot make a silk purse out of a sow's ear.

(Arthur D. Little) గారు. కావలసినన్ని ఆల్ఫా బిందువులతో కావలసినన్ని యెలక్ట్రానులు కలిపి కావలసిన పదార్థ మేర్పరచగలగ్గి మనకు ప్రస్తుతము లేదు. ఉష్ణ, చింతపండు మొదలైనవి కలిపుతే వచ్చివులును. కాని రుచిగలవులును చేయాలంటే నిష్పూ కావాలి. ఆలాగునే యిత్రడి బంగారముచేయడానికి నిష్పూ కంటే గొప్పశక్తి యేదో కావలసిఉంటుంది. వేడి మనకు తెలిసిన పదార్థాలలో నొకటి. నిష్పూ చన్నీటి వేడి (Absolute Temperature) కంటే మాడురెట్లెక్కువ. మాడుబములు నాలుగురెట్లవేడితో బంగారము కరగబోయవచ్చు. సూర్యునివేడి ౧౩౦ రెట్లు ! ఉపద్రవమైనశక్తి లింకను ఉండవచ్చును. అందుచేత సూర్యునిలో నెటువంటివస్తువులున్నప్పటికి ఆశ్చర్యము కాదు. మనకు తెలిసినపదార్థములలో చాలబరువైనది బంగారము. కాని సూర్యునిలోనిపదార్థము లంతకంటే రమారమి లక్షరెట్లు బరువు. ఒకవేళ సూర్యునినుండి సూది ధూమిమీదికి జారితే దానిని లేవనెత్తడానికి వస్త్రాదులు రావాలి !

ఏటములోని యెలక్ట్రానుల ఆల్ఫాబిందువులస్థితి యేమి ? వీటిపరస్పరసంబంధ మేమి ? ఈప్రశ్న కుత్తరము ఐస్సుపైనువంటి మహామహులే చెప్పాలి. గణితము, ప్రకృతిశాస్త్రములవలన మన కీవిషయములో బోధపడేవి చాలతక్కువ. ఇక కేవల మూహించాలి ; ఊహాకాధార మన్నదా అని వెతకాలి.

“కొంపు నేనెరుగనా కుంపటివలె నుండు
కోతికివలె రెండు కొమ్మ లుండు”

అని పెక్కుశాస్త్రజ్ఞు లూహించారు. తోవతప్పి తెలివితెచ్చుకున్నారు. ఆల్ఫాబిందువుల సమాహము ఏటమునడుమ నుంటుందని పెక్కుకారణములచేత మన మూహించాలి. ఈసమాహమునకు న్యూక్లియస్ (Nucleus అనగా బీజమనిఅర్థము) అని పేరు. న్యూక్లియస్ చుట్టు ఎలక్ట్రాను తిరుగుతుండగా నేర్పడేదియేటము.

ఏటము బూరెవలె నుంటుందని టామ్సనుగా రూహించారు. సూర్యునిచుట్టు గ్రహములు తిరిగే

విధంగా బూరెచుట్టు ఎలక్ట్రానులు తిరుగుతుండవచ్చు నన్నారు. వీరి ఊహలు సులువుగా ఖండింపబడినవి. రూథర్ఫర్డుగారు (Rutherford) టామ్సనుగారి బూరెలోని పూర్ణము బాగ తగ్గించి మధ్య చిన్న ఆవగింజమాత్రము పెట్టి దానిని ‘న్యూక్లియ’ నన్నారు. కొత్తబూరెరుచి బాగుండలేదు. ఎలక్ట్రానులన్ని తిరిగి తిరిగి నడుమనుండే “ఆవగింజ” దగ్గరకు వెల్లిపోవు నయ్యా అని గణితశాస్త్రము చెప్పింది.

అట్టి సమయములో మా క్షుప్తాంకు (Max Planck) గారు విపరీతముగ కొత్తమతము బోధించారు. గడియారముముల్లు సునువుగా తిరగదు. టిక్కు టిక్కు టిక్కు మని గంతలువేస్తూ తిరుగుతుంది. శక్తి వెలువడునప్పు డిదేవిగమగ గంతలువేస్తూ వెలువడుతుంది. ఒకేధారగ వెలువడ దని స్థాంకుగారి ఉద్దేశము. ఈ మతము ప్రకృతిశాస్త్రముం దంతట వెంటనే వ్యాపించింది. నీల్సుబోరు (Niels Bohr) గారు స్థాంకుగారిమాత్ర ముపయోగించి రూథర్ఫర్డుగారి బూరెరుచి బాగుపరచాలని తలచుకున్నారు. “మి యిష్టము వచ్చినట్లు తిరగడము పనికిరా ” దని యెలక్ట్రానులతో చెప్పారు. ఎలక్ట్రానులకు కొన్ని చక్రముల వంటి రోడ్డిచ్చి “మి రోడ్లలోనేకాని రోడ్లకుమధ్య సంచరించమాడ ” దని ఆజ్ఞయిచ్చారు. అందుచేత ఎలక్ట్రానులు వారైరు, అనకాపల్లి, ఎలమంచిలి తుని, లోనేగాని వీటిమధ్యనున్న చిన్నచిన్నస్థలలో ఆగడానికి వీలులేదు. ఎలక్ట్రా నొకస్థేమనుండి రెండవస్థేమకు వెళ్లేతోవతో శక్తి ప్రసరించాలి. ఈ శక్తి మనకు పై చెప్పబడిన స్పెక్ట్రోస్కోపులో “వేలిముద్ర” గా నగువడుతుంది. ఇదంతా మనకు సబబులేని భాషగా లోచవచ్చును. కాని యీ ఊహలవల్లనే బోరుగారు చిరజ్ఞానము నిలిచే పేరు పొందారు. బోరుగారి ఉద్దేశముల కాధారము రోజురోజుకి అమాంతముగా పెరుగుతున్నది.

బోరుగారివంటి పండితు లింకా శ్రీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నారు. ఎలక్ట్రానును విరుగగొట్టి చూదామనే ఉద్దేశ

శమతో నున్నారు. ఫ్రాన్సుదేశస్థుడు డి బ్రాగ్లీ (De Broglie) గారు “ఎలక్ట్రాను చుక్క కాదు. కిరణమూ కాదు. కెరటములమూక” అని చెప్పాడు. “మా ఉద్దేశముహూషితం” అని డేవిసన్ (Davisson), గెర్మరు (Germer), టామ్సన్ (Thomson) గార్లు చాల ఆధారములు చూపించారు. ఈపునాదిపై ప్రెడింగరు గారు (Schrodinger) విచిత్రమైన మేడ కట్టేశారు. మనబోటివారి కీమేడ పైకి అందముగా ఉన్నప్పటికి లోనికి వెళ్లితే దుర్యోధనుడిలాగు పరాభవము తప్పదు. ఏనా చూతాము కార్త.

ఇందుకు కెరటమంటే యేమిటో కొంచె మాలో చించాలి. పొంగి పొరలి మనవైపు వచ్చే సముద్రపు కెరట మందరూ చూసినదే. ఇంకొకరకము కెరటమంది, మనము సాధారణంగా చూడంది. చలనము లేని నూతినీటిమధ్య నొకచిన్నరాయి వేసి చూడండి. కెరట మేర్పడుతుంది. క్రమంగా పెరిగి పెరిగి గట్టు అడ్డము రాగానే మాయమై పోతుంది ఈ కెరటముహూషితం అంతమంది చూసేటం టారు. కాని కెరటము గట్టువైపు వెళ్తుండగా నీటిమీద తేలుతుండే ఆకు లేమవుతున్నాయో చూశారా? సముద్రములో కెరటము మనుష్యులనేమి, పడవలనేమి ఒడ్డునైపు కొట్టేస్తుంది. కాని నూతిలోని కెరటము ఆకు నేమిచేయలేదు. ఆకు కొంచెమునేపు కెరట ముతో లేలి ముగిసి యథాస్థానములో నుండి పోతుంది. కెరటము పెలపుపుచ్చుకొని గట్టువైపు వెళ్లి పోతుంది. అంటే ఆర్థమేమి? కెరటము నూతిమధ్యనుండి గట్టు వైపు వెళ్ళిందేగాని నీటిలోని ఒకచుక్కనా మధ్యనుండి కొనకు వెళ్ళలే దన్నమాట! మనకు కనబడే చలనము కెరటముదేకాని నీటిది కాదు. మరొకఉదాహరణము : ఒకయిరవై మూరలచేతాడు నేలమీద తిన్నగ పరిచి ఒకకొనను చేతితో పుచ్చుకొని చివుముని కొరడా వలె కొట్టి విడిచిపెట్టా మనుకుందాము. ఈకొననుండి రెండవకొనవరకు ఒక కెరటము వెళ్ళడము చూస్తాము గాని ఎక్కడితా డక్కడే నిలిచిఉంటుంది. ఒకవేళ చేతాడు పామువలె కొంచెముదూరము ప్రాకినా కెరటపువేగముతో ముందుకు పోవలసిన అవసరము లేదు.

తాడుకంటే కెరటము వేగముగా పోవచ్చును. ఈ రెం డిటివేగములకు పరస్పరసంబంధము లేదని మనము బాగుగ తెలుసుకోవాలి. లేదా ప్రెడింగరుగారి మేడలో పరాభవము తప్పదు.

ఇక ‘ఏట’ మెలగానందో ఆలోచింతాము. మధ్యన ‘న్యూక్లియస్’ బీజ ముంది. ఆచుట్టు ఎలక్ట్రానులు అనగా కెరటపుమాకలు అల్లకల్లోలము. సముద్రము లోనికి వెళ్ళేకొలది అల్లకల్లోలము తగ్గేటట్లు న్యూక్లి యనునుండి గూరంగా వెళ్ళినకొలది యీ చిప్లవము తగ్గి క్రమంగా చల్లారుతుంది. ఎక్స్ట్రీసిటీ ప్రయోగము చేత ఎలక్ట్రానులు పైకి రావడ మిదివరకే చెప్ప బడ్డది. అట్టిసమయములో జరిగే దేమిటంటే రాయి వెయ్యగానే నూతిమధ్యనుండి కెరటాలు బయలుదేరినట్లు ఏటమునుండి యెలక్ట్రాను కెరటపుమాక లల్లకల్లోల ముతో వెలువడుతాయి. ఈవెలవడడములో ఎలక్ట్రాను మాక వడిగా పోలే నూకలోని కెరటములు మెల్లగ పోవడము, యెలక్ట్రాను మెల్లగా పోలే కెరటములు వడిగాపోవడము తటస్థిస్తుంది-మన చేతాడు, చేతాడు కెరటములలాగునే. కాని భేద మేమిటంటే చేతాడును మట్టుకోవచ్చు, పట్టుకోవచ్చు. పొడవుగలది; బరువు గలది. ఎలక్ట్రాన్ భూతమువంటిది; దేహము లేదు. కాళ్లుచేతు లంతకంటే లేవు. కాని మనోవేగముతో పరుకెత్తుతుంది; మన మూహింపలేని పను లెన్నో చేస్తుంది.

తుదకు మనకు స్ఫురించేసంగతి ఒకటి. పదార్థము, శక్తి అని రెండుకావు. పదార్థమే శక్తి; శక్తే పదార్థము. మనదేహము, ఆత్మ అదేవిధముగ కేవల మొకటేగాని వేరువేరు కాదు. మనపూర్వులు మహా శాస్త్రజ్ఞులు. జ్ఞానమే జీవితములో సుద్దేశముగా పెట్టు కొని లెక్కలేని వింతలు కనిపెట్టారు. కొట్టికొలది కోసులమారముగా నుండే గ్రహములు మనుష్యుల జీవము లలో ప్రతిగోజు, ప్రతినీమిమము ఎట్టిమార్పులు లేగలవో గ్రహించారు-మన కెంతో ఆశ్చర్యము కలిగించారు. మంత్రశక్తి ఉపయోగించి ఫులులు, పాములు మన

బిగ్గరకు రాకుండా చేశారు. కాని అత్తకు, బేహము నకు సంబంధము లేదని చెప్పారు అది మనము నమ్మడానికి వీలులేదేమో! ప్రకృతిని బాగా జయించిన తర్వాత ప్రాణముమాడే సృష్టించడానికి మనకు వీలవు

తుందని చెప్పవచ్చును. అన్ని శక్తిని ప్రాణశక్తిగా మార్చడము!—వేడిని నెలుతురుగా మార్చినట్లు. సృష్టానములో ముఖ్యాన్ని చాలవచ్చును చనిపోయినవారిని మరల బ్రతికించడానికి. నేటికల రేపటి అనుభవము.

“రోగనివారణముకన్న రోగమురాకుండచేయుట మంచిది” అనునిషయమునుగూర్చి వ్రాయమనగా మా చిత్రకారు డీ చిత్రమును వ్రాసిపంపెను.

నాలుగోఅంకం

మొదటిరంగం

[మధ్యాహ్నం మూడుగంటలవేళ. కాంతమ్మ యింటో వుత్తరపువసారాలో శేషయ్య, పేరుభట్టు కూచునివుంటారు.]

శేషయ్య—ఈమధ్య వీర్రాజుదగ్గర నూట యాభైరూపాయలు పుచ్చుకున్నట్టు నోటుమీద.

పేరుభట్టు—సంతకం నువ్వు చేశావా?

శేషయ్య—అలాంటిమాటలు నాదగ్గర?

పేరుభట్టు—వీర్రాజులా యిచ్చాడూమరి?

శేషయ్య—ఏమో?

పేరుభట్టు—రాఘవరాజుగారి నోటులో యే మేనా చెల్లు పెట్టాడా?

శేషయ్య—దమ్మిడికూడా యివ్వలేదు.

పేరుభట్టు—మొత్తం—

శేషయ్య—మూడువేలకిపైన.

పేరుభట్టు—సున్నకిసున్నా, హల్లికిహల్లినీ.

శేషయ్య—ఏమనుకున్నావుమరి?

పేరుభట్టు—మందుసంగతి యేమిటి?

శేషయ్య—నాడికి, రుణదాతలికి లంకి.

పేరుభట్టు—వాడికొక్కడి? వాల్లెలా యిస్తున్నారా, మైనారిటీవదిలిత మనం వుండగానా?

శేషయ్య—అనభిప్రాయం, మనమేం చేస్తామా?

పేరుభట్టు—భవిష్యత్తు?

శేషయ్య—నీవుదేశం యేమిటి?

పేరుభట్టు—నావాటా వొదులుకుంటే?

శేషయ్య—యకరంభూమి చేదా?

పేరుభట్టు—పేచీలుపడాలి. తిరగాలి.

శేషయ్య—నేనున్నానుగానా?

పేరుభట్టు—ఇక్కడ స్టేషన్లో ఆలోచిద్దాం. అసలమైతే డబ్బు పుచ్చుకోకుండా వ్యవహారం నడపడానికి నాకు పదిమందిస్టేషన్లో ఆధారంవున్నారు.

శేషయ్య—ఇంకేం? అయితే కాస్త సావకాశం చూసుకుని విభాగానికి దావా పడెయ్యి నువ్వు.

పేరుభట్టు—నాడిమీదా?

శేషయ్య—నన్ను కూడా కలిపే.....నేను దానికి వొప్పుకుంటాను.

పేరుభట్టు—సరే. అయితే వుమ్మక్కోనుంచి నువ్వేమాత్రమో తీసుకుంటున్నావుట కానా?

శేషయ్య—కూడేళ్లయింది మానేసే.

పేరుభట్టు—చూడేళ్లా?

శేషయ్య—ఏమనుకున్నావుమరి? నేను మాశే కాక రుణానికి మొదలు.

పేరుభట్టు—ఇప్పటికీ తీసుకుంటున్నావన్నాడు మొన్న.

శేషయ్య—నాయెదట అవమనూ.

పేరుభట్టు—ఎంతదగా?

శేషయ్య—నువ్వేం చూశావురా? ఇంతకీ : ఆమ్మ చేస్తోంది వాణ్ణిలాగ.

పేరుభట్టు—అవునవును.

శేషయ్య—బతికివున్నప్పుడు చిన్నమామ బంగారం పెల్లిమాట యెప్పుడైనా తెచ్చాడా?

పేరుభట్టు—లేదు లేదు. కాని కోటమూడొడ్డమ్మ వెంకన్నకోసం వొకమాటు ప్రయత్నంచేసిందిట. అదో గమ్మత్తుకథా. తరవాత చెబుతానులే, ఇప్పుడు చెబితే—తలుచుకుంటే నవ్వువస్తోంది. తరవా—తా—రత్నమ్మ పిన్ని రాయడుకోసం వొడుకేస్తోంది.

శేషయ్య—అత్తవుద్దేశం యేమిటో?

పేరుభట్టు—బ్రహ్మభేయంగావుంది; కాని బంగారమాత్రం తుణమేనా విడిచివుండలేకుండావుంది నన్ను.

శేషయ్య—మంచిమాట విన్నాను. ఈపది రోజులూ వెళ్లిపోయాక కాస్త సంగీతం మొదలుపెట్టు. అత్తకి చేదోడువాదోడుగావుంటినా, ముందు లాభిస్తుంది. తెలిసిందా?

పేరుభట్టు—నాజాగ్రత్తలో నేనున్నాను.

శేషయ్య—“యశ్చేకృతే యని నగ్ధ్యతి కోత్రదోషః” కాని అత్త మామంచివనిపిరా. ఏమాత్రమో నిలవవుందనుకుంటాను.

పేరుభట్టు—ఉండవచ్చు.

శేషయ్య—ప్రకృతస్థితి యెలావుందీ?

పేరుభట్టు—ఏంచెప్పనూ? పొద్దున్న వొక సాహుకారుచెల్లెలు రెండుకాళ్లనామాను పట్టించుకు వచ్చింది. వొకపేడరుగారు పాతికరూపాయలు పంపారు. “నెయ్యా, నూనీ యెంతపడ్డాసరే, డబ్బాలు పంపించండి” అని యిందాకా వొకసాహుకారు చెప్పివెళ్లారు. మామయ్య బలికివుండి, బంగారంవెళ్లిచ్చేస్తే నాపెద్దన్నయ్యా, సప్లయిలికి యిల్లుచాలకపోవును.

శేషయ్య—ఈశ్వరకటాక్షం యింతేవుంది.

పేరుభట్టు—నాదురదృష్టంనూడా తోడయింది.

శేషయ్య—మామయ్యవుంటే నీకు ఆశలేకపోవు నేమో?

పేరుభట్టు—ఉంటే సందేహమేలేకపోవును.

శేషయ్య—నీమయినా, కనుగలిగివుండు. ఆవిడ చెప్పినట్లు మనులుకో.

(అప్పుడు ప్రకాశంవస్తాడు.)

ప్రకాశం—(చెనక్కితగ్గుతాడు.)

పేరుభట్టు—దయచేయండి. మాయింటిపొడవ చెప్పుకుంటున్నాం. పెద్దన్నయ్యా, వీరిని నువ్వెరగవనుకుంటాను. చేబోలు ప్రకాశంగారని—యెడటియిల్లు వీరిదే. వీరు హితకారిణి హైస్కూల్లో ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులుగావున్నారు. నెలకి యాభైరూపాయ లిస్తారు వీరికి.

శేషయ్య—అలాగా?

పేరుభట్టు—మామ పోయినప్పుడెవరూ లేకపోగా దహనసంస్కారం—

శేషయ్య—ఏంపుణ్యాశ్శులందీ! మహానుభావా! నమస్కారం. దయచేయండి.

ప్రకాశం—చిత్తం చిత్తం. తమరుపెద్దలు—

పేరుభట్టు—దయచేశారుకారు, కూచోవాలి. (తానుజరిగి చోటుచూపిస్తాడు.)

ప్రకాశం—కూచోడానికి సందేహంలేదు; కాని కొంచెంపనివుంది. అత్తయ్యగారు మిమ్మల్ని—కీరు మీపెద్దన్నగారా?

పేరుభట్టు—ఆవునండి. నేనంటే ప్రాణం యితనికి. మొదలొంచీ మేమిద్దరనూ వొకటి.

ప్రకాశం—అయితే సందేహం అక్కలేదు. అత్తయ్యగారు మీతో మాట్లాడాలంటున్నారు. అయ్యా! మీరుకూడా రావచ్చు.

1 శేషయ్య—మిరిద్దరూ—

పేరుభట్టు—నువ్వు రావాలి.

(అప్పుడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—పెద్దబావనికూడా తీసుకురమ్మం బోందండి మామయ్యగారూ, మాఅమ్మ.

ప్రకాశం—సంజేహంతీరిందా? మరిలేవండి.

శేషయ్య—మీసెలవు.

(అందరూ లేచివెడతారు. బంగారమ్మ పేరు భట్టుచెయ్యిపట్టుకొని వెడుతుంది.)

రెండో రంగం

[కాంతమ్మ యిల్లు. దక్షిణపువసారాలో రత్నమ్మ, రాయడూ సుంచునివుంటారు.]

రత్నమ్మ—పెద్దాడువచ్చాక మరి కాస్త చెడ్డ ట్టుందిరా మన పనీ.

రాయడు—ఓసికపట్టాలి. రెండుపుట్ట భూమి వున్నవాణ్ణి నేను. ఇంగ్లీషు చదివాను. బంగారాన్ని గురించి నాకు అనుమాన మేమీ లేదు.

రత్నమ్మ—ఉండకూడదు.

రాయడు—అత్త ప్రతీపనిగురించి పేరుభట్టు వోటి, శేషయ్యవోటి ఆలోచిస్తూం దేమీ అనుకోకు. వాళ్లు చాకిరీచెయ్యడంలో చాలా తెలివయినవాళ్లు.

రత్నమ్మ—చెప్పిన పనులన్నీ తెలివి లేటలతో చేస్తూవుంటే పేరుభట్టు ప్రయోజకపత్రతాడనుకోదూ అదీ?

రాయడు—ఇంట్లోవున్నవట్టుకు చక్కబెట్టడమా తెలివంటే? సంపాదించవద్దా? సంగీతం వచ్చి నంతమాత్రాన సంపాదించగలడా? ఇంతకీ: సంగీతంలో తెలివివుడితే మల్లీ కావ్యాల్లో యెందుకు ప్రవేశిస్తాడూ? సరే, భూములసంగతి మనకి తెలిసినదే కదా? పంచుకోడంఅంటూ వస్తే మనిషికి యకరం దాటదు. అదేనా యీలోపుగా నూరన్న మిగల నిస్తేనూ.

రత్నమ్మ—మొన్న కాకినాడవెళ్లి ఆరురోజుల్లో రెండువందలసలభై తెచ్చాట్ట.

రాయడు—బోగందానివెనకాల పొంగుచేసీ. అదేనా జన్నాని కోమాటు. ప్రతీసెల యిలా లేగలుగు తున్నాడనుకున్నావా యేమిటి?

రత్నమ్మ—ఈపూర్ణో నెలకి యాభై—

రాయడు—నాకు భూములమీదే వస్తాయి కాలమీద కాలవేసుక్కుచున్నానూ నెలకి డెబ్బయి రూపాయలు. పైగా యేమేవ్వరీచేసినా పాతికరూపాయలు లేగలను. దైవం మేలుచేసి సబురిజస్తారుకచే రీలో గుమాస్తాపని దొరికిందంటే జీతంకాక రోజుకి నాలుగురూపాయలేనా చులాగ్గా యేరేస్తాను.

రత్నమ్మ—అయినా పేరుభట్టుమీద బంగారానికీ, అత్తకి యిష్టం ముదరనివ్వకూడదు.

రాయడు—నీకాసులపేరు మారునాల్గిదగ్గరవుండి పోడమూ, యిప్పుడిక్కడ అసాధ్యపురోజులు రావడమూ తటస్థించింది; గాని లేకపోలే అది బంగారం మీదపడేస్తే బజానాలాగ బిగిసి—యెందుకూ?

రత్నమ్మ—మీనాన్న నావస్తువుల్లో వొకటేనా అట్టేపెట్టారట్రా? పైకి చెప్పుకుంటేసిగ్గు. ఆయనికి ప్రయోజకత్వమేవుంటే ఆరయకరాలభూమి తనఖాలో పశిపోతుందా? నీకు యాభైయేళ్లున్నేగాని అది స్వాధీనంకాదాయె. అత్తకి చెప్పాడో లేదోగాని యిది మామయ్యకికూడా తెలుసును.

రాయడు—ఇప్పుడేనా పెత్తనం నామీద పడేస్తాడా నాన్నా?

రత్నమ్మ—నామీద పడేసినా బాగుండిపోను మొదలొచ్చినీ. వద్దుమొగ్రోఅంటూంటే కాగితాల మిల్లులో నాలుగువేలు తగలేశారు. ఆరుణం మసికిప్పుడు నల్లతాచై మెడకిచుట్టుకుంది.

రాయడు—అదంతా యిప్పుడేంలాభమూ? నీశక్తి కొద్దీ ప్రయత్నంచెయ్యి.

రత్నమ్మ—నవ్వు చాలాజాగ్రత్తగావుండాలి. నీలాంటి పెళ్లికొడుకు దొరకడనుకోవాలి కాంతమ్మత్త.

రాయడు—వో! చూస్తూవుండు.

(తెరలో)

మావెంకడు వచ్చాట్టే యిలాగ రత్నమ్మా?

రత్నమ్మ—దొడ్డమ్మ వస్తోంది, నవ్వింటోకి వెళ్లిపోనాయనా!

రాయడు—నిజంగా పెద్దమ్మగారిడ. మొఘం మీద యెప్పుడూ దరించుకుంటున్నావుంటుంది.

(రాయడు లోపలికి వెళ్లిపోతాడు. కోటమ్మ వస్తుంది.)

కోటమ్మ—యేమిటమ్మా కొడుకూ, నవ్వు మాట్లాడుకుంటున్నారా?

రత్నమ్మ—తమ్మగారే. ఇంకా పాకాలాల పాటు బతికివుంటే యెంతైనా బాగుపడును.

కోటమ్మ—బంగారమ్మతో పాటు వొక మొగ సిల్లాడినా కలిగివుంటే రాజుగంగావుండును.

రత్నమ్మ—పెట్టిపుట్టవద్దా? మామరికేనా పెళ్లి చేసుకునేయోగం లేకపోయింది.

కోటమ్మ—తమ్మగారెంతగురదృష్టవంతుడో చూడూ. మామరికి పెళ్లిచేసి అల్లుణ్ణి యింట్లోపెట్టుకుంటే అదో అందంగా వుండును. అదేనా జరిగింది గాదు.

రత్నమ్మ—అయితే అక్కయ్యా? (పెళ్లిగా) వెంకన్నమ్మని అడిగావుటకాదూ బంగారాన్నీ?

కోటమ్మ—యేదో అడిగానేఅనుకో. ఆలోచించి చెబుతామన్నారు మొగుమాపెళ్లామానూ. పదిహేనురోజులు తిరగలేదంకా. ఏమిశాశ్వతమే?

రత్నమ్మ—వాళ్ల వుద్దేశం యేమేనా తెలిసిందా?

కోటమ్మ—మరదలివ్వపడ్డట్టేతోచింది. తమ్మగారు మాత్రం చదువులేదని సందేహించాడనుకున్నాను. అయితే వెవసాయంకూడా చదువుల్లోనే లెక్కట. మీబాపచెప్పారు. ఇప్పుడింగ్లీషునదనినా లాభం లేదుట. బ్రాహ్మలక్కడా వున్నోగాలు దొరకడం లేదుట. అదేదీ? అదేదోనమ్మా! దానిపేరు నోట్లో ఆడుతోంది. అదిచచ్చక వున్న వున్నోగాలుకూడా మానేస్తున్నారట అంతానూ. నీకొడుకు నాలుగేళ్ల

యింది చదువుమానేసీ. యిప్పటికేనా నాకరీ దొరక దాయె.

రత్నమ్మ—నాకొడుక్కి నాకరీకర్కం యేమి? రాసులాగ వున్నోగం చేస్తామనాను. యేమేస్తేటుకచేరి లోనో గుమాస్తాగా చెరాడంటే గోజుకి నాలుగు రూపాయలేనా కళ్లబడతాయి. ఉన్నోగం దొరక్క వూరుకోలేదు మావాడు. ఇప్పుణ్ణించి యెందుకూఅని చూస్తున్నాను.

కోటమ్మ—వస్తేచేదని మానేశామంటావా?

రత్నమ్మ—కాకపోతే? మావాడెక్కడికి వెళ్లి నా నెత్తిమీదపెట్టుకుని యిస్తారు పని.

కోటమ్మ—ఉన్నోగం వస్తే స్వతంత్రం వుండదులే.

రత్నమ్మ—వచ్చినవాళ్లకి బాధలేదు.

కోటమ్మ—మీరుజాలు తీరిపోయాయా?

రత్నమ్మ—ఇంతసేపా? చిల్లరగుణాలేమేనా వుంటే వున్నోగంవారికిన ఆరుమాసాల్లో తీర్చేస్తామనా మావాడు, ఆడుతూ పాడుతూనూ.

కోటమ్మ—మాకు రుజాలులేవునుమా. మావాడు పదిరూపాయలుతెస్తే పది నిలవే.

రత్నమ్మ—కాస్త భూమివున్నవాళ్లకి రుణాలెవరిస్తారా? రెక్కాడకపోతే డొక్కమాడుతుందాయె.

కోటమ్మ—మేమేం లోటుగా వున్నాయా? మీలాగ మజ్జగనీళ్లకి లోటులేదు. నేతికీ లోటులేదు. పొలంలో మావాడు అన్ని మరగాయలూ కాకిస్తాడు. ప్రతీ రోజూ నేను మీలాంటివాళ్లకి పదియిదికి పంచి పెడుతూనేవుంటాను. బెల్లొనికి బెల్లం, ధాన్యానికి ధాన్యం, పప్పుడినుస్సుకి పప్పుడినుస్సు—యేంలోటు మాకూ?

రత్నమ్మ—(స్వగతం) ఇక పాకం ముదర బెడుతుండది. (ప్రకాశం) ఎవరికీ యేంలోటులేదు. పన, స్నానంచేద్దాం.

శోటమృ—నేను కూచోమన్నానా యేమిటి నిన్ను? (వెళ్లిపోతుంది.)

రత్నమృ—ఇదా సమయం? సరసం యెరగను.....అదెంతింకాకున్నా మరదలు బంగారాన్ని వెంకడికివ్వదు నాకొడుకూ, నేనూ పెట్టిపుడిచే అది నాయించోనేపడుతుంది. ప్రయత్నిం మానను. (వెళ్లిపోతుంది.)

మూడోరంగం

[ప్రకాశం యిల్లు. దొడ్డిపంపుంమెట్లనొడ బంగారమృ, సుబ్బమృ కూచునివుంటారు.]

సుబ్బమృ—నేను రమ్మంటాంటే అదంతా నీకెందుకూ?

బంగారమృ—మీయింటికి నువ్వుపెద్దనా?

సుబ్బమృ—చూఅమృ నామాట తీసెయ్యను. మాచిన్నన్నయ్యకూడా యేమీ అనడు.

బంగారమృ—ఎందుకుంటావూ?

సుబ్బమృ—అనడంట్లున్నానుకాదూ?

బంగారమృ—అస లీమాట యెందుకురావాలి?

సుబ్బమృ—అదేమిటే అలాఅంటావు? మా వాళ్ళూ, మీవాళ్ళూ పోట్లాడుకున్నారూ కాదూ మరి?

బంగారమృ—వాళ్ళకి కలిసిందా?

సుబ్బమృ—లేదు—

బంగారమృ—మీఅమ్మ కలవనిస్తేకాదూ? (దుఃఖిస్తూ) మా నాయన—మీఅమ్మమాటే మిగిలింది.

సుబ్బమృ—మామయ్యవుంటే నామాట తీసెయ్యగలుగుదువా నువ్వు?

బంగారమృ—మానాన్నవుంటే మీరిక్కడికెందుకు వస్తారూ యిప్పుడూ? మానాన్న చచ్చిపోయాడుగనక మీఅమ్మ సంబరపడుతూ వచ్చింది. ఆవిడితోగూడా నువ్వు వచ్చావు. లేకపోతే నామొగం నీకూ, నీమొగం నాకూ కనిపించకపోవు నింతట్లోను.

సుబ్బమృ—అవన్నీ యెందుకే యిప్పుడూ?

బంగారమృ—నూ నాన్న బతికివుండగా మీ అమ్మ మాగుమ్మంలో అడుగు పెట్టలేకపోయింది. మా నాన్న మీఅమ్మకేంటోటా చేశాడూ? ఏమామూడు—

సుబ్బమృ—మాదొడ్డమ్మకి, మా పిన్నికికూడా పెట్టాడుగాని మాఅమ్మకి వొకత్తికే పెట్టాడేమిటి మీనాన్న కోకలు? అయినా అదంతా యిప్పుడెందుకూ? నువ్వు—

బంగారమృ—అనవలసినమాట అనేశావు. చివరికదంతా యెందుకూఅని తేల్చేశావు. మీఅమ్మ వొక్కత్రేనా యేమిటి మానాన్నకి తోడ్పట్టపడుచు? మీ అమ్మకిమాత్రం పెట్టి పూరుకుంటే పెద్దత్తయ్య, బుల్లత్తయ్య వున్నారుమనరూ? ఆవునురెండుకు తగలాలి మాకూ?..... మానాన్నలాంటివా డున్నాడా? మీఅమ్మ “యేం పట్టుకుపోతావు” అందిట. ఏమీ పట్టుకుపోలేదు మానాన్న. నిజమే. చచ్చిపోయిన వాళ్ళంతాకూడా పట్టుకుపోతున్నారా యేమిటి యేమేనా? మీనాన్నయేమేనా పట్టుకుపోయాడా? మీపెద్దక్క యేంపట్టుకుపోయిందీ?

సుబ్బమృ—(మాట్లాడుడు)

బంగారమృ—అప్పుడు వొక్కరూపాయికూడా చేతిలోలేదుట. ఉంటే అనుకోవచ్చు. ఎన్నివిధాల చెప్పినా వినక “నీరూలాన పెల్లిపడిపోయిం” దందిట మీఅమ్మ. “నువ్వు ముందుకువస్తానా?” అందిట. ఏమిటేమిటో అందిట. వాళ్ళదగ్గరా వాళ్ళదగ్గరా “వీడు మన్నుతాడా?” అందిట. మానాన్న వెళ్లిపోయాడు. పోనీ మీఅమ్మని యెల్లకాలమూ వట్టికట్టుకుని పూచేగమను.

సుబ్బమృ—ఇప్పు డామాటలెందుకే? మా అమ్మకేమీ తెలవదే.

బంగారమృ—అడిగిన బదులివ్వకపోతే శాపాలు పెట్టడం తెలుసునా? మానాన్న మీ సొమ్మేమేనా తిన్నాడా?

సుబ్బమ్మ—నాయోగం. నేనేం చెప్పనూ?

బంగారమ్మ—నీకేమీ యోగానికీ? మారాతే
నాప్రారబం (దుఃఖిస్తుంది).

(అప్పుడు పేరుభట్టువస్తాడు.)

పేరుభట్టు—అదేమిటి బంగారం?

బంగారమ్మ—(కళ్లు కూసుకుని మరింత దుఃఖి
స్తుంది.)

పేరుభట్టు—(బంగారమ్మని పొదివిపట్టుకొని)
ఎందుకే సుబ్బా బంగారం యేడుస్తుంది?

సుబ్బమ్మ—వాళ్ల నాన్నని తలుచుకుని యేడు
స్తోంది బుల్లన్నయ్యా!

పేరుభట్టు—ఏంలాభం బంగారం? ఇలా
చూడూ. ఊరుకోవూ?

(బంగారమ్మ లేచి నిలుచును. పేరుభట్టు ఆమెను
యింటికి తీసికొనిపోవును)

సుబ్బమ్మ—(స్వగతం) మాఅమ్మే మంచిది
కాదూ. తలుచుకుతలుచుకు యేడుస్తోందివోదిన. పాపం
దానికెంత కష్టంగావుందో?.....వాళ్ల అమ్మతోటి
నేనేమీనా అన్నానంటుందేమో? నేనేమన్నానూ?
నేనేమీ యెరగనుబాబూ! వాళ్ల నాన్నని తలుచుకుని
అదియేడుస్తోంది.....మామయ్య చాలామంచివాడు.
నాకు యేడాదికి మాడు పరికిణీలిచ్చేవాడు.....నా
కర్కం! వోదిన మాయంటికిరాదు.

(వెళ్లి పోతుంది.)

నాలుగోరంగం

[కాంతమ్మయిల్లు. వీధిఅరుగుమీద రాయడు
నుంచునివుంటాడు. వెంకన్న అయాసపడుతూ వెలికిల
పడుకుని వుంటాడు. అరుగుకింద చాకలి నుంచుని
వుంటుంది.]

రాయడు—మడేలూ! నువ్విల్లుకని పెట్టుకుని
వుండడం నిజమే; కాని చాకరి సరిగ్గాచేశావుకావు.
నేనడం యెందుకూ? నువ్వేతలోచించుకో.

చాకలి—ఏంలాంటి—

రాయడు—ఇక మాట్లాడక. అయిందేదో
అయిపోయింది. గొడవలు పెంచుకు. పెట్టిందేదో పట్టుకు
పోయి కళ్ల నద్దుకుని సుఖంగా తినండినువ్వు, మొగుడూ,
పిల్లలూ. నుంచో వస్తారు...యెవరక్కడ? వారెయ్!
వెంకన్న తమ్ముడూ! చూడూ, చాకలినికీ అన్నమా,
పప్పు, కూర, పులుసూ, నాలుగు బూరిముక్కలూ—

చాకలి—నాలుగేనంటుండీ?

రాయడు—నాలుగంటే నాలుక? చూడరామా?
అయినా యిదేం శుభకార్యమాయేమిటి తిన్నన్నీ పెట్ట
డానికి? నల్లరాయి బద్దలాసిపోయింది. ఏదో తంతు
నడపకతప్పదు. పెట్టిందేదో పట్టుకుపో. వెళ్లరా
వెంకన్న తమ్ముడూ!

వెంకన్న—ఏమిటన్నయ్యా! చెబుకున్నావూ?

రాయడు—ఇందాకణ్ణంబీ చెప్పిందంతో అరణ్య
రోదనమే? ఓరితులనీదానూ? చూడూ! ఈచాక
లినికీ అన్నమా, పప్పు, కూర, బూరిముక్కలూ—

చాకలి—ముక్కలెందుకండీ? ఎన్ని పెట్టాలని
వుంటే అన్నీ బూల్గే పెట్టండి మారాజా!

రాయడు—అవేసే. అర్థాలు మాబాగా తీస్తు
న్నావే? వెళ్లరా తమ్ముడూ! సిసిందిరిలాగ పని
చెయ్యాలి యినాళ.

వెంకన్న—నీకేం చెబుతావు కడుపునిమురు
కుంటూ హుచనీ. నా కాయాసంగావుంది. కాస్తనేపు
పడుకుని దొర్లి లేగాని నేను కదలేను.

రాయడు—వేశావూ? వెట్టిమొగమా! ఓ మా
టిలారా చెబుతాను.

1 వెంకన్న—నావల్లకాదు.

రాయడు—ఛా! నీకు లాభించిందీ తెలకదు,
మరొకళ్లకి లాభించిందీ తెలవనూ నీకు. పోనీ నేనేం
చెయ్యనూ? నీయివ్వు.

వెంకన్న—(ఓగ్గిరికివెళ్లి) అదేమిటో చెప్ప.

రాయడు—ఇబారా! (చెవిలో) బంగా
రాన్ని నీకు పెట్టి చెయ్యాలని చూస్తోంది మీయమ్మ,
జ్ఞాపకంవుందా?

వెంకన్న—అవును.

రాయడు—ఇబాంటప్పుడు మగగొవుండక
పోతే—తెలిసిందా? గవ్వ! వుండవే నిమిషంలో
వస్తాడు మావాడూ. పులుసుకేరేనా తెచ్చుకున్నావా?

చాకలి—పులుసుకుండ నాకిచ్చేనేదేనండి.

రాయడు—అయితే సరే. అలాసందులోకిపడ.
పదరా తమ్ముమా!

(అందరూ వెళ్లిపోతారు.)

అయిదోరంగం

[ఉత్తరపురసారాలో కాంతమ్మ, బంగారమ్మ,
శేషయ్య, పేరుభట్టు, ప్రకాశమూ సుంచునివుంటారు.]

కాంతమ్మ—మీరు నలుగురూ వుండబట్టి నొడ్డ
క్కించారు. పేరుభట్టుమా చెప్పనే అక్కల్లేమా.
తుడికి నువ్వుమాడా కష్టపడవలసివచ్చింది. అన్నయ్యగారి
సంగతి—

ప్రకాశం—కష్టంఅంటే యొక్కడికి? కాక
పోయినా కష్టపడకుండా సంచారంకంటుకు పోగల
వాళ్లు మనలోయెవరు?...ఇంతకీ: కోమట్ల పుణ్యహాలని
సకలవస్తువులూ కావల్సికొద్దీ వచ్చాయి. గనక ఖర్చు
పెట్టడానికి నేనంటే నేనని పందాలు వేసుకుని సిద్ధ
పడ్డాంమేము.

శేషయ్య—కాస్తామాస్తా కష్టపడ్డాం. నిజమే.
అయితే యీకష్టం మామయ్యబలికివుండి బంగారంపెల్లి
చేసి—ఆపెల్లిలో పడివుంటే ఆనందంగావుండును.

కాంతమ్మ—అంతసాభాగ్యాలికి మేము పెట్టి
పుట్టవద్దా? అందరూ, ఆనందమూ వున్నా లేక
పోయినా యీకష్టంమాత్రం తక్కువదా? యెప్పు
డేని యెలా చెయ్యాలి, యెవరితో యెలామాట్లాడాలో
వోపికపట్టాలి. ఇదిమాత్రం సామాన్యమానాయనా?

శేషయ్య—ప్రకాశంగారివంటివారు బహు అరు
దుగావుంటారు. అత్త, యెదుంచెప్పడంకాదు. నిగర్వి
అన్నా, పగోపకారిఅన్నా ప్రకాశంగారినే చెప్పాలి.
మాడలేదు నేనెక్కడా యిలాంటి మహానుభావుణ్ణి.
ఆశ్చర్యంఅయింది.

పేరుభట్టు—ప్రకాశం రాబుగారి సాయమూ
సలహాలూ లేకపోతే మాకట్టానికి వినియోగమే లేక
పోవును.

ప్రకాశం—బాణాలు నామీదకి తీవ్రేయా?
అన్నా తమ్ముమా యేకమయినాక నేనాగలనామరీ?

పేరుభట్టు—ఎంతమందయినా మీగోటికి
చాలరు.

శేషయ్య—మీకు సమాధానం చెప్పలేను. మరి
పొద్దెక్కతోంది. రైలు దాటిపోతే చిక్కుపడాలి.
పెలవూ.

ప్రకాశం—అవునవును. పెండలాడేవెళ్లాలి. మేము
ఆట్రేలేదు.

శేషయ్య—అత్త!—

కాంతమ్మ—దిక్కుమాలినఅత్త. నేటికీయింటికి
అత్త పెద్దనయిందా? నాకర్కం. నాయనా! నీతో
పదిమాట్లు చెప్పడంకాదు. అక్కల్లేదు మాడానూ.
మాసితి నువ్వు కల్లారా చూసేవున్నావు. కాస్త కని
పెనుతూవుంటాలి.

శేషయ్య—రాగూడని ఆపత్తు వచ్చింది.
దైవికానికవరూ యేమీ చెయ్యలేరు; కాని
పేరుభట్టు యిక్కడేవుంటాడుగనక యింకేమీ భయం
వుండదు. తరుచు నేను వస్తూనే వుంటాను మాడానూ.
తమ్ముమా! నీకు పదిమాట్లు చెప్పనక్కల్లేదు. జాగ్ర
త్తసుమా. ప్రకాశంగారూ! తమ్ముడికి కొంచెం
వ్యవహారజ్ఞానం కలిగిస్తూవుంటాలి మీరు.

ప్రకాశం—నాకే నేర్పగలరు మీతమ్ముడుగారు.

పేరుభట్టు—మీమాట మీవాత్సల్యానికి గుర్తు.

శేషయ్య—బంగారం! మరి వెళ్లనా?

బంగారమ్మ—వెడతావా పెద్దబావా! (దుఃఖి
స్తుంది.)

శేషయ్య—(బంగారమ్మని పొదివిపట్టుకొని)
యేడవకమ్మా. మల్లీ వారంగోజుల్లోరానూ? బుల్లి
బావ యిక్కడే వుంటాడుగాడుమ్మా? తమ్మునూ!
బంగారాన్ని మాళావా? అమాయకురాలు, సుకుమారి,
భద్రం.

పేరుభట్టు—అలాగే అన్నయ్యా! (అని బంగారమ్మని దగ్గిరికితీసుకుంటాడు.)

శేషయ్య—అత్తా! ప్రకాశంగాయా! మరి
సెలవు. మీవొదిన బండ్లియెక్కిందిగామా తమ్మునూ?
సరిగ్గా ప్రయాణంనాటికి వచ్చిందిఅంతు. ఆడాల్లతో
ప్రయాణం యిలాగేవుంటుంది. ఇకరా.

పేరుభట్టు—సాగనంపివద్దాంరా బంగారం!

(తెరదించాలి.)

అయిదో అంకం

మొదటిరంగం

[నాళించారిసత్రంలో భోజనాలహాయి పక్క
గది. పేరుభట్టు, భద్రయ్య సూచునివుంటారు.]

భద్రయ్య—పెళ్లాం కాపరానికివచ్చినక్రాంతిలో
మనయస్సులో వుండేనాడికి ప్రపంచకం తెలవక
పోవడం సమాజమే; కాని నాపని అందుకు తోరునూ
రయింది. ఇదివరకే నేనిక్కడ వారాలతో యెలాగో
కాలం గడిపేశాను ఇకముందుమాడా అలాగే చెయ్యి
రాదాఅంటే యింటావిణ్ణి తీసుకురాకతప్పదు.

పేరుభట్టు—ఆవుపైన యేమిటోయి?

భద్రయ్య—పున్నె వెల్లి నతదియ —యినాళకి
పన్నెండుగోజులంది. “ఈముహూర్తం తప్పిపోడానికి
వల్లగాదు. తరవాత నీపెళ్లాన్ని నేనభించలే” నని—

పేరుభట్టు—బ్రహ్మరాక్షసిలావుండే?

భద్రయ్య—సవతితల్లి అంతకంటే యెక్కువ
చేస్తుందని మనం ఆసించడం యెలాగా?

పేరుభట్టు—(ఆలోచిస్తాడు.)

భద్రయ్య—బాగాఆలోచించు.

పేరుభట్టు—ఇప్పుడు నీదగ్గర యేమాత్రం
వుంటో నిజంచెప్పు.

భద్రయ్య—కార్యానికయినఖర్చులు పోగాబ్రహ్మ
కేనా తెలవకుండా యిక నూటపాతిక జాగర్తచేశాను.
ఆర్పెల్లకేనా చాలదు.

పేరుభట్టు—భూములమీద—

భద్రయ్య—పొల్లుగాయలుగూడారావు.....
ఇంకా పదేళ్లు రెక్కలమీద బతకాలి. అంచేతే
పురాణధోరణి అంటూ నేను గోలపెడుతూవచ్చాను.
దిక్కుమాలిన కలరావచ్చి పడింది గాని—

పేరుభట్టు—తగ్గి యెన్నాళ్లయిందోయి?

భద్రయ్య—నిజమే. అయితే భయంల్ల
కొన్నాళ్లు, యింట్లో చిక్కులువచ్చి కొన్నాళ్లు,
కార్యం గొడవలు కొన్నాళ్లు—

పేరుభట్టు—లేక లేకవచ్చిన పెళ్లాన్ని విడవలేక
కొన్నాళ్లు—

భద్రయ్య—చెప్పుకుకామా? అని యెంత
వాడికి? పెళ్లాం దగ్గికి వచ్చాటప్పటికి “దీన్ని పోషించడం
యెలాగ?” అంటూ ఆలోచనపడితే యింకేం
సుఖమాయి?

పేరుభట్టు—సరే, కానియ్యి.

భద్రయ్య—ఇంతలో కోనసీమనుంచి వొక
శాస్త్రులుగారు వచ్చి మావూళ్లో రెండుమాసాలు రామా
యం పురాణంచెప్పారు. చదవడం నాపైని పడింది.

పేరుభట్టు—ధోరణిలో పడ్డావా?

భద్రయ్య—మునపటికంటేనయం. అయితే
నే నోగమత్తుచేశాను. రాత్రి శాస్త్రులుగారిదగ్గర

మూలం చదవడం. మర్నాడు మధ్యాహ్నం ఆడాళ్లని పదిమందినిచేర్చి ఆభాగమే సాంతంగాచదివి, సాంతంగా చెప్పడం.

పేరుభట్టు—భేమా!

భద్రయ్య—లేకపోతే పద్మవనంలోపడ్డ రాస భంజాగ—

పేరుభట్టు—ఇంసులో రెండులాభాలు. మా శావా? ఒకటి పురాణాధోరణి పట్టుపడడమూ, నలగడ మూనూ. రెండోది స్త్రీలకి పురాణంచెప్పగలగడం. ఇక ఫరవాలేదు నీవు.

భద్రయ్య—దీంతో యేమయిందంటే? పండి తులయెదట కొంచెం నట్టినా—

పేరుభట్టు—ఒకపండితుడు పురాణంచెబుతూ వుంటే యింకోపండితుడువచ్చి దద్దమ్మలాగ వింటూ కూచుంటూ డనుకున్నావా యేమిటి? సామాన్యులకే పురాణం.

భద్రయ్య—అయినా యిక్కడ నాచేత పురాణం తెప్పించేవారెవరు?

పేరుభట్టు—దేవుడు.

భద్రయ్య—అంటే?

పేరుభట్టు—దీపావళి యెన్నాళ్లుండీ?

భద్రయ్య—అయిదుకోజులు.

పేరుభట్టు—కార్తీక శుద్ధపాడ్యమినాడు తెల్ల వారగట్ల నాలుగంటలకిలేచి, నాశించారి సత్రంకేవులో స్నానంచేసి కార్తీకమాహాత్మ్యం పురాణం—

భద్రయ్య—ఏమన్నావు?

పేరుభట్టు—ఈనెల్లార్ల సాధనవల్ల తరవాత నువ్వుపారాణికుడుగా చెలామణి కావడానికి అభ్యంతరం—

భద్రయ్య—(చెయ్యి జాజిస్తూ) నెబాన్! రక్షించావోయ్! ఈకార్తీకంలో, వందరూపాయ

లేనా యేకస్తాను. ఇకలే. నామూలాన నీకుకూడా పొద్దుపోవడంయెందుకూ? పాపం బంగారమ్మ నీకోసం యెదురుచూస్తావుంటుంది.

పేరుభట్టు—ఇక కొట్టుకుపోతావన్నమాటే.

భద్రయ్య—నిస్సందేహంగానూ. మరిపద.

(చెల్లిపోతారు.)

రెండోరంగం

[కాంతమ్మ యిల్లు. హాల్లో బల్లమీదకూచుని పేరుభట్టు.]

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఎందుకూ భద్రయ్య కాగొడవా? నామా తనకీ స్నేహంవుంటే నాదగ్గర అనాలి...నాదగ్గరమాత్రం యెందుకులేడం? అత్త దగ్గర అంటాడా? దుడుకుమనిషి. నిదానంలేదు. ఇంగిత జ్ఞానంలేదు. అత్త యేమనుకుంటుందో? నేనిందుకొసమే యింట్లో చేరాననుకుంటుందో యేమిటో?...నిజానికి నాకు ఆశోరికవుంది. తప్పకుండావుంది. కాని యేం లాభయూ? ఈవిషయం అత్తదగ్గర చూచాయగా అయినా లేలుద్దామంటే గుండెలు తాళడంలేదు. తాళడానికి నాతాపాలెంత? నేనెంత?..... బంగారం మనకితక్కుదు. మరిదిపోవలసిందే.....మరిచి పోవలసిందే అంటే యెలాగ? ఓపూట ఆలస్యంగా కనబడితే తర్జనభర్జన చేసేస్తుంది. ఇంట్లోవుంటే రాత్రీపగలూ కల్లీబొల్లీమంటూ తోచనివ్వదు. నన్ను సంతోషపెట్టడానికేకవిధాల ప్రయత్నంచేస్తుంది. బావా అనేటప్పటికీ నాకు వొట్ట పొంగిపోతుంది. ఇంకెలాగ మరవడం?..... ఎలాగఅంటే అలాగే. ఆశవోదులుకోతప్పదు. కాదంటే యెలా లభిస్తుందీ?

(అవ్వడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—రాత్రి వచ్చావుకాదేం బావా? (ఎదట మోకాళ్ల మీదకూచుని) సగంరాత్రిదాకా మేలు కున్నాను, ఇంకేవస్తావో యింకేవస్తావో అనీ, తలుపు తియ్యడానికి.

పేరుభట్టు—రాలేక పోయాను బంగారు !
(ఇలాచెబుతూ ఆమెని వొట్లోక్కునో బెట్టుకుంటాడు.)

బంగారమ్మ—తెల్లరగట్ల బండిమీద తప్పకుండా వస్తావనుకుంటూ నిద్రపోయాను. జామురాత్రి వేళ మెరుకువవచ్చింది. ఇక నిద్రపోకుండా కూచుండా మనుకున్నాను గాని ఆగలేపోయాను. నేను లేచాటప్పటికి నువ్వు పాఠాలుచెప్పడానికి వెళ్లిపోయావుట.

పేరుభట్టు—దయపుందికనక నాకోసం అంత నేపు మేలుకున్నావు; కాని—

బంగారమ్మ—దయో గియో నాకు తెలవదు. ఈమాటు ను వేస్తూరా వెళ్లేవద్దు. అంత తప్పక పోలే అన్న నాటికి—అన్నగడిముకి తప్పకుండా రావాలి. అగడియకి సరిగ్గా యెదురుదూస్తావుంటాను. తుణం ఆలస్యంఅయినా నాకు మతిపోతుంది. ఈమాటు ఆలస్యంచేస్తే నేను వొప్పకోను యేమనుకున్నావోను.

పేరుభట్టు—నువ్వలాపట్టుపడితే యెలాగా? పొరుగురువెడితే అన్ననాటికి సరిగ్గా రావడం సాధ్యమా?

బంగారమ్మ—అయితే చెళ్లడానికి వల్లకాదు బాబూ!

పేరుభట్టు—డబ్బెలావస్తుంది? డబ్బులేకపోతే కాలం యెలాగడుస్తుంది?

బంగారమ్మ—కూచుంటుందికాలం. నున్నవాళ్లకి వెడుతోంది, లేనివాళ్లకి వెడుతోంది వొక్కమోస్తరుగా. అంతకానాలంటే యీవూళ్లో సంపాదించుకోరాదా?

(అప్పుడు కాంతమ్మకస్తుంది.)

కాంతమ్మ—అదేమిటే వొట్లోక్కుచున్నావూ? బావ యేమనుకుంటాడా? రోజూ అదేపనా?

బంగారమ్మ—పదిమాట్లు కూచుంటాను రోజుకి. మనబావేకదా? ఏంబావా! (చేతులు మెడకి పెనవేస్తుంది)

కాంతమ్మ—చెప్పినకొద్దీ మరీనీ. బావ నీకు పరికిడీ—తళ్లతళ్లమెరిసిపోతోంది, పట్టుదీ, జాకెట్టు కూడాతెచ్చాడు.

బంగారమ్మ—అవునాబావా? చెప్పావుకావేం? చీలిపిల్లాడా! (బుగ్గిగిల్లి) ఇప్పుడు కట్టుకోనాబావా?

పేరుభట్టు—ఆలోచన యెందుమా?

బంగారమ్మ—(లేచినుంచుని) ఇవ్వవే అమ్మా కట్టేసుకుంటాను. తొరగా యివ్వాలి. వాళ్లనూరమ్మ బువ్వాలాటకి పిలిచింది, అది కట్టుకునే వెడతాను. ఏంబావా! మంచిదే యివాళా? ఇవ్వవుటే అమ్మా?

పేరుభట్టు—ఎంతో మంచిదీ యిప్పుడు.

కాంతమ్మ—సంకురాత్రికి కట్టుకుందువుగానిలే దాచుకోమ్మా!

బంగారమ్మ—ఉహుడి! మాశావా బావా మాఅమ్మనీ?

పేరుభట్టు—కట్టుకోనీయ్యవమ్మా అత్తా! సంకురాత్రికి ఇదే వుండాలాయేమిటి?

బంగారమ్మ—మరే. ఊరికే, మాఅమ్మయెప్పుడూ యింతే. ఇవ్వవుటేఅమ్మా? బావ సరదాపడి కుట్టించుక వస్తే నువ్వు దాస్తావా?

కాంతమ్మ—పండుగునాడు కట్టుకుందువుగాని లేవే అంటే తుణం వుండనంటావు. అప్పుడేంచేస్తావూ? నావేం? కట్టుకోపోనీ. రామరీ! (వెనుతుంది.)

బంగారమ్మ—కట్టుకువస్తానుండేం బావా! (తల్లితో వెనుతుంది)

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఇదీమచ్చ. ఏమిటి చెయ్యడం? మనస్సు తిప్పేసుకోవాలంటే ప్రాణపోక డగావుంది. తిరగడమే లేమా,

(తెరలో)

ఇంతనేపా పనుపు పెట్టడం. తొరగా.

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఏంపుబలాటమా? అతిచురుమా. సిసింద్రి.

(తెరలో)

జాకెట్టు సరిగ్గా తొడుక్కుకుంటానే? అప్పుడే పరుగే?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) వచ్చేస్తోంది. గంగా ప్రవాహంలాగ పురకలు వేసుకుంటూ వస్తోంది. అదిగో: మీదపడిపోతుంది. (చేతులు చూపి వుంచుతాడు. బంగారమ్మ గభీనునిచ్చి ఆచేతుల్లో యిరికి చుట్టపెట్టుకుంటుంది.)

కాంతమ్మ—(వస్తూ) అయితే: బంగారం! బావ పరికిణీ, జాకెట్టూ తెస్తే దుడుగుదుడుగు కట్టుకోవడమేనా, దణ్ణం పెట్టడంవుందా?

బంగారమ్మ—అవును. మరిచిపోయాను. గట్టిగా పట్టుకో బావా!

పేరుభట్టు—పట్టుకున్నాను.

బంగారమ్మ—ఇదిగో దణ్ణం.

పేరుభట్టు—మరి మీఅమ్మకో?

బంగారమ్మ—విడిచిపెట్టు. (తల్లిదగ్గిరికివెళ్లి) కార్లవ్వనే అమ్మా! (పాదాభివందనం చేస్తుంది.)

కాంతమ్మ—(బాష్పపూర్ణ శోభన) మీనాన్న కంటే యెక్కువగా చూస్తున్నాడుబావ. ఇలాగేనా పెట్టిపుట్టవు.

పేరుభట్టు—ఏంవుందిఅత్తా? పదిమాట్లు యెందుకంటావు అలాగా?

కాంతమ్మ—లేకేనాయనా? ఇప్పటికీ వంద రూపాయలేనా ఖర్చుపెట్టివుంటావు బంగారంకోసం.

పేరుభట్టు—ఒకటి చేస్తే వందంటావు.

బంగారమ్మ—వందరూపాయలే? అవునాబావా! అయితే నాకొద్దీపరికిణీ, జాకెట్టూనూ. వందరూపాయలా? బాబోయ్! ఇంకా యేమిటో అనుకున్నాను నేను. ఇంకెప్పుడూ తీసుకురాకు బావా యిలాంటివి. (జాకెట్టు విప్పిపోతుంది.)

పేరుభట్టు—విప్పేస్తావా యేమిటి? మంచి దాననే. చాచే.

కాంతమ్మ—ఇంకెందుకూ తీరాకట్టుకున్నాకా?

బంగారమ్మ—వందరూపాయలు. మానాన్న నాకిచ్చినవి సరిగ్గా వందరూపాయలున్నాయి. అవి యిచ్చేస్తాను పువ్వుకోబావా!

పేరుభట్టు—(మూతిముడుచుకొని) ఇచ్చేయ్యి. నేను వెళ్లిపోతానమ్మా!

బంగారమ్మ—చూశావా? అదేమిటి బావా?

పేరుభట్టు—నా రూపాయలు నాకిచ్చేయ్యి. ఒక్క ఊమేనా వుండనింక. తొరగాలేవాలి.

బంగారమ్మ—కోపం వచ్చిందా? విప్పేయ్యను లే బావా! మరి యింతసామ్మ నాకోసం ఖర్చుపెట్టకేం యింకా?

పేరుభట్టు—ఏమో. నాడబ్బు నాకిచ్చేయ్యి. నువ్వు మంచిదానవు కావు.

బంగారమ్మ—నువ్వు మంచివాడవు కావా యేమిటి?

పేరుభట్టు—నే నేంచేశానేమిటి?

బంగారమ్మ—నాతో సరిగ్గా నువ్వుమాడా పట్టుపడతావా?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఇంకేం చెప్పనూ?

కాంతమ్మ—(ముందుకుచూసి) ఎవరువారు పేరుభట్టా? రత్నమ్మవొదన కాదుగదా?

పేరుభట్టు—(చూసి) అవును. అజిగో రాయడు కూడా వస్తున్నాడు.

బంగారమ్మ—(చూడబోతుంది.)

కాంతమ్మ—(చూడకుండా వెళ్ళిపోతూ) ఇంట్లోకిరా. పరికిణీ, జాకెట్టూ విప్పేయ్యి తొరగాను. (లోపలికి తీసుకుపోతుంది.)

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఎంచేతా? రత్తమ్మ పిన్నినీ, రాయణ్ణిమాసి అలాఅందేం అత్తా?

(రత్తమ్మ, రాయడూ వస్తారు)

రాయడు—ఇదుగో. అన్నయ్య యిక్కడే వున్నాడు.

రత్తమ్మ—ఎప్పుడు వచ్చావు—అన్నట్టిక్కడే వుంటున్నావుకామా? కాంతమ్మా, బంగారం కులా సాగావున్నారా నాయనా?

పేరుభట్టు—ఆ. ఇంటిద్వారసుంచేనా రావడం? వెంకయ్యబాబు కులాసాగా తిరుగుతున్నాడా?

రత్తమ్మ—ఏంతిరగడం?

రాయడు—ఇంటో వొకళ్ల సాయం అక్కర్లేదు. వీధిలోకి వెళ్ల లేడు.

పేరుభట్టు—అలాగా?.....లోపలికి పడండి, నేను భోజనంచేసివస్తాను.

రాయడు—భోజనంయొక్కడ అన్నయ్యా?

రత్తమ్మ—ఇక్కడ కాదుట్రా?

పేరుభట్టు—నారాలు చేసుకుంటున్నాను పిన్నీ!

రాయడు—(ఉత్సాహం కనపరుస్తాడు.)

రత్తమ్మ—అలాగట్రా? మరివెళ్లిరా, పాపం, అక్కడ కనిపెట్టుకుంటారో యేమిటోను.

పేరుభట్టు—ఇదిగో, వెడుతున్నాను. (వీధి లోకివచ్చి) ఇప్పుడెందుకువచ్చారూ వీళ్ళూ? బంగారం కొనమేనా?.....నా అదృష్టం యెలావుందో? (వెళ్లి పోతాడు.)

రత్తమ్మ—భయం లేదురా!

రాయడు—నేనుచెప్పలేదూ? ఈమాటుద్దర్యంగా వుందా? మొగదిక్కు లేకపోవడంవల్ల, వూళ్ళోవున్నాడు గదాఅని రానిస్తోంది. అన్నంపెడుతుందీ వీడికి అత్తా?

రత్తమ్మ—ఏమీభయం లేదు.

రాయడు—బంగారం దాటిపోదే, చూస్తూ వుండు.

రత్తమ్మ—అయితే నవ్వు అదృష్టవంతుడనే, నేనూ అదృష్టవంతురాలినే. అత్త బంగారాన్ని నీకిచ్చిందంటే వెయ్యిరూపాయలు నగలుపెడతాను.

రాయడు—పెట్టాలి. ఈసంగతి తెలిసిందింటే యివాళే నిశ్చయంచేస్తుందిఅత్త...కానిడబ్బెలావస్తుందీ?

రత్తమ్మ—ఎకరంభూమి తెగనమ్మితే నగలూ వస్తాయి, పెళ్లి అయిపోతుంది.

రాయడు—అవును. వుద్యోగం అయిందంటే ఆరుమాసాల్లో కొనేస్తాను ఆయకరమానూ. అసలు సంవత్సరంలోపున సొమ్మిస్తే మళ్ళీ మనభూమి మనకిచ్చి లాగే మాట్లాడదాం.

రత్తమ్మ—అట్నుంచి నరుక్కువద్దాం. ఇంట్లోకి పద. (ముందుకి అడుగువేస్తుంది.)

రాయడు—నాకు నెల్లాళ్లలో యూభైఅరవై రూపాయల వుద్యోగం అవుతుండని చెప్పాలినుమా. మరిచిపోకు.

రత్తమ్మ—నేనెరగనూ?

(ఇద్దరూ యింటోకివెడతారు.)

౧

అక్లబ్బుకి ఆనివున్నతోట చాలాఅందమైంది; విశాలమైందిగూడా. గమ్మని నువాసనని విసిరే పూలమొక్కలూ, కళ్ళకి ఆనందం కలిగించేరంగుల ఆకులకోబకలూ దాంట్లో అనేకం. చక్కగా విశాలంగా పెరిగిన సరివిచెట్లగుంపుల గాఢమైననీడల్లో చూటుగా ప్రియులు మాచొని మాట్లాడుకోడానికి చిన్న చిన్న అరుగులు వున్నాయి అక్కడక్కడ. పచ్చని పొదల్ని పెద్దగా పెంచి వానినడుమ పెద్దహాపుజులు కట్టారు. తెల్లనిజాతులు వాటితేటనీటిలో ఈదుతోంటాయి. ఆహాపుజులచుట్టూవున్న మందిరాళ్ల అరుగుమీద మాచొని హాపుజునీళ్లలో చేతులాడించొచ్చు.

తీర్పుగావున్న ఆబాటలవెంబడి నడుస్తోంది వసుంధర. సరివిచెట్లగుంపులోంచి కొంచెంకొంచెంగా అవుపడుతోన్న క్లబ్బుగదిలో ఆంగ్లయువతి వాహామె పియానోమీద “All I know is you are in my arms” అనేపాటని గొంతెత్తి పాడుతోంది. ఆ పాటని వింటో తనప్రియుడిని తన కపురిగ్లోఉన్నట్లు వూహించుకొని నడిచిపోతోంది వసుంధర.

ఆమూలతిరిగి నాలుగడుగులు ముందునడిచేవరకు కుడివేపుకున్న గన్నేరుచెట్టుపక్కన కాళ్ళచేతులు జాచి చతికలగా పడివున్నవోహయ్యవకుడిఆకారం చప్పున ఆమెకంటికి అవుపడ్డది భయంకరంగా; కెవ్వుమన్నది. కాని దిగ్గిరగా యెవరూ లేకుండుటవల్ల వినపళ్లా యెవరికి. దీరచింగులు సవరించింది పరుగెత్తడానికి. కాని ఆమహూర్తాన్నే ఆలాఅతక్తుడైపడివున్నవ్యక్తి తనని యేమీచేయలే డనేదైర్యం వొచ్చింది. అట్లాగే దూరంగానుంచొని నిదానించి చూసింది. డజ్జికన్నా యెక్కువతోజ్జులుండి, చేతులు సగంవరకు చినిగిపోయిన సిపాయివాళ్ళకోటోహాటి తొడుక్కున్నాడు. చెముట

చేత మసి, చూస్తేనే అసహ్యంవోచ్చే మురికిషర్టు వొహటి తొడుక్కున్నాడు లోపల. మురికిలో వర్షుకి యేమాత్రం తీసిపోని ధోతి గూడకట్టుకట్టాడు అరవ వాళ్ళమాదిరి. ఆగుడ్డపేలికలు ఆదేహంమీదవున్నాయన్న మాటేగాని యేవుద్దేశంచేతనైతే గుడ్డలు ధరిస్తామో అది అట్లానే వుంది. షర్టు అవీ తొలిగిపోయి యేమాత్రం శ్రద్ధలేక మురికిగావున్నదేహం అవుపడ్తో ఆహవాళ్ళ కేమిటి మొగాళ్ళకే నిగ్గులిగిస్తోంది. ఆతనిసిద్ధి చూసి వసుంధరకి పాపమనిపించింది. కాలేజ్జుకట్టాళ్లు వొచ్చి ఆతన్ని పరిహాసంచేస్తారని ధైర్యంగా డెగ్గరికెళ్లి తొలిగిపోయినగుడ్డని సరిచేసింది. అలా కిందికివొంగి నప్పుడు సారాయివాసన గప్పన విసిరింది. ఆతనిముఖం వేపుచూసింది. అసహ్యంగాపెరిగినగుడ్డం, వుంగరాలుగా మెలికలుతిరిగిన తలచెండ్రుకలు, ఆత్మినినకమబొమ్మలు, చక్కనిముక్కు, ఆమెకు మజీజాలిని కలిగించాయి. ముప్పైయేళ్లన్నా రాకముందే యీయువకుడు యిట్లా పండైతే తక్కినకీవితమంతా యెట్లాగడవాలి పాపం అనుకుంది.

ఆమె వెడ్తో వెనక్కి తిరిగి చూసింది. ఆతడు లేచి వెనక్కి చేతులమీద ఆనుకొని కూచున్నాడు. వీలైతే సంగలేమిటో తెలుసుకుందామని వెళ్లి దూరంగా నుంచుంది. ఒకనిమిషం ఆతడొమెని యెగాదిగా చూసి చేతులుజాచి “తారా, తారా” అని అరుస్తూ లేవబోయాడు. కాని కాళ్ళ తడబడి పడిపోయాడు. అట్లాగే మాచొని మళ్ళీ ఆమెను పరీక్షగాదూసి, “కాదు, కాదు, నువ్వుకావు నాతారవి. పో, పో” అని చేతిని విసిరి చేతుల్లో తలదాచుకొని భోరున యేడ్చాడు చుట్టుపక్కలంతా మారుమ్రోగేటట్టు. “ఎవరునువ్వు?” అని వసుంధర అడిగింది. వినపళ్లే దేమో అని ముందుకి వొంగి గట్టిగా అడిగింది, మాడు సార్లు అదేప్రశ్నని. ఐనా ఆతడు జవాబు చెప్పాల. తల

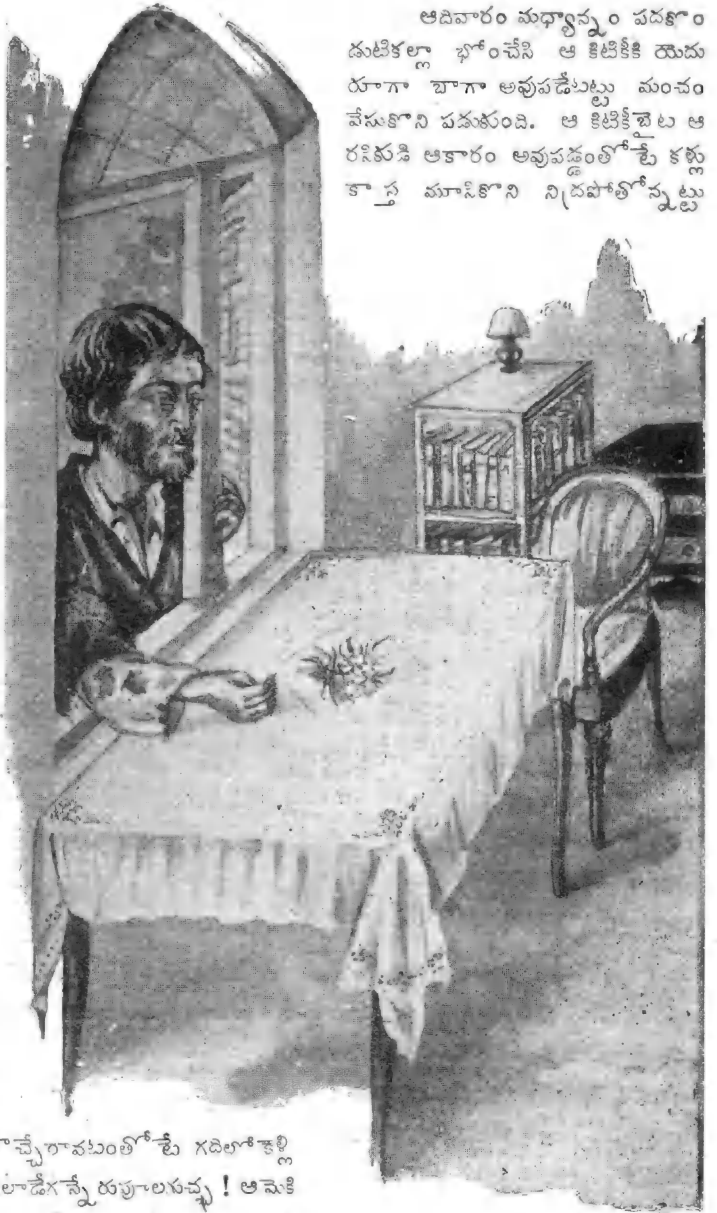
పైకత్తి చూడవలెననిచూశా. లాభం లేదని వసుంధర వెనక్కి తిరిగి తన యింటివేపు వెళ్ళింది. దారిపొడుగునంతా ఆదృశ్యాన్నే పునఃస్మరించుకుంది. చివరకి యింటిగుమ్మం చేరిన తరువాత దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచి, “యిట్లాయెన్ని జీవితాలు సారాయికి బలి అవుతోన్నాయో” అంది.

2

సాయంత్రం నాలుగు గంటలకి స్కూలునుంచి వచ్చి రోజంతా అరవడంచేత డిప్సీపోయి యీజీ చేరులో పడిపోయింది వసుంధర. కళ్లు మూసుకొని అయిదునిమిషాలు నిశ్చలంగా కూచుంది. పనిమనిషి వచ్చి “టీ చల్లారిపోతోంది.” అంటే మల్లీయా ప్రపంచం జ్ఞాపకం వచ్చిందామెకి. మెల్లిగా లేచి లోపలి కెళ్లి ముఖం కడుక్కుంది. చీరా, జేకట్టును మార్చి తలనరిచేసుకొని టీ త్రాగింది. టెన్నిస్ చీరా కెట్ కోసం కిటికీకి సమీపంలో వున్న టేబిల్ దగ్గరి కెళ్లింది. కిటికీకి సమీపంగా టేబిల్ మీద తెల్ల గన్నేరు పూలగుచ్చు వుంది. ఏమారంవాడక నిగనిగలాడుతోన్నాయి పూలు. పనిమనిషిని పిలిచి, “యీ పూలెం దుకు పెట్టావు యిక్కడ?” అని అడిగింది. వాటివిషయమే తనకు తెలీదని పనిమనిషి. వసుంధర వాటిని కిటికీలోంచి విసిరిపారేసింది.

మరునాడు స్కూలునుంచి వచ్చేరావంతోటే గదిలో కెళ్లి టేబిల్ వేపు చూసింది. మల్లీ నిగనిగలాడే గన్నేరు పూలగుచ్చు! ఆమెకి ఆశ్చర్యమేసింది యీ పూలగానీ యేమిటని? అవి గన్నేరు పూలుగాక యేగులాబిపూలో ఐతే కథనూహించుకోడం యింతకష్టంకా దామెకి. వైగాగర్ల పడేడికూడా వొహకొత్తరాజ్యాన్ని వశపరుచుకున్న రాజుకు మల్లే. కాని యీ గన్నేరు పూల అర్థం కంగారుపరిచిందామెని. ఆమరు సటిదినం ఆదివారంకదా, ఆరసికు డేవరో కనుక్కుందా మనుకొంది.

ఆదివారం మధ్యాహ్నం పదకొండు టికెట్ల భోంచేసి ఆ కిటికీకి యెదురుగా బాగా అవుపడేటట్టు మంచం వేసుకొని పడుకుంది. ఆ కిటికీ బెట ఆరసికుడి ఆకారం అవుపడంతోటే కళ్లు క్లాప్త మూసికొని నిద్రపోతోన్నట్టు

“ఆ పూలని టేబిల్ మీద పెట్టి

నటించాలని ఆమెయెత్తు. ఆమె మోహపాపాల్లోపరితపిస్తోన్న ఆప్రియుడు లోపలికి చూస్తూ ఆకిటికి దగ్గర నుంచుంటే, నిద్రపోతోన్న సౌందర్యదేవతలా మంచంమీద తను అవుపడితే, ఆతనిహృదయంమీద కలిగేపరిణామం యేమిటో ఆమె యిదివరకే వ్రాసింది. అప్పుడే ఆతని మనోవికారాన్ని గమనించటానికి బాగా వీలుంటుందని ఆమె ఆలోచన తన ఆకారం మిగుల ఆకర్షణీయంగా వుండేట్టు పల్లనిగులాబివన్నె చీరకట్టుకొని తెల్లనిపరుపులో కుచ్చుగవున్న తలగడలమీద ఆ నల్లనినెండుకలు కుప్పగా పడివుంటే మధ్య కమలంలాంటి తన లేమోమును అమర్చింది. వేస్తుకోటువంటి చేతులు లేని రవికలోంచి

దైర్యంచేసి లోపలికి తొంగిచూస్తాను మెల్లిగా."

వెడలిన ఆనిడుపైన చేతిముందుభాగం మంచంపైనుంచి కిందికి వ్రేలాడుతోపాడువైన ఆసన్ననివ్వేల్ల మోజుని మరీ అధికపరుస్తోంది. తక్కినవన్నీ అలావుంచి వోహకాలీపై కాస్త వంకరగాముడిచిన రెండోమోకాలూ, ఆనడుము పక్కన ఆపాంకమైనయెత్తుహృదయాన్ని కొట్టుకునేట్టు చేస్తాయి. ఊర్వశిని చూడకుండానే ఆమెవర్ణనతో వందలకొద్దీపేడీలు నింపినపెద్దనగనక ఆముహూర్తాన ఆ కిటికీదగ్గర వుండడమే తలపిస్తే 'వసుంధరవర్ణనం' అనే గ్రంథాన్ని రచిస్తో అక్కడే వుండిపోయేవాడు ఆకృష్ణ దేవరాయలుకూడా జ్ఞాపకం లేకుండా.

ఒహట్, రెంహ, మూహా గడచిపోయాయి. విసుగై తింది. ఎంతసేపని అలా పోజుయిస్తుంది! ఇహ లేతామనుకునేవరకు కిటికీకుడిచేరెడిపక్కన గన్నేరు పూలగుచ్చ అవుపడ్డది. ఆమెహృదయం కొట్టుకుంది. కళ్లు సన్నగా తెరిచివుంచింది. క్రమంగా ఆగుచ్చ ముందుకి జరిగింది. కిటికీలోకి దూరింది. దాన్ని పట్టుకున్న పిడికిలికూడా అవుపడ్డది. ఆచేయి ముందుకి జరిగి ఆ గుచ్చని శ్రేబిత్మీద పెట్టింది. ఆచేతిమురికివర్తూ, దానికిమీద మోచేతిదగ్గర వ్రేలాడే చినిగినసిపాయి కోటూ, ఆమె కప్పుడే తెలిపాయి ఆచేయి యెవరిదో. ఈవిచ్చినా డింకా యేంచేస్తాడో చూడదలుచుకుంది ఎవరో తాము సొంతంగా రాధైర్యం లేక యీతనిపిచ్చి వల్ల లాభం పొందుతోన్నారని వూహించగలిగింది.

ఆపూలని శ్రేబిత్మీదపెట్టి దైర్యంచేసి లోపలికి తొంగిచూస్తాడు మెల్లిగా. ఆమెనిచూసి ముగ్ధుడైపోయాడు. పూర్తిగా కిటికీముందుకి వచ్చి కిటికీకడపని పట్టుకొని ఆమెవేపు నిదానంగా చూస్తోనుంచున్నాడు. తా నలా చూస్తోన్నది దొంగతనంగా ననే విషయమే జ్ఞాపకం లే దాతనికి. అట్లాగే నుంచున్నాడు. కల్లెంబడి నీళ్లు వరదలుకట్టి కడపమీద పడుతోన్నాయి.

పది, యిరవై, ముప్పై నిమిషాలు గడిచి పోయాయి. చిత్రంలాంటి బొమ్మలాగా అట్లాగే నుంచున్నాడు యేమాత్రం చలనంలేక. కల్లెంబడి నీళ్లు అట్లాగే మేకధారగా కారుతో కిటికీలో మడుగు కట్టాయి. ఇదం

లేమీ అర్థంకాలా వసుంధరకి. ఏదో త్రాగుడుకోసం నాలుగుడబ్బుల కాసించి తెచ్చినగన్నేరుపూలని అలా పడేసి వెల్లిపోక అతను ఆవిధంగా అర్థగంటనుంచి కదలకుండా నుంచోడం, దాంట్లో యేకధారగా కంటిసీరు కారుస్తో నుంచోటం ఆమెని గాభరాపెట్టాయి. అది వరకుండిన తుంటరితనం, దైర్యం వొక్కముహూర్తాన కరిగిపోయాయి. చప్పున లేచి ఆతన్ని పట్టుకొని 'చెంపలు వాయించటానికిగాని, చివరకి చీవాట్లు పెట్టడానికిగాని దైర్యం లేకపోయింది దామెకి. ముందే పిచ్చివాడు, దాంట్లో త్రాగుబోతుకూడా. ఏంమోటుతనం చేస్తాడో అని భయమేసింది. ఎట్లానైనా వాడు వెల్లిపోతే చాలనిపించింది.

కదిలింది కాస్త. ఐనా వెళ్లాలా వాడు. మెలకవవుతోన్నదాని మళ్లే వొళ్లు విరిచింది. కదల్లా వాడు, దగ్గింది. తలగూడా తిప్పలా వాడు. ఇంకా యెంత సేపని పడుకుంటుందిమరి? కళ్లు నలుపుకుంటో లేచి కూచుంది. చేతులు జోడించి ఆమెకేసి భక్తిగా చూస్తో నుంచున్నాడు, ప్రత్యక్షమవుతోన్నదేవుడి వేపు భక్తుడు చూస్తో నుంచున్నట్టు. కల్లెంబడి నీళ్లు కారుతూనేవున్నాయి. ఏమో అనబోతాడు. కాని పెదిమలు తడవజతాయి. వసుంధర లేచి నుంచొని అప్పుడే ఆతన్ని చూసినట్టు చూసింది కోపంగా. వాడు మరీ భక్తితో చూస్తోన్నాడు. "ఎవరునువు" అని గద్దించి అడిగింది. తొట్రుపడుతో పెదిమలకుండా అస్పృశకంరంతో "తార, తార" అన్నాడు రెండుసార్లు. ఆమె వాడిదగ్గర కెళ్లి ఆపూలని వాడిముఖంమీద విసిరి, "ఎవరుచెప్పారు నీకు యీ పూలని యిక్కడ యివ్వాలని?" అని అడిగింది పోలీసుయిన్స్ పెక్టరు దొంగని అడిగినట్టు. ఆమెప్రశ్న వినవజనట్టే ధ్వని లేకుండా ఆమెవేపుచూస్తో పెదిమలతో "తార, తార," అంటోన్నాడు. "చెప్ప. లేకపోతే చంపేస్తా" నంది పళ్లు బిగబట్టి. ఐనా అదేజపం వాడిది. ఛీ, వీడితో లాభంలేదని, "వెళ్లి. వెల్లిపో. మళ్లీ వోచ్చావం లేచస్తా" వని గట్టిగా అరుస్తో వెళ్లమని చేత్తో సంజ్ఞ చేసింది.

మెల్లిగా తరిలాడు ఆమెవేపుచూస్తోనే. వాడు నాలుగు అడుగులు నడవటంతోటే చప్పున కిటికీ చూసేసింది.

3

స్కూలువాళ్లంతా కలిసి ఆదివారం పిక్నిక్ (Picnic) క్రికెట్లూ, ఆఫూరికి చాలామారలలో మనుషులెవరూ వెళ్లనివేవుకి. విశాలమైన నదివోహటి పారుతుంది. దానిరెండువొడ్డులకి దట్టమైన అడవి. ఆ అడవిని యింకా పెద్దగా దట్టంగా పెంచాలనే వృద్ధశంతో కొట్టినీటంలేదు. సంవత్సరానికి వోహటి రెండుతడవల యిన్ని పెక్షకోకి వచ్చే ఫారెస్టు ఆఫీసర్లుతప్ప యెవరూ పోరు దాంట్లోకి. ఆ పెద్దయిసుకలో విడిపారు యీ పార్టీవాళ్లు. నాగరికబంధాలూ, సంఘం తెచ్చి పెట్టిన మన్నన, మర్యాద, సిగ్గూ అన్నిటిని ఆనాటికోసం వోహమూల కట్టిపెట్టి, అంతా మరిచి ప్రపంచాన్నిరుగని పసిపిల్లలాగా ఆనందిస్తోన్నారు. వూరికే కిలకిలమని నవ్వుతోన్నారు, మాటి మాటికి నవ్వుటం అనభ్యుత్సం అని తోడివారనిపోతారేమో అనేభయం యేమాత్రం లేకుండా. తమగదిలో వొంటరిగావున్నప్పుడుగూడా పొరుగువాళ్లంతా గాడిద స్వరం అనిపోతారేమో అనేజంతుతో గొంతెత్తి యెరుగనివాళ్లు కూడా ఆ చెట్లూ, గుట్టలూ ప్రతిస్వనించేటట్టు పాడుతోన్నారు. లోతు లేక సన్ననియిసుకలో నిమగ్నంగా ప్రవహించే ఆస్వచ్ఛమైననీటిలో బుట కలుకొడుతోన్నారు. కొందరు. కొంద రా చెట్లగుంపుల్లో దాగుడుమూత లాడుతోన్నారు.

వసుంధర, యింకాయిద్దరున్నే హితుల్లో జుట్టు ముడి విప్పేసి గుడ్డల్ని వొదిలేసి వెన్నల్లాంటిదేహాల్లో వనదేవతలాగా ఆపాదలగుండా పందాలుకట్టుకో పరుగుతుతోన్నారు. డస్టిపోయినా కొద్ది నవ్వుతోన్నారు. వాళ్లంతా చెమటలు పెట్టిన్న పట్టుదలగా పరుగుతుతోనే వున్నారు. కొద్దిగా యెత్తుగావున్న గుండ్రసమూహ మెహటి కొంతమారాన అవుపడ్డది. అక్కడికి పరుగుత్తి స్వచ్ఛమైనగాలికి ఆయెత్తుగుండ్రమీద పక్షుల్లాగా కొంతనేపు కూచోని విశ్రాంతిబొందాలనుకున్నారు. ఆవేపు పరుగుత్తారు. వసుంధరకానికి యేదో వొళ్లకో

పోతే వెనక్కివుంది కాస్త. తక్కినయిద్దరు ఆగుట్ట మీదికి ముందుగా పరుగుత్తి వోహగుండుని ప్రాకారు. ఆవలివే పేదో కనబడ్డది. ఇద్దరూ గబాళిన వెనక్కిదుమికారు. అర్ధగుంటనుంచి మరిచిపోయిన ప్రపంచం, సిగ్గూ చప్పున వాళ్లని అల్లుకున్నాయి మల్లీ. దేహాన్నంతా వీలై నంతవరకు దెగ్గరికి ముడుచుకొని వొంగి వసుంధరకి యెదురుగా పరుగుత్తి ఆమెమెడకి వ్రేలాడపడి నవ్వుకున్నారు. ఆగుండువేపుచూపుతో నవ్వుతారేకాని అసలువిషయ మేమిటో చెప్పరు. ఐనా ఆవే పేదో వుందనిమాత్రం వ్రాహించింది వసుంధర. కాలేజీకుట్టాళ్ల పార్టీ వుందనుకుంది. వెనక్కితిరిగి మల్లీ పరుగుత్తడానికి వుంకించింది. కాని వాళ్లిద్దరూ “ నవ్వుచూడు, నవ్వుచూడు” అంటూ ఆమెని పట్టుకో బలవంతాన గుండువేపులాగారు. గుండు నెక్కించారు. విధిలేక మెల్లిగా ఆవలివేపు తొంగిచూసింది. ఆమరికిసిపాయికోటు, తోలు లాంటి అరవణోలి! బోర్లింతగా పడుకొని మోచేతుల మీద ఆనుకున్నాడు. ఆతనిచుట్టు నాలుగువేపులా నాలుగు విశాలమైనగుండ్లువుండి కప్పులేని గదిలాగుంది ఆ ప్రదేశం. అలా బోర్ల పడుకున్నాతనిముందు బండ మీద బొగ్గుతో రాసిన ఆడబొమ్మ వోహటుంది. ఆబొమ్మ బొగ్గుతో బండమీద రాయబడ్డా అచ్చం ఫోటోమల్లే రూపురేఖల్లో వుండి జీవకళతో వుట్టి పడుతో చిత్రకారుడివైపుజ్యాన్ని చాటుతోంది. ఆ బొమ్మకాళ్ల దెగ్గర పచ్చిరేగటిమట్టిగద్దెమీద రతనాల్లాంటి యెజ్జినిగురిగింజల్లో, “తార” అని యింగ్లీషులో నాలుగుఅక్షరాలు పొంకంగా కూర్చాడు. ఆపేరు కింద ఆగురిగింజల్లోనే యింకా యేమో పేరుస్తోన్నాడు. ఆమెతోగూడా అట్లానే వొంగి తొంగిచూస్తోన్న యిద్దరు ఆగుట్టలన్నీ యెగిరిపోయేటట్టు నవ్వారు. వసుంధర చప్పున వెనక్కి దూకింది. వాళ్లిద్దరుకూడా ఆమె దెగ్గరికి వచ్చి ఆపిచ్చినాడితో తమాషాచేద్దామన్నారు. వసుంధరకి మనసావులేదు, వొద్దంది.

“ మొగాళ్లకి యెవరూ లేని ప్రదేశంలో అందమైన ఆడది అవుపడితే యేంచేస్తారో మనకేం తెలుసు ! మనం యీవెధవని చూసి ధ్రువపడ్డామని కాదు. వాడు

మనల్ని యిలామాస్తే యేంచేస్తాడో, యేం అనుకుంటాడో చూద్దాం.” అంది ఆ ఆమెరికాయువతి.

“వాడేమైనా మోటుగా ప్రవర్తించవుద్యుత్తుడైతే మనంముగ్ధురం కలిసి వాడిని చావమోదం?” అంది మరోహామె.

అంతసాహసం లేదు వసుంధరకి, వుత్తమాటలే కాని, అలా గుడ్డలులేక పట్టపగలు పరుగెత్తడాని గూడా ధైర్యం లేకపోయింది. కాని యీదేశం వాళ్లంతా పిరికిపందలని తక్కినవాళ్లు తిడతారని మొండి ధైర్యం చేసింది. ఇలా వాడికి అవుపడడమేకాక వాడిని రేగించటం తలుచుకుంటేనే గుండె లనిసిపోయాయి. వాళ్లకి యిట్లాంటివి లక్ష్యం లేదు. తమలాగా చదువుకొని నాగరికు లనిపించుకునే మొగాళ్లే మొగాళ్లని వాళ్ల భావం. తక్కినవాళ్లు మనుషుల్ని యేమిచేయలేని మొగజంతువులు వాళ్ల దృష్టిలో. రోముదేశపు చీకవత్తి నీరోభార్యలు, నపుంసకులనినైతం తపింప చేసే యవ్వనం కలవాళ్లు, నిరభ్యంతరంగా తమనేవకులమందు స్నానాలుచేసేవాళ్లట. ఈపిచ్చివాడంటే వోహలక్ష్యమా వాళ్లకి! అందుచేతే ఆలలరికి బూసుకున్నారు. వాల్లిద్దరూ మళ్లీ ఆ గుండెక్కి వాడికి పూర్తిగా అవుపడేట్టు మంపొని పెద్దగా అరిచారు. వెంటనే “వోస్తోన్నాడు” అంటో వెనక్కిదూకి చిన్న గుండువెనక దాగున్నారు. వసుంధర వోహపాదవెనక దాగుంది. చుట్టుపక్కలంతా వినపడేట్టు నవ్వుతో వాడు లోపల్నుంచి యెక్కివచ్చాడు. ఇంకా వాడు గుండు మీదవుండి నవ్వుతో చుట్టూ చూస్తోండుగానే వసుంధరముఖం ఆపల్చని పాదలోంచి అవుపడ్డది. ఆతని ముఖంలోని ఆనవ్వు, ఆ ఆనందం మెరుపుమల్లే మాయమయాయి. చేతులు వొదిలి కిందికి పడిపోయాడు. ఏకదృష్టిగా ఆపాదవేపు చూస్తో అమాంతంగా లేచి చెబ్బితగిలి మోకాలినుంచి కారేసెత్తురునిహూడా లెక్కపెట్టక ఆపాదవేపు రెండవగులు నడిచాడు. పక్కగుండు వెనకనుంచి “నువ్వే కావాలట వసుంధర” అని వాళ్లు నవ్వుతో అరుస్తోన్నారు. కాని అవి వాడిచెవిని సోకి

నట్టు లేదు. బాగా అవుపడ్డ హాతనికి వసుంధర. వాడక్కడే ఆ తనకోటుని విప్పి ఆపాదలోకి విసిరి, “చలి, చలి. తోడుక్కోతార” అంటో యేడ్చాడు. తనకిటికివెగిరి దృశ్యం జ్ఞాపకంవచ్చింది వసుంధరకి. ధైర్యం వచ్చింది. గొంతు సవరించుకొని చేతిని సాచి “వెళ్లు వెళ్లు. తొరగా వెళ్లిపో” అంది. కదిలాడు వాడు. వెనక్కి తిరిగిచూస్తో మెల్లి మెల్లిగా ఆమెచూపించిన వేపు నడిచిపోయాడు. ఆకుకుంటోన్న తక్కిన పిల్లలవేపుచూస్తో విధి లేక బడిపంతులుమందు నడిచి పోయే పిల్లవాడిలాగా. ఆపేగులవర్తుని తోడుక్కొని నడువలేక దరిద్రవారాయణుడిలాగా కదిలిపోతోన్న వాడి దీనమైనముఖం, భక్తియుక్తమైనమాపులూ వెనక్కి ఆమెవేపు తలని తిప్పినప్పుడల్లా వసుంధరకి వోహ విధంగా జాలిని కలిగించాయి. దుఃఖమనిపించింది. వెనకాలే పరుగెత్తి ఆకోటాతనికి తోడిగి బుజ్జగించి పంపా లనిపించింది. దట్టమైనపాదలు కొన్ని అడ్డమై ఆతన్ని అవుపడకుండా చేసాయి.

వాడు వెళ్లిపోవటంతోటే గుండువెనకాల్నుంచి వాల్లిద్దరూ పరుగెత్తుకోవచ్చారు. “వొక్కనిమిమంలో నీషియుడిని కుక్కనుచేసేసావే!” అని బహూకరించింది ఆమెరికాయువతి. “తోడుక్కోవుమరికోటును అంతప్రేమగా వాడిస్తే?” అని నవ్వింది మరోహామె.

వాడినగరులో యేముందో చూద్దామన్నారు. వాల్లిద్దరు ముందు వెళ్లారు. వాళ్ల వెనక మెల్లిగా వెళ్లింది వసుంధర. ఆబండమీద చిత్రించిన ఆబొమ్మను చూసే చూట్టంతోటే వాల్లిద్దరు వసుంధరని ముందుకి లాగి “హా! వసుంధరా!” అని అరిచారు. అంతకొంటే స్వభావంకలవాల్లిద్దరుకూడా ఆముహూర్తాన పరివర్తనబొందారు. నవ్వు మానేసి సీరియస్ గా ఆబొమ్మని పరీక్షించారు. ప్రాణం పుట్టిపడుతోంది. ఆమరికిబండమీద బొగ్గుతో యింతనిపుణంగా యెలారాయకలిగాడా అని ఆశ్చర్యపడ్డారు. వసుంధరని యెదురుగా కూచోపెట్టుకొని నిపుణుడైన చిత్రకారుడు చిత్రించినబొమ్మలాగుంది. కాని కొన్ని పోలికలు, వెంట్రుకలు, కను

బొమ్మలు మాత్రం వసుంధరవి కావు. ఇంకా యేమందో అని వెతికారు. వోహమూల రెండు గుండ్లమధ్య యిరుకుసందులో యెంజిపోయిన తెల్లగన్నేరు పూలరాశి, గన్నేరుకొమ్మలూ వున్నాయి. వాటికింద అద్దమంతా తుత్తునుకలైపోయిన ఫోటో వోహటుంది. దాన్ని చైటికితీసింది అమెరికాయవతి. ఆబండమీద రాసినబొమ్మే దాంట్లో వుంది. ఆఫోటోను చూసే ఆబొమ్మని రాసాడు. వసుంధరని మిక్కిలి ద్వేషంగా పోలే వుంకొహామెది ఆఫోటో. ఎవరూ మాట్లాడకుండా దాన్ని పరిక్షించారు. దాన్ని అక్కడే పడేసి వాళ్లు వెళ్తోంటే ఆ ఫోటోను మళ్ళీయెప్పటిమల్లె పూలకిందవుంచింది వసుంధర.

౪

ఆనాడు సాయంత్రం సరిగ్గా నాలుగుగంటలకి పెద్ద వర్షం కురిసింది. అందుచేత పెన్నీసుకి వెళ్లటానికి వీల్లేక

తన గదిలో

గ్రామ ఫోటోను పెట్టి సామాను పెట్టెలుసరుదుకుంటోంది

వసుంధర.

ఇహ రెండు రోజులుమాత్ర

మేవుందికొత్త

పూరువెళ్లి

చాణ్ణిపుచ్చుకో

టానికీ. ఆ

కొత్తప్రాళ్ళో,

కొత్తనాకట్టో,

కొత్తనాకర్నూ,

కొత్తన్నేమీ

తులమధ్య స్థిర

పడ్డానికియెం

తోయత్నం

కావాలి. ఎ

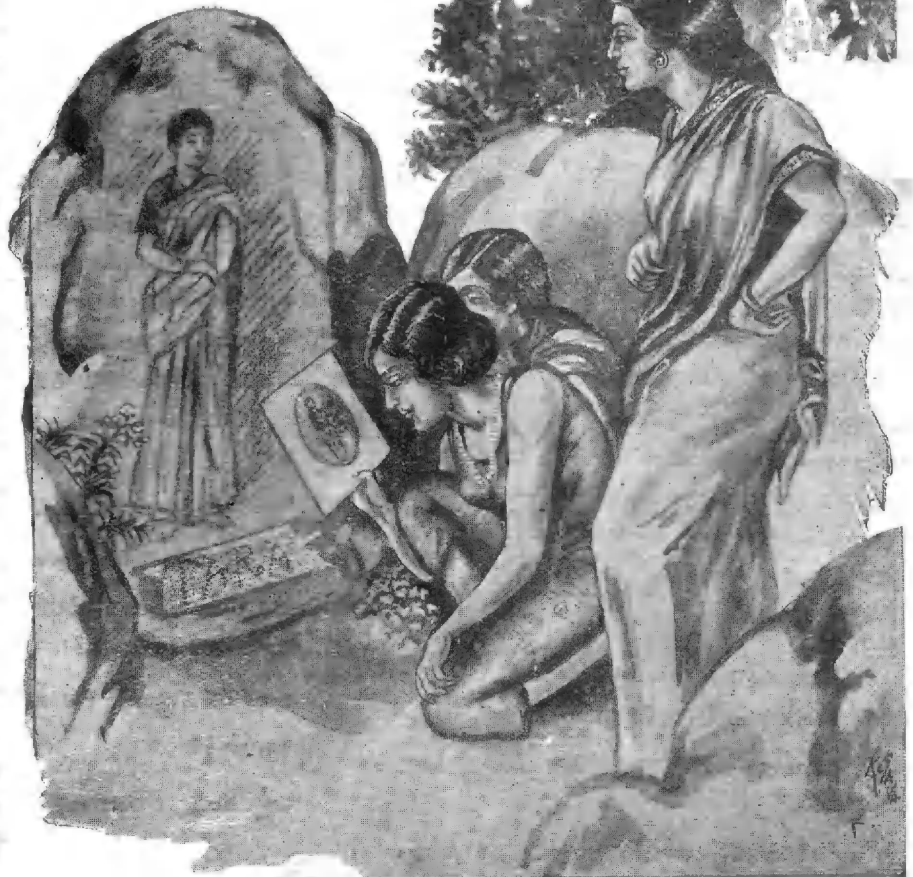
న్నాళ్ళోపడు

తుంది. నిజం

గావోహ

పూరినుంచి

వుంకొపూరికి

“ఎవరూ మాట్లాడకుండా దాన్ని పరిక్షించారు.”

మారటమంటేయెంత అసహ్యమో అనుభవనికొస్తేకాని తెలిదు.

పనిమనిషివచ్చి, “మీకోసం యెవరో మన లామే, చిన్న కుట్టామా వొచ్చా” రంది. గ్రామ ఫోన్ ను ఆపి వాళ్లున్నగదిలో కెల్లింది. తలుపు దగ్గరే నుంచుం దామె యెవమచేతులో అబ్బాయిని పట్టుకో. ఆ అబ్బాయి వసుంధరకి తెలుసు. కృష్ణ మూర్తి, ఆమెక్లాసులోనే చదువుతాడు. ఐదేళ్లుంటాయి. చాలా తెలివితలవాడేకాక ముద్దుకుట్టాడుమాడా. వసుంధరని చూడడంతోనే ఆమె సలమ్యుని మంచుకి లాక్కోవొచ్చాడు. అరవై యేళ్లుంటాయి దాదాపు ఆమె సలమ్యుకి. కళ్లు కాస్త మబ్బు. దగ్గరికొస్తేనేకాని బాగా చూశేడు. పూర్తిగా తెల్ల బారిన ఆసిగ, పండు తమల పాకులాంటి దేహం చూసేవాళ్లకి పూజ్యభావం కలిగిస్తాయి. వసుంధర వాళ్లని హార్వే పెట్టి ఆమె దగ్గరగా మారుచి. ఆమె సలమ్యు వసుంధరని దగ్గరగా పరీక్షించి చూసి నోరు తెరిచింది. పటపట నీళ్లు కారాయి కళ్లలోనుంచి. పైటలో ముఖం దాచుకొని వెక్కిరి వెక్కిరి యేడ్చింది. వసుంధరకి దీని అర్థం తెలిక పూరికే చూసింది. ఏదో కష్టంలో వుంది పెద్దమనిషి అనిమాత్రం వూహించింది. “ఎందుకమ్మా యేడుస్తావు?” అని దయగా అడిగింది. ఆమె సలమ్యు తల పైకెత్తాల. ఐదు నిమిషాలు మాట్లాడకుండా మారుచి వసుంధర. ఆ అబ్బాయి ఆమె సలమ్యుని బుజ్జగించాడు. చివర కామె వొస్తోన్న దుఃఖాన్ని అణచుకొని కళ్ల నీళ్లు తుడుచుకుంటో, “మీక్లాసులోనే నటమ్యామ అబ్బాయి చదువుతోంది?” అంది.

“అవును.”

“మీ సరించి గంటలారే వాయి చెప్పతోంటాడు మీరు, మీరంటే వాడికి చాలా గురి.”

“మీ అబ్బాయి చాలా తెలివితలవాడులెండి. చాలా చురుకు.”

“వీడి మాటల్ని యీ ఆరు నెలల నుంచీ విని మిమ్మల్ని బాగా అర్థంచేసుకోకలిగా. నిండు విశ్వాసం కలి

గింది. అందుచేతే యీ సాయంత్రం వైర్యంగా వొచ్చా.”

“ఏమిటో చెప్పండి.”

“ఈ అబ్బాయి నా మామగారి కుమారుడు.”

“ఆలాగా?”

తుఫానులాగా వొచ్చే దుఃఖాన్ని గొంతుతో అడిచి, “వీడి పుట్టుకతోనే అది పోయింది, ఆరేళ్ల కింద.”

“పాపం.”

“తండ్రి—” అణచుకున్న దుఃఖం ఆగింది కాదు. ఏడ్చింది.

“తండ్రి మాడా పోయాడా పాపం?”

“పోయాడన్న మాటే వాహవిధంగా.”

“అలాంటిదే?”

“నా మామగారి, ఆతనూ సుఖంగా, దేవుడు వోర్వలేనంత ప్రేమగా బతికారు పెళ్లయిన మాడేళ్లు. అప్పు డాతను గొప్ప చిత్రకారుడు. ఆతని బొమ్మల్ని విదేశీయులు వేలకు వేలిచ్చి కొన్నారు. ఆదంపతులిద్దరూ చికోరపక్షులాగా వోహరికోసం వోహారు బతికారు. అది—అది చచ్చిన వారంలోనే పిచ్చి యెత్తింది. హా! ఆదైవం తొందరగా వాడికళ్లు మూస్తే ఆకష్టాలు పాస్తాయి.”

“బతికున్నాడా యిప్పుడు?”

ఏడుస్తో అవునని తల వూగించింది.

చెప్పరాని హృదయవేదనేదో కలిగింది వసుంధరకి. “మీ మామగారి పేరేమిటి?”

పలుకలేక కష్టంతో “తార.”

“తారా?”

మళ్లీ తలవూగించింది అవునన్నట్టు.

అర్థమైంది. అంతా అర్థమైంది వసుంధరకి. ఆపిచ్చివాడి “తార” జపానికి అర్థం యిప్పుడు తెలి

సింది. హృదయం కరుణతో నిండిపోయింది. “ఆత నిష్ఠుడు యెక్కడుంటాడు?” అని అడిగింది.

“అంతటా. చూసినవాళ్లు చెప్తారు అప్పు డప్పుడు అవుపడ్డాడట, తెల్లగన్నేరుచెల్లు యెక్క డుంటే అక్కడ”. నీవుస్తే “తెల్లగన్నేరుంటే అమిత మైనప్రేమ ఆతనికి. పెళ్లాన్ని గోలూ తల్లో ఆ పువ్వుపాటి పెట్టుకోమనేవాడు.” తరువాత పలుక లేకపోయింది. ఆగాధంతా జ్ఞాపకం వచ్చి మైటలో తలదాచుకొని యేడవడం ఆరంభించింది. తన ఆలోచనల్లో తాను మునిగి వోదార్చడానిగ్గాడా అశ క్తరూ లైంది వసుంధర. ఇద్దరూ ఐదునిమిషాలదాక మాట్లాడేదు. కృష్ణమూర్తి కడపమీద కూచోని దారి పొడుగుతూ వచ్చిపోయేవాళ్లని చూస్తోన్నాడు. ఆనిశ్శబ్దాన్ని భంగపరిచింది ముసలమ్మ, “వీడికి నేను తప్ప యింకెవరూ లేరు దగ్గరతీయటానికి.” కాస్తనే పాగి, “రేపాపాపా నేను రాలిపోలే వీణ్ణి కన్నెత్తి చూసేవాళ్లుహడా వుండరు.”

ఆమెవేపు చూసింది వసుంధర.

“నేనిప్పుడు మీదగ్గరికి రావటానికి ముఖ్య కారణం యీఅబ్బాయిని మీచేతుల్లో పెట్టి యేచింతా లేకుండా మృశ్యువుకోసం యెదురుచూస్తో కూచో వాలని. నాకు తెలుసు మీకీవార్త పిడుగులావుంటుం దని. ఇప్పుడే జవాబు చెప్పాలిసినఅవసరం లేదు. రేపు సాయంత్రండాకా ఆలోచించండి. ఎట్లాగైనా వీడిని మనిషినిచేసేభారం మీది. మీరు వొప్పుకుంటే వీడి తల్లిదండ్రుకి సంబంధించినపదివేలనగలూ, నోట్లూ, తెచ్చి మీకు వొప్పజెప్తా.”

నిజంగా యిది వసుంధరమీద పిడుగులాగా పడ్డది. రేచి యేమో అనబోయింది కాని యింతట్లో ఆమెతోపాటు స్కూల్లో పనిచేసే స్నేహితురాలాహామె వచ్చింది. ముసలమ్మ అబ్బాయిని చేతులో పట్టుకొని వెళ్లిపోతో తలుపుద్దగిర నుం చున్నవసుంధరమఖూన్ని పరీక్షగా చూసి మళ్లి యేడవటం ఆరంభించింది. “ఎందు కట్లా యేడుస్తా

వమ్మా, యేడవకు” అంది వసుంధర. “నాతార నాకన్న ముందు యీచేతుల్లో చావకపోతే మిమ్మల్ని చూట్టం తోలే “తారా” అని మెడకి పడేదాన్ని” అని కళ్ల నీళ్లు తుడుచుకుంటూ వెళ్లిపోయింది.

వసుంధర స్నేహితురాలితో మాట్లాడక ప్తూలు పైని సుడ్డవేపు చూస్తూ ఆలోచిస్తోంది దీర్ఘంగా. ఆ స్నేహితురాలింది “ఎవరు వసుంధరా, ఆఅబ్బాయి? ఆపెదిమలూ, ఆచినిగ్గదవ అవి నీవే. నిన్ను చూసిన వాళ్లు ఆతను నీకొడుకే అనుకుంటారు.”

“అవును. నేనేనాకితే యెక్కడో దొంగతనం గా కని యిన్నాళ్లు దాచి యిప్పుడు స్నేహితుల కొడు కంటుందని అనుమానిస్తుంది లోకం.” అని అను కుంది వసుంధర మనసులో.

గ

మరునాడుసాయంత్రం స్కూలునుంచి వస్తోం టే లోవలూ. అవుపడ్డా డతడు. వోహా పొగడ చెట్టుకి వారిగి రాజులాగా కాలుమీద కాలేసుకొని కూచోని పాతిపాపూతోన్నాడు. ఆపాటికి అర్థంలేక పోయినా ఆధ్వనిలో మాధుర్యం వుంది. వసుంధరని చూడ్డంతోలే రేచి పగుగెత్తబోయాడు. కాని వసుం ధర దయతో ఆగమని సంజ్ఞ చేసింది. ఆగి ఆమెనే పొచ్చాడు మెల్లిగా. ఆసిపాయికోటుని వసుంధరకోసం త్యాగంచేసి ఆచింపులవద్దవుతోలే లక్ష్మం లేకుండా తిరుగుతోన్నాడు. ఆమెకీ జాలేసింది. తనవెంట రమ్మని సంజ్ఞ చేస్తూ యింటిదాకా తీసికెళ్లింది. పిల్లికూనలాగా ఆమెవెంట వెళ్లాడు “తార, తార” అంటూ. వసుం ధర లోపలికెళ్లి వారంగోలలికింద కొత్తగా కుట్టించు కున్న వోవరుకోటు తెచ్చి ఆతని కిచ్చి తొడుక్కొ మంది. అది వాడు మరుస్తూ తొడుక్కున్నాక వోహా రూపాయిపబ్బులు తెచ్చి ఆతనికిచ్చి పొమ్మంది. ఆతని సంతోషం మీరిపోయి గోడ్లో నాట్యం చేయటం మొదలెట్టాడు. అప్పుడే రాజులాగా గాంభీర్యంతో నడుస్తాడు; అప్పుడే బఖూలాగా గంతు లేస్తాడు. మోటార్లహోర్ను, బండివాళ్ల కేకలూ ఆతనికి వినపడవు.

ఒకాయినై అడుగులు యిట్లా సజిచేబప్పుటికి జావ్వు మని సాజ్జెంటుకా రోహటి యెదురుగుండా వొచ్చి డీకొన్నది. గుమ్మంబోనుంచోని ఆశురతతో చూస్తోన్న వసుంధర కళ్లు గూసుకుంది. పండునిమి మాలతరువాత మానేసరికి జనులంతా గుమిగూడారు. జ్ఞానం లేకుండా యాదేశంవల్లంతా రోడ్లలో తిరుగు తారని దుమికి కారు తోలుకొన్న పోచూకు సాజ్జెంటు.

ఆతెను మధ్య రోడ్లలో పిచ్చిపడ్డాడు. వసుంధర పైపైకి ఆకర్షింపన మెలి కలు తిరిగిన ఆట్రూ, తీర్చిన కనుబొ మ్మలూ, చుక్కని ముహూ చిదిగి రక్తలేపమైపోయాయి, తలవూదుగానే

“వసుంధర కుక్కో.... ఆతెనితల తనవజ్జెనికి అరుముకుంది.”

వెల్లింపి కారు. రెండు నిమిషాలకుముండేవసుంధర యిచ్చిన అజాబిల్ల లన్ని చెల్లాచెవలై పడ్డాయి. ఆకోటు గుమ్మలో దొర్లి పోయింది. ఆమె మెల్లిగావొచ్చి యాశీ చేర్లో పశిపోయింది. ఒకగంటతరువాత పనిమనిషి వొచ్చి టి చల్లరిపోతోం డంటే దాన్నే తాగేయ మంది. వాడిమృత్యువుకి కారణంఅంతా తనే అనే బాధతో చహించుకోపోయింది.

దీహాలు చెల్లొక పరుగెత్తుతో యెగడమ్మతో కృష్ణగూర్తి వొచ్చాడు. ఎదురుగా నుంచున్న వసుంధర అవుపడ్డంతోలే పెట్టిన నవ్వాడు. “ఏమీ! అన్నట్టు ఆవేపు చూసింది వసుంధర.

“రేపు నమ్మ మీతో తీసికెడ్డారా ఆకొల్లెవూరికి?”

“ఏం?”

“మాఅమ్మమ్మ అడగమంది.”

“నిజంగా నాదగ్గర వుండాలనివుందా నీకు?”

చప్పున ఆమె నకుంచుట్టు అల్లుకొని నేహావపడ్డాడు. వసుంధర కుక్కోమాచోని ఆతన్ని దగ్గరకి లాక్కుంది. ఉంగరాలుగా మెలికలు తిరిగిన ఆ క్రాపును తన వేళ్లతో దువ్వించి. చప్పున ఆతని ఆతీర్చిన కనుబొమ్మ ల్ని, ముక్కుని ముద్దెట్టుకొని ఆతెనితల తన వజ్జెనికి అరుముకుంది. ఆమెకళ్లెంబడి రెండు నీటిధారలు చెంపలమీదుగా జారాయి. ఒక్కనిమిషం తరువాత ఆతన్ని వొదిలి “వెళ్లు. మీఅమ్మమ్మతో చెప్పి రేపుపొద్దున్నే రా. ఏం?”

“వొచ్చేప్పుడు మాపెరంట్లో గన్నేరు పూలున్నాయి, కేనా?”

“పూలేకాదు, వొహ చిన్ని ముక్క వుంటే తీసుకోరా.”

“చాలా వున్నాయి.”

“వొహటి పట్టుకోరా, ఆ పూల్లో

నాటుకుందాం.”

వర్షాశ్రీ ముఖము

కవిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశము

౧

చైత్రుల సుఖదుఃఖయోగవియోగములకు
సాధకము, బాధకం బయ్యు సమతంగముచు
నిశ్యనూత్న సనాతననియతి నెగడు
ప్రకృతిపరిణామవితతికిఁ బ్రణతిశతము.

౨

ఆ సముద్రుచే మును గొన్న యప్పు లెల్ల
గూర్చుకొని యొక్కచో ఘనుల్ గ్రుమ్మరించు
కాలమే, యొక్కచో బేదకర్షకాభి
నష్టలో యష్టలో యంచు నడలఁజేయు.

౩

నెమ్మికనుమిదు జాలప
దమ్మున కెదగుం దటంచు దలఁకునె నీహ
భమ్మున మెఱుముచు నుఱుముచు
గ్రమ్ముకొనుంగాక కాలకాలాంబుదముల్.

౪

జాతిక్రావ్విరులకు, సకలసన్యములకు
నాణిముత్యములకు, నాపగలకు
నెమ్మినటనములకు, నేరేడుపండ్లకు
వాట మగు విచారు వానకారు.

౫

వనదముల్ కూడనీ వార్ధు లూటాడనీ
మలసి వీనకపోవు మాగుతములు

జీవముల్ దనియనీ చీకటు ల్మౌనయనీ
చేరి క్రమ్యకపోవు నీరదములు
అమృతంబు సిలుకనీ యగ్నిగుండ్లొలుకనీ
వడిసి నింకకపోవు వా, జడులు
మైరులు పెరుఁగనీ పల్లెలు ముఱుఁగనీ
నిండి పాఱకపోవు నిర్ధరింబులు.
దారుణ గ్రీచ్చసంతాప దగ్ధభూత
ధాత్రి జీవామృతమ్మునఁ దనియఁ జేసి
యగణితశరద్విభూతి బీ తడఁకుంక
నరుగునే నభ మెడలి వర్షాగమంబు.

౬

ఎప్పుడు సమయం బగునో
యప్పుడే వర్షోపలబ్ధి యగుఁగాక పురుల్
విప్పిన కేకుల కేకలు,
కప్పు బెకబెకలు ముఁగఁ గలవె ఋతువులన్.

౭

ఉజ్జిమి యుజ్జిమి పిడుగు లురలించుమఘు మించి
మబ్బు లుబ్బరింపఁ బుబ్బ రేఁగి
చిలికి చిలికి కురియఁ జెలరేఁగి తెరు వాఁగు
కోడవాగులాగు కొండవాగు.

౮

కడలఁ గ్రక్కడలింకి చలగాలి వడిఁ దూలి,
గిరి కాననములఁ జిందఱలు సేయ
కన్ను మిన్నును మూసి కాఱుమబ్బలుగ్రమ్మి
చిమ్మచీకటుల విశ్వమ్ము నింప

అవసీతలము ముంచి యాసార మెగఁజల్లి,
 యేళ్లునూ శ్లనుభేద మేకపటుప
 వెళవెళధ్వని మించి పిడుగు లేడ్డెఱ రాలి
 పడి మొత్తి జగతి బీభత్సు చేయ
 క్రొత్తరాజధాని గోపురభవనంబు
 లురలునంతవాన గురిసెఁ గాని
 పనితనంబు నెఱపు పచ్చపిచ్చుకగూట
 నొక్కతుంపురైన నుట్టిపడెనె?

౯

బోలుమాన నిట్టె పుట్టి పొంగునుగాని
 పుట్టగొడుగు దాని పొడు గదెంత
 చిన్నిపైరు నలమి చిగిరింత చిందాడుఁ
 గాని యెంతసేపు దానియేపు?

౧౦

దినమణి సుప్రసన్నకర
 దీధితిఁ గప్పెడువిప్పనన్ ఘనా
 ఘనము నభంబుఁ గ్రమ్మి భయ
 గర్జల గింగురువెట్టుఁగాక ప్రా
 క్తనసుకృతుల్ ఫలంపఁగల
 కాలమనన్ వరణీయజాతిశో

భన సుమనోవిభూతిపరి
 పాకము లోక మెల్లర్పకుండునే.

౧౧

ననుఁ గాంచి వెక్కిరించిన మల్లి కావల్లి
 పల్లవంబులు ముందుపాటు దలఁచి
 న స్నీనడించిన నవమాలతీగంధ
 కళికలు రానున్న గతులు దలఁచి
 నేనున్న వనవాటి కైనఁ గన్గొలుపని
 తేఱు లాగామిద్దరినముఁ దలఁచి
 నాతాపు లరయక మాతాపులనె చొక్కు
 తెమ్మెరల్ భావిదుస్థితులు దలఁచి
 కలిమిలేములు కాలసంగతము లగుట
 నెంచెనే దుర్మదంబె చూపించె నంచు
 ప్రాప్తకాలంబుదాఁక నూఱడి తపంబు
 దీర్చి ఫలసిద్ధిఁ గాంచె నీతిగలజాతి.

౧౨

మునుపు దుర్భిక్షవేళఁ గైకొనినవిందు
 మాట మధుమద్రభమరంబు మఱచుఁగాక
 మరలఁ దఱి జూచి దరిఁజేరు మధుపమునకుఁ
 బ్రీతినే కూర్చు నుత్తమజాతి జాతి.

ఇవి కరువురోజులు. గతించిన మూడు నాలుగు సంవత్సరములనుంచి ఈవిషయం దేశంలో ఆబాల గోపాలానికి స్వామభవమే. ఈ షేమం ఆహారము లకే కాక వ్యవహారములకుపూడా సంబంధించినది. ఇదిఅదిఅని ఒకదేశానికి కాక ప్రపంచం అంతా జాడ్యం మాదిరి వ్యాపించినది. ఐరోపామహాసంగ్రామానికి పూర్వం వొట్టినదైన దేశాలన్నీ ఈ కరువుదెబ్బకు కృశించి శల్యావస్థయై ఉన్నవి. లోకంలో ఆర్థిక వ్యవహారాలు పరిశీలిస్తే ప్రస్తుతావస్థ తెలుస్తుంది. వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తిగావున్న భారతదేశంలోనే యంతకష్టంగా వున్నపుడు తక్కిన మరపరిశ్రమలు జన బాహుళ్యానికి ఆధారమైన దేశముల దుస్థితి చెప్పనలవి కాదు. పాశ్చాత్యదేశాలలో అనేకమరలు మూసివేసి నారు. తత్కారణంగా పనివాండ్లు తిండిలేక తిప్పలు పడుతున్నారు. జనసామాన్యం బతికేదేవారు. కొన్ని ప్రభుత్వాలు దివాలాస్థితికి వచ్చినవి. తక్కిన ప్రభుత్వాలలో ఆదాయానికి వ్యయానికి ఎక్కడా లంగరు అందడంలేదు. శ్రీ. శ. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరం మొదలు ధరలు క్రమేణా తగ్గుతూవచ్చినవి. ౧౯౩౨ లో మరీ చచ్చిపోయినవి. సాహుకార్లకు చేతిలో వైసా పిల కుండా వచ్చినది. హేమాహేమీలంతా “ఏంజేరమండీ, సంచికింద మన్ను” అనడమేగాని సంతోషం ఎవరి ముఖాన కనబడడంలేదు. ఏపవసాగితే వ్యవసాయ మనేవారు. కాని సామెత సర్వత్రా నిజమైపోయినది. ఈకరువులో రైతాంగపు అప్పులులాగే ప్రభుత్వాల ఋణాలూపూడా పాపంపెరిగినట్లు పెరిగిపోతున్నవి. గోరుచుట్టుమీద రోకటిపోటులాగ ఒకరిమీద ఒకరు ఎగుమతిదిగుమతులమీద సుంకాలు ఎక్కువచేసినారు. దీనికి తోడు ఎంతటి మేధావులకూ అర్థంకాని దిక్కు మాలిన మారకపురేట్లు, హైదరాబాదు వెల్లివచ్చిన ఆంగ్లంలకు అమభవమే. పదిరూపాయల నోటు తీసుకు

వెల్లి సిక్కూరూపాయలలోకి, సిక్కూలు హోలీలలోకి పొద్దుణించి సాయంత్రండాకా మరుస్తూంటే చివరికి చేతిలో ఏమీ మిగలదు. హారతికర్పూరంలాగున బిళ్ల బెత్తులాంటి రూపాయలు హరించిపోతవి. ఎందుకంటే ఈనాణెం ఆనాణెంలోకి మార్చేటప్పుడు ఒకనిర్ణయంపు ప్రకారం ఇంతకి అంత అని ఒకరేటు వుంటుంది. దాన్నే మారకంరేటు (Exchange) అంటారు. వివిధ ప్రభుత్వాల ప్రత్యేకనాణెముల మారుదలలో కొన్నిరేట్లు ప్రకారం లాభం, కొన్నిరేట్లుప్రకారం నష్టం వస్తుంది. పాండు,పిల్లింగ్,పెస్సులు రూపాయి,అణా,పైసలలోకి మార్చేటప్పుడు వ్యాపార-అవసరాన్ని బట్టి ఇచ్చిపుచ్చుకో వడంలో సదారూపాయిదారుకే నష్టం. పాండు ఇంగ్లాండుది. రూపాయి భారతదేశానిది. ఇల్లాగే అనేకదేశాలకు అనేకరేట్లు ఉంటవి. అంతర్జాతీయవ్యాపారంలో ఒకప్రభుత్వం మరొకప్రభుత్వానికి బాకీ లేలుతుంది. కొందరు బంగారమేగాని పుచ్చుకోమంటారు. అటు వంటి సమయాలలో నష్టం వస్తుంది. ఈలాభనష్టాలు ఈ కరువుకి సంగ కారణం.

చేతిపరిశ్రమలు మాని మరపరిశ్రమలవైపులోపడ్డ పాశ్చాత్యజాతులలో కావలసినదానికంటే పదిరేట్లు ఉత్పత్తి ఎక్కువై పోయినది. విజ్ఞానం వృద్ధిపొందిన కొద్దీ మరలవేగం, దానితో సహజంగా వస్తుసమదాయపు ఉత్పత్తివేగం వృద్ధిపొందుతోంది. పనివాండ్ల అవుసరం తక్కువకావడమే కాక, సాహుకారు ఆశ ఎక్కువై ఉత్పత్తి వేగమైపోయినది. అమెరికాలో ఒక పెద్దఫ్యాక్టరీ ముప్పదియూరుగంటలు ఒక్క మనిషికూడా సమీపంలో లేకుండా పనిచేస్తుంది. దాని పర్యవసానం ఏమిటిఅంటే, అవుసరం అయినదానికంటే ఎక్కువ తయారై ఖర్చుకాదు. సరుకు నిలవవుండిపోతుంది. కొద్ది రోజులలో ఫ్యాక్టరీ మూసివేయాలి. అదేవిధంగా అన్ని దేశాలలో పెల్లిభోజనంలోనో, సమారాధన

లోనో మంది లేస్తారని ఊహించి గుండెలు వార్చి నట్టు వుంటుంది. ఆహారం అయితే ఎప్పటికైనా ఎవరైతే తినవచ్చు. కాని అక్కడ తయారయేవి కర్రముక్కలు, ఇనపముక్కలు. నిజంగా ఆలోచిస్తే మన నిత్యజీవనానికి అవి అనవసరం. ఈకరువుకి ఈ అలహాయిదా వుత్పత్తి ఒక కారణం.

ఇవేకాక అనేక కారణాంతరాలవల్ల ప్రపంచంలో జేరసారాలుగాని, పరిశ్రమలుగాని, సగటున వ్యాపారం గాని ౧౯౨౯ మొదలు ౧౯౩౨ లోగా నాలుగింటి మాడోవంతు పడిపోయినవి. పదిరూపాయిలు అమ్మే ధాన్యపుబస్తా మామన్నర అమ్మితే ఎంత అవసరమవుతున్నామా, అల్లాగే మొత్తంమీద సంవత్సరానికి నూరురూపాయిలు సంపాదించే ఆరామి యిప్పుడు సర్వత్రా ఇరవై అయిదురూపాయిలే ఆర్జించి కష్టపడుతున్నాడు. నిత్యజీవనమే దుర్లభంగా ఉన్నది. ప్రపంచంలో ౩౦౦౦౦౦౦౦ మంది నిరువ్యోగిని లెక్కలేబ్బినారు. లెక్కకు రానివారు ఇంకా చాలమంది వుంటారు. మరి కరువో కాబకమో ఇంతవరకు ఈ ప్రపంచం ఎరగదు !

ప్రభుత్వాలు ఖంగారు, గగ్గోలు. మహారాజులు, మహామంత్రులు, రాజ్యాంగవేత్తలు, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు, మేధావులంతా తరణోపాయంకోసం ఆలోచించారు. నానాజాతిసమితిలో తర్కించారు. అంతా సంప్రతించి సదుపాయం చేసుకుంటేనేగాని ఈ కుద్యాధి తీరదన్నారు. ఎందరో ఎన్నో కారణాలు సూచించారు. కాని ఏది నిజమో, ఏది అబద్ధమో ఎవరికీ తెలియదు. మనదేశంలో సర్కారువారు దీనికంతమా గాంధీగారు కారణం అన్నారు. ఇల్లాగే అనేకమంది అనేక అవకతవకమాట లన్నారు. కాని ఇదమితమని నిర్ణయించలేకపోయారు. జాతీయప్రభుత్వాలు సమావేశం చేసుకున్నారు. నానాజాతిసమితి ఆర్థికసంఘంలా ఆలోచించారు. దారి కనబడలేదు. వరుసగా ఒక పైసభలు ! లాసేక్, లొకార్నో, వాషింగ్టన్, జినోవా, రహాలో, పారిస్, వెర్సలీస్, అట్టావా. ఇవన్నీ చరిత్రాత్మకమైన మహాసభలు; యావత్తుమానవకోటికి సంబంధించి

నవి; మనమాటిసంస్థలు వీటిపైన ఆధారపడివున్నవి; ఉత్కృష్టమైన ఆర్థికవ్యవహారాలు చర్చించి ప్రపంచంలో శాంతి నెలకొల్పడానికి ఉద్దేశించబడ్డవి. పర్యవసానం ఏమిటి? చివరకి వచ్చి మగోదావరి జిల్లాలో పుల్లయ్య అనే పురుషుడు వేమవరం వెల్లిరా లేమా? గుంటూరు జిల్లాలో సింగడు అద్దంకి జిల్లిరా లేమా? ఆ మహాయాత్రల పర్యవసానం ఏమిటి? అంతే ఈ మహాసభలుమా. దేశదేశాల బుద్ధిమంతులంతా జేరి బువ్వకోసం కొట్లాడుకునే బూటకాలు.

ఇటువంటి సభలన్నీ ఎందుమాకాకుండాపోయినవి. ఆర్థికవ్యవహారాలు చూస్తే ఆరోజు కారోజు అడుగుంటిపోతున్నవి. ప్రపంచ-ఆర్థికస్థితి అంతెంతో ఈవిధంగా వున్నది :

క్రీ. శ. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరంలో ప్రపంచపు వర్తకసరళికి ౧౯౩౨ లో స్థితికి వ్యత్యాసం, ఎగుమతి దిగుమతులు సగటున లెక్కతీస్తే ఇల్లా లేలింది :

సగటున ప్రపంచపు దిగుమతుల నాణెపు వెల :—

౧౯౨౯ ౨౭౧౬ కోట్ల బంగారు డాలర్లు

౧౯౩౨ ౧౦౬౧ " " "

ఎగుమతులు

౧౯౨౯ ౨౪౪౬ " " "

౧౯౩౨ ౯౪౮ " " "

దిగుమతులు సగం పడిపోయినవి. ఎగుమతులు మరీ అన్యాయం. వర్తకంలో పేరుపొందిన దేశాలు విడివిడిగా :

ఎగుమతులు దిగుమతులు

౧౯౨౯ - ౧౯౩౨ ౧౯౨౯ - ౧౯౩౨

అమెరికా ౪౨౯ - ౧౩౪ కోట్లు

ఇంగ్లాండు ౨౯౫ - ౧౦౬ " ౪౫౦ - ౧౯౦

ఫ్రాన్సు ౧౬౩ - ౬౪ "

సరుకులధర పడిపోవడంచేత పన్నులు, అప్పులు, హెచ్చుతగ్గులులేని తదితరఖర్చులు మొదలైనవాటి బరువు పెరిగిపోయినది. ధరలు ఏవిధంగా పడిపోయి

నవో ఈక్రిందిఅంకెలు చూస్తే తెలుస్తుంది. ఒకవస్తువు ధర ౧౯౨౮-వ సంవత్సరంలో ౧౦౦ రూపాయలు అనుకుంటే తరువాతసంవత్సరాలలో ఈవిధంగా పడిపోయినవి. ధరలు దేశాలవారీగా క్రింద ఉదాహరింపబడ్డవి :

దేశము	౧౯౨౮	౧౯౩౨	౧౯౩౨	౧౯౩౩
		ముదటి	రెండో	
		భాగం	భాగం	
గ్రేటుబ్రిటను	౧౦౦	౭౫.౧	౭౨.౦	౭౦.౫
అమెరికా	౧౦౦	౬౮.౮	౬౫.౮	౭౦.౫
ఫ్రాన్సు	౧౦౦	౬౮.౭	౬౪.౦	౬౪
జర్మనీ	౧౦౦	౭౧.౩	౬౬.౮	౬౬.౮
ఇటలీ	౧౦౦	౬౮.౨	౬౪.౪	౬౪.౪

నిద్రపోతూన్న వ్యాపారం, పడిపోయిన ధరలూ లేవదీస్తేనేగాని తరహాపాతం లేదన్నారు. కానైతే చేతనైంది యింకోసభ చేద్దామన్నారు. నానా జాతిసమితివారు అంగీకరించినారు. రాబోయేసభ కర్తవ్యం ఏమిటంటే పైన ఉదాహరించిన దుస్థితి తొలగించడానికి తరహాపాతం ఆలోచించడం. సభ వారు తీర్మానించవలసిన విషయాలు ఇవి :

౧. ప్రస్తుతవర్తకమాంద్యానికి, ధరల తగ్గుదలకీ బంగారుమానము పడిపోవడం, తన్మూలకంగా వచ్చిన మారకపుకట్టుబాట్లు ఎంతవరకు కారణం ?

౨. అంతర్జాతీయవ్యాపారంలో సుంకములు ఎంతవరకు కారణం ?

౩. అనవసరమైన సరుకుల ఉత్పత్తి ఎంతవరకు కారణం ?

౪. ఇవన్నీ సద్దుబాటుచేసి, సంప్రతించి, సర్వప్రభుత్వముల సమ్మతిమీద కొన్నియేర్పాట్లు చేసి వర్తకమాంద్యం తగ్గించడం.

సభాపతులంతా కార్యక్రమం ఈ క్రిందినివేదికలో నూచించినారు :

“మాడు సంవత్సరాలనుంచి ప్రపంచ-ఆర్థిక వ్యవహారములు తారుమారై వర్తకవ్యాపారము చాలా దుస్థితికి వచ్చినది. అంతర్జాతీయవ్యాపారములలో ఎగుమతిదిగుమతులకు నిరోధములు, నాణెమానపు మారకపులేట్లు, అన్నీ కలిసి వర్తకమును చంపుచున్నవి. ఆదిలో ఎవరిపరిశ్రమలు వారు సంరక్షించుకుందామనే సమస్యతో నియమించినప్పటికీ, ఈకట్టుబాట్లవల్ల ప్రపంచము ఇంచుమించు ఆర్థికసంగ్రామంలోకి దిగుతూన్నది. కర్రలతో, కత్తులతోగాక ఆర్థికచట్టములతో ప్రభుత్వాలు పెనసలాడుతున్నారు. ప్రపంచసాభాగ్యానికి ఈచట్టములు అడ్డువస్తున్నవి. ఆర్థికవిషయములలో జాతీయభావముల తీవ్రత తగ్గిపోయినగాని దేశములు బాసపడవు. ఈ చట్టములను మార్చికొత్తచట్టములు ఏర్పాటుచేసే బాధ్యత ప్రపంచ-ఆర్థికసభవారిపైన వున్నది. ఆర్థికసమరము మానివేసిన గాని శాంతి చేసారదు. పరిస్థితులు ఇంకకొన్నాట్లు ఇదేవిధంగా వుంటే మళ్ళీ ఘోరయుద్ధం తప్పదు. ఈ మాటు యుద్ధంలో మనుష్యజాతిమాశం అయినా కావచ్చును. అటువంటి మహాఅపద తప్పించవలసిన బాధ్యత ఈసభవారిది.”

దేశదేశాలకు ఆహ్వానములు పంపినారు. అబ్బే ! ఈ సభ వెనకటిమాస్త్రుకాదన్నారు. ఆఖిలప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ అన్నారు. ఇంగ్లీషులో వ్రాసేటప్పుడు అన్నీ పెద్దక్షరాలు వ్రాయమన్నారు. కనలేదు, వినలేదు, మంచి తరుణము మించిపోవునన్నారు. మహాసభ కాత్తిగ్యం బిటిషువారు. సభ లండనులో. కెన్సింగ్టన్ జియాలాజికల్ వస్తుప్రదర్శనశాలలో దుమ్ము తుడిచి, బూజు దులిపి మహాసభకు సిద్ధం చెయ్యమన్నారు. పనివాండ్లు రాత్రింబగళ్లు విద్యుద్దీపాలమధ్య కప్పించారు. వివిధదేశాల అధ్యక్షులకు విడుదు లేర్పరచినారు. వారి ఆహారవ్యవహారాలేవో కనుకొని అక్కల్లేనివి విడిచిపెట్టి కావలసినవి వేయించుకుని, సెమ్మదిగా, సంతుష్టిగా భోజనం చెయ్యవలసినదిగా చెప్పమన్నారు.

నిజమే, ఇటువంటి మహాసభ ఇనివరకు జరగలేదు. ఏదై ఏడుప్రభుత్వాలు అభ్యర్థిల్ని పంపడానికి

ఒప్పుకున్నారు. ఎట్టమిరపకాయరమ్మకూడా. నానా జాతిసమితి అంతాకలిసి నా ఇంట్లో. సభకానైతే మహాసభ.

జూన్ ౧౨-వతారీఖు ప్రారంభము. మహారాజ రాజాధిరాజు, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవక్తవర్తి, పంచమ బార్జి సార్వభౌముడు ప్రారంభోపన్యాసం. ఉపన్యాసం రేడియోలో ప్రపంచరమాలమూలలో మారుమోగించినారు. "సర్వజాతులు సమావేశమైన ఒకమహాసభను ఒకమహారాజు ఆకిర్పందించినది మానవచరిత్రలో ఇదే ప్రథమపర్యాయమని మానిశ్వాసము. ఇట్టిసభ పూడినందుకు మాకు సంతోషము. ఈసభకు జయమవుగాక" అని మాయాకిర్పంచము. అభిలజాతుల అభ్యర్థులకు మాహృదయపూర్వకమైన స్వాగతము. మాసామంతులైన అధినివేశ్యరాజ్యములకూ, మాహిందూదేశమునకు ప్రత్యేకస్వాగతము.

"మహాసభికులారా, మికర్తవ్యము చాలగొప్పది. ప్రపంచమేము బాపడానికి చేరిన మహాత్ములు మీరు. నిరుద్యోగము, వర్తకమాంద్యము అనే మహాజాడ్యములు చికిత్సచేసి మానవజాతిని దురవస్థలో నించి తొలగింప ప్రార్థితులు. సంఘీభావముతో పనిచేయవలసినదని హెచ్చరిక." అన్నాడు బార్జివక్తవర్తి. ఫ్రెంచిఇంగ్లీషుభాషలలో చెప్పినాడు ఉపన్యాసం.

కాని ఇటువంటి దుస్సాధ్యమైన కార్యము కొనసాగించే సమర్థులెవరూ జీవించలేరు. సభ సమావేశం కాకమునుపే పర్యవసానం తెలిసిపోయింది. ఈ సభకు విజయం చేకూరదని అందరకు తెలుసును. దీనికి కారణం విదితమే. యుద్ధసమయంలో ప్రభుత్వాలు ఒకరి దగ్గర ఒకరు అప్పులుచేసినారు. అసలువడ్డీలతో అవి తడిసి మోపెడైనవి. ఆరువుకి దేశాలు క్రుంగిపోతున్నవి. వీటికి షాహుకారు అమెరికా. చాలదేశాలు వారికే బాకీ. ఈయుద్ధపుఅప్పుల విషయం చర్చించడానికి లాసేన్ లో ప్రభుత్వాలు సమావేశమైనవి. ఆసభ ఇంకా ముగియలేదు. ఆసభనుంచే ఈ సభ వచ్చినది. అక్కడ వచ్చిన ప్రశ్న ఏమిటి అంటే, ఎవరు ఎవరికి

వీలోహారలో, వీనాజెంలా, ఏమారకపురేట్లున, ఎంత ఇవ్వాలో తేలలేదు. ప్రపంచంలో వివిధద్రవ్యమానములు స్థిరపడిలేనేకాని ఆసభ జయప్రదంగా కొనసాగింది. తీర్మానములు ఏలా చెయ్యడానికి వీలుండదు. ఆవిషయాలన్నీ చర్చించి సమాధానపడడానికి ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ ఆహ్వానించారు. ఈ సందర్భంలో ద్రవ్యమానములను గురించి కొంత తెలిసికోవలసి ఉంటుంది. వాటిచరిత్ర పరిశీలిస్తే మహాసభ భగ్నం కావడానికి కారణం బోధపడుతుంది.

ప్రస్తుతం ద్రవ్యమానంవిషయమై దేశాలు తబ్బిబుబ్బపడుతున్నవి. బంగారుమానం వెండిమానం, అంటే, ఇచ్చిపుచ్చుకోవడంలో బంగారమేగాని పుచ్చుకోమనేవారు కొందరు, వెండిఅయినా ఫరవాలేదనేవారు కొందరు ఉన్నారు. కాని ఈమధ్య అనేకకారణాలవల్ల బంగారుమానానికి మర్యాద తగ్గుతున్నది. చాలాప్రభుత్వాలు బంగారుమానం విడిచిపెడుతున్నారు. ఈమానం తక్కినవారుకూడా విడిచిపెడతారా? లేక పట్టుపట్టి ఉంచుతారా? అని ప్రశ్న. ఆరు ప్రభుత్వాలుమాత్రం ఇంకా బంగారుమానానికి అంటుకొని వదలడంలేదు. వీరు ఫ్రాన్సు, హాలెండు, స్విట్జరు లెండు, బెల్జియం, పోలెండు, ఇటలీదేశాలవారు. వీరింతా కలిసి పారిస్ లో సభ చేసుకుని బంగారుమానం తాము విడిచిపెట్టమని శపథం చేశారు. నేటి మారకపురేట్లు నాజెపు అసలువిలువకు వీలైనంతదగ్గరకు తెచ్చి, హెచ్చుతగ్గులు లేకుండా వ్యవహారములు జరుపుకుంటే వర్తకమాంద్యము పోవునని వీరి అభిప్రాయము. తమ సంఘీభావము ఎవరువచ్చినా భేదించలేరని వీరు చాటించినారు. ఈ బంగారుదేశాలకు తక్కిన వెండిదేశాలకు ప్రస్తుతం సంగ్రామం అన్నమాట. కాని ఒకసంగతి యుద్ధానికి సామగ్రి అవసరం. ఈస్వర్ణవృక్షం లోకంలో పడింట్ల నాలుగోవంతుబంగారం తమదగ్గర నిలవ చేసుకున్నారు. తక్కిన ఆగ్రభాగాలూ మిగత దేశాలు పంచుకొన్నా యన్నమాట. ఈఆరుదేశాలదగ్గర ఉన్న బంగారంబరువు ౮౦౦౦ టన్నులు. దీని మేలిమి వెల ౧౦౦౦౦౦౦౦౦౦౦ పౌండ్లు. వీరివాదం ఏమిటంటే

వర్తకమాంద్యం పోవాలంటే సర్వదేశాలు బంగారు మానం అనుసరించాలి. మాతృకపురేట్లు మారకుండా స్థిరపర్చుకోవాలి. నాణెంలో ఉన్న లోహపుధరకు నాణెం చెల్లుబాదిధరకు వ్యత్యాసం ఉండకూడదు. దాన్నిబట్టి మారకం నిర్ణయించుకోవాలి. ఇల్లా చేస్తే ధరలు హెచ్చుతగ్గులులేక నిదానంగా ఉంటవి. అంతర్జాతీయవ్యాపారం బాగుపడుతుంది.

కాని అమెరికానాయకత్వంకింద తక్కిన యావత్ ప్రభుత్వాలూ వెండిమానంలో పడ్డారు. ఈ బంగారుమానానికి ధరలూ సంబంధం లేదని వారివాదన. బంగారుధర పడిపోవాల్సివచ్చింది. పడిపోలేనేకాని వస్తువులధరలు పెరగవు. ధరలు పెరిగితే వ్యాపారం దానంతట అదే సవ్యంగా జరుగుతుంది. గత పది పదిహేను సంవత్సరాలనుంచి ద్రవ్యమానపుచరిత్ర పరికిలిస్తే ఫిల్లి మొగ్గులు దొమ్మరాటకింద ఉన్నవి. ఒకటే హెచ్చుతగ్గులు. ఒకటే మార్పులు. యుద్ధానికిపూర్వం వివిధప్రభుత్వాల నాణెములమారకంలో హెచ్చుతగ్గులు ఉండేవికావు. సర్వత్రా బంగారుమానమే ఉండేది. మొత్తంమీద సరిగానే పనిచేసేది. బంగారమే అంతర్జాతీయనాణెపులోహం. ప్రభుత్వాల అప్పులు తీర్చడంలో బంగారమే ఒకరాజధానిమండి ఇంకోరాజధానికి ప్రసహించేది. వర్తకంలో ఏదేశానికైనా రాబడి ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు, అనగా దిగుమతులకంటే ఎగుమతులు ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు అధికముగా ఉన్న ఎగుమతుల ఖరీదు వారికిరాబడి. అది బంగారురూపంగానే వచ్చేది. ఏదేశంలోనైనా బంగారుఖరీదు ఎక్కువై నప్పుడు లోహంవిలువ తగ్గేది. బంగారువిలువ తగ్గితే వస్తువులధరలు హెచ్చేవి. దానితో వ్యాపారం బాగుగా సాగేది. వడ్డిధరలు పడిపోయేవి. వడ్డి పడి పోవడంతోనే తక్కినదేశాలవారు తమద్రవ్యం పరాయి దేశాలకు పంపేవారు. ధరలు ఎక్కువగా ఉండడం చేత సరుకుల అమ్మకాలు తక్కువయ్యేవి. వ్యాపారం అన్ని దేశాలలో సరిమట్టానికి వచ్చేది. ఒకదేశాన్ని మించి మరొకదేశం వ్యాపారంలో విపరీతలాభంపొంది తక్కిన వారికి నష్టం కలుగజేయడానికి వీలుండేదికాదు.

యుద్ధానంతరం బంగారుమానం విసర్జింపబడ్డది. చాలా దేశాలలో కాశితపురూపాయలు ఎక్కువై పోయినవి. ఈకాశితపుద్రవ్యం సృష్టించడానికి అసలు నూత్రం ఏమిటంటే, ఇంతబంగారం బాక్కుసంలో ఉంటేగాని ఇన్నిసోట్లు వెయ్యడానికి వీలులేదని. అవసరంపట్ల ఈ నియమాలు అతిక్రమించి నిలవ బంగారంకంటే ఎక్కువవిలువగల సోట్లు అచ్చువేశారు. గాలి పోసుకున్నట్టు కరెన్సీ పొంగిపోయింది. అచ్చు కొట్టడమే కనుక వీటికి తాకట్టుగా వుండవలసిన లోహాలు లేకుండానే కాశితపుసోట్లు కట్టుబాట్లలాగా పెరిగిపోయినవి. వాటివిలువ తగ్గినది. ధరలు విపరీతంగా పెరిగిపోయినవి. కొన్ని దేశాలలో పాట్లాలు కట్టుకొనే స్థితికి వచ్చినవి. రాగిజబ్బు ఇస్తే ఒకానొకప్పుడు జర్మనీలో ఒకకట్టసోట్లు ఇచ్చేవారట.

ఏవిధంగానో ఇటువంటి ఆర్థికదుస్థితి సర్దుకొన్నది. ఇంగ్లండులో టైలింగుపాండు అసలుధరకు మూడోవంతు పడిపోయినా ౧౯౨౧-వ సంవత్సరంలో మల్లీ మామూలుధర అందుకున్నది. తక్కినదేశాలుమాత్రం కరెన్సీస్థిరపరచి ధరలు సద్దుపాటుచెయ్యలేకపోయారు. ఐనా ఏకష్టమో ఏనష్టమో భరించి మారకపురేట్లు స్థిరపరచుకున్నారు. కొన్నాళ్లు జరిగినవి. మల్లీ ౧౯౩౧-వ సం.లో బ్రహ్మాండం తలక్రిందైనది. బంగారుమానం తోసి రాజున్నారు. ఎవరోకాదు! హాళుకార్లు బ్రటిషువారు! ఎందుకంటే జాతీయప్రభుత్వపు పరిపాలనలో పాండు ధర మరీ సీచస్థితికి వచ్చి బొత్తిగా చచ్చిపోయినది. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరంలో కష్టపడి పాండుసమాన ధరకు తేవడంవల్ల నష్టం వచ్చిందని గ్రహించారు. అమెరికా, ఇంగ్లాండు ఆరాతీస్తే పాండుకొనుబడి ధర ౧౦ పిల్లింగులుమాత్రమేనని తేలింది. పాండు ఒక్కంటికి ౪.౦౬ డాలర్లు మారకపురేటు నియమించారు. విజాతీయవ్యాపారంలో అమెరికావారు పాండుఒక్కంటికి ౪.౦౬ ఇవ్వడంవల్ల అసలుధర కంటే ఎక్కువవిలువగల లోహంఉన్న నాణెం ఇచ్చి నట్టుగా తేల్చినారు. ౪.౩ డాలర్లు అసలుధరఅయిన వస్తువులకు ౪.౦౬ డాలర్లు వారు తేల్చేవారు. తక్కి

రణంగా ప్రియమైన బ్రిటిషువస్తువులు సకారణంగానే బహిష్కరింపబడ్డవి. ఎగుమతులు పడిపోయినవి. వర్తకము స్తంభించినది. ౧౯౩౧-వ సంవత్సరంలో పాండు వెల లోహపువెలకు సమానంచేస్తేనేగాని వీలులేకవచ్చినది. పర్యవసానం ఏమిటంటే బ్రిటిషువారు బంగారు మానానికి హస్తాదకా లిచ్చినారు. ఇంకా కొన్ని దేశాలు కూడా ఇదే త్రోవతోక్కినవి. తత్ఫలంగా ౧౯౩౩-వ సం.ము ఆరంభంలో క్రిత ప్రభుత్వాలు బంగారుమానం విసర్జించినవారిలో లెక్క చేసినారు. లోకంలో బంగారమంతా అమెరికా ప్రాప్త్యుదేశాలకి చేరింది. ఈ రెండు దేశాలలో కలిసి మూడింట రెండోవంతు బంగారం నిలువచేయబడినది. ఇంతలోహం వెనకొన్నట్టి అమెరికా ప్రాప్త్యునాణేమాసములు సాధారణంగా దెబ్బతినవని లోకులు విశ్వసించినారు. కాని, ౧౯౩౩ లోగడ ఇంకోబాంబు పేరింది. ఇంతవరకు కనివని ఎరుగని బంగారుముద్ద తమవద్ద నిలువచేసుకొన్న అమెరికా వారు బంగారుమానం విసర్జించినారు. దీనివల్ల వ్యాపారం బాగుపడి ధరలు పెరుగునని వారి నమ్మిక. ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభకు ఏర్పాట్లు అమెరికా బంగారు విసర్జింపకమునుపే జరిగినవి. ఏమిజరిగినా ప్రపంచమహాసభ సమావేశమయ్యేసరికి పూర్తిచేయవలసిన సమస్యలలో నాణేమాసము ముఖ్యమైనదని తేలినది.

మహాసభ జూలై ౧౨-వ తారీఖు. మాడురోజుల తరువాత, అనగా జూలై ౧౫-వ తారీఖున ఇంగ్లాండు అమెరికాకు ఇవ్వవలసిన అప్పుచెల్లించడానికి వాయిదా. కాని సభాకార్యక్రమంలో యుద్ధముజాలసంగతిలేదు. కావలెనే ఎవరన్నా ఆసంగతి మాట్లాడవచ్చును. చాలా మంది ఆశ్చర్యంగా కనిపెట్టుకొని చూసినారు. ఇట్టి మహాసభ తమరాజధానిలో జరిగేసమయములో అప్పు చెల్లించలేదనే అపవాదు ఇంగ్లాండు భరిస్తుందా, లేక చెల్లిస్తుందా? బ్రిటిషుప్రధానమంత్రి రామ్సే మేడ్కో నాల్డగారు సభాధ్యక్షుడు ఏమి నిర్ణయిస్తాడో ఎవరికి తెలియలేదు. అధ్యక్షులు దేశదేశాలనుంచి ప్రత్యేక విడుదలలో దిగినారు. లండన్ మహానగరమంతా కళకళలాడుతూ నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా వుంది.

ఒక్క అమెరికాదేశమే క్రిత ప్రతినిధులను పంపినది. సర్వదేశాల విడిదిలో బ్రిటిషుసారాయములు, అహార పదార్థములు అన్నీ కూడా విరివిగా చెలామణి అయి పోతున్నవి. తెలిఫోనుకంపెనీవారికి క్రితం తీరు బడిలేదు. ప్రతినిధులు స్వదేశ ప్రభుత్వంతో చేసే సంప్రతింపులేకాదు, ప్రభుత్వాలు ప్రతినిధులకు పంపే ఫరమానాలేకాదు, వారివీరి రహస్యాలోచనలేకాదు, ప్రసంగాలు సముద్రాలదాటిపోయినవి. మహాసభ అన్ని సభలకుమల్లేనే ప్రారంభమైంది కాని ఒక్కవ్యత్యాసము. సభ సమావేశమై సమాప్తం కాకపూర్వమే పర్యవసానం హాకీక్కి అని అందరికీ విదితమే. ఇంతలో జూన్ ౧౫-వ తారీఖు వచ్చినది. అమెరికాకు చెల్లించవలసిన అప్పు భారతదేశాన్ని వెండిలో చెల్లించమన్నారు. ఈవెండిలేరానికి అప్పులవారు అంగీకరించారు. భారతశాసనసభకుకూడా తెలియకుండా భారతీయప్రజల వెండి బొంబాయిరేపులో అమెరికాపడవ కేక్కించారు. ఈ వ్యవహారంలో మనకు కోటిరూపాయలు నష్టమని ఆర్థికాస్పృహలు అఘోరించారు. ఇది మనలో మానమాట. ఆర్థిక మహాసభసూత్రం లండన్ లో క్రిత రోజులు రాత్రింబగళ్లు సమావేశమైంది. అన్ని సభల మాదిరిగానే సభ్యుల్ని భాగించారు, విభాగించారు. సంఘాలన్నారు, ఉపసంఘాలన్నారు. వెండి కోసంఘమన్నారు, మొండి కోసభన్నారు. ఆవితరంగం, ఆకార్యక్రమం ఇప్పుడనవసరం, వృథాప్రయాసం.

ఒక చిన్న సంగతి. ఏనో ఒకదేశపు ఆభ్యర్థిగిడి యారం ఆయనజేబులోనుంచి ఎవరో సంగ్రహించారట. ఆయన చెల్లి సభాధ్యక్షుడు మేడ్కో నాల్డగారితో మొరపెట్టుకొన్నాడు. “దానికి నేనేం చేసేదయ్యా” అంటే “అల్లాకాదు, మహాసభ! నాపోయినసాత్తు నాకు అంక జేస్తేనేగాని ఈసభ జయప్రదంగాకొనసాగటం దుర్లభం. ఎందుకంటారా, సభకు ముఖ్యం ఒకరిమీద ఒకరికి నమ్మకం లేకపోతే ఒకరిమననూ నిబ్బరంగా వుండదు. ఈవేళ ఇదైంది, రేపు ఇంకోటి అవుతుంది” అనగా డాయన. వివాహసమయంలో అభాసుజరిగిన పెళ్లి

పెద్ద ముఖంలాగ మేడ్కోనాల్లుగారు తెల్లబోయినారు. ఇంతలో ఇంకో ఆయన లేచి పోయినసాత్తు అసలువారికి అందజేసేటందుకు ఒప్పుకున్నాడు. ఏవిధంగా, ఏంకష్టపడి ఆరాతీశాడోగాని పోయినగడియారంమాత్రం దొరికింది. ఉన్నరహస్యం ఏమిటంటే దొంగిలించినవాడిదగ్గర దొంగిలించాడీ పెద్దమనిషి. గడియారమాయనమొఖం మాత్రం సుతోషంవల్ల చింకిచాటంతైంది. తరవాతేమీ చోరీ జరగలేదు. ఈవిధంగానే సభ సమాప్తానికి వచ్చినది. ఎవరికి ఏమీ కావాలో చివరరోజు దాకా తెలియలేదు. ఎవరి ఉడ్డేశ్యం వారు చెప్పి సభసమావేశం ప్రస్తుతం ముగించారు.

ఫ్రెంచి అధ్యక్షి బానెట్టుగారు, “ఇప్పుడు మనం ఏదో ఒక తీర్మానానికి రాలేకపోయినప్పటికీ ఇకముందైనా అట్టి పీలుంపని ఈసభవల్ల తేలిం” దన్నారు.

అమెరికాదేశీయుడు కాన్స్, “ఈప్రయత్నం మానేస్తే లోకారిష్టమే పర్యవసానం అని అందరి ఏకాభిప్రాయం. అప్పులసంగతి తేలితేనేగాని ఏతీర్మానం దుర్లభంకాబట్టి ముందు అది తేలుద్దా” మన్నాడు. ప్రపంచానికంతకీ కలిపి ఒకబాంకి పెట్టవలసినదిగా సూచించినాడు.

రన్నిమన్ (ఇంగ్లండు), వ్యాపారనిరోధకరమైన చట్టములు తీసివేస్తేనేకాని టైమం పోదని తేల్చినాడు.

డాక్టరు కార్లీన్ (హాలెండు), మహాసభ వ్యర్థమన్నాడు. చేసింది ఏమీలేదు కనుక నృభాప్రయాస మన్నాడు.

సీనార్జంగు (ఇటలీ): “మహాసభకార్యక్రమం చూడగా ఇక ముందుముందు అంతర్జాతీయసహకారానికి మంచిపీలున్నట్టు తేలింది. ఈలోపుగా ఎగుమతి దిగుమతిసుంకాలు, వేరువేరు నాణెమానములు ఉన్నంత కాలం సహకారం కష్టం. ద్రవ్యంవిషయంలో ఉన్న లోటుపాట్లు ప్రభుత్వాలన్నీ కలిసి సద్దుబాటు చేసుకోవాలి.”

జర్మనీ అధ్యక్షి: (వేరు తెలుగులో వ్రాయడం కష్టం) “నిరుద్యోగపుసమస్య పూర్తిచేయడం ప్రధానం.

జర్మనీ ఆర్థికసహకారానికి లోడ్డుడడానికి ఎప్పుడూ సిద్ధంగానే ఉన్నది.”

జపాను: “సుంకాలుతీసివేసి వ్యాపారనిరోధం అపి తేనేకాని సహకారం కష్టం.”

రామ్మేమాడ్కోనాల్లుగారు అంతోష్టపన్యాసంలో సభ ఆటవిడుపుగాని ఆఖరుగాదు అన్నారు. జూలై ౨౩-వ తారీఖు సాయంత్రం ౪-3౦ గంటలకు సభ సమాప్తం. మళ్ళీ ఎప్పుడు కలుస్తుందో ఎవరికీ తెలియదు.

మహాసభ సమాప్తమైన పదినిమిషాలకు సభాభవనంలో దాసీవాళ్లు ప్రవేశించారు. మహాసభావుల ఉపన్యాసరచమలస్థానే దుమ్ముతుడిచే చీపుళ్లుచప్పుడు విసపడింది. జూలై ౧-వ తారీఖునే మహాసభకాళ్లు చచ్చుబడ్డవి. బంగారుమానపు దేశాలు తమశుభం నిజమన్నట్టుగా కార్యక్రమానికి అడ్డువచ్చారు. ఖయదోరు రూజావెట్టు, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల అధ్యక్షుడు “నాణెమానములు స్థిరపడితేనేకాని కార్యక్రమం జరగడానికి పిల్లేదు” అన్నాడు. బంగారుమానపుదేశాల వారు బ్రిటిషువారిపై ఆగ్రహించారు. బ్రిటిషువారు తెల్లమొగం వేశారు. “ఇల్లంటించి దూరంగా నుంచుని మంటమాసి ఆనందిస్తున్నా రమెరికావా” రన్నారు. ప్రపంచమహాసభ చచ్చిందని ప్రతికాధిపతులు వ్రాశారు.

ఐతే కొండతవ్వి ఎలుకని బట్టినట్టు వెండి విషయంలో ఒక చిన్న సమాధానం ఏర్పరచుకున్నారు. బ్రిటిషువారుమాత్రం తమసామంతులతో అనుమలమైన ఏర్పాట్లు చేసుకున్నారు. ప్రత్యేకసమావేశం ఏర్పరచి సామ్రాజ్యంలోవున్న క్రెస్టియన్త్యాసాలు సద్దుబాటు చేసుకున్నారు. ఇది సభమన్నాడు.

అమెరికామాత్రం ప్రత్యేకంగా రూజావెట్టుగారి నియంతృత్వంకింద ఆర్థికోద్ధరణోద్యమం ఒకటి ప్రారంభించింది. వ్యాపారాల్లో పోటీలు తీసివేయడం, పనిచేసేగంటలు నూటికి పాతికచొప్పున తగ్గించడం, పనివాండ్రుమాలి నూటికి ముప్పైవంతున ఎక్కించడం, వారానికి ౪౦ గంటలకంటే ఎక్కువ పనిచేయకుండా ఉండడం, వారానికి ౧౩ డాలర్ల కంటే మించి

తక్కువగా ఉంచక పోవడం, ఈ ఉద్యమం యొక్క ప్రధానాశయములు, ఆసాములకూడా ప్రభుత్వంతో ఏకీభవించారు. నూటికి పదికంటే లాభం తీసుకోమన్నారు. పత్తి, బొగ్గు, మోటారు ఇత్యాది వ్యాపారాలన్నింటిలో ఇటువంటి పరతులే ఏర్పరచినారు. అమెరికాలో ఈ ఆర్థికోద్యమం ఇంకా సమాప్తంకాలేదు. దీని అభివృద్ధి ప్రతికాముఖంలో కోసా చూస్తున్నాము.

ఇంతకూ మనకూ, అనగా భారతదేశానికీ, ఈ సభకూ సంబంధం ఏమిటి అనే ప్రశ్న తోస్తుంది. నానా జాతిసమితిలో హిందూదేశానికి ప్రత్యేకస్థానం ఉన్నట్లుగానే, బ్రిటిషువారికి సంబంధించిన ప్రతిఉద్యమంలోనూ పేరుకి మనకుకూడా ఒకస్థానం ఉంటుంది. ఇక్కడనుంచి అభ్యర్థులు వెల్లివస్తారు. ఉపన్యాసాలు కూడా చెప్తారు. వీరిమాటకు కాతరు ఏమిటి అంటే వేరేసంగతి. వీరు ప్రజాప్రతినిధులూ, ప్రభుత్వప్రతినిధులూ అంటే తప్పకుండా ప్రభుత్వప్రతినిధులే. మనకు ఏసభలో ప్రజాభిప్రాయం తెలియజేసే ప్రతినిధులున్నారనుక?—అదేవిధంగా ఈ ప్రపంచమహాసభకు కూడా ఇండియాప్రభుత్వంవారివల్ల పేర్కొనబడి, బ్రిటిషుపార్లమెంటువారిచే ఆమోదంపొంది మనదేశంనుంచి కొందరు సీమకు పోయివచ్చినారు. ఇండియాఆభ్యర్థులకు నాయకుడు పార్లమెంటులో ఇండియాకార్యదర్శి సర్ సామ్యూల్ హోరుగారు. తదితరులలో ముఖ్యుడు సర్ సి. పి. రామస్వామి అయ్యర్ గారు. జనాభిప్రాయంలో ప్రముఖులైన కెవరూ లేరు. ఆర్థికవ్యవహారాలకు సంబంధించినవారు ఈ ప్రతినిధులలో చుచ్చుకొనాలేరు. ఛేంబర్ ఆఫ్ కామర్సులో ఈవిషయమై తీర్మానాలు చేశారుగాని లాభం లేక పోయినది. ఎవరో ఒక చిన్నకథ చెప్పినారు. లండన్ లో సభ జరిగేటప్పుడు వీధిలో ఒక నీగ్రోమనిషిని కాపూ ఉంచినారట. వాడి ఆకారం చూసి ఇద్దరు తెల్లదొరలు ఒకరినొకరు ఘాచి నవ్వుకొన్నారట. ఆనీగ్రోమాత్రం నిశ్చలంగా, నిర్భయంగా వీళ్లనవ్వు లెక్కచెయ్యక ఆయాగ్ని ఇతేతోహ్—అని నూపినాడట. అవును! ఎన్నిసభలు జరిగితేమాత్రం

అతని కేంలాభం? అతని ఆకారం మారుతుందా? వీళ్లు నవ్వుతే వాడికి వచ్చిన నష్టం ఏమిటి? మనసితిమాడా అంతే! ఊరుమీద ఊరుబడ్డా కరణంమీద కాసు పడదన్నట్టు ఇండియాదేశం ఏఅవసరం ఎంతకష్టం పడ్డా తక్కిన ప్రపంచానికి చీమన్నాకుట్టదు. అల్లాఅని మనదోరణిలో మనం వుండడానికి వీలులేదు. 'తక్కినదేశాలలో' ముఖ్యంగా ఇంగ్లాండులో జరిగే మార్పులవల్ల మనకు అనేకకష్టనష్టాలు వస్తవి. ౧౯౩౧-వ సంవత్సరంలో ఇంగ్లాండు బంగారుమానం విడిచిపెట్టడంవల్ల ఈరోజువరకు భారతదేశం నుంచి ఎన్ని కోట్లరూపాయల బంగారం వెల్లిపోయిందో చెప్పనలసికాదు. ఇంకా ఈబంగారుపది ప్రపహిస్తూనే వుంది. జీవనది కాదుకదా!

ఇంతప్రవృత్తం నిర్భుపెట్టి, ఇంతకష్టపడి ఇన్నాల్లు చర్చించడంవల్ల ఎవరికి ఏంలాభం అంటే ప్రప్రథమంగా ఇట్టి మహాసభ సమావేశంకావడమే లోకానికి మంగళకరం. ఇదిశాంతిమాచన. పూర్వప్రపంచంలో రాజ్యాలు జయించడానికి, జయించారన్నకీర్తి సంపాదించడానికి యుద్ధాలు చేసినారు. అరెక్టాండరు, సీజర్, సెషోలియన్, ఇత్యాది మహావీరులంతా రాజ్యకాంక్షవల్ల కీర్తికాములై, దండయాత్రలు చేసి, యుద్ధాలుగెల్చి దిగ్విజయం చాటించారు. అనగా నాటియుద్ధాలు రాజరిక సంబంధమైనవని అర్థము మధ్యయుగంలో మతమంటూ వచ్చింది. ఐరోపాఖండంలో నైజేనేమి, తూర్పుదేశాలలో నైజేనేమి మహమ్మదీయమతానికి తక్కిన మతాలహత్యచేసిన రగడలవల్ల ముప్పాతికమామహాల్లు యుద్ధాలు జరిగినవి. కాంక్షకంటే మతప్రచారమే మధ్యయుగంలో యుద్ధకారణం. 'ప్రాసేప్సు' ఈజాతిలోవే. ఆధునికప్రపంచంలో యుద్ధకారణం అర్థం—కాటిల్లర్లని అర్థరహానవ జాతికి ముఖ్యవసరములైన మాటిగుడ్డలకోసం. ౧౯౧౪ మేదల ౧౯౧౮ వరకు జరిగిన ఐరోపామహాసంగ్రామానికి ఆర్థికసమస్యతే కారణం. వెన్నేలిస్ సంధితో ఆమహాయుద్ధం ఆగిపోయింది. సంధిపత్రంలో వ్రాయించిన షరతులు తాత్కాలికంగా న్యాయమని తోచినప్పటికీ కొన్ని దేశాలకు అవి క్షేమకరంగాలేవు. ఆనంద

ధివల్ల లోకం రెండుభాగాలైంది- ధనవంతులూ, దరి
ద్రులూ. కొన్ని దేశాలకు ఒకటే దారిద్ర్యం, మరికొన్నిం
టికి ఒకటే ఐశ్వర్యం. నివురుగప్పిన నిప్పువలె అప్పుడు జరి
గిన అన్యాయములే క్రమేణా రాజుకొంటూవచ్చి అంటు
కోవడానికి సిద్ధమైనవి. ఏ చెడ్డనక్షత్రంలో సమావేశమై
నారో వెర్సీలీస్ లో, ఆసంధి మొదలు ప్రతినీత్యమాయుధ
భయమే. యుద్ధమాపడానికి అప్పుడు స్థాపించిన నానాజాతి
సమితిహడా లేస్తే మనిషిని కానన్నట్టుగా కేరుకేగాని
అవసరంవస్తే పూర్ణానుస్వారమే. తీవ్రమైన జాతీయో
ద్ధమము ఎవరిదేశంలో వారు వృద్ధిచేసుకోవడానికి
ఈసమితిని ఒకదాన్ని అడ్డం పెట్టుకొన్నారు. దీని
కెక్కడా తాదూ బొంగరం లేదు.

మొన్న ధిక్కరించి వీపావినమన్న జపానుదేశా
న్ని ఈసమితి ఏంజేయగలిగింది? నిజంగా యుద్ధం
చేద్దామని ప్రభుత్వాలకు ఉద్దేశ్యంఉంటే ఎంతోమంది
అక్కరలేదు. జపానువంటి సీమవిరపకాయ ఒకటిచాలు.
రణభేరి మోగిస్తే చేనేవాళ్లు లేరు. శాంతి శాంతి అని
తహతహ - డుతున్న విప్రభుత్వాలు, మూతికాలిన పిల్లలు,
వెనకటిచెబ్బకే తట్టుకోలేకుండా వున్నారు. సోవియటు
రష్యావారు, ఇటలీవారు ఈమధ్యనే సంధికుదుర్చు
కున్నారు. ప్రాస్యూహగా ఇంకోసంధి చేసుకున్నది.
ఇవన్నీ యుద్ధం అపుజేయడానికి. అమెరికాలో, ఇట

లీలో, జర్మనీలో యుద్ధబలం వృద్ధిచేస్తూన్నప్పటికీ,
ఆప్రయత్నం యుద్ధంకోసం కాదని అందరికీ తెలు
సును ఒకవేళ యుద్ధంవస్తే సింగంగా వుండడానికి,
అవసరంవస్తే కాసుకునేందుకు అందరు తయారుగానే
వున్నారు. కానైతే తమకుతాము చెయ్యిచేసుకోరు.
సంధి, శాంతి అనేమాటలు నాలుకచివరనుంచి కాక
హృదయంలోంచే వస్తున్నవి. ఒక్కజపానుమాత్రం
చిందులుతొక్కుతోంది. ఢీఅంటే ఢీ అంటోంది. కాని
ఎదురువుట్టి ఎవరూలేరు. కొట్టకుండా తిట్టకుండా
జపానుతోందర అణచడానికి పాశ్చాత్యప్రభుత్వాలు
ఉపాయం ఆలోచించారు. సుంకాలతో అరిగట్టి
జపానువ్యాపారం నాశనంచేయ్యవలెనుకున్నారు.
ఇన్నికష్టాలు పడుతున్నా ఇంతవరకు యుద్ధం
రాలేదంటే, అది నానాజాతిసమితిప్రజ్ఞ కాక
పోవచ్చు. కాని దేశాల అసమ్మతిమాత్రం నిజం.
ఘోరయుద్ధాలు జరగవలసినచోట ఇప్పు డొక
మహాసభ జరుగుతున్నది. పర్యవసానం అనుమాలమైనా
కాకపోయినా లోకార్నిష్టమాత్రం కాదు. యుద్ధాల
స్థానే వచ్చిన మహాసభలలో ఈప్రపంచ-ఆధికమహాసభ
ఒకటి. అందువల్లనే ఈసమావేశం లోకానికి మంగళ
కరం; శాంతిసూచన.

సృష్టిక్రమాన్ని అనాదిగా బంధించుకువస్తూ, ప్రవర్తింపచేస్తూన్న సూత్రానికి రూప నిష్పత్తి, సామకరణమూ చేసింది వైదికయుగము నాటి చాందసములు. 'ఏకోదేవః సర్వభూతేషు గూఢః' అనే ఉపనిషత్ప్రధాంతము ప్రతిపాదించక ముందు కల్పించుకున్న ధ్యేయమూర్తి, నిర్గుణపరతత్త్వము, వారు కల్పించుకున్న సంకుచితావకాశంలో ఉక్కిరి బిక్కిరి కావడం మొదలుపెట్టింది. అందుచేత ఆవృత్తకమూర్తి విభావాంతరాల్ని పునఃపుంధక్ ప్రతిష్ఠాపనావసరమందు, వెనుకటిమతాలన్నీ మార్చుకుని, వేర్వేరుదేవతలను వెలయింపవలసివచ్చింది. . . ఆపనంతా, ఆర్యులు, ఉత్తరద్రువప్రాంతాన్ని వదిలివేసేనాటికే జరిగిపోయింది:

పుణ్యభూమియైన ఆర్యావర్తంలో స్వేచ్ఛగా విహరించడం మొదలుపెట్టినతరువాత, క్రమంగా, మంచుచేత కరడుకట్టుకునిపోయిన మనఃప్రవృత్తులు క్రమమైన రీతుల్లో వికసింప మొదలుపెట్టినవి: ఉద్దీపన వస్తుసామగ్రి అంతా ఉచితంగా అలవడటంచేత, దాంపత్యంనిషయంలో అదివరకు అనూచానంగా వస్తూన్న రాక్షసత్వాన్ని విస్మరించి, కోనలెత్తుతూన్న కోరికలతో లోకాన్ని చూడ మొదలుపెట్టినారు: మంచుతెరలు దాటిరాగానే, ఆర్యులు మనసులోనైనా ఎన్నడూ ఊహించని కొత్తప్రపంచములో జొరబడి, కొత్తచూపులతో నలువైపులా చూడ మొదలుపెట్టినారు. ద్యావాపృథివీల సహవాసాన్ని మన్నించి క్రమంగా ఇంద్రుడికి ఇంద్రాణీసాహచర్య మొనగూర్చింది ఈ అవకాశంలోనే:

లోకాన్నంతా అనురాగాంబుధి ఆక్రమించి వెల్లివిరిసిపోతూందని క్రమంగా గుర్తించగలిగారు: దేవతలయెడల భయమువిడిచి భక్తిశ్రద్ధలమాత్రమే చూపడం సమంజసమని నేర్చుకున్నారు: తాము పరమావధి

అని ఊహించి నిశ్చయించుకున్న ఆనందాతిశయాన్ని, తమ ఉపాసనామూర్తులను అందుబాటులో ఉండే టట్టుగా చేశారు: అప్పటినుంచే, అదివరకు పనిపాటలు లేకుండా యోగనిద్రపోతున్న ప్రజాపతి 'బహుస్యాం ప్రజాయేయ' అని ప్రయత్నించడం మొదలుపెట్టినాడు: రుద్రుడు క్రోధాన్ని చాలావరకూ ఉపసంహరించుకోవలెననీ, సవిత్వమండలమధ్యవర్తి అయిన నారాయణుడు పల్లభవలెననీ తంటాలుపడటం ప్రారంభించినారు:

సతీయుతులై గార్హస్థ్యసర్వాల్ని అవిచ్ఛిన్నంగా అనుభవిస్తూన్న భక్తులకు, దేవతల కఠినబ్రహ్మచర్యం చాలా కష్టమనిపించింది:—ఒక సుముహూర్తాన ముఖ్యదేవు లందరూ పెండ్లికొడకు లైపోయినారు: లోకక్రమాన్ని బంధించుకునడుపుతూన్న శృంగారనూత్రమే బంగారుజన్నిదముగా వెలసినది: రాద్రానికి ఉండే ప్రాముఖ్యము పోయి, సాత్త్వికభావోదయమైనది:

భర్తఅనే అన్వర్థాభిధానం కలవాడు-పురుషుడు: ప్రకృతిని తరతరాలనుంచీ, విసుపులేకుండా-విధిలేక-మోసుకుని వస్తున్నాడు: బరువైనప్పటికీ భరించక తప్పినదికాదు. ఆభారంతో క్రుంగిపోతూన్నాడనే, భక్తులెవరూ ప్రకృతిపురుషులజోలికి పోరు: ఈవిషయం గమనించి, ప్రకృతి, తానే పురుషుణ్ణి వహిస్తున్నానని కొంటెవేషం వేసినా, యథార్థస్థితిని ఎరిగినవారు గనుక, భక్తులైన భర్తలు ఎవరూ, ఆఉపాసనాపదతికి అంగీకరించరు: ఎంతోసమపాయంతో, అర్చనకు సిద్ధం చేసేటప్పటికి, చివరకు తయారయిన క్రమం-వీరశైవం-అదోకొత్తప్రపంచకం-ఆవీభవ్యశృంగారం సామాన్యులు భరించలేరు:

పురాణకాలంనాటికి, వేదాలమీద సాఫుగా తెరకెప్పుకుపోయింది: మానవులకూ, దేవతలకు బాగా

జోస్తీ కలిసింది: ఒకరిఇంటిగుట్టు ఒకరు తెలుసు కోవడం, ఒకరి వ్యవహారాల్లో ఒకరు జోక్యం కలిగించు కోవడం-చివరకు సంబంధబాంధవ్యాలదాకామాడా వచ్చింది. ఎవరో బుద్ధిమంతుడు, దేవలోకంలో జనాభా పెరిగిపోతే తంటా వస్తుందని నిత్యయాచన మూర్తులు, ఎప్పుడూ కనిపించడానికి వీలుంటుంది కనుక:—(అన్నం నిద్రా లేకుండా, అమృతంత్రాగే అనిమేషులైనా, ఉండటానికి చోటు చాలక, క్రింది లోకాలకు వలసవస్తారేమోనని) పార్వతీశాపరూపాన, దేవకామినులందరికీ ఒకేమారు వంధ్యాత్వం కలిగించాడు: గ్రహచారవశాన ఆదోసగు పార్వతీశాపాడా అంటుకున్నది - కన్న బిడ్డ బిడ్డరినీహూడా-తాతిలోంచి రెల్లలోనుంచి తప్ప - కడుపునకన్న పాపాన పోలేదు:

పార్వతీపరమేశ్వరులదాంపత్యం, అన్నియుగాల వారూహూడా అనువుగా అన్వయించుకుని అర్థంచేసు కునేందుకు వీలుగాఉంటుంది.

పార్వతి, కుబేరతుల్యులైభవుడైన హిమవంతుడి గారాబుహుతురు. అతిలోకమోహిని అయిన మేనక ఆమెతల్లి : చక్కదనమూ, ఆభిజాత్యమూ, సద్గుణసంపన్నతా ఉన్నా, ఆస్తిలకు ఎక్కడా మంచినంబంధము దొరకలేదు. విశేషము ఏమిటంటే, హిమవంతుడు అంతకుపూర్వం, పెద్దహుతురు గంగను సముద్రుడికి ఇచ్చి వివాహంచేస్తే, ఆమె ఆతన్ని కాదని ఎప్పుడూ ఇంటిపట్టున ఉండకుండా - ఎవరు చెప్పినమాటా వినకుండా - మాడులోకాలూ తిరుగుండేది. అందుచేత విధిలేక, రెండోపల్లి వాడికి - శంకరుడికి - ఇవ్వవలసి వచ్చింది. నిలువ నీడలేక, కట్ట బట్టలేక ఉన్న సర్వ శూన్యణ్ణి హిమవంతుడు జామాతగా స్వీకరించాడు. తన రాజధానిలోనే, కైలాసంమీద కాపురముపెట్టాడు. కాని ఆకాపురము! ఆమెపరివారజనము వేరు, భోజనము వేరు, వాహనము వేరు: దిగంబరిఅయిన మగని సాహచర్యం గిట్టక ఎప్పుడూ భక్తులయిండ్లలో హాయిగా పూజలందుతూ, యిష్టంవచ్చినప్పుడూ.. ఎన్నడో.. యిల్లుజేరుకుంటూండేది. శివుడు భీష్మశనుడై.. శ్రీశానాల్లో సంచరిస్తూ ఏకాంతవాసం చేస్తూండే

వాడు: తీరిక అయినప్పుడు, సాయంసమయాల్లో చంద్రుడు, ఆతనితల తడవి తాపోపశమనం చేస్తూండే వాడు: కొంచెం గౌరవం చూపిస్తే నెత్తికెక్కి గయ్యాళి వదినెగారివల్ల ఆతని కేమీ ఉపచారాలు కలిగేవి కాదు: ఎవరితో చెప్పుకునేందుకూ మనసాపృక, కష్టాలు మగచిపోవడానికి తాండవలీలావినోదు జాతుండే వాడు. మరీ మనసు చలించినప్పుడు.. దారుకావని స్త్రీలు, మోహిని మొదలైన అసందర్భపుశృంగారము ప్రవర్తిల్ల చేస్తూండేవాడు:

ఇక బ్రహ్మవిషయం — ముదిమదిలేప్పినముసలి వడుగుని.. కన్నె లెవరూ దరియరాకపోవడంచేతనూ, ఎవరూ ఆతని వివాహప్రయత్నము చేయకపోవడంవల్ల నూ.. ఏమైతేనేమని తెలించి, కన్న మాతురిలాగా పెంచుకుంటూన్న కన్నెమీదనే కన్నువేశాడు: 'తలలో నాలుకగా' మెలగుతుందనే ఆతని ఆసలన్నీ వ్యర్థ పరచి, వాణి, అతనివంకై నా చూడకుండా సంచరిస్తూన్నది: పైగా ఆమెకొంతెత్తనానికి అంతులేదు: అనాదిసిద్ధంగా ఉన్న ఆతని ఆసనం - నిత్యపండరీకం - తాను లాక్కున్నది: ఆతని వాహన మైన హంసచేత ఊడిగము చేయించుకుంటూన్నది. 'నాలుగుమోములకొనిగమనాదము లుప్పతిలేటప్పటికల్లా, కచ్చుపికి శ్రుతి ఎక్కువచేస్తుంది. ఈ గొడవంతా కనిపెట్టే, వాణీవిషయంగా—' యాధ్యవీరం ప్రహసంతీకవితుల వదనాంబురుహ బద్ధినివేశా'.. అని అధునాతనులుకూడా ముచ్చటించి నవ్వుకుంటూంటారు. సంతానవిషయంలో ఈదంపతులదిహూడా విచిత్రయోగమే - పితామహుడికి వివాహము కాకముందు కొందరు మానసపుత్రు లుద్భవించారు. వాణికి, సంతానవాంఛకుకాని, ప్రాప్తికాని అవకాశాలు లేవు: ఎన్నియుగాలు గడిచినా ప్రథమ యోవనంలోనే వుంటుంది - ఎన్నడూ ఇనకరస్పర్శ సోకనిపాపాన:

—నల్లనివరుడు దొరికినదే తడవుగా, వేరే ఏమీ విచారించకుండా, పిల్లనిచ్చి కృతార్థతనందినా నసుకున్నాడు సాగరరాజు: శంకరుడిమీద కొంత కాలం మోజుఉండేదేమో కాని, ఇల్లు తెలుపు, ఒళ్లు

తెలుపూ - అల్లుడుకూడా తెల్లనివాడైతే బాగుండదని, నీలమేఘశ్యామనకే లక్ష్మీని కన్నెధారపోశాడు. ఎంత అనుకూలవతియైనా, తనపుట్టినయింట తిష్టవేసుకుని మార్పున్న మగనిమీద భార్యలకు గౌరవం ఉండటం చాలాకష్టం: అదీగాకుండా, గారాబాన పెరిగిన పిల్ల కావడంచేత ఒకచోట కాలునిలువదు. ఎక్కిన గుమ్మం ఎక్కకుండా, ఎవరినీ లక్ష్యపెట్టకుండా చరిస్తూంటుంది - తానుపుత్రవతి కాకపోయినా, అలా యిదాగా ఏర్పడ్డకోపలు - సరస్వతిమీద అధికారం చెలాయిస్తూఉంటుంది: అత్తగారి కోరికటికానికి ఆమె జగత్తుకంటే ఆదర్శం. కామదహనం జరిగినప్పుడు కూడా . . అందరూ జ్ఞాపకం చేసి మోచురిస్తేనే కాని, ఆమెకు కంట నీరు రాలేదు:

—త్రిమూర్తులలోకి విష్ణువేచాలావరహ శృంగార పురుషుడు: ఆతడు తీసుకువచ్చే చాడీలకు అంతు లేదు: అతిలోకకాముకుడవుటచేత వేదంవిషయంలో చాలాజాగ్రత్తగా ఉంటాడు. ఎప్పుడూ మాపుకనబడని పట్టుబట్టులు కట్టుకుంటూ వయసు తెలియకుండా, శత్రువులను విసర్జించి, స్త్రీలనూ పురుషులనూ కూడా సమానంగా తనియించడానికి ప్రయత్నిస్తూంటాడు: ఆడవేదం వేయడానికి అనువైన దేహసంపద కలిగినవాడీతడొక్కడే: శృంగారాలవిషయంలో, లలికన్న కడగండ్లే ఎక్కువపడటం అలవాటుయిపోయింది. తన్ను ధిక్కరించిన నాయికలవిషయంలో భక్తుడిలాగా తయారయే రసికవతంసుడు: ఎన్ని అవతారములు ఎత్తినా, విధిలేక తనతోకూడా రూపాంతరములు పొందుకున్న లక్ష్మినేతప్ప వేరొకకన్నెను వలపించలేకపోతున్నాడు: గజేంద్రుడు వేయివర్షములు మొరపెట్టగా - కదలలేక, విని ఊరుకుని - చివరకు ధిక్కరించడం మొదలుపెట్టేటప్పటికి, ఇక గత్యంతరము లేక, బయలుదేరివచ్చిన పరమకారుణికుడు: అదే ఆతడు కాలు క్రిందపెట్టడానికి మొదలూ చివరనూ: శేషుడిమీదనుంచి గరుడుడిమీద అధిరోపించడమే తప్ప ఎన్నడూ నాలుగడుగులు నడచినపాపాన పోలేదు: అందరూ దేవులకన్నా మంచివాహనము,

అయుధాలూ ఉన్నా ఆతలసత్వం మరెవ్వరికీ లేదు. . పనీ పాటా లేకుండా . . 'కలశపయోధిమీది తరగత' మరి హోయని మ్రోయ, వేయభంగుల తలపాన్పు పాము బుసకొట్టు' తూన్నా లక్ష్యపెట్టకుండా, యోగనిద్ర అనే వంకతో కదలకుండా పడుకునే నిశ్చలు డీతడు: లక్ష్మీకి ఇదంతా సరిపోక, విడిగా కాపురం ఏర్పరచుకున్నది:—ఇంతవరకూ బయటికి రాకుండా గుప్తంగా ఉన్న ఆమెచీకటితప్పును — బాణకవి బయటపెట్టాడు: కాని, అశిగినవారికి లేదనకుండా వరాలిచ్చే విశ్వదాత్రి అని, ఆకళంకాన్ని ఎరుగున్న వారందరూకూడా మరచిపోవాలని ప్రయత్నిస్తూంటారు:

ఇంద్రుశీప్రాంతాలకు వచ్చేటప్పటికి - పురాణయుగంలో తొలుతుతూన్న శృంగారం, ఉచ్చృంఖల వృత్తిలో విజృంభించింది: వైదికయుగంలో శబీపతి దుర్నిరీక్షుడుగా ఉండేవాడు: ఆలాటివాడికి రసమయ జగత్తులో అనువైన స్థానం కల్పించాలనేటప్పటికి, యావద్వార్షధివణాసంపత్తికి ఘట్టిపని తగిలింది: ఋగ్వేదకాలంనాటి ఇంద్రాణితోనూ, కుమారుడు జయంతుడితోనూ, సంసారపక్షంగా ఆతడు కాలంగడుపుతాడని వా రెన్నడూ అనుకోలేదు: అందుచేత ఆతని తృప్తికోసం, ఊహలకు అలవియైన శృంగార విలాసాల్ని కల్పించి అంటగట్టారు. నందనవనీకా విహారధీరుణ్ణిగానూ, 'అఖిలోష్ణరోగనా విటుణ్ణి'గానూ చేయకుండా ఊరుకోలేకపోయినారు: క్రమంగా, ఆవర్ణనాతీతమైన వైభవం సామయాచారిక మైపోయింది: త్రిదశులందరిమీద అధికారము. . రాక్షసభాధ లేనప్పుడల్లా చెలాయిస్తూఉంటాడు. బలవంతుడైన పగతుణ్ణి స్వాధీనంచేసుకునేందుకు, స్త్రీజనాన్ని ప్రయోగించడం అనే అమోఘమైన ఉపాయాన్ని కనిపెట్టింది మొదట ఇంద్రుడే.

దేవతలుమాత్రమే ఏకధాటిగా అచ్చరల నందరినీ అనుభవించడం చూడలేక, తరువాతిమహర్షి ఎవరో, మానవులకూడా హక్కు ఏర్పరచాడు: రంభమీది

ఆసతోనై నా—అసలు లోకమంగళార్థము - క్రతువులుచేసి తరిస్తారని ఆతని ఆశయము. కాని, దాన్ని మన్నించకుండా, హద్దు మీరిపోయి - ఏతంటాలోపడి వందక్రతువులు చేసి ఇంద్రుణ్ణి పదభ్రష్టుని చేద్దామని కొందరు బుద్ధిమంతులు తలపెట్టేటప్పటికి గట్టిచిక్కు వచ్చింది. ఇంద్రుడుమాడా భయపడి, ఋషులతో మరీకుటయి, తనపదవిని ఎవరైనా వాంఛిస్తున్నారని తెలియడంతోనే, హాజరులో ఉన్న అప్పరలను వాళ్ల మీదికి తోలడం మొదలుపెట్టినాడు: తరువాత— 'స్వర్గకామో యశేత' అని సాఫీచేసినా . . కొందరు సోమయాజులనైనా రంభాదులను దరియనీయక తప్పింది కాదు. కాని యవనులధాటితో, సోమయాజులకు పరమందైనా, శృంగారరసానుభూతికి అవకాశం లేకుండా పోతున్నది: రతిపతికి నెలవైనా, త్రిదశధామముమాడా గగ్గోలుపడిపోతున్నది. ఆక్కడమాడా శాంతి లేదు: అచ్చరలు అనువైనవారికైనా అందుబాటులో లేరు. అందుచేతనే శతమన్యుకు అడపాదడపా, అనువుకాని విరహాంబుధిలో మునిగి తేలుతూ, భూలోకంలో రాచకన్నెలకు కబురులంపుతూ ఉంటాడు. చివరకు, తెగించి దమయంతిని వివాహంచేసుకుందామనిమాడా ప్రయత్నంచేసి ధోకా తిని ఆంతటితో విరమించి ఊరుకున్నాడు: చాందసకల్పితములైన శృంగారవైభవములన్నీ ఈవిధముగా స్వప్నగతతుల్యములైపోవడంచేత . . ఇంద్రుడు గత్యంతరము లేక . . కాముకత్వానికి రాశీనామాభివ్యలేక . . మన్మథుడిచేత . . ఆతనికి వీలైనప్పుడు, 'కా మేకపత్నీవ్రతదుఃఖిలాం... నితంబిని మిచ్చసి..' అని బింకంగా అడిగించుకుని వలసిన సాహాయ్యం పొందుతూఉన్నాడు: 'బంగారుమంటి కోమటి సంగీతముచేత బేరసారము లుడిగె' అన్న పద్య తిని . . శతమన్యుకు, ఈ రసాభాసవశంచేత, తొల్లిటి వైభవమంతా కోల్పోయి, హాస్యాస్పదుడైపోయినాడు: దొంగప్రాద్దున కోడిపూత మాయవలసిన అగత్యం . . తనకు దాసోహం అంటూఉండే గౌతముడిచేత శపించబడటం, మొదలైన తలవంపుపనులు అనేకం జరగడం సంభవించింది: పోనీ ఈ నీమాజామా అంతా వదలివేసి, వెనుకటి

లాగా దుర్జ్ఞేయుడుగా తయారవుదామన్నా, ఆనాటి జవసత్వాలుకాని . . దబాయింపుపోకడలుగాని లేవు . . బొత్తిగా ఎన్నమా వాడకుండా మూలనుంచడంచేత దంభోధి శుష్టుపట్టి పనికిరాకుండాపోయింది: క్రొత్తది తయారు చేయించుకునేందుకు దధీచికుల్యు లెవరూ అవతరించడం లేదు: శరీరం వజ్రకాయం చేసుకుందామన్నా అశ్వినులకు పూడా నిదానం చిక్కిని క్రొత్త ఆమయములు - బహుశః భూమ్యాదిలోకమలనుండి రవాణాఅయిచవి - ఆతన్ని అంటిపట్టుకుని వదలనంటూన్నది: కనుక ఇంద్రుడు . . నిత్యయావనులైన త్రిదశుల్లోకల్లా చాలా దురదృష్టవంతుడు:

విష్ణువు తరతరాలనుంచీ వస్తూఉన్న అవయవస్సును బావుకోవడానికి కృష్ణుడుగా అవతరించాడు: అవతారములకాలమునాటికి మానవజగత్తులో దేవతలం పై భక్తిమాత్రమేకాకుండా మర్యాదామాడా సావుగా అంతరించిపోయింది. అందుచేతనే కృష్ణావతారానికిముందు, నారాయణుడు అనేకబాధలు పడితేనేగాని - భృగు శాపమూ, వామనాదియాపములూ ఇత్యాదులు - కృష్ణుడుగా అవతరించడానికి అవకాశము లేకపోయినది. కనుకనే, ఇకముందైనా, అవిచ్ఛిన్నంగా విహరించడానికి వీలుంటుందని, పోటీలేకుండా యాదవకులలో ఉద్భవించడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు: కులంవారిలో ఆతడుతప్ప అందగా క్లేవరూ లేకుండాఉండేటట్టుమాసి:

అప్పుడైనా అతాకిచర్యలతో తోటివారిని విభ్రమంలో మంచి, తాను సామాన్యమానవుడు కాకుండా దివ్యమూర్తిఅనే ఊహకలిగించి, అపారవశ్యమునుంచి వాళ్లందరూ తప్పించుకొనేలోగా తన కోర్కెలన్నీ తీర్చుకున్నాడు: ఏదైనా చిలిపివని చేసినప్పుడు ఎవరైనా గదమాయించిఅడిగితే వింద్రజాలికుడులాగా తయారై - నోటిలో చరాచరభూతజగత్తునంతా మెరపింపజేసి, లేక అదీ చాలనప్పుడు, వైకుంఠంలో వచ్చేటప్పుడు భద్రంగా దామకువచ్చిన అలాయిదా చేతులు రెండూ, వాటితాలాకు ఆయుధాలూ తటా

లున సాక్షాత్కరింపచేసి, అంతమా మిరినప్పుడు, విశ్వరూపంచూపిం దో తప్పించుకుని బయటపడుతూండే వాడు. దర్జాకు లోటులేకుండా, (సరియైన జవాబు చెప్పడానికి ఎక్కడా అవకాశం లేదుగనుక) పేచీ లేకుండా ఆతడు సాఫీగా నెరవేర్చినకార్యము ఒకటి లేదు: వేదాంతధోరణిలోకి దించుకుండా వలపించిన కాంత ఒకతే లేదు: రాజకీయాల్లో ఉల్టాసీదాలు కొట్టించే ఎత్తులు మొదట లోకానికి నేర్పినది ఆతడే:

కృష్ణావతారము, శాంతిని సృష్టించుట నలహ, అనుభవాలహ పరమావధి అని ఎన్నుకొన వచ్చును. లోకమంతా కృష్ణలీలతో శృంగారకలాప ములతో నిండిపోయినది. దేవతలందరికీ, నాయకల విషయంలో సారథ్యంనడుపుతూ సంధానకుశలుడైన మన్మథుడు, కలియుగానికి స్వాగతం ఈయడానికి భూమిమీదకు వచ్చిన వెన్నదొంగకు అవత్యస్థానం ఆక్రమించి, ఆతనిగుట్టు ఇతరులు తెలుసుకోకుండా కనుసన్నలమేరనే ఇంతాన్ని గ్రహించి కార్యములు చక్కజెడుతూండేవాడు. లోకులందరూ, కృష్ణుడు విష్ణ్వంశసంభూతుడని, సాక్షాత్తు విష్ణువే అన్న ఆశాన్ని విస్మరించుకుండా, దేవతలు ఎదోపని కల్పించుకునివచ్చి, ఎందరికీ వినబడేటట్టుగా స్తోత్రంచేసి తిరిగి వెళ్లి పోతుండేవారు: అదీ చాలనప్పుడు, శిలావర్షము, దానికిగాను గోవర్ధనోద్ధరణమూ మొదలైన బనాయంపు పనులు జరుగుతూండేవి.

కృష్ణుడు స్వైరనిహారం చేస్తూండే రోజుల్లో మానసికంగానైనా ఆతన్ని వరించని మగనా లుండ టానికి వీలులేకుండాపోయింది. ఇక కన్నెలసంగతి చెప్పనక్కరలేదుకదా! ఎందరు భార్యలు! ఎన్నిరక ముల వరుసలు! ఎందరు ప్రియురాలాండ్రు!

‘దేవతలు దేయతత్వము దివ్యగుణలు’ అన్నదానికి తార్కాణంగా, కృష్ణుని జారకృత్యముల డైరీలుగా భాగవతాధికములు తయారయినవి. గుట్టుకోసం తరు వాతిమహానుభావులు, యమనాతీరాన ఏకాంతంగా, నాయకలవేకురు బయలుదేరే శృంగార శేఖరుణ్ణి పట్టుకుని

‘వేదాంతపీఠుల విహరించువిన్నాణి’ అని ప్రతిష్ఠ కాపా డటానికి చూసినా, ఏపరిక్షిత్తులాటివాడో, నిలవేసి, ఏమి టేగలభా అంతా నని గుచ్చి అడిగేటప్పటికి, శుకుమహారా సమర్థించలేక నీళ్లునమలి ఊరుకోవడం సంభవించింది: ఏతహ్యులకంగా, ‘రతి’కి నిరతికిమించిన అర్థులు చెప్పహడదని అనుశాసించడం మొదలుపెట్టిన వైదికమూర్తుల వేదాంతపు చిలిపితనంవల్ల, ‘వల్లవీ చక్రమకరీమకరాలయ’నికి కొంతకాలంవరకూ కోర్కెలు తీరకుండా వచ్చినవి: ఉపనిషత్సన్మధువులో పడి పోయి, ఈగెలాగా కృష్ణుడు-భాగవతంలో కృష్ణుడు, కలియుగాదిని అవతారం చాలించుకున్నాడు:

కాని అక్కడితో అది తీరిపోలేదు: రామాను జమతాంభోరాశి, చైతన్యచంద్రోదయంతో అతివేల మైపోయింది: అప్పటికప్పుడే బ్రహ్మాండపురాణం కృష్ణుని పునరుజ్జీవితుణ్ణి చేసి, రాధతో వరుసకలిపి, మహత్తరమైన ప్రచారం మొదలుపెట్టింది: భాగవత కాలంనాడు జరుగని మర్యాదలు వైష్ణవసంప్రదాయ మాలగున జరుగుతూన్నవి: ఈమారు స్త్రీలే కాకుండా పురుషులూరా రాధాలోలుడికి లోకువఅయిపోయి నారు: రూపగోస్వామి, బృందావనంనుంచి, లోకంలో కృష్ణుడుమినహా మొగపురుగు లేదనీ, అందరూ ఆతనికి లోకువ అయిన ఆడవాళ్లేనని సిద్ధాంతం చేశాడు: ఆపిచ్చ పట్టించుకుని, తెలుగుద్రాహ్మణుడు వల్లభా చార్యులు పక్కతాళం వేయడం మొదలుపెట్టి, వేదాంతశాస్త్రమంతా తలక్రిందులు చేసేశాడు: నారా యణతీర్థులు, యతిఅయిఉండేహడా, మతి మార్చుకో లేక, బృందావనానికి, బృహదారణ్యకానికి సంబంధం కల్పించి, కృష్ణున్ని వ్యత్యస్తపాదారవిందుణ్ణి చేసి ఆరెండుచోట్లా అహోరాత్రములు పట్టుబడవకుండా నృత్యంచేయించాడు: కాని, ఏంప్రయోజనం! ఎరు గున్నవా రెవరూ, నందకిశోరమూర్తిచర్యలు చూసి, విని, నవ్వి ఊరుకోవడమేకాని, అంతకుపైకి పోవడం లేదు: భక్తు లనుకునేవాళ్లయినా, జలసాలసంపిణీ మీద ఉత్సవాలుచేసి తాముమాడా పండుగచేసుకుం

టున్నారకాని, ఆరాధనాతత్పరులు కావడంలేదు - అందుకు అవకాశం లేదు :

కృష్ణావతారాన్ని మించిన కల్పన ఇంతవరమా మల్లా వీధీలేదు : కారణం, అంతకుమీరిన ఊహలున్న వాడు, మతాచార్యుడు ఉద్భవించకపోవడమే:

నిజంగా, ఇంద్రవైభవంతో సాటివచ్చేదికాదు, కృష్ణుడి కలాపమంతా: కాని, దేవరాజు స్వర్గంవిడిచి వచ్చి, సరూపం తాల్చి, భూలోకం విహారస్థానంగా చేసుకోకపోవడంచేత, ఆతనికి అంత ప్రాముఖ్యం రాలేదు:

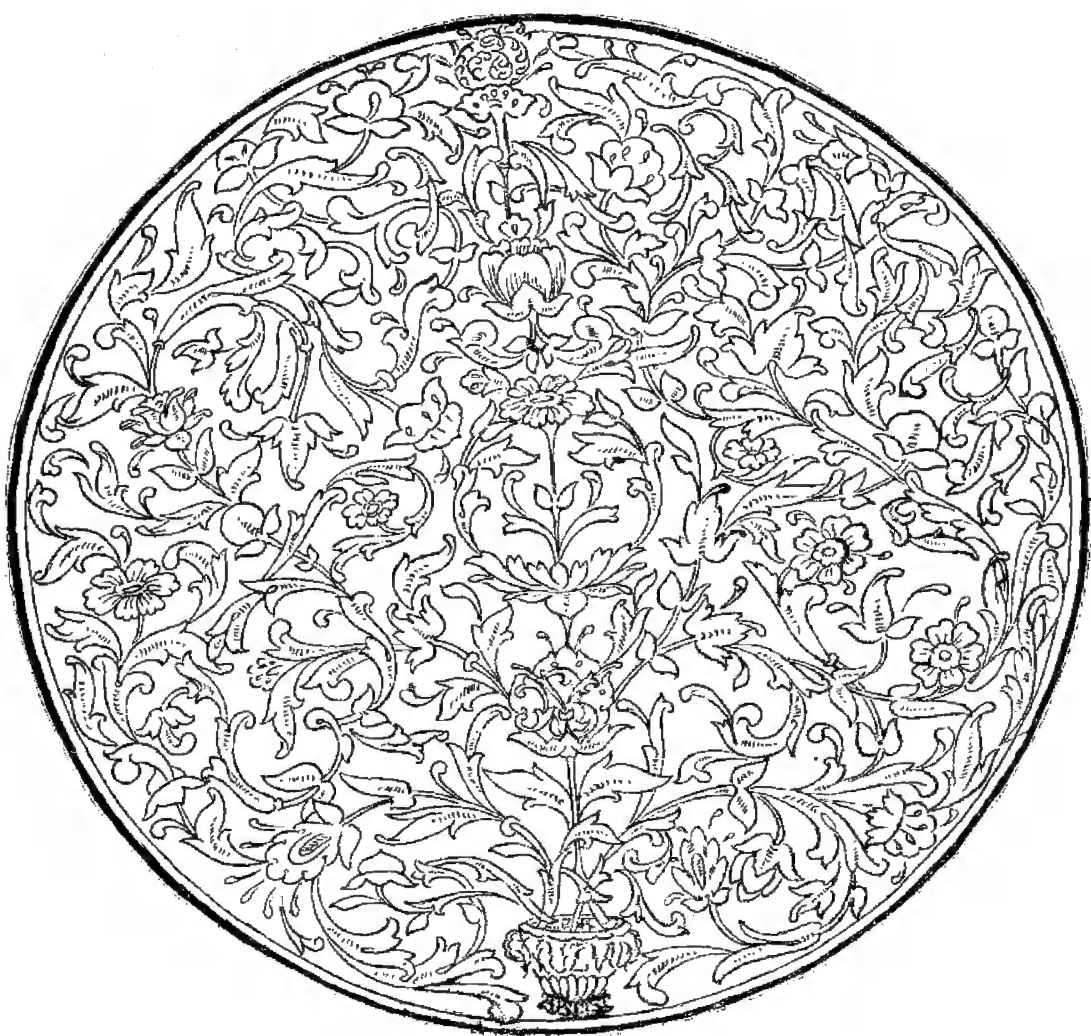
ఛాందసుల శృంగారకల్పనలన్నీ ఈరీతిగా, చివరకు పరిహాసాస్పదములుగా పరిణమించినవి. అందు చేతనే గురుతెరిగినవారందరికీ, శైవం ఆలంబనమైంది: కాని దానికి, వైష్ణవానికి వచ్చినంత ప్రచారం రాక పోవడానికి కారణం లోకుల అలసత్వమే: పురుషులకు, భీదులకు అనువైన అనుష్ఠానయోగ్యత ఉన్నపంథా అది: వైష్ణవగుణానుసంధానంచేత, తమప్రకృతినే విస్మరించి, కృష్ణునే నాకుణ్ణిగా భావించేవారందరికీ అది అందుబాటులో లేకపోవడం సామాన్యవిషయమేకదా! కలియుగం ప్రథమపాదమన్నా సమాప్తి సందకముందే జవపత్త్యము బుడిచిన జాతులకు, అది నీలా ఆచారమత మవుతుందీ!

మా ల తి

కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి

ప వ న !

చిగురుగుబురుల నొదిగి నేదగొని నిడురించి
ఉన్నయటు చించుకొని యులికిపడి మేలుకొని
దొంగపాటున నెపుడో? చెంగుచెంగున దుమికి
నవమధురపరిమళము నవహరించుకుపోయి
దిశలెల్ల విశదముగ దెలియ విరజిమ్మెదపు
సిగ్గనియు దెలియదుర ? చిరుపాప పయితివిర?
తెలిసి నలుగురు నగర? తెలివికొలదిగ వలద?
వినుము! తుమ్మెద లవిగొ! వినువీధిమ్రోగునటు
లరచుచును నర్తనము నపుడె మొదలిడసాగె
తరులమరుగున మరగి తరణి చటుకున చూచె
పికము పడిపోయినటు పిలచుచున్నది అపుడె.

ఇది వర్ణచిత్రము ఎట్లు ;
1

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లనిచేసింది”

మద్దూరి హనుమంతరావు, బి. ఏ.,

క్రిది శ్రావణమాసం. “మామిడికాయలు, మామిడి కాయలు” అనుకేక పీఠిలో వినబడింది. అకాలంలో మామిడికాయలు రావడంతోనే ఆతుగతగా నొకయువతి యింట్లోంచి గుమ్మం లోకి వచ్చి “ఓ అమ్మో! ఇల్లారా” అని పిలిచింది. ఆయాసపడుతూ, ఆమనిషి, తట్ట దింపి “సాయం కాలమైందమ్మా, కాయలు త్వరగా తీసికొండి, కావలిస్తే” అంది. కొనడానికి వచ్చిన ఆయువతి ఆమనిషి కేసి చూచి “ఎవరమ్మా మీరు?” అంది. కలకల్లాడే ఆముఖికాంతి, కండ్లయందలి సామ్యదృష్టి, శ్రావ్యంగానున్న ఆకంఠధ్వని, వికారపునగ లేమీలేకుండా సాధారణపురవిక ధరించిన ఆమనిషి యెవ్వరైయుండునా అని అనుకుంది ఆమె. “పాకీవాళ్లవమ్మా, దూరంగానే నిలుచున్నా లేండి త్వరగా యేరుకోండమ్మా కాయలు” అంది. ఈజవాబు చాలా ఆశ్చర్యంగా తోచింది ఆయువతికి. “అమ్మో, నిజంగా చెప్పా. మీరు పాకీవాళ్లా? నువ్వస్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణ కుటుంబస్త్రీలాగ కనబడుతున్నావు.” అంది. “ఎందుకుతల్లీ—యేం చెప్పాకోను?— పాకీదాన్నే లేండమ్మా. ఇంకా కాయలన్నీ అమ్ముకోవాలి. చీకటిపడితే కొంపజేరుకోటం కష్టం” ఈమాటలతో కొనే ఆమెనందేహం బలపడింది.

ఆమని షెవరో? ఎందుకు పాకీదాన్నని చెప్పకుంటోందో? ఏంబాధలు లేకుంటే గౌరవకుటుంబస్త్రీ పాకీదాన్నని చెప్పకుంటుందా? ఏదో గూఢమైనకథ వున్నట్లు ఆమనిషి మాటల్లోనే తెలుస్తోంది. ఎట్లాగైనా తెలుసుకొని తీరాలని నిశ్చయించుకొంది ఆమె.

“ఓ అమ్మో, యీతట్టలోనికాయలన్నీ తిరిగి అమ్ముకునే కష్టంలేకుండా నేనేకొంటాను, నీవు చెప్పినఖరీదుకి. నిన్ను చూస్తే నా కెదో జాలి వేస్తోంది. పాపం! ఎంతదూరాన్నుంచి మోసుగొచ్చావో యీ బరువుతట్ట? నువ్వు ఇంటికి వెళ్లి వంటచేసుకొనేకష్టం లేకుండా యీపూటకి అన్నంఆధరువులూ అన్నీ నేను ఇస్తాను. తొందరపడకు. నువ్వెవరు? నిజంగా చెప్పు. భయం లేదు. నీముఖం చూడగానే నీవు పాకీదానవు కావని అనుకున్నాను. నన్ను చూచి భయపడకు. నీసంగతి ఎవ్వరితోనూ చెప్పను. పైకి అరుగు మీదకు రా. వచ్చి కూర్చో—నిజమైన నీసంగతి త్వరగా చెప్పాలి మరి” అని ఆమె తొందరచేసింది. “అమ్మో! మీ ఆదరం, ప్రేమా ఎక్కడా చూల్లేదు. నన్ను చూస్తే మీ కెంతజాలి కలిగిందో మిమ్మల్ని చూస్తే నా కంతగౌరవం, పూజ్యభావం కలిగిందమ్మా.

కాని ఎదుకు తల్లి, నా పాడుకథ మీరు కాదు. తగుదునమ్మా అని వచ్చింది మనం వినడం? తీరా చెప్పగానే మీకు నామీద దరదగ్గరకీని, పొమ్మని చెప్పండి ” అంది ఒక జాలి పోయి కోపం వస్తుంది...తిడతారు వద్దమ్మా, చెప్పను ” అంది.

“ఓ వెట్టిదానా, నేను నిన్నేమీ అనను. నీతో భాషానికి తెలుస్తుంది? ఇంక పిచ్చి అభ్యంతరాలు చెప్పక కథ చెప్ప.”

“అమ్మా, మీ రంత బలవంతం వెడు తూంటే చెప్పక తప్పదు. మరి నావెనకటి సంగతి తలుచుకుంటే నాశరీరం అంతా వణుకుతోంది. గుండె బరువెక్కుతోంది. ఎన్ని బాధలుపడ్డా ననుకొన్నారు ?

“మాది నిడదవోలు. చెప్పకోను. చెప్ప కుంటే సిగ్గుచేటు. శ్రీవైష్ణవులపిల్లని. నేనేమీ యెటుగని మూడేళ్ల వయస్సులో మా అమ్మ వాళ్లో కూర్చోపెట్టుకొని, యేడుస్తూంటే నాకు పటికబెల్లం పెట్టి, రు. ౧,౦౦౦ లకి న. న్నమ్మి పుస్తై కట్టించిందట. తరువాత ఏడాది నాటికి ఆపెండ్లికొడుకు స్ఫోటకంవచ్చి చనిపోయాట. అతని పన్నెండు ఏకరాల భూమి నాపేరటే వుందిట కాని మావాళ్లే అనుభవిస్తున్నారు.

“నే నాడుకొనేయూడులో అట్లతర్చి అవీ కన్నే అందరపిల్లలతోటి నే నాడుకోడానికి వెళ్లినప్పుడు నన్ను చూపిస్తూ తక్కిన పిల్ల లందరూ యెదోగుసగుసలాడుకొనేవారు. “దీని మొగుడు చచ్చిపోయాట. ఇది వెధవమండ అని మా అమ్మ చెప్పింది. ఇల్లాంటి పండుగ రోజుల్లో దీనితో ఆడుకుంటే మనకి మంచిది

“పాకీవాళ్ల వమ్మా,.....త్వరగాయేరుకో”

పిల్ల. వెంటనే మరియొకపిల్ల ముందుకు వచ్చి తక్కిన పిల్లలందరు చూస్తూంటే “పో,

“నూక కాయలు” అంది.

పోవే! శుభం మల్లే వచ్చావు గోరింటా కేనాపెట్టుకో గుండాను” అని త్రోసేసింది.

“మా అన్నయ్యకి చాలకాలం దాకా పెండ్లికాకపోతే నాకంటే, వడ్డణం, నేనేదుస్తూన్నా గూడ కొంచెమైనా జాలి లేకుండా మా అమ్మ తీసికెళ్లిపెట్టికూతురికి పెట్టికొడుక్కి పెళ్లిచేసింది. ఆ పెళ్లికైనా నన్ను తీసికెళ్లలేదు. మా ముసలమ్మ దగ్గర

వుంచేశారు, పెండ్లివారందరూ వచ్చేటప్పటికి చాకిరీలు చేసి యిల్లు సిద్ధంగా వుంచమని. అందరూ సంతోషంగా బల్లెక్కి పెళ్లికెడుతూంటే నేను గొల్లున గోలపెడుతూ తులసికోట వెనకాల కూర్చోవలసివచ్చింది. తరువాత బాబాలు, పల్లకి వస్తూంటే మావాళ్లేగదా వస్తున్నారని వీధిలోకి పరుగెత్తాను. చప్పున మానాన్న యెదురుగుండా వచ్చి, నాకేసి కోపంగా చూస్తూ పళ్లు కొఱికి “అప్పుడే శనిలాగు తయారయ్యావూ, వీధిలోకి పెథవమొఖం వేసుకొని? కాస్తేపు గాదిమెట్ల వెనకాల కూర్చో, ధప్పళానికి గుమ్మడికాయముక్కలు తరుగుతూను. పోపో, యిల్లా యెదురుగుండా రాకూడదు ముండా!” అన్నారు. వెనకాల యింట్లోంచి “ఇల్లారావే జ్యేష్ఠా” అని మాముసలమ్మ అరిచింది. ఏమిస్తూనే వెనక్కి వెళ్లిపోయాను.

“సంతోష మిచ్చే ప్రతివిషయంలోకీ నన్నిల్లాగే గెంటుకోవారు. నేను పెద్దమనిషి నయినాడు యింట్లో యెవరో పోతే యేడ్చిపట్టుగా యిల్లు యేవ్వనో గోల మొదలుపెట్టారు. అందరు పసుపు, పారాణి, బొట్టా, గంధం, పువ్వులు పెట్టుకుంటూంటే నాకెంతో ముచ్చటగా వుండేది. నేనూ పెట్టుకోవాలని దొడ్లో ఒకమూల కూర్చొని పసుపు రాసుకొని కాటుకా, బొట్టా పెట్టుకొని దొడ్లో పూచిన రాధామనోహరంపూవులు తల్లోపెట్టుకొని అద్దం చూచుకుంటే ముద్దులు మూటలమ్మ దగ్గర గడుతోంది నాముఖం. నాకే ఎంతోమద్దా.

చ్చింది. అద్దంలో నాబామ్మ నేనే ముద్దు పెట్టుకొనేదాన్ని. ఒకసారి నే నలాచేస్తూంటే మా అమ్మ చూచి “నీ కేమిచేటుగాలమే, యివన్ని పెట్టుకుంటున్నావు?” అని నాలేతబుగ్గలన్నీ రక్తం వచ్చేట్లు గిల్లి పదిబిందెలనీళ్లతో నన్ను స్నానంచేయించింది. ఇదిగో చెంపమీద ఆ గిల్లుమచ్చ. అన్నేళ్లొచ్చినమనిషి త నెన్ని అలంకారాలు చేసుకొన్నా మంచిదేట! కాని పసిపిల్లని నేను చేసుకొంటే “చేటుగాలంట!” ఇల్లాగడచింది నాబాల్యవస్థతాను. నాలో బాలోత్సవం పొంగిపొరలుతూ వుంటే చూచినమావాళ్లకి వాళ్లకళ్లలో కారం చల్లినట్లు వుం దనుకుంటాను. వెంటనే దానిని శక్తికి మించినబలంతో అణచేదామని ప్రయత్నించే వారు. క్రకృతివైజంగా దేవుడు కల్పించిన వుత్సాహాన్ని చూస్తే వారి కంతయేవగింపు యెందుకో? మళ్లీ దైవభక్తులట!

“క్రమంగా నాకు ౧౬ యేళ్లు వచ్చేయి. ఒళ్లంతా నున్నగా తళతళలాడుతూ మెరస్తూండేది. కండ్లలో కెదో చక్కనికాంతి, ముఖంలో కళ, చెంపలనునుపూ చూస్తే నాకే ఎంతో అందంగానూ, ఆశ్చర్యంగానూ వుండేది. నాముసి ముసినవ్వులు, లావణ్యం సౌకుమార్యం చూచి సంతోషించేప్రాణి ఒక్కరూ కనిపించలేదు సరికదా, యిరుగుపొరుగువాళ్లయిళ్లల్లోవాళ్లు నన్ను ఈర్ష్యతో చూచేవారు. కాళ్లకీ, చేతులకీ, చెవులకీ వున్ననగలని కంసాలిని పిలిపించి తీనేయించేవారు. అదివరకు నేను

చీర, రవిక కట్టుకొనేదాన్ని. ఒకరోజున మాఅన్నయ్య రెండు ‘పైను’ పంచలు తీసికొనివచ్చి నామీద పడేసి “ఇక్కణ్ణించి నీవీబట్టలే కట్టుకోవాలి. నీచీర లమ్మకిచ్చే సెయ్యి” అన్నాడు. నా కప్పు డెంతదుఃఖ మొచ్చిందో, తల్లీ, ఏంచెప్పను? రవికతోడు కుక్కుంటే మాముసలమ్మ “నలుగురూ గడ్డెడు తున్నారే నానోట్లో. చాలీపాటికి రవికలూ, వేపాలు” అంటూ నేను చూస్తూండగానే వాటిని చింపి పొయ్యి అలికేసింది. రవిక లేక పోతే నాకు బట్ట కట్టుకున్నట్లే వుండేది కాదు ఎన్నేళ్లదాకానో!

“మావదిన కాపురానికి వచ్చింది. నాతో టిడే. సాయంకాల మయ్యేటప్పటికల్లా జడ వేసుకొని, నీళ్లు పోసుకొని, బొట్టూ, కాటుకా పెట్టుకొని దొడ్లో మల్లెపూవులన్నీ తలనిండా పెట్టుకొనేది. నేను కష్టపడి నీళ్లోసి పెంచిన మల్లెపూవులన్నీ తనకోసమే పూచినట్లు వాడు కొనేది. అందరూ ఆ అమ్మాయిఅలంకారాలనీ, ఆ అమ్మాయిని చూచి సంతోషించే వారు. దానిపుణ్య మేమిటో? నాపాప మేమిటో?

“వర్షాకాలంలో మా అమ్మ, నాన్నా ఒకగదిలోనూ, అన్నయ్య, వదినా ఒకగది లోనూ పడుకునేవారు. నేను చలిలో గడగడ వణుకుతూ చాపమీద చెంగేసుకొని కాళ్లు ముడుచుకొని పడుకునేదాన్ని. ఒకమూల మాముసలమ్మ పడుకునేది, పెద్దగుట్టు పెడు

తూను. ఆగుట్టు వింటే నా కెదోవెట్టిభయమేనేది. నిద్ర పట్టేది కాదు. ఏమీ తోచేది కాదు. ఏడుపోచ్చేది ఒకప్పుడు చెయ్యి కరుచుకొని, ఒళ్లు రక్కుకొని యేడ్చేదాన్ని. నాయేడుపునైనా, మాముసలమ్మగుట్టు కలసి మృత్యుదేవత గలగల నవ్వుతోందా అనిపించేది నాకు.

“ఎవరో కావాలనిపించేది నాకు. నన్నాదరించి దగ్గరకు చేర్చుకొనేవాడు కావాలి. నామీద ప్రేమ చూపించేవాడు కావాలి. నేనేకావాలనేవాడు కావాలి. తనసంతోషంలో నన్ను ముంచి నాఆనందంలో తాను మునిగిపోయేవాడు కావాలి. అప్పుడు నా ప్రేమంతా అతనితో, ఆతనిచేతుల్లో ముఖం పెట్టి చెప్పకోవాలి. ఈమాట యెవరితో చెప్పకోనూ? ఎవరు నాకోర్కే తీరుస్తారూ? అయినా మాలమ్మతో ఒకసారి యీసంగతి సాహసించి చెప్పేశాను. అందుకు ప్రతిఫలం, ఇదిగో, గంట కాలేసి వాతపెట్టింది. నాకండ్లెప్పుడూ యెవరినో వెదకుతూ చంచలంగా కదిలేవి. శరీరసంపర్కంకోసం స్త్రీపురుషులకి ఒకరిమీద ఒకరి కుండేవాంఛ కామం. ఈ వాంఛ లేనివారు చాలాతక్కువ. ఆకలిలాగే యీవాంఛనకూడా తీర్చుకోడానికి ప్రతిపురుషునికి, స్త్రీకి హక్కు. అవసరం వున్నా వితంతువులవిషయంలో సంఘం ఒప్పుకోదు. అమ్మా, ఒకబాలిక వితంతువు కాగానే శుకయోగి అయిపోతుందని తలచడం పొరపాటు

కాదూ? నాకు మోహం ఉద్భవించేసరికి మీయింటిలోనివారందరికీ నేను గర్భశత్రువునైపోయాను. న నైప్పుడూ వీధిగుమ్మంలోకి పోనిచ్చేవారు కాదు. నాకు చదువు రాదు ఎప్పుడూ దొడ్లో పశువులదగ్గర చాకిరిచేస్తూ పశువులాగే వుండేదాన్ని.

“ఒకరోజున అర్ధరాత్రివేళ నా కెంతో ఆరాటంగా వుంది. నిద్ర పట్టలేదు. అన్నయ్య వదినా యేమ్మాటలాడుకోలేదు. ప్రతీరోజూనూ? ప్రతీరోజూ రహస్యాలుంటాయా చెప్పగోడానికి? ఎంతఅన్యప్రవృత్తు రాలోకదా మావదిన్న అల్లా ప్రాణమిచ్చే భర్త దొరికాడు! అప్పుడే చెప్పకుంటున్నారో వినాలి అనుకున్నాను. నెమ్మదిగా అడుగులు చప్పుడు కాకుండా వచ్చి తలుపునందులో చెవిపెట్టి వింటున్నాను. రెండునిముషాలయిందోలేదో తలుపునందులోవున్న తేలు చెవిమీద చురుక్కున కుట్టింది. దాంతో నేనున్నచోటు మరచిపోయి ‘కేరు’ మని యేడ్చాను. వెంటనే మాలన్నయ్య వచ్చి “యేంజరిగింది” అని అడక్కుండానే మూలనున్న దుడ్డుకట్టతో గొడ్డును బాదినట్లు బాదేశాడు, “ఇక్కడి కెందుకొచ్చావేముండా?” అంటూను. వదిన పమిట నవరించుకుంటూ వచ్చి పళ్లుకొటుకుతూ చెడతిట్టింది. అబ్బబ్బా! శ్రీహరీ! తేలుబాధ, అవమానం, కట్టదెబ్బలు, తిట్లు కలసి యెంతబాధగా వుండివుంటుందో ఆలోచించు

కోవాలమ్మా, నేను చెప్పలేను. ఆతడుగమే మడుగులో పడి చచ్చిపోదా మనుకున్నాను. గుమ్మందాకా వెళ్లాను గాని యింత అందమైన సుకుమార దేహాన్ని, ఇంత ప్రేమగల హృదయాన్ని ధ్వంసం చేయడానికి మనస్సు ఒప్పక ఆరాత్రి ఎట్లో గడిపేశాను. తెల్లార గట్ల ఒకకునుకు పట్టింది. ప్రోద్దెక్కిందాకా మెళుకువ రాలేదు. “మొద్దులా గొంకా నిద్రపోతావేం? జాముప్రొద్దెక్కింది. లేవే పెంటముండా!” అంటూ కాలితో తన్ని లేపాడు మానాన్న. హడలిపోతూ లేచి మాయలుగానే బిందె పట్టుకొని వొడ్డిగుమ్మాన్ని కాలవ కెళ్లి బిందెనీళ్లు యెత్తుకొస్తున్నాను. నావల్లు నాకు తెలీటం లేదు. నడుంపిరిగింది కాళ్లనిండా కజ్జదెబ్బలు. ఏం చెప్పను? బిందెనుకొని మడుగువద్దనే కళ్లు తిరిగి పోయాను.

౨

“ఎంతనే పట్లాపడివున్నానో నాకు తెలీదు సుమండ్రి? నేను కళ్లు తెరిచి చూచేటప్పటికి ఒకయువకుడు, రాయితగిలి రక్తంగాలుతున్న నాముఖాన్ని తనఖండువాతో తుడుస్తున్నాడు. తనఖండువా చింపి బిందెలోనీగోల్లోసి తడిపి నాముఖమీది గాయానికి కట్టు గట్టాడు. ముఖముమీద నీళ్లు చిలకరించి చేత్తో మెల్లగా రాస్తున్నాడు.

పోయాను.

* * *

“ఏదో విపరీతమైన స్వర్ణససుఖంతోచి, చప్పున కళ్లు తెరిచి, చూచాను. సుమారు

౨౩ యేం ధ్లున్నయువకుడు. చక్కని మీస కట్టు, మెరుస్తున్న కండ్లు, గోధుమరంగుళరీరం కలిగి పొడుగ్గా, బలంగా వున్నాడు. చక్కని పంచ, ఖండువా వేసుకొని వున్నాడు. నేను కండ్లు తెరిచాడో చూసి, ఆతురత సడుతున్న ఆశ్చర్యముఖంలోకి సంతోష మొచ్చింది. పెద న్నలు చిఱునవ్వు నవ్వావి.

“ముఖమీదకి వంగి నేవచ్చేస్తున్నవాడు లేచి చప్పున దూరంగా నించున్నాడు. మాయిద్దరచూపులు ఆక్షణంలో కలుసుకొని అంత టితో చాలకుండా హృదయంలోనికి దూసు కొని పోయాయి. నేను వింతగా వెజ్టింగ్స్ చూస్తుంటే తాను “ఏమండోయి, నే నిక్కడికి వచ్చేటప్పటికి మీ మొఖంనిండా రక్తం కారు తోంది. ప్రాణం లేనట్లు పడిపోయారు. చుట్టూ పట్ల యెవ్వరూ లేరు, పిలుద్దావంటే. అంచేత, నేను పాకీవాడనే అయినా ధైర్యంచేసి ముట్టు కొన్నాను. నన్ను తుమించి యింకోసారి స్నానంచెయ్యండి. జాలేసి యేమీతోచక యిల్లాచేశాను” అన్నాడు, నే నేమంటానో అని భయపడుతూను. నా కేంచెప్పడానికి తోచింది కాదు. బాధంతా యేమయిందో తెలీదు. చప్పున ఒళ్లు దులుపుకుంటూ లేచి నవ్వుతూ ఆశ్చర్యకేసి చూస్తూ యింటి కెళ్ల బోయి, నీళ్లు తేకుండా వెడితే యింట్లోవాళ్లు మళ్లీ తిడతారని మడుగులో దిగి నీళ్లుపోసు కొని బిందెనీళ్లు తీసికొస్తుంటే అతడు వెన కాలే వచ్చి, యిటు అటు చూసి, “యెవరి

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లునుచేసింది”

తోనూ చెప్పకండి యీసంగతి. జాగ్రత్తగా వెళ్లండి” అంటూ నాకేసి తిరిగి నవ్వుతూ ప్రక్కనున్న మామిడితోటలోనికి వెళ్లి పోయాడు.

“ఎట్లాగో యింట్లోకి ఘటం చేరేశాను. “ఇంతనే పెక్కడున్నావే” అని మాలమ్మ గద్దించింది. రక్తంగారుతున్న గాయం చూపించాను. “అవిటికాళ్ల మొద్దూ. మాట్లాడితే చిన్నపిల్లలాగు పడతావేమిటి? బిందె సా ట్టోయిందే మొద్దూ!” అని విసుక్కుంటూ రాత్రుసిబాగ్గు నూరి, నూనెలో కలిపి గాయం లో కూరింది మాలమ్మ. ఇదిగోనండి ఆమచ్చ. నాకు గాయం బాధగాని, వొట్టినోష్షలుగాని కనబడలేదు సుమండీ. ఏదో నూతనోత్సాహం గా వుంది. ప్రొద్దుట జరిగినచరిత్ర వేయివిధాల జ్ఞాపక మొస్తోంది. నావంట్లో ప్రతీరక్తపు చుక్కాగూడా వుండేక మైన ఆనందంతో తాళం వేస్తోంది. ఆహా! అతడు నాచెంపలమీద చెయ్యేసి ప్రేమగా రక్తం తుడుస్తూంటే యెంత బాగుందనిచెప్పను! ఎట్లా చెప్పతే తెలుస్తుంది మీకు? భయంకరమగు రోహిణీకార్తియెడ లికి మలమల మాడిపోయినవాళ్లకి తొలకరి వానకురిస్తే యెలావుంటుందో, కటికచీకటి కొట్టులో చిరకాల మున్నవాళ్లకి వెలుతురు లోకి వస్తే యెలావుంటుందో, సముద్రంలో రిక్కుమొక్కులు లేక కొట్టుకొనిపోతూన్న వాళ్లకి తెప్ప దొరికితే యెలావుంటుందో, ఆకలి చేత కడుపు మండిపోతూన్నవాళ్లకి మంచి

గోజనం దొరికితే యెల్లావుంటుందో, అల్లాగ వుంది అతనిచెయ్యి నాకు. అయ్యో! తెలివి తక్కువదాన్ని, కాస్తేపు ఆచెయ్యి నాగుండె మీద అనుముకోలేకపోయాను. ఆసమయానికి వెట్టిసిగ్గోటు నన్ను చంపడం మొదలెట్టింది. ఆహా, యెంతబాగున్నా డతను! పాకీవాడైతేనే, ఎవరైతేనే? అంతప్రేమ నా మీద చూపించాడు. పాపం, వెట్టివాడు! ఎంతకష్టపడ్డాడో నాకోసానికి? ఖండువాకూడా చింపుకొన్నాడు. అత నెదురుగుండావున్నప్పుడు ఒక్కమాటేనా చెప్పలేకపోయాను. మళ్ళీ యెప్పుడు కనబడతాడో— రేపు పోమళ్ళీ నేనే వెళ్లి కలుసుకుంటాను, ఆతనితోటలో, యేమైరానరే” అని అనుకుంటూ ఆరోజంతా యెట్టాగో గడిపేశాను.

“మర్నాడు వుదయాన్నే సరిగ్గా ఆసరికే ఆతనితోటలోకి వెళ్లాను. ఆతను కొంకెకెట్ట, పండ్లబుట్టా పట్టుకొని వస్తుంటే చెరుకునిల్లా, పూలబాణాలకోసం బుట్టా పట్టుకొని వస్తున్న మచ్చుధునివలె వున్నాడతడు నాకండ్లకు. అతని ఎదురుగుండా పోయి నిలుచున్నాను నేను. అతను నాకేసి ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ “ఏమండోయి, యెల్లావుంది నోప్పి?” అన్నాడు. “నిమ్మళంగానే వుంది. పాపం, నాకోసం చాలా కష్టపడ్డావు! ఈయంమీద పట్టి తీసేస్తావా” అంటూ చిరునవ్వునవ్వుతూ దగ్గరకెళ్లాను. అతను సందేహిస్తూ యెడంచేత్తో నాగడ్డం పట్టుకొని మడిచేత్తోనాకళ్ళ కేసిచూస్తూ పట్టి తీసేస్తూంటే అప్రయత్నంగా నారెండుచేతులు వెళ్లి అతని

నడుం చుట్టుకొన్నాయి, నాకు తెలియకుండానే. ఆతనిమీద జార్లపడి సుఖావేశంతో కళ్ళమూసుకొన్నాను. అతను తనపొడుగు చేతులతో నన్ను గట్టిగా అదుముకొని తన తొమ్ముకి చేర్చుకున్నాడు. ఆసమయంలో నేను స్వర్గంలో వున్నానో, అంతకన్నా ఆనందవైనచో ఉదేనావుంటే అక్కడేవున్నానో తెలుసుకోలేని మహాసుఖంలో మునిగిపోయాను. అమ్మా, నమ్మండి, నమ్మకపోండి! ఎంత ప్రాణం లేచివచ్చిందనుకున్నారు ఇంతకంటే సుఖ మేదైనా వుంటుందా ప్రపంచంలోనూ అని అనిపించింది.

“కొంచెంనేపట్లోనే, మళ్ళీ యిట్లా, మావాళ్లు జ్ఞాపకంవచ్చారు. వెంటనే భయమేసింది. మెల్లగా అతనిచేతుల్లోంచి తప్పించుకొని “ఇంటికి వెడతాను; మావాళ్లు చూస్తే చంపేస్తారు” అన్నాను “వెడతావా” అంటూ నాచెయ్యి దగ్గరకి తీసికొని నన్ను గట్టిగా ముద్దెట్టుకొన్నాడు. దాంతో విశ్వం మఱచిపోయాను. జన్మమెత్తి అఖండమైన—అట్లాంటిసుఖం అనుభవించడానికదే మొదలు. స్వర్గం వదలి నరకంలోనికి పోయినట్లు ఇంటికి వెళ్లాను. ఇల్లాగ నాలుగుదూరోజులు ప్రొద్దున్నా, సాయంత్రము ఆతనితోటలోనే కలుసుగొనేవాళ్లం. అంతకంటే మాకు చోటేదీ? నాసంతోషానికి పరిమితి లేకుండావుంది. మావాళ్లందరూ నాబుగ్గలతళతళ చూచి ఆశ్చర్యంగాను, సందేహంగానూ చూస్తున్నట్లు నేను కనిపెట్టాను.

అహర్నిశం అతనిమీద ధ్యానందప్ప వేరు ప్రపంచ మేమీ తెలీటంతేదు, నాకు, మావాల్లెంతతిడుతున్నా సరే.

“అతనిపేరు జోగన్నట; అడిగి తెలిసికొన్నాను. అక్కడల్లా కలుసుకోటం జోగన్నకి చాల భయంగా వుంది, మాయిద్దర్నీ కూడా మావాల్లు చంపేసిపోతారేమో అని. తా నికా పెళ్లిచేసుకోలేదుట! ఎంతమంది తనజాతిపిల్లల్ని యిస్తామన్నా వద్దన్నాట్ట. తనతో నేను వచ్చేస్తే తనప్రాణం కంటే యెక్కువగా చూచుకుంటూ యావజ్జీవం సుఖంగా గడుపుతా నన్నాడు. ప్రాణానికి ప్రాణం అడ్డువేస్తానన్నాడు. నేను రాకపోతే నాయెదురుగుండానే తనతల బ్రద్దలు కొట్టుకొని చచ్చిపోతా నన్నాడు. “అమ్మయ్యో! యెల్లాగ? పాకీవాడితో లేడిపోయిందనుకుంటారు. నేను రానుబాబూ!” అన్నాను. “అయితే మొదట నన్నెందుకు కాగలించుకొన్నా ” వన్నాడు. “నన్నెందుకు ముందర మద్దుపెట్టుకొన్నా ” వన్నాను. మనిద్దరం కూడా అనుకుని యీపని చేయలేదు. దేవుడే కలిపాడు మనిద్దర్నీని. ఈ రాత్రి పన్నెండుగంటలకి మీదొడ్డిగుమ్మం దగ్గర నుంచుంటాను. తప్పకుండా రావాలి. నిన్ను పువ్వులాగ చూచుకుంటాను. నీకష్టాలు చాలారోజులనుంచి నేనూ చూస్తూనే వున్నాను. నీవు రాకపోతేమాత్రం తెల్లారేటప్పటికి మీగుమ్మాన్నే తల బ్రద్దలుకొట్టు

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లనుచేసింది.”

కొని షడివుంటాను. నాశవం చాటి మరీ వెళ్లాలి నీవు మడుగుకి. తెలిసిందా? నామీద ఏమాత్రం జాలివున్నా తప్పకుండా రా.” అన్నాడు. “సరేలే వస్తాను. సిద్ధంగా వుండు. నువ్వు చచ్చిపోతే నేనుమాత్రం బ్రతకగలనా?” అన్నాను నేను.

“వస్తానన్నా నేకాని ఆమాట తలచుకుంటే భయమేసింది. ఆరోజున ఇంట్లో యెవరిని చూచినా, యేంతన్నా యేడుపొచ్చింది. ఇంట్లో నా కెవరిమీద ప్రేమ లేదు. అందరి మీద విరక్తి పుట్టేట్లు వాళ్లే చేసుకొన్నారు. నాసుఖం వాళ్ల కక్కరలేదు. నన్ను ప్రేమించినవాడు, నేనే కావాలన్నవాడు జోగన్న ఒక్కడే.

“పాపం! నేలేకపోతే బ్రతకట్ట, చచ్చిపోతాట్ట ఏమైనాసరే, పాపం, పెళ్లిపోతాను అతనితో నేను. కాని చిన్నప్పట్నుంచీ ప్రాణంలా పెంచుకొన్న మల్లిపందిరిని విడిచి వెళ్లడవంటే ప్రాణం బిప్పటంటే దనుకుని సాయంత్రం యెవ్వరూ చూడకుండా దోసెడుమల్లి మొగ్గలు కోసి గుడ్డలో మూటకట్టుకున్నాను. ఆవేళ మాయింట్లో తద్దినం. అరిసెయి, గారెలు మిగిలినవి జోగన్నకోసం మూటగట్టాను, రహస్యంగా. ఆవేళతో నాకూ మావాళ్లకీ సరి. ఋణం తీరిపోయింది మావాళ్లకీ నాకీని. నాఆత్మ బంధువునికోసం దొంగనిద్దర సటించాను.

“అర్ధరాత్రి అయింది. ఇంట్లో అందరూ గాఢంగా నిద్రపోతున్నారు. మెల్లిగా తలుపు

తీసికొని మూట చేత్తో పట్టుకొని దొడ్డితలుపు భయపడుతూ తీశాను. అన్నప్రకారం గుమ్మం దగ్గరే నుంచున్నాడు, నామిత్రుడు. చీకట్లో గూడా ధగధగలాడుతూ మెరుస్తున్నాయి అతనికళ్లు. నన్ను చూడగానే “వచ్చావా” అంటూ కౌగలించుకొని యెత్తుకొని పోతున్నాడు.

“మల్లీ భయం వేసింది. “వెనక్కి వెళ్లి పోతా” నన్నాను. “నరే వెళ్లు నన్ను చంపు

కొని..... నిన్ను బలవం తంగామాత్రం తీసికెళ్లను. వెళ్లిపో” అంటూ అక్కడున్న పెద్దరాయినేసి తల బ్రదలుకొట్టుకోడానికి సిద్ధమైనాడు. “ఏమైనా సరే, నిన్ను వదలను. నీతో వచ్చేస్తాను. చచ్చిపోకు” అంటూ చేతులు పట్టుకొన్నాను. హాయిగా కబుర్లు చెప్పకుంటూ ఆ రాత్రంతా తాడే పల్లిగూడెందారినిబట్టి నడచి పోయాము. నేనుమాత్రం వెనక్కు తిరిగిచూస్తూవుండేదాన్ని, మావాల్లేవరేనా వచ్చి నన్ను చావకొట్టి తీసుకొనిపోతారేమో అని.

* * *

3

“నడచినడచి అలసి పోయి తెల్లారగట్ల ఒకతోట

దగ్గర-యిక్కడి కది చేరువే, చేరుకున్నాము. హాయిగా చల్లనిగాలివేస్తోంది. ఆతోటలో ఒక మామిడిచెట్టుకింద పచ్చికమీద కూర్చున్నాము. నేను నామిత్రుడితోడలమీద మోచేతులానించి అతనికళ్లలోనికి చూస్తూ “బ్రాహ్మణ పిల్లని యీ విధంగా లాక్కురాగల అందం, తెలివితేటలు నీ కెలావచ్చాయి?” అన్నాను. అతను నా ప్రశ్నకి కన్నీరు కారుస్తూ “నేను కూడా బ్రాహ్మణ్ణి కనక” అన్నాడు. “అ! నిజంగా?” అని ఆశ్చర్యపడ్డాను.

“నిజమైన చరిత్ర చెప్పుతే నమ్ముతావా?”

“తప్పకుండాను.”

“జోగన్నను పెంచినతల్లిడి ఒకడున్నాట్ట. అతను చెప్పాట్ట యీకథ.

“ప్రతిరోజూ సాయంత్రం నన్ను పుయ్యోల్లో

“కొన్నేండ్లక్రిందట ఒకరోజున ఆపాకీ వాడు వీధులుతుడుస్తూంటే ఒకమేడదగ్గర పులి స్తరాకుల డబ్బాలో ఒకపసిబిడ్డ “కేరుకేరు” మనడం విని చప్పున డబ్బా యెత్తి చూశాట్ట. కనుచీకట్లో ధగధగలాడుతూన్న ఒకమగబిడ్డ తెల్లనిబట్టలో కప్పబడి వున్నాడు. మెటనే యెక్కడలేనిజాలితో ఆతను చప్పున బిడ్డని యెత్తుకొని వంటినిండా బట్టకప్పి తనయింటికి తీసికెళ్లడం చూసి ఒకదానీది చప్పున పరుగెత్తి

హుర్రోపెట్టి వూపుతాడు. ”

వచ్చి “ఇదిగో, యీపదిరూపాయలు పట్టుగెళ్లి పిల్లాణ్ణి జాగ్రత్తగా పెంచు... పెంకుపంతులు గారి విధవకూతురు కన్న దీబిడ్డని. ఇంట్లో వుంచడానికి వీల్లేక సంఘానికి వెళుచి యిల్లా పారెయ్యవలసివచ్చింది. ఈపిల్లవాడిఖర్చు అంతా మాలమ్మగారు భరిస్తారు. నీకు మంచి యినాం యిస్తామని చెప్పారు. రహస్యంగాను, జాగ్రత్తగానూ పెంచు” అని చెప్పింది. ఆతనికి పిల్లలు లేకపోటంవల్ల జోగన్నని చాలప్రేమగా పెంచేవాట్ట. ఖర్చుఅంతా ఆమె రహస్యంగా దానీదానిచేత పంపుతూవుండేదిట. పిల్లవాడు పెద్దవాడై తండ్రితో తోటల్లో గునపం, పాపి పట్టుకొని కష్టపడ్డం ఒకసారి తల్లి చూచి “నా కడుపున పుట్టిన నీ కెంతగతి పట్టిందిరా?” అని నెత్తి నోరు కొట్టుకొందిట. కాని పాప మామె యేంచేయగలదు? ఈజన్మకథవిన్న జోగన్న పాకీపిల్లల్ని పెల్లిచేసుకోటానికి యిప్పుడవడ లేదుట.

“ఈకథంతా చెప్పి జోగన్న వుసూరు మంటూ చెట్టుకి జార్లపడ్డాడు. నేను అతని మొఖంమీది చిలుచె మట తుడుస్తూ “అయ్యో, పాపం, నీకథ జ్ఞాపకానికి తెచ్చి చాల బాధకలిగించాను. చాల అలసిపోయావు. నావద్ద కొన్ని పిండివంట లున్నాయి. తిందువుగాని ఆదోరువులో ముఖం కడుక్కో. నీవుకూడా బ్రాహ్మణుడవని తెలియగానే నానంతోషానికి మితి లేదు. ఇదిగో పంచభూతముల సాక్షిగా నీతలమీద తలం

బ్రాలు పోస్తున్నా నీమల్లెపూవులతోటి. ఇది వఱకు నాకు జరిగినపెండ్లి అసలు జ్ఞాపకమే లేదు. ఇదే మననిజమైనపెండ్లి” అంటూ నేతెచ్చిన మల్లెపూవులు దోసిలితో జోగన్న తలమీద పోశాను. అతను నానెత్తమీద తిరిగి పోశాడు. మాలో మేము చేసుకున్న యీపెళ్లిచూసి పంచభూతాలు నవ్వావి; కోకిలలు పాడేయి; చిలుకలు, గోరువంకలు నాట్యం చేశాయి. ప్రక్కనున్న గన్నేరుచెట్టు పచ్చనిపూవులని అక్షంతలమల్లే రాల్చి మమ్మని ఆశీర్వదించాయి.

“జోగన్న అదివఱకే ఆతోట కాలుకి తీసి కొన్నట్ట. చాలపెద్దతోట అవడంచేత నమస్తఫలవృక్షాలు, పూవులచెట్లూ అందున్నాయి తోటమధ్య చక్కనిబంగాళా దాని కెదురుగుండా పెద్దదొరుపూ, పచ్చిక బైలూ అన్నీ చాల అందంగా వున్నాయి. జన్మమెత్తి అట్టితోట యిదివఱకు చూడలేదు. మేము పండ్లూ, కాయలూ జాగ్రత్త పెడుతూ, యజమానులనుఖి అలావుంచి మేమే ఆతోటయజమానులమల్లే అనుభవిస్తున్నాం.

“అమ్మా, నాభర్త న న్నిప్పటివఱకూ పువ్వులాగే చూచుకుంటున్నాడు. న న్నేమీ ఎక్కువ కష్టంపడనీయడు. కష్టం అంతా అతనిదే. ఇద్దరూ జోడుపడుల్లాగ ఆతోటం తా

తిరుగుతాము. నాభర్త స్వయంగా నారతో లావుపాటితాడు పేని పెద్దచెట్టుకొమ్మకి పువ్వులా వేశాడు. ప్రతీరోజూ సాయంత్రం నన్ను పువ్వుల్లో కూర్చోపెట్టి పూవుతాడు. అతనికి నేను గతి, నా కతను గతి. తన్ను పెంచి నాదుకు కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా తండ్రికి జోగన్న అప్పడప్పడు సొమ్మ పంపుతూ వుంటాడు.

“అమ్మా, నా కిష్ట మొచ్చినప్పుడు పసుపు, బొట్టూ మొదలైన అలంకారాలన్నీ చేసుకుంటాను ముచ్చటనీరా అన్నిరకాలపూవుల తోటి నాభర్తే నన్ను అలంకరించి సంతోషిస్తాడు. ఇంట్లోవుండే భయంకరనిర్బంధాలేమీ లేవు. నాభర్త నన్నూ, నాలలంకారాలనీ చూచి పొంగిపోతాడు. నా కొక మొగబిడ్డ. నా కింక కావలసిన దేమిటి తల్లీ, భగవంతుని దయతప్ప! ఒకమామిడిచెట్టు పునాన కాపు కాచింది. మీవంటినారు తిని సంతోషిస్తారని అమ్మడానికి యీవేళ వచ్చాను. అమ్మా, నిజంగా చెపుతున్నాను. మమ్మల్ని ఈసంఘమే పాకీవాళ్లని చేసింది. చీకటి పడుతోంది, పిల్లవాణ్ణి చూసుకోవాలి. శలవమ్మా మరి.”

ఇట్లా యీకథ విని ఆయింటిఆమె నివ్వెరబోయి మాట్లాడలేకపోయింది, ఎంతసేపు దాకానో!

దారాషికు షాజహాను చక్రవర్తి శ్రేష్ఠమహారథుడు. ఇతడు 1658 సం. హిజ్రా 1066-వ సాఫర్-న] అశ్వీరునగరమున జన్మించెను. అశ్వీరునగరమున ప్రసిద్ధమహమ్మదీయయోగియగు మ్యానుడీసు సమాధి గలదు. మహమ్మదుభక్తులెల్ల రాసమాధిని చూచుటకు పోవుచుందురు. షాహాన్ కాలమునకు మున్నే యాసమాధి యచట నుండెను. షాజహానుకూడ మ్యానుడీసుసమాధిని దర్శించి తనకు పుత్రునిమృతి ప్రార్థనలు చేసెను. షాజహానున కింతకుమున్నెద్దరు కుమార్తెలు [హూర్-నిసాబీగము, జహానారా బీగము అనువారు] గలరు. షాజహానుప్రార్థనలవలన 'దారాషికు' అనుపుత్రుడు జన్మించెను.

గొప్పమహమ్మదీయయోగి సమాధిచేయబడిన యీ అశ్వీరునగరమున జన్మించుట జేసి దారాషికుకూడ గొప్పనూఘీమతభక్తుడగుటయు నొకమంచిసంఘటనమే. దారా మొదటినుండియు నూఘీమతసిద్ధాంతముల ననుసరించువాడై నూఘీమతభక్తుడుగా మహమ్మదీయులచే పరిగణింపబడెను.

దారాబాల్యశీలితమునుగూర్చి షాజహానుశీలిత చరిత్ర వ్రాసిన చరిత్రకారులెవ్వరు విశేషముగ నేమియు వ్రాసియుండులేదు. కాని షాజహాను అధికముగ ప్రేమించినపుత్రు డీతడేయని చరిత్రలు చాటుచున్నవి. అందుచే తన్ను విడిచి యేదూరపుపరగణానుగాని తనకు ప్రతీనిధిగా పోయి పరిపాలించుటకు దారా వెడలుట కిష్టపడకుండెను. షాజహాన్ తనతక్కిన కుమారులకు ఢిల్లీ కిమూరముఖనున్న పరగణాలకు రాజప్రతీనిధులనుగా పంపివేసెను. ఔరంగజేబు 'దక్కను'

నకు రాజప్రతీనిధిగాను, 'నూరాదు' అను కడపటి కుమారుని మాల్యాకు రాజప్రతీనిధిగాను, షాజాను వంగదేశమునకు రాజప్రతీనిధిగాను ఉండునట్లు నియమించి వారాయాపరగణాలలోనే రాజధానుల నేర్పరుచుకొని యచట పరిపాలించుచుండ నియమించెను. శ్రేష్ఠ పుత్రునియందుగల యత్యధికముగ ననురాగమున జేసి, అతనినికూడ అలహాబాదుపంజాబురాష్ట్రములకు రాజప్రతీనిధిగ నేర్పాటు చేసినను, అతడక్కడకు వెళ్లనక్కరలేకయే యతనిక్రింద యేజెంట్లు నేర్పాటు చేయించి యతడుమాత్రము ఢిల్లీలోనే తనకన్నుల యెదుటనే యుండునట్లు చేసెను. ఇటుల షాజహాను రాజామరునకు తగని 'గారబము'ను జేయుటచే దారారాజకీయపరిజ్ఞానము ననుభవమువలన గ్రహించుటకు గల యవకాశముల పోగొట్టుకొనెను. ఇత డొకసారి ఖాందహారుపై నైస్యమును గొని దండుచెడలెను. కాని యుద్ధముచేయుదక్షత లేనివాడగుట యోడిపోయెను. అందువలన దారా యుద్ధతంత్రమున దక్షతారహితుడై, ఇత డెల్లప్పుడు రాచనగళ్లలోనే కాలము గడవిన సుకుమారుడు. ఇతనికి సుగుణగణమున జేర్చదగిన గుణములు కొన్ని గలవు. ఇతడు తన కెట్టివిషమపరిస్థితులు కల్గినను అకలుషితమానసముతో ఆయాపరిస్థితుల ననుసరించి తనజీవితమార్గమును సంస్కరించుకొని మెలగగల్గెడు శ్లాఘనీయముగ సామర్థ్యము గలవాడు. ఎట్టి వ్యత్యస్తవిభవము గలవాడయ్యు ఉదాత్తమహత్వ హృదయముగలవాడగుట ఎట్టివైభవలక్ష్మీరూక్ష విక్షణములపైన నిర్భయముగ భరింపగల్గును. అసాధారణముగ విరక్తభావముల వివేదింపగలవాడు. 1658-వ సం. హిజ్రాతరువాత షాజహానునకు జబ్బుచేసినప్పుడు

*దారాషికు రచించిన 'మజ్మాఅత్-బెహరైన్' (హిందూ మహమ్మదీయమతములనెడి సంద్రములకలయిక) అను పరిష్యుసకావ్యము: కలకత్తా ప్రెస్ డెన్సికా లేబోలో పరిష్యున్ అరబిక్ భాషాపాఠ్యాయులగు మహఫజ్ అత్-హాగ్ గారి (ఎమ్. ఎ.) వ్యాఖ్యతో ప్రకటింపబడిన గ్రంథమునుండి.

సింహాసనమునకై యాతనికొమరులు నల్వరు ఒండొరులతో యుద్ధముచేయునవసరమున దారాకూడ ఒక సైన్యమును నడిపించుకొనుటలో తననాయకత్వమును ప్రకటించుటకు తనసామర్థ్యమును వినియోగించినను, మంచిరాజ్యతంత్రమున ప్రజ్ఞామహితుడును, నాయకాగ్రేసరుడును నగు ఔరంగజేబునకు మాత్రము సాటి యని పించుకొనలేకపోయెను. ఘాజా, ఔరంగజేబు, మూరారులను సోదరులు ముఖ్యురును తమ గొప్పసైనికదళములతో ఆగ్రాపైకి దండెత్తిరి. దారా వారి నెదుర్కొనజాలకపోయెను. 'సమఘర్' అనుస్థలమున నన్నదమ్ములకు జరిగిన ఘోరసంగ్రామమున దారాయోధిపోయి పారిపోవలసినవాడయ్యెను. అచ్చట నుండి దారా ఆగ్రా, లాహోరు, ముల్తాన్, భాక్కర్, గుజరాతము, కచ్ మొదలగుస్థలములకు పారిపోయెను. దారా యిటులు పారిపోవునప్పుడు పశింకట్టములు, బాధలు ఒకవిషాదగాఢ యగును. ఇతని మిత్రు లితని కట్టకాలమున విడనాడిరి. ఇతని కింతకుమున్ను తోడ్పడుచువచ్చిన మిత్రవర్త్యులే యితనిని విడనాడిరి. ఇట్టి విషాదశీఘ్రమార్గమున నీత డధికముగ్రహేమించినట్టియు, నీతనిమనసున కెక్కినదియు, ప్రాణాధికయు నగు 'నాదర్ బీగము' అనుభార్య స్వర్గములంకరించుటతోనే యాతనిజీవితము దుఃఖపర్యవసాయి యయ్యెను. ఇంతటితో అతడు భగ్నజీవితము గలవాడై సర్వస్వమును దైవసంకల్పమునకై విడచి విరక్తుడై కాలము గడుప నారంభించెను.

ఇతడు దేశమెల్లడ తిరుగుచుండ మాలిక్ జీవన్ అను అస్థమవీరునిచే పట్టుకొనబడి ఔరంగజేబుచే పంపబడిన నేనానాయకుల కాపుదలతో ఢిల్లీకి తైదీగా గొనిపోబడెను. ఢిల్లీలో ఔరంగజేబు దారా నొక యేనుగుపై కూర్చుండజేసి పురవీధుల నూరేగింపజేసెను.

ఔరంగజేబు, దారా యిస్లాముమతమునందు విశ్వాసియై యున్నందుల కతనిని శిక్షింపనెంచి, ఖాజీలను, మోల్వీలను, మహమ్మదీయన్యాయవేత్తలను పురికొల్పి వారిచే దారాపై కపటవిచారణ, తీర్పు మొదలైనవి జరిపి యతనిని ఉరికిత విధింపబడునట్లు

చేసెను. ఆతీర్పు ననుసరించి ౧౦౬౯-వ సం. హిజ్రా తరువాత ఒకవాటిరాత్రి దారా యురితీయబడెనని చరిత్రవలన తెలియుచున్నది.

దారాషిఖా రచించిన గ్రంథములు :

ఈతని గ్రంథములన్నిటినిబట్టి యితడు చిన్నతనమునుండియు సూఫీమతమునం దభిమానము గలవాడని కన్పట్టును. ఈతడు ఇస్లాముమతములో సూఫీమతమునకు చెందినవారు రచించిన గ్రంథముల నన్నిటిని సమమర్శముగను, నిశ్శేషముగను చదివి, సూక్ష్మైశ్వరములనెల్ల గ్రహించినట్లు చూపట్టును. ఇతని గ్రంథములలో నెల్ల సూఫీమతావలంబకుల గ్రంథములలోని సమయోచితముగ వాక్యాళి సుదాహరించుచుండుటయు గలదు.

ఇతడు 'మరాను'ను సమమర్శముగ పఠించి అందలి కొన్ని విషయములపై సందర్భోచితమైనవియు, తనస్వతంత్రవ్యక్తిత్వమును చాటునట్టివియు నగు వ్యాఖ్యలను రచించెను. కొన్ని సందర్భములలో వివాదాంశములపట్ల నితడు ఇదమితమని నిర్ణయించి సారాంశములను తీయుటలో నుపజ్ఞామహితుడై తనరినాడు. ఇతడుచేసిన సూఫీమతవిషయకపరిశోధనలవలన వెల్లడియగువిషయ మేమన నత్యముకనుగొనుటలో సునిశితబుద్ధి యేకొలదిమందితో యుండునని. ఈతనిమనస్సు క్రమముగ విహికవిషయములపై నాథ వీడి పరతత్త్వవిషయములపై నిమగ్నమైయున్న ట్లితని గ్రంథములవలన తెలియవచ్చుచున్నది.

ఇతనియిరువదియైదవయేట యితని మొదటి గ్రంథము రచింపబడెను. 'సఫీనత్-అత్-ఆలి యా' అని ఆగ్రంథము పేరు. ఆగ్రంథము సూఫీమతతత్త్వమును విపులముగ ఘోషించును. ఇందు నాలుగువందల పదునొకండుగురు సూఫీమతావలంబకులగు సాధువులయు, దైవసాక్షాత్కారముచే పునీతజీవితములుగల మహానీయులయు జీవితములు గలవు. ఇందు మహమ్మదు (మతప్రవక్త) యొక్కయు, అతనిభార్యలయొక్కయు జీవితవిశేషములు వివరింపబడినవి. ఈగ్రంథాంతమున "యిందరుమహానీయుల పవిత్రచారిత్రముల నుల్లేఖించిన తనభవిష్యత్జీవితము సుఖాలవాలము కాగలదను విశ్వా

సముతో గ్రంథమును ముగించుచున్నాను" అని తెలిపి కొనెను.

'ముల్లాషా' యను నితనిసమకాలికు డొకసాధునే యితనిగురువుగా తనగ్రంథమున తెలిపికొనెను. ఇతని వలననే 'ప్రాణాయామము' మొదలగుయోగాభ్యాసముల నభ్యసించెను.

'రిసావేసోకుసుమ' అనుగ్రంథ మితని మూడవ కృతి. ఇది మనుజు డాధ్యాత్మికోన్నతిని ఒడయుటకు గల సోపానములు, అవస్థలు తెలిపేమనబ్బి గ్రంథము. ఈగ్రంథము ప్రతిపాదించుతత్వ మెద్దియన, దైవము తన కిష్టమగు భక్తుని ఆత డెట్టి తాకికమునపరిపెతులలో నున్నను తనవైపున కాకర్షించుకొని యాతనిచే లోకోద్ధరణకార్యముల జేయించునని. "నే నెప్పు డేగ్రంథమును వ్రాయ సంకల్పించినను కురానుగ్రంథమునుండి శత్రునములను * చూచి యాగ్రంథమున లభించిన శత్రునముల స్వభావానుకూలతలను పరిశీలన మొనరించి యవి ప్రోత్సహజనకముగ నున్నచో ఆగ్రంథరచనమున కారంభించుచుందు"నని దారా యొకచో తెలిపెను.

'హాకోసుమ' అనుగ్రంథమును, ఇట్టిశత్రునమును చూచుకొని అనుకూలముగ నున్నందుననే వ్రాసితినిని యొకచో దారా తెలుపుచున్నాడు.

దారా వివిధమతతత్త్వములను సనిమర్శకదృష్టితో చదివి (Comparative study of religions) అందలిసారమును గ్రహింప నభిలాష గలిగియుండెను. ఇతడు క్రైస్తవుల మతగ్రంథముగు బైబిలు ప్రాతనిబంధనను, క్రొత్తనిబంధనను చదివి అందు ముఖ్యముగ దావీదుక్రీస్తులను, ఇతరగ్రంథభాగములను దీక్షతో పఠించి అందు తనకు కావలసినతత్త్వము లభింపనందున

హిందువులమతగ్రంథములగు మహావీమత్తులను పరిశీలనతో పఠించి యందలి యేబదియధ్యాయములను పరివృతభాషలోని కనువదించెను. ఆగ్రంథమునకు ఉపనిషాద్ లేక సిట్టి-ఇ-అక్బరీ అనునామకరణము చేసెను. ఈ గ్రంథమును ౧౮౬౭-వ సం. హిజ్రా వెనుక రచించెను. అనగా ఇతనికి ఉరిశిక్ష విధింపబడుటకు రెండు సంవత్సరములకు పూర్వము. ఈయుపనిషాద్ సందలి గొప్పగుణ మేమన, ఇందలి పరివృతభాష సులలితమైన తెలిచే నొప్పారుచు చక్కగ నర్థముననట్టిభాష యగుటయే.

దారాకు ఉపనిషన్మతము ఎందులకు తృప్తి కల్పించె ననగా అందు 'దేవు డొక్కడే' అనువిషయమే సిద్ధాంతము చేయబడుటచే.

హిందువులవేదములలో ఏకేశ్వరునిగూర్చిన స్లోకములు ఇతడు నేకరించి వానినిమాడ తన 'ఉపనిషాద్' గ్రంథమున జేర్చి వానియర్థవివరణము చేసెను. ఇత డుపనిషద్వాక్యములను పరివృతభాషలోనికి సరిగా, అనగా మూలానుసరణముగ అనువదించెను. మూలగ్రంథములగు ఉపనిషత్తుల యర్థములను కాశీనగరమున గల ప్రసిద్ధపండితులవలనను, సన్న్యాసులవలనను తెలిసికొనెను. ఎట్టికఠినమైన సిద్ధాంతముగాని, యెట్టి వేదాంతవిషయముగాని చిక్కుచిడక మనస్సు నాందో శనవరచు ఎట్టికిష్టసమస్యగాని యీ యుపనిషత్తులను చదివినట్లయిన నజ్ఞానమునెడు చీకటియు, మంచును భాస్కరప్రభచే తొలగిపోవునటులనే విచ్ఛేదముగనని నాదృఢనిశ్చయమనియు, కురానులో సంశయాస్పద విషయములుమాడ ఉపనిషత్తులవలన విడువనియు దారా తన'యుపనిషాద్' గ్రంథపీఠికలో తెలిపెను.

* ఇట్టి సంప్రదాయాచారము హిందువులలోమాడ గలదు. రామాయణ, భారత, భాగవత, భగవద్గీతాది హిందూమతగ్రంథములలో నేదైన నొకదానిని చేతగాని యుద్విష్టకార్యమును మనమున నిష్కతో ధ్యాన మొనరించుచు, దైవమునుమాడ తలచుచు నిమిగిలినేత్తుడై గ్రంథములో నొకానొకచో నొకపుల్ల నుంచి యచట గ్రంథమును తెరచి యచటగల కథాశుబ్ధ మెట్టిదియో చూచుటవలన తమకార్యము నెరవేరుకో లేదో నిర్ణయించుకొందురు. గ్రంథమునుండి శత్రునములు గొనుటయన నిదే.

‘కిటా-ఇ-మక్ నూన్’ అను నొకపరివృత్తగ్రంథమునకూడ మతవేదాంతవిషయకము లగు సంశయాస్పదసమస్యల నన్నిటిని విడగొట్టగల గ్రంథము హిందువుల యుపనిషత్తేయని తెలుపబడినది.

ఉపనిషత్తులను పరివృత్తభాషలోని కనువడించుటలో తనయుద్దేశ మేమని తెల్పుకొనెననగా, “నాకు సంశయాస్పదముగు విషయములన్నియు నీయుపనిషత్తువలన విశిష్టమైనందున నాకొరకును, నాసంతతివారికిని, నాన్నే హితులకును, మతతత్త్వపరిశోధకులగు నెల్లరకు నుపయోగించునను విశ్వాసమున నీయనువాదమొనర్చితి” ననెను.

భగవద్గీత పరివృత్తభాషలోని కనువడింపబడుటకు దారాయే ప్రోత్సాహకారకు డని “ఇండియా ఆఫీసులైబరరీ”లో భద్రపరుపబడిన దారా వ్రాసిన వ్రాతప్రతి నెం. ౧౯౪౯ లోని విషయమువలన తెలియవచ్చుచున్నదట.

దారా పరివృత్తభాషలో గద్యగ్రంథములనే కాక పద్యకావ్యములనుకూడ రచించెను. ఇతని పరివృత్తభాషలోని పద్యము లితనికాలముననే జనులచే చదువబడుచు మెప్పునందుచుండెడివట.

నాగా చిత్రకళాదిలలితకళలయం దభినివేశమును, శ్రీతియు సధికముగ గలిగియుండెడివాడు. ఇతడు పరివృత్తలిని వ్రాయుటలో కడుసమర్థుడు. సం

స్కృతభాషలో రచింపబడిన యోగవాసిష్టమును వేదాంతగ్రంథమును దారాయే పరివృత్తభాషలో కనువడింపబడుటకు ప్రోత్సాహకారకుడయ్యెనని చరిత్రవలన తెలియుచున్నది. ఇందుల కుపబలకముగా నొకవిషయము తెలుపబడుచున్నది.

దారా కొకనాటిరాత్రి స్వప్నమున వసిష్టరామచంద్రులు కనబడినట్లును, రామచంద్రుడేదియో మధురపదార్థమును తినుచుండెడిదారా కిచ్చినట్లును, దారా దానినిగొని భుజించినట్లును కనుపించెను. ఆస్వప్నవృత్తాంతము గడచిన కొంతకాలమునకు తన యాస్థానవిద్వాంసులలో నొక్కనిచే యోగవాసిష్టమును పరివృత్తభాషలోని కనువడింపజేసె నని తెలుపబడెను.

ఈ ‘మజ్జి-అల్-బెహరైన్’ అనునీతనికృతియే యితనిని విచారణచేసి శిక్షింప నియోగింపబడిన ఖాశీలు, మార్బీలు, ఇతరధర్మశాస్త్రవేత్తల సమితి యెదుట పరిశోధనకై యుంచబడెను.

వీ రీగ్రంథభాగములు చదివి చక్రవర్తియగు జౌరంగజేబుమతముగు ‘సునీ’ మతమునకు వ్యతిరేకముగు మతము నవలంబించినద్రోహియనియు ఆతనిగ్రంథము ఆతనిమతమున కుపబలము రచించెననియు సేరమారోపించి యాతనికి ఉరిశిక్ష విధించిరి. హిందూమహమ్మదీయ మతసామరస్యమును బోధించు మతగ్రంథరచనమే యాతనియురిశిక్షకు తోడ్పడినదియ్యెను.

విద్య

జూరుచక్రివర్తుల పరిపాలనాకాలమున రష్యా
విద్యలో చాల వెనుకబడియుండెడిది. అప్పుడు నగరవాసులలో నూటికి ౪౦.౬ వంతులమందియు, గ్రామవాసులలో నూటికి ౭౨.౨ వంతులమందియు నిరక్షరకుటుంబములందుండినారు. దీనికి ముఖ్యమైన కారణము జూరుచక్రివర్తులవలంబించిన విద్యానీతియే! ప్రభుత్వోత్పాదకమునండి విద్యనిమిత్తము కడుస్వల్పముగ వెచ్చింపబడుచుండెడిది. ఆస్వల్పమైత్రములో నధికాంశమును విశ్వవిద్యాలయములే కల్గించుచుండెడివి. అందువలన ప్రాథమికవిద్య కేవలము నామమాత్రముగ నుండెడిది.

దీనికితోడు ఉన్నకొలదివిద్యాలయములలోను బోత్తుగ స్వాతంత్ర్యముండెడిదానను, విద్యార్థులు తుదకు గ్రంథాలయమునకు గాని, నాటకప్రదర్శనమునకు గాని వెళ్లుటకు సహితము ఉపాధ్యాయుల అనుమతిని బడయవలసియుండెడిది. రష్యనుభాష మాతృభాషకానిరాష్ట్రములందు సహితము దానిలోనే బోధనయంతయు గావింపబడుచుండెడిది. పరీక్షలు చాలకఠినముగ నుండెడివి. నూటికి షుమారు ౭౦ మంది తప్పింపబడుచుండెడివారు. ఉపాధ్యాయుల ఆదర్శము విజ్ఞానవ్యాప్తియై యుండుటకుబడులు రాకట్లేని పెంపొందించుటయై యుండెడిది. దీనికి నిదర్శనముగ నప్పటిపాపుస్తకములలోని క్రిందిసంభాషణను గమనింపుడు:

ప్రశ్న:— నీకు జూరు చక్రివర్తియొడ నేయేధర్మములు గలవని మతము బోధించుచున్నది?

ఉత్తరము:— భక్తి, విశ్వాసము, శ్రమ, నేన, సిద్ధులను సరిగ్చెల్లించుట, వీనినన్నిటిని భక్తి విశ్వాసములను వానిలో నిమిషి చెప్పవచ్చును.

అసలు అంకెలతోను, పాఠపుస్తకములలోని ప్రశ్నోత్తరములతోను పనియేలేదు. మూడవ అలెగ్జాండరుచక్రివర్తి యొకసందర్భమున కెల్లువ్రాసెనో గమనింపుడు: “కర్షకులు తమపుత్రులను పాఠశాలలకు పంపుట కడువిచారణీయమైన విషయము.” అతడే మరొకసందర్భమునం దిట్లువ్రాసెను: “విద్యను రద్దు చేయవలెను.” పాలకుల దృక్పథ మిట్లున్నప్పుడు విద్య వ్యాప్తిగాంచలేదనుటలో నాశ్చర్యములేదుగదా!

ఇట్లు విద్యవిషయమునందు వెనుకబడియున్న దేశములో ప్రజామోడకరముగ ప్రభుత్వ మేర్పడినప్పుడు దాని ప్రథమకర్తవ్యము విద్యావ్యాప్తిని గావించుటయేగదా! అందుచే నోవియట్లుప్రభుత్వము అధికారమునకు వచ్చినంతనే దానివిషయమై విశేష శ్రద్ధను వహించెను. ప్రశ్నోత్తరముగ లెనినగారిధర్మపత్ని విద్యావ్యాప్తికై పాటుపడసాగెను. ఈ ప్రయత్నములఫలితముగ ప్రతిప్రదేశమందును విద్యాలయములు మొలకలెత్త నారంభించెను. ౧౯౧౪-వ సం. పు జరగ్గను సంగ్రామమునకు పూర్వము రష్యలో ౭౨,౩౬,౦౦౦ మంది విద్యార్థులుమాత్రమే యుండెడివారు. కాని ౧౯౨౦-వ సం. ము నాటికి వారిసంఖ్య ౨,౧౧,౦౦౦ కు పెరిగెను. ఇంతలో దురదృష్టవశమున దేశములో నంతరికలహములు చెలరేగుటయు, విదేశములతో యుద్ధములు పొసగుటయు సంభవించెను. అందుచే ౧౯౨౨-వ సం. ము నాటికి విద్యార్థులసంఖ్య ౬౮,౦౮,౦౦౦ వరకు తగ్గిపోయెను తరువరి శాంతి నెలకొనుటవలన తిరిగి విద్యార్థులసంఖ్య క్రమముగ పెంపొందసాగెను ౧౯౨౮-వ సంవత్సరములో వారిసంఖ్య ౭౯,౭,౦౦౦ వరకును, ౧౯౩౯-వ సంవత్సరములో ౧,౧౭,౯౦,౦౦౦ వరకును వృద్ధిసందెను. ఈయభివృద్ధి మరియొకవిధముగ కూడ పేర్కొనవచ్చును. ౧౯౧౪-వ సంవత్సరములో

చదువుకొనుటకు తగినవయస్సు (School age) గల బాలబాలికలలో కేవలము నూటికి ౪౫ మొదలు ౫౦ మందిమాత్రమే పాఠశాలల కేసుమంజీరి. కాని ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము వచ్చుననికీ వారిసంఖ్య నూటికి షుమారు ౯౩ మందివరకు పెచ్చెను.

ఈ మధ్యనే రష్యలోగలిగిన విశేషవిద్యావ్యాప్తి క్రింద పేర్కొనబడిన పట్టికవలనకూడ విశదము కాగలదు:—

	పురుషులలో విద్యగలవారు (నూటికి)	స్త్రీలలో విద్యగలవారు (నూటికి)
౧౯౦౭	౩౩.౭	౧౧.౭
౧౯౨౦	౪౪.౬	౨౫.౮
౧౯౨౧	౪౬.౬	౨౭.౮
౧౯౨౭	౫౮.౨	౪౪.౪

పైపట్టికవలన ౧౯౦౭-౧౯౨౦ సంవత్సరముల మధ్యకాలములో, అనగా ౨౪ సంవత్సరములలో నెంత విద్యావ్యాప్తి జరిగినదో అంతకు కొంచె మెక్కుడుగనే ౧౯౨౧ ౧౯౨౭ సంవత్సరముల మధ్యకాలములో (అనగా ౬ సంవత్సరములలో) జరిగినట్లు తేటతెల్లమగుచున్నది.

ఇట్లు సోవియటుప్రభుత్వాధికారముక్రింద విద్య కడువ్యాప్తిగాంచెను. వినను ౧౯౩౦-వ సంవత్సరములో గ్రామములందింకను ౧౫ సంవత్సరముల మొదలు ౩౫ సం.ల వయస్సుగలవారు ౧,౮౦,౦౦,౦౦౦ మంది నిరక్షరమృతంలు మిగిలిపోయిరి. అందుచే ౧౯౩౧-వ సంవత్సరములో సోవియటుప్రభుత్వము ౮ సంవత్సరముల ప్రాయముదాటిన బాలబాలికల కందరికిని నిర్బంధోచిత ప్రాథమికవిద్యను ప్రవేశపెట్టెను. దీనివలన ౧౯౩౧-వ సంవత్సరములో విద్యార్థులసంఖ్య ౧,౬౦,౦౦,౦౦౦ వరకును పెంపొందెను.

ఈరీతిగ విద్యాభివృద్ధిని గావించుటకు వలయు ధనమును కెచ్చించుటకు సోవియటుప్రభుత్వము చెను దీయుటలేదు. జారుచక్రవర్తు లెప్పుడును విద్యనిమిత్తము ౩౮,౧౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్సునన్న అధికముగ

వ్యయ మొనర్పలేదు. కాని సోవియటుప్రభుత్వము ౧౯౩౦-వ సంవత్సరములో ౧౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్సును, ౧౯౩౧-వ సంవత్సరములో ౨౯౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్సును ఖర్చుపెట్టెను.

సోవియటుప్రభుత్వము విద్యార్థులసంఖ్యను పెంపొందించుటకేకాక, ఉపాధ్యాయులసంఖ్యనుకూడ తగినట్లు వృద్ధిగావించుటకు యత్నించుచున్నది. ౧౯౩౦-వ సంవత్సరమునందు రష్యలో ౩ లక్షలమంది ఉపాధ్యాయులుండెరి. ఇప్పుడు వారిసంఖ్య మరింత పెరిగినది.

కేవలము విద్యావ్యాప్తి గావించుటతోనే సం తృప్తినందక, సోవియటుప్రభుత్వము విద్యార్థిధానములో సహితము నూత్నపథములను ద్రోక్తుచున్నది. జారుచక్రవర్తుల పరిపాలనసమయమున రష్యుభాషలోనే విద్య గరుపబడుచుండెడిది. దీనివలన రష్యనుభాష మాత్రమే విద్యనభ్యసించుట కష్టమనిపించెడిది. సోవియటు ప్రభుత్వమువారు పై పద్ధతిని విస్మరించి మొత్తము ౩౬ భాషలలో విద్యను గరవుచున్నారు. మైనారిటీసంఘములకు చెందినవారికందరికిని పాఠపుస్తకములను సప్లయిచేయుటకు మాస్కోనగరమున ప్రత్యేకముగ నొకముద్రణాలయము స్థాపింపబడినది. ఈ ముద్రణాలయము ౧౯౧౮-వ సంవత్సరములో ౨,౮౦,౦౦,౦౦౦ రావుల (రావునను దాదాపు ౪౦,౦౦౦ అక్షరములుండును) పరసగ్రంథములను అచ్చువేసినది. మైనారిటీసంఘముల విద్యాలయములకు తగిన ఉపాధ్యాయులను సప్లయిచేయుటకుగాను ప్రత్యేకము కొన్ని శ్రేయనింగుపాఠశాలలకూడ నెలకొల్పబడినవి.

బాలబాలికలకు జీతములు లేకుండగనే విద్య గరుపబడుటయేకాక, కలము, కాగితములును, పరసగ్రంథములును, ప్రయాణపుఖర్చులును, ప్రాతఃకాల భోజనమును ఉచితముగ నొసగబడును. ఇట్లే తదితర సౌకర్యములన్నియును గావించబడును. జారుచక్రవర్తుల రాజ్యకాలమునం దొక్కొక్కవిద్యార్థినిమిత్తము ౮ మొదలు ౧౨ రుబుల్సువరకు ఖర్చుపెట్టబడుచుండెడిది. కాని సోవియటుప్రభుత్వము ౧౯౨౮-వ సంవ

(తెరలో)

జాకెట్టు సరిగ్గా తొడుక్కుకుంటానే? అప్పుడే పరుగే?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) వచ్చేస్తోంది. గంగా ప్రవాహంలాగ పురకలు వేసుకుంటూ వస్తోంది. అదిగో: మీదపడిపోతుంది. (చేతులు చాపి వుంచుతాడు. బంగారమ్మ గభీనునిచ్చి ఆచేతుల్లో యిరికి చుట్టపెట్టుకుంటుంది.)

కాంతమ్మ—(వస్తూ) అయితే: బంగారం! బావ పరికిణీ, జాకెట్టూ తెస్తే దుడుగుడుగుగా కట్టుకోవడమేనా, దణ్ణం పెట్టడంవుందా?

బంగారమ్మ—అవును. మరిచిపోయాను. గట్టిగా పట్టుకో బావా!

పేరుభట్టు—పట్టుకున్నాను.

బంగారమ్మ—ఇదిగో దణ్ణం.

పేరుభట్టు—మరి మీఅమ్మకో?

బంగారమ్మ—విడిచిపెట్టు. (తల్లిదగ్గరికివెళ్లి) కార్లవ్వనే అమ్మా! (పాదాభివందనంచేస్తుంది.)

కాంతమ్మ—(బాష్పపూర్ణ శ్లేఠయై) మీనాన్న కంటే యెక్కువగా మాస్తున్నాడుబావ. ఇలాగేనా పెట్టిపుట్టవు.

పేరుభట్టు—ఏంవుందిఅత్తా? పదిమాట్లు యెందుకంటావు అలాగా?

కాంతమ్మ—లేకేనాయనా? ఇప్పటికీ వంద రూపాయలేనా ఖర్చుపెట్టివుంటావు బంగారంకోసం.

పేరుభట్టు—ఒకటి చేస్తే వందంటావు.

బంగారమ్మ—వందరూపాయలే? అవునాబావా! అయితే నాకొద్దీపరికిణీ, జాకెట్టూనూ. వందరూపాయలా? బాబోయ్! ఇంకా యేమిటో అనుకున్నాను నేను. ఇంకెప్పుడూ తీసుకురాకు బావా యిలాంటివి. (జాకెట్టు విప్పిపోతుంది.)

పేరుభట్టు—విప్పేస్తావా యేమిటి? మంచి దాననే. చాస్తే.

కాంతమ్మ—ఇంకెందుకూ తీరాకట్టుకున్నాకా?

బంగారమ్మ—వందరూపాయలు. మానాన్న నాకిచ్చినవి సరిగ్గా వందరూపాయలున్నాయి. అవి యిచ్చేస్తాను పుచ్చుకోబావా!

పేరుభట్టు—(మూతిముడుచుకొని) ఇచ్చేయ్యి. నేను వెళ్లిపోతానమ్మా!

బంగారమ్మ—చూశావా? అదేమిటి బావా?

పేరుభట్టు—నా రూపాయలు నాకిచ్చేయ్యి. ఒక్క ఊమేనా వుండనింక. తొరగాలేవాలి.

బంగారమ్మ—కోపం వచ్చిందా? విప్పేయ్యను లే బావా! మరి యింతసామ్మ నాకోసం ఖర్చుపెట్టకేం యింకా?

పేరుభట్టు—ఏమో. నాడబ్బు నాకిచ్చేయ్యి. నువ్వు మంచిదానవు కావు.

బంగారమ్మ—నువ్వు మంచివాడవు కావా యేమిటి?

పేరుభట్టు—నే నేంచేశానేమిటి?

బంగారమ్మ—నాతో సరిగ్గా నువ్వుమాడా పట్టుపడతావా?

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఇంకేం చెప్పనూ?

కాంతమ్మ—(ముందుకుమాసి) ఎవరువారు పేరుభట్టా? రత్నమ్మవొదన కాదుగదా?

పేరుభట్టు—(మాసి) అవును. అజిగో రాయడు కూడా వస్తున్నాడు.

బంగారమ్మ—(మాడబోతుంది.)

కాంతమ్మ—(మాడకుండా వెళ్ళిపోతూ) ఇంట్లోకిరా. పరికిణీ, జాకెట్టూ విప్పేయ్యి తొరగాను. (లోపలికి తీసుకుపోతుంది.)

పేరుభట్టు—(స్వగతం) ఎంచేతా? రత్తమ్మ పిన్నినీ, రాయణ్ణిమాసి అలాఅందేం అత్తా?

(రత్తమ్మ, రాయడూ వస్తారు)

రాయడు—ఇదుగో. అన్నయ్య యిక్కడే వున్నాడు.

రత్తమ్మ—ఎప్పుడు వచ్చావు—అన్నట్టిక్కడే వుంటున్నావుకామా? కాంతమ్మా, బంగారం కులా సాగావున్నారా నాయనా?

పేరుభట్టు—ఆ. ఇంటిద్వారముంచేనా రావడం? వెంకయ్యబాబు కులాసాగా తిరుగుతున్నాడా?

రత్తమ్మ—ఏంతిరగడం?

రాయడు—ఇంటో వొకళ్ల సాయం అక్కల్లేదు, వీధిలోకి వెళ్ల లేడు.

పేరుభట్టు—అలాగా?.....లోపలికి పడండి, నేను భోజనంచేసివస్తాను.

రాయడు—భోజనంయొక్కడ అన్నయ్యా?

రత్తమ్మ—ఇక్కడ కాదుట్రా?

పేరుభట్టు—నారాలు చేసుకుంటున్నాను పిన్నీ!

రాయడు—(ఉత్సాహం కనపరుస్తాడు.)

రత్తమ్మ—అలాగట్రా? మరివెళ్లిరా, పాపం, అక్కడ కనిపెట్టుకుంటారో యేమిటోను.

పేరుభట్టు—ఇదిగో, వెడుతున్నాను. (వీధిలోకివచ్చి) ఇప్పుడెందుకువచ్చారూ వీళ్ళూ? బంగారం కొనమేనా?.....నా అదృష్టం యెలావుందో? (వెళ్లిపోతాడు.)

రత్తమ్మ—భయం లేదురా!

రాయడు—నేనుచెప్పలేదూ? ఈమాటుద్దర్యంగా వుందా? మొగదిక్కు లేకపోవడంవల్ల, వూళ్ళోవున్నాడు గదాఅని రానిస్తోంది. అన్నంపెడుతుందీ వీడికి అత్తా?

రత్తమ్మ—ఏమీభయం లేదు.

రాయడు—బంగారం దాటిపోదే, చూస్తూ వుండు.

రత్తమ్మ—అయితే నవ్వు అదృష్టవంతుడనే, నేనూ అదృష్టవంతురాలినే. అత్త బంగారాన్ని నీకిచ్చిందంటే వెయ్యిరూపాయలు నగలుపెడతాను.

రాయడు—పెట్టాలి. ఈసంగతి తెలిసిందింటే యివాళే నిశ్చయంచేస్తుందిఅత్త...కానిడబ్బెలావస్తుందీ?

రత్తమ్మ—ఎకరంభూమి తెగనమ్మితే నగలూ వస్తాయి, పెళ్లి అయిపోతుంది.

రాయడు—అవును. వుద్యోగం అయిందంటే ఆరుమాసాల్లో కొనేస్తాను ఆయకరమానూ. అసలు సంవత్సరంలోపున సొమ్మిస్తే మళ్ళీ మనభూమి మనకిచ్చి లాగే మాట్లాడదాం.

రత్తమ్మ—అట్నుంచి నరుక్కువద్దాం. ఇంట్లోకి పద. (ముందుకి అడుగువేస్తుంది.)

రాయడు—నాకు నెల్లాళ్లలో యూభైఅరవై రూపాయల వుద్యోగం అవుతుండని చెప్పాలినుమా. మరిచిపోకు.

రత్తమ్మ—నేనెరగనూ?

(ఇద్దరూ యింటోకివెడతారు.)

౧

అక్షబుక్కి ఆనివున్నతోట చాలాఅందమైంది; విశాలమైందిగూడా. గమ్మని సువాసనని విసిరే పూలమొక్కలూ, కళ్ళకి ఆనందం కలిగించేరంగుల ఆకులకొక్కలూ దాంట్లో అనేకం. చక్కగా విశాలంగా పెరిగిన సరివిచ్చెల్లగుంపుల గాఢమైననీడల్లో చాటుగా ప్రియులు మాచొని మాట్లాడుకోడానికి చిన్న చిన్న అరుగులు వున్నాయి అక్కడక్కడ. పచ్చని పొదల్ని పెద్దగా పెంచి వానినడుమ పెద్దచావుజాలు కట్టారు. తెల్లనిజాతులు వాటితేటనీటిలో ఈదుతోంటాయి. ఆహావుజాలిచుట్టావున్న మందిరాళ్ళ అరుగుమీద మాచొని హావుజానీళ్ళలో చేతులాడించొచ్చు.

తీర్పుగావున్న ఆబాటలవెంబడి నడుస్తోంది వసుంధర. సరివిచ్చెల్లగుంపులోంచి కొంచెంకొంచెంగా అవువడుతోన్న కల్లబుగ్గదిలో ఆంగ్లయువతి వాహామె పియానోమీద “All I know is you are in my arms” అనేపాటని గొంతెత్తి పాడుతోంది. ఆ పాటని వింటో తనప్రియుడిని తన కవుగ్లోఉన్నట్లు వ్రాపించుకొని నడిచిపోతోంది వసుంధర.

ఆమూలతిరిగి నాలుగడుగులు ముందునడిచేవరకు కుడివేపుకున్న గన్నేరుచెట్టుపక్కన కాళ్ళచేతులు జాచి చతికలగా పడివున్నవోహయ్యవకుడిఆకారం చప్పున ఆమెకంటికి అపువడ్లది భయంకరంగా; కెవ్వుమన్నది. కాని దగ్గరగా యెవరూ లేకుండుటంవల్ల వినపళ్ళ యెవరికి. ఏరచింగులు సవరించింది పరుగెత్తడానికి. కాని ఆముహూర్తాన్నే ఆలాఅతడుడైపడివున్నవ్యక్తి తనని యేమీచేయలే డనేధైర్యం వొచ్చింది. అట్లాగే దూరంగానుంచొని నిదానించి చూసింది. డజ్జికన్నా యెక్కువతోట్టలుండి, చేతులు సగంవరకు చినిగిపోయిన సిపాయివాళ్ళకో టోపాటి తొడుక్కున్నాడు. చెముట

చేత ముసి, చూస్తేనే అసహ్యంవొచ్చే మురికిషర్టు వొహటి తొడుక్కున్నాడు లోపల. మురికిలో వద్దకి యేమాత్రం తీసిపోని ధోతి గూడకట్టుకట్టాడు అరవ వాళ్ళమాదిరి. ఆసడ్డపేలికలు ఆదేహంమీదవున్నాయన్న మాటేగాని యేవుద్దేశంచేతనైతే గుడ్డలు ధరిస్తామో అది అట్లానే వుంది. షర్టు అవీ తొలగిపోయి యేమాత్రం శ్రద్ధలేక మురికిగావున్నదేహం అవుపడ్తో ఆడవాళ్ళ కేమిటి మొగాళ్ళకే నిగ్గులిగిస్తోంది. ఆతనిస్థితి చూసి వసుంధరకి పాపమనిపించింది. కాలేజికుట్టాళ్ళు వొచ్చి ఆతన్ని పరిహాసంచేస్తారని ధైర్యంగా డెగ్గరికెల్లి తొలగిపోయినగుడ్డని సరిచేసింది. అలా కిందికివొంగి నప్పుడు సారాయివాసన గప్పన విసిరింది. ఆతనిముఖం వేపుచూసింది. అసహ్యంగాపెరిగినగుడ్డం, వుంగరాలుగా మెలికలుతిరిగిన తలవెండ్రుకలు, ఆత్మీనకమహామ్మలు, చక్కనిముక్కు, ఆమెకు మజ్జాలిని కలిగించాయి. ముప్పైయేళ్ళన్నా రాకముందే యీ యువకుడు యిట్లా పాడైతే తక్కినశీవితమంతా యెట్లాగడవాలి పాపం అనుకుంది.

ఆమె వెడ్తో వెనక్కి తిరిగి చూసింది. ఆతడు లేచి వెనక్కి చేతులమీద ఆసుకొని మాచున్నాడు. వీలైతే సంగలేమిటో తెలుసుకుందామని వెళ్లి దూరంగా నుంచుంది. ఒకనిమిషం ఆత డామెని యెగాదిగా చూసి చేతులుజాచి “తారా, తారా” అని అరుస్తూ లేవబోయాడు. కాని కాళ్ళ తడబడి పడిపోయాడు. అట్లాగే మాచొని మళ్ళీ ఆమెను పరీక్షగాదూసి, “కాదు, కాదు, నువ్వుకావు నాతారవి. పో, పో” అని చేతిని విసిరి చేతుల్లో తలదాచుకొని భోరున యేడ్చాడు చుట్టుపక్కలంతా మారుమ్రోగేట్టు. “ఎవరునువ్వు?” అని వసుంధర అడిగింది. వినపళ్ళే దేమా అని ముందుకి వొంగి గట్టిగా అడిగింది, చూడు సార్లు అదేప్రశ్నని. ఐనా ఆతడు జవాబు చెప్పాల. తల

పైకత్తి చూడనెత్తంచూట్టా, లాభం లేదని వసుంధర వెనక్కి తిరిగి తన యింటివేపు వెళ్లింది. దారిపొడుగు సంతా ఆదృశ్యాన్నే పునఃస్మరించు కుంది. చివరకి యింటిగుమ్మం చేరిన తరువాత దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచి, “యిట్లాయెన్ని జీవితాలు సారాయికి బలి అవుతోన్నాయో” అంది.

2

సాయంత్రం నాలుగు గంటలకి నూగలునుంచి వచ్చి రోజంతా ఆరవడంచేత డస్టిపోయి యీజీ చేరులో పడిపోయింది వసుంధర. కళ్లు మూసుకొని అయిదునిమిషాలు నిశ్చలంగా కూచుంది. పనిమనిషి వచ్చి “టీ చల్లారిపోతోంది.” అంటే మళ్ళీ యీ ప్రసంగం జ్ఞాపకం వచ్చిందామెకి. మెల్లిగా లేచి లోపలి కెళ్లి ముఖం కడుక్కుంది. చీరా, జేకట్టును మార్చి తలసరిచేసుకొని టీ త్రాగింది. టెన్సిన్ రాకెట్ కోసం కిటికీకి సమీపంలో వున్న టేబిల్ దగ్గరి కెళ్లింది. కిటికీకి సమీపంగా టేబిల్ మీద తెల్ల గన్నేరు పూలగుచ్చ వుంది. ఏ మాత్రం వాడక నిగనిగలాడుతోన్నాయి పూలు. పనిమనిషిని పిలిచి, “యీ పూ లెందుకు పెట్టావు యిక్కడ?” అని అడిగింది. వాటివిషయమే తనకు తెలీదని పనిమనిషి. వసుంధర వాటిని కిటికీలోంచి విసిరిపారేసింది.

మరునాడు నూగలునుంచి వచ్చే గావటంతోటే గదిలో కెళ్లి టేబిల్ వేపు చూసింది. మళ్ళీ నిగనిగలాడే గన్నేరు పూలగుచ్చ! ఆమెకి ఆశ్చర్యమేసింది యీ పూలగాధ యేమిటని? అవి గన్నేరు పూలుగాక యేగులావి పూలో ఐతే కథ వూహించుకోడం యింతకష్టంకా దామెకి. వైగాగర్వపడేదికూడా వోహాకో త్తరాజ్యాన్ని వశపరుచుకున్న రాజుకు మల్లే. కాని యీ గన్నేరు పూల అర్థం కంగారుపరిచింది దామెని. ఆమరు సటిదినం ఆదివారంకదా, ఆరసికు డేవరో కనుక్కుందా మనుకొంది.

ఆదివారం మధ్యాహ్నం పదకొండు టికల్లా భోంచేసి ఆ కిటికీకి యెదురుగా బాగా అవుపడేటట్టు మంచం వేసుకొని పడుకుంది. ఆ కిటికీ బైట ఆరసికుడి ఆకారం అవుపడ్డంతోటే కళ్లు కాస్త మూసికొని నిద్రపోతోన్నట్టు

“ఆ పూలని టేబిల్ మీద పెట్టి

నటించాలని ఆమెయెత్తు. ఆమె మోహసాశాల్లోపరితపిస్తోన్న ఆప్రియుడు లోపలికి చూస్తూ ఆకిటికి ద్వారసంచుంటే, నిద్రపోతోన్న సౌందర్యదేవతలా మంచంమీద తను అవునడిచే, ఆతనివృద్ధయంమీద కలిగేపరిణామం యేమిటో ఆమె యిదివరకే వూహించింది. అప్పుడే ఆతని మనోవికారాన్ని గమనించటానికి బాగా వీలుంటుందని ఆమె ఆలోచన తన ఆకారం మిగుల ఆకర్షణీయంగా వుండేటట్టు పల్లనిగులాబివన్నె చీరకట్టుకొని తెల్లనిపరుపులో కుచ్చుగవుసెన్ల తలగడలమీద ఆ నల్లనివెండ్రుకలు కుప్పగా పడివుంటే మధ్య కమలంలాంటి తన లేమోమును అనుర్చింది. వేస్తుకోటువంటి చేతులు లేని రవికలోంచి

దైర్యంచేసి లోపలికి తొంగిచూస్తాను మెల్లిగా."

వెడలిన ఆనిడువైన చేతిముందుభాగం మంచంపైనుంచి కిందికి వ్రేలాడుతోపాడువైన ఆసన్న నివేళ్ల మోజుని మరీ అధికపరుస్తోంది. తక్కినవన్నీ అలావుంచి వోహకాలిపై కాస్త వంకరగాముడిచిన రెండోమోకాలూ, ఆనడుము పక్కన ఆపాంకమైనయెత్తుహృదయాన్ని కొట్టుకునేట్టు చేస్తాయి. ఊర్వశిని చూడకుండానే ఆమెవర్ణనతో వందలకొద్దీపేడీలు నింపినపెద్దనగనక ఆముహూర్తాన ఆ కిటికీదగ్గర వుండడమే తలపిస్తే 'వసుంధరవర్ణనం' అనే గ్రంథాన్ని రచిస్తో అక్కడే వుండిపోయేవాడు ఆకృష్ణ దేవరాయలుకూడా జ్ఞాపకం లేకుండా.

ఒహట్, రెంహ, మూహా గడచిపోయాయి. విసుగై తింది. ఎంతసేపని అలా పోజుయిస్తుంది! ఇహ లేతామనుకునేవరకు కిటికీకూడీచేరడిపక్కన గన్నేరు పూలగుచ్చ అవుపడ్డది. ఆమెహృదయం కొట్టుకుంది. కళ్లు సన్నగా తెరిచివుంచింది. క్రమంగా ఆగుచ్చ ముందుకి జరిగింది. కిటికీలోకి దూరింది. దాన్ని పట్టుకున్న పిడికిలికూడా అవుపడ్డది. ఆచేయి ముందుకి జరిగి ఆ గుచ్చని టేబిల్మీద పెట్టింది. ఆచేతిమరికివర్తూ, దానికిమీద మోచేతిదగ్గర వ్రేలాడే దినిగినపాయి కోటూ, ఆమె కప్పుడే తెలిపాయి ఆచేయి యెవరిదో. ఈవిచ్చినా డింకా యేంచేస్తాడో చూడదలుచుకుంది ఎవరో తాము సొంతంగా రాదైర్వం లేక యీతనిపిచ్చి వల్ల లాభం పొందుతోన్నారని వూహించగలిగింది.

ఆపూలని టేబిల్మీదపెట్టి దైర్వంచేసి లోపలికి తొంగిచూస్తాడు మెల్లిగా. ఆమెనిచూసి ముగ్ధుడైపోయాడు. పూర్తిగా కిటికీముందుకి వొచ్చి కిటికీకడపని పట్టుకొని ఆమెవేపు నిదానంగా చూస్తోనుంచున్నాడు. తా నలా చూస్తోన్నది దొంగతనంగా ననే విషయమే జ్ఞాపకం లే దాతనికి. అట్లాగే నుంచున్నాడు. కల్లెంబడి నీళ్లు వరదలుకట్టి కడపమీద పడుతోన్నాయి.

పది, యిరవై, ముప్పై నిమిషాలు గడిచి పోయాయి. చిత్రంలోని బొమ్మలాగా అట్లాగే నుంచున్నాడు యేమాత్రం చలనంలేక. కల్లెంబడి నీళ్లు అట్లాగే యేకధారగా కారుతో కిటికీలో మడుగు కట్టాయి. ఇదం

లేమీ అర్థంకాలా వసుంధరకి. ఏనో త్రాగుడుకోసం నాలుగుడుబ్బుల కాసింది తెచ్చినగన్నేరుపూలని అలా పడేసి వెల్లిపోక అతను ఆవిధంగా అర్థగంటనుంచి కదలకుండా నుంచోడం, దాంట్లో యేకధారగా కంటిసీరు కారుస్తో నుంచోటం ఆమెని గాభరాపెట్టాయి. అది వరకుండిన తుంటరితనం, దైర్వం వొక్కముహూర్తాన కరిగిపోయాయి. చప్పున లేచి ఆతన్ని పట్టుకొని 'చెంపల వాయింఛటానికిగాని, చివరకి చీనాట్లు పెట్టడానికిగాని దైర్వం లేకపోయింది దామెకి. ముందే పిచ్చివాడు, దాంట్లో త్రాగుబోతుకూడా. ఏంమోటుతనం చేస్తాడో అని భయమేసింది. ఎట్లానైనా వాడు 'వెల్లిపోతే' చాలనిపించింది.

కదిలింది కాస్త. ఐనా వెళ్లాలా వాడు. మెలకవవుతోన్నదాని మళ్లే వొళ్లు విరిచింది. కదల్లా వాడు. దగ్గింది. తలగూడా తిప్పలా వాడు. ఇంకా యెంత సేపని పడుకుంటుందిమరి? కళ్లు నలుపుకుంటో లేచి కూచుంది. చేతులు జోడించి ఆమెకేసి భక్తిగా చూస్తో నుంచున్నాడు, ప్రత్యక్షమవుతోన్నదేవుడి వేపు భక్తుడు చూస్తో నుంచున్నట్టు. కల్లెంబడి నీళ్లు కారుతూనేవున్నాయి. ఏమో అనబోతాడు. కాని పెదిమలు తడబడతాయి. వసుంధర లేచి నుంచొని అప్పుడే ఆతన్ని చూసినట్టు చూసింది కోపంగా. వాడు మరీ భక్తితో చూస్తోన్నాడు. "ఎవరునువ్వు" అని గద్దించి అడిగింది. తొట్రుపడుతో పెదిమలకుండా అస్పష్టకంఠంతో "తార, తార" అన్నాడు రెండుసార్లు. ఆమె వాడిదగ్గర కెళ్లి ఆపూలని వాడిముఖంమీద విసిరి, "ఎవరుచెప్పారు నీకు యీ పూలని యిక్కడ యివ్వాలి?" అని అడిగింది పోలీసుయిన్నిపెట్టరు దొంగని అడిగినట్టు. ఆమెప్రశ్న వినబడనట్టే ధ్వని లేకుండా ఆమెవేపుచూస్తో పెదిమలతో "తార, తార," అంటోన్నాడు. "చెప్ప. లేకపోతే చంకేస్తా" నంది పళ్లు బిగబట్టి. ఐనా అదేజపం వాడిది. ఛీ, వీడితో లాభంలేదని, "వెళ్లు. వెల్లిపో. మళ్లీ వొచ్చావంటే చస్తా" వని గట్టిగా అరుస్తో వెళ్లమని చేత్తో సంజ్ఞ చేసింది.

మెల్లిగా తరిలాడు ఆమెవేపుచూస్తోనే. వాడు నాలుగు అడుగులు నడవటంతోటే చప్పున కిటికీ చూసేసింది.

3

స్కూలువాళ్లంతా కలిసి ఆదివారం పిక్నిక్ (Picnic) క్రికెట్లూ, ఆఫూరికి చాలామారంలూ మనుషులెవరూ వెళ్లనివేపుకి. విశాలమైన నదివోహటి పారుతుంది. దానిరెండువొడ్డులకి దట్టమైన అడవి. ఆ అడవిని యింకా పెద్దగా దట్టంగా పెంచాలనే వృద్ధశంతో కొట్టినీబంటేడు. సంవత్సరానికి వోహటి రెండుతడవల యిన్ని పెక్షకొకీ వోచ్చే ఫారెస్టు ఆఫీసర్లుతప్ప యెవరూ పోరు దాంట్లోకి. ఆ పెద్దయిసుకలో విడిపారు యీ పార్టీవాళ్లు. నాగరికబంధాలూ, సంఘం తెచ్చి పెట్టిన మన్నన, మర్యాద, సిగ్గు అన్నిటిని ఆనాటికోసం వోహమూల కట్టిపెట్టి, అంతా మరిచి ప్రపంచాన్నిరుగని పసిల్లల్లాగా ఆనందిస్తోన్నారు. వూరికే కిలకిలమని నవ్వుతోన్నారు, మాటి మాటికీ నవ్వుటం అనభ్యుత్సం అని తోడివారనిపోతారేమో అనేభయం యేమాత్రం లేకుండా. తమగదిలో వొంటరిగావున్నప్పుడుగూడా పొరుగువాళ్లంటే గాడిద స్వరం అనిపోతారేమో అనేజంతుతో గొంతెత్తి యెరుగనివాళ్లు కూడా ఆ చెట్లూ, గుట్టలూ ప్రతిస్వనించే బట్టు పాడుతోన్నారు. లోతు లేక సన్ననియిసుకలో నిమగ్నంగా ప్రవహించే ఆస్వచ్ఛమైననీటిలో బుట కలుకొడుతోన్నారు కొందరు. కొంద రా చెట్లగుంపుల్లో దాగుడుమూత లాడుతోన్నారు.

వసుంధర, యింకాయిద్దరున్నే హితుల్లో జుట్టు మూడి విప్పేసి గుడ్డల్ని వొదిలేసి వెన్నల్లాంటిదేహాల్లో వనదేవతల్లాగా ఆహదలగుండా పందాలుకట్టుకో పరుగుతుతోన్నారు. డస్టిపోయినా కొద్ది నవ్వుతోన్నారు. వొళ్లంతా చెమటలు పెట్టిన్న పట్టుదలగా పరుగుతుతోనే వున్నారు. కొద్దిగా యెత్తుగావున్న గుండ్రసమాహ మెహటి కొంతమారాన అవుపడ్డది. అక్కడికి పరుగుత్తి స్వచ్ఛమైనగాలికి ఆయెత్తుగుండ్రమీద పక్షుల్లాగా కొంతనేపు కూచోని విశ్రాంతిబొందాలనుకున్నారు. ఆవేపు పరుగుత్తారు. వసుంధరకానికి యేదో వొస్తో

పోతే వెనక్కివుంది కాస్త. తక్కినయిద్దరు ఆగుట్ట మీదికి ముందుగా పరుగుత్తి వోహగుండుని ప్రాకారు. ఆవలివే పేదో కనబడ్డది. ఇద్దరూ గబాళిన వెనక్కిదుమికారు. అర్ధగుంటనుంచి మరిచిపోయిన ప్రపంచం, సిగ్గు చప్పున వాళ్లని అల్లుకున్నాయి మళ్లీ. దేహాన్నంతా వీలై నంతవరకు దెగ్గరికి ముడుచుకొని వొంగి వసుంధరకి యెదురుగా పరుగుత్తి ఆమెమెడకి వ్రేలాడపడి నవ్వుకున్నారు. ఆగుండువేపుచూపుతో నవ్వుతారేకాని అసలువిషయ మేమిటో చెప్పరు. ఐనా ఆవే పేదో వుందనిమాత్రం వ్రాహించింది వసుంధర. కాలేజీకుట్టాళ్ల పార్టీ వుందనుకుంది. వెనక్కితిరిగి మళ్లీ పరుగుత్తడానికి వుంకించింది. కాని వాళ్లిద్దరూ “ నవ్వుచూడు, నవ్వుచూడు” అంటూ ఆమెని పట్టుకో బలవంతాన గుండువేపులాగారు. గుండు నెక్కించారు. విధిలేక మెల్లిగా ఆవలివేపు తొంగిచూసింది. ఆమరికిసిపాయికోటు, తోలు లాంటి అరవఫోలి! బోర్లింతగా పడుకొని మోచేతుల మీద ఆనుకున్నాడు. ఆతనిచుట్టు నాలుగువేపులా నాలుగు విశాలమైనగుండ్లువుండి కప్పులేని గదిలాగుంది ఆ ప్రదేశం. అలా బోర్ల పడుకున్నాతనిముందు బండ మీద బొగ్గుతో రాసిన ఆడబొమ్మ వోహటుంది. ఆబొమ్మ బొగ్గుతో బండమీద రాయబడ్డా అచ్చం ఫోటోమలే రూపురేఖల్లో వుండి జీవశతో వుట్టి పడుతో చిత్రకారుడివైపుజ్యాన్ని చాటుతోంది. ఆ బొమ్మకాళ్ల దెగ్గర పచ్చిరేగటిమట్టిగద్దెమీద రతనాల్లాంటి యెజ్జినిగురిగింజల్లో, “తార” అని యింగ్లీషులో నాలుగుఅక్షరాలు పొంకంగా కూర్చాడు. ఆపేరు కింద ఆగురిగింజల్లోనే యింకా యేమో పేరుస్తోన్నాడు. ఆమెతోగూడా అట్లానే వొంగి తొంగిచూస్తోన్న యిద్దరు ఆగుట్టలన్నీ యెగిరిపోయేట్టు నవ్వారు. వసుంధర చప్పున వెనక్కి దూకింది. వాళ్లిద్దరుకూడా ఆమె దెగ్గరికి వచ్చి ఆపిచ్చినాడితో తమాషాచేద్దామన్నారు. వసుంధరకి మనసాపులేదు. వొద్దంది.

“ మొగాళ్లకి యెవరూ లేని ప్రదేశంలో అందమైన ఆడది అవుపడితే యేంచేస్తారో మనకంటెలుగు! మనం యీవెధవని చూసి ధ్రువపడ్డామని కాదు. వాడు

మనల్ని యిలామాస్తే యేంచేస్తాడో, యేం అనుకుంటాడో చూద్దాం.” అంది ఆ ఆమెరికాయువతి.

“వాడేమైనా మెంటుగా ప్రవర్తించవుద్యుత్తుడైతే మనంముగ్ధురం కలిసి వాడిని చావమోదం?” అంది మరోహామె.

అంతసాహసం లేదు వసుంధరకి, వుత్తమాటలే కాని. అలా గుడ్డలులేక పట్టపగలు పరుగెత్తడాని గూడా ధైర్యం లేకపోయింది. కాని యీదేశం వాళ్లంతా పిరికిపందలని తక్కినవాళ్లు తిడతారని మొండి ధైర్యం చేసింది. ఇలా వాడికి అవుపడడమేకాక వాడిని రేగించటం తలుచుకుంటేనే గుండె లనిసిపోయాయి. వాళ్లకి యిట్లాంటివి లక్ష్యం లేదు. రమలాగా దురువుకొని నాగరికు లనిపించుకునే మొగాళ్లే మొగాళ్లని వాళ్ల భావం. తక్కినవాళ్లు మనుషుల్ని యేమిచేయలేని మొగజంతువులు వాళ్ల దృష్టిలో. రోముదేశపు చీక్రవర్తి నీరోభార్యలు, నపుంసకులనినైతం తపింప చేసే యవ్వనం కలవాళ్లు, నిరభ్యంతరంగా తమనేవకులమందు స్నానాలుచేసేవాళ్లట. ఈపిచ్చివాడంటే వొహలక్ష్యమా వాళ్లకి! అందుచేతే ఆలల్లరికి బూసుకున్నారు. వాల్లిద్దరూ మళ్లీ ఆ గుండెక్కి వాడికి పూర్తిగా అవుపడేట్టు మంచొని పెద్దగా అరిచారు. వెంటనే “వొస్తోన్నాడు” అంటో వెనక్కిదూకి చిన్న గుండువెనక దాగున్నారు. వసుంధర వొహపొదవెనక దాగుంది. చుట్టుపక్కలంతా వినపడేట్టు నవ్వుతో వాడు లోపల్నుంచి యెక్కివచ్చాడు. ఇంకా వాడు గుండు మీదవుండి నవ్వుతో చుట్టూ చూస్తోండుగానే వసుంధరముఖం ఆపల్చని పొదలోంచి అవుపడేది. ఆతని ముఖంలోని ఆనవ్వు, ఆ ఆనందం మెరుపుమల్లే మాయమయాయి చేతులు వొదిలి కిందికి పడిపోయాడు. ఏకదృష్టిగా ఆపొదవేపు చూస్తో అమాంతంగా లేచి చెబ్బితగిలి మోకాలినుంచి కారే నెత్తురునిహడా లేక్కపెట్టక ఆపొదవేపు రెండవగులు నడిచాడు. పక్కగుండు వెనకనుంచి “నువ్వే కావాలట వసుంధర” అని వాళ్లు నవ్వుతో అరుస్తోన్నారు. కాని అని వాడిచెవిని సోకి

నట్టు లేదు. బాగా అవుపడడ చాతనికి వసుంధర. వాడక్కడే ఆ తనకోటుని విప్పి ఆపొదలోకి విసిరి, “చలి, చలి. తొడుక్కోతార” అంటో యేడ్చాడు. తనకిటికిపెగిరి దృశ్యం జ్ఞాపకంవొచ్చింది వసుంధరకి. ధైర్యం వొచ్చింది. గొంతు సవరించుకొని చేతిని సాచి “వెళ్లు వెళ్లు. తొరగా వెళ్లిపో” అంది. కదిలాడు వాడు. వెనక్కి తిరిగిచూస్తో మెల్లి మెల్లిగా ఆమెచూపించిన వేపు నడిచిపోయాడు, ఆమెకుంటోన్న తక్కిన పిల్లలవేపుచూస్తో విధి లేక బడిపంతులుమందు నడిచి పోయే పిల్లవాడిలాగా. ఆపేగులవర్తుని తొడుక్కొని నడువ లేక దరిద్రనారాయణుడిలాగా కదిలిపోతోన్న వాడి దీనమైనముఖం, భక్తియుక్తమైనమాపులూ వెనక్కి ఆమెవేపు తలని తిప్పినప్పుడల్లా వసుంధరకి వొహ విధంగా జాలిని కలిగించాయి. దుఃఖమనిపించింది. వెనకాలే పరుగెత్తి ఆకోటాతనికి తొడిగి బుజ్జగించి పంపా లనిపించింది. దట్టమైనపొదలు కొన్ని అడ్డమై ఆతన్ని అవుపడకుండా చేసాయి.

వాడు వెళ్లిపోవటంతోటే గుండువెనకాల్నుంచి వాల్లిద్దరూ పరుగెత్తుకోవచ్చారు. “వొక్కనిమిమంలో నీషియుడిని కుక్కనుచేసేసావే!” అని బహూకరించింది ఆమెరికాయువతి. “తొడుక్కోవుమరికోటును అంతప్రేమగా వాడిస్తే?” అని నవ్వింది మరోహామె.

వాడినగరులో యేముందో చూద్దామన్నారు. వాల్లిద్దరు ముందు వెళ్లారు. వాళ్ల వెనక మెల్లిగా వెళ్లింది వసుంధర. ఆబండమీద చిత్రించిన ఆబొమ్మను చూసే చూపుతోటే వాల్లిద్దరు వసుంధరని ముందుకి లాగి “హా! వసుంధరా!” అని అరిచారు. అంతకొంటే స్వభావంకలవాల్లిద్దరుకూడా ఆమహూర్తాన పరివర్తనబొందారు. నవ్వు మానేసి నీరియస్ గా ఆబొమ్మని పరీక్షించారు. ప్రాణం వుట్టిపడుతోంది. ఆమరికిబండ మీద బొగ్గుతో యింతనిపుణంగా యెలారాయకలిగాడా అని ఆశ్చర్యపడ్డారు. వసుంధరని యెదురుగా కూచో పెట్టుకొని నిపుణుడైన చిత్రకారుడు చిత్రించినబొమ్మలాగుంది. కాని కొన్ని పోలికలు, వెంట్రుకలు, కను

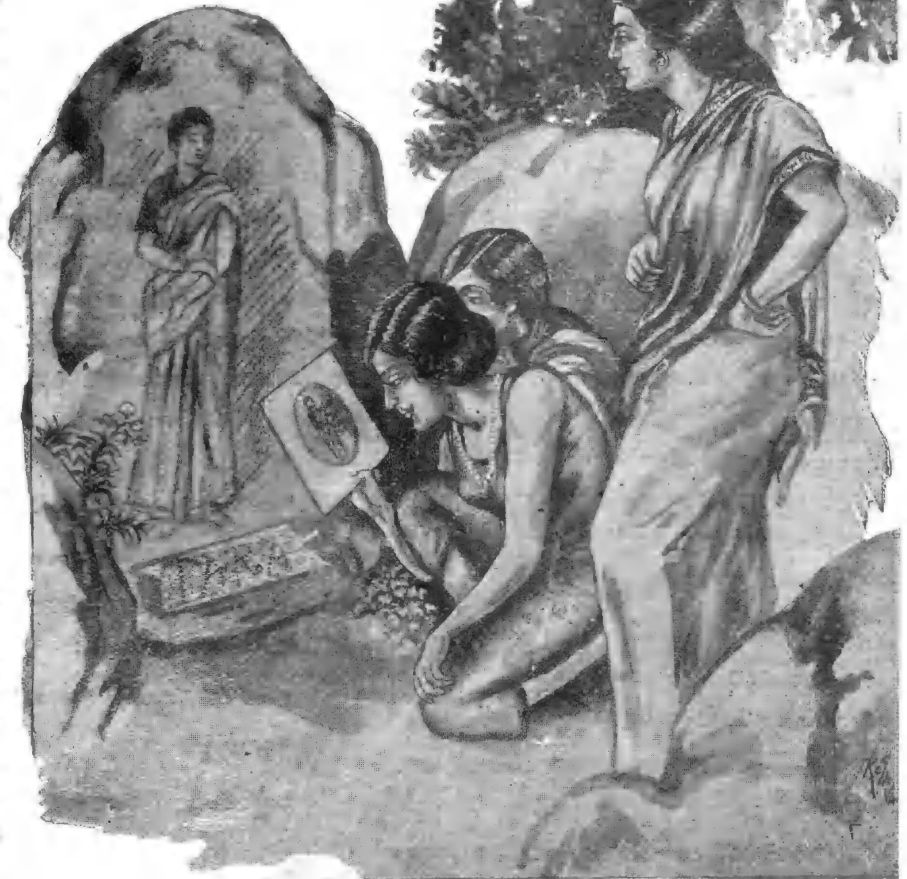
బొమ్మలు మాత్రం వసుంధరవి కావు. ఇంకా యేమిందో అని వెతి
కారు. వోహమూల రెండు గుండ్లమధ్య యిరుకుసందులో యెంజిపో
యిన తెల్లగన్నేరు పూలరాశి, గన్నేరుకొమ్మలూ వున్నాయి. వాటి
కింద అద్దమంతా తుత్తునుకలైపోయిన ఫోటో వోహటుంది. దాన్ని
వైటికితీసింది ఆమెరికాయవతి. ఆబంజమీద రాసినబొమ్మే దాంట్లో
వుంది. ఆఫోటోను చూసే ఆబొమ్మలి రాసాడు. వసుంధరని మిక్కిలి
ద్వేషిరగా పోలే వుంకొహామేది ఆఫోటో. ఎవరూ మాట్లాడకుండా
దాన్ని పరీక్షించారు. దాన్ని అక్కడే పడేసి వాళ్లు వెడ్తోంటే ఆ
ఫోటోను మళ్ళీయెప్పటిమల్లై పూలకిందవుంచింది వసుంధర.

౪

ఆనాడు సాయంత్రం సరిగ్గా నాలుగుంటలకి పెద్ద
వర్షం కురిసింది. అందుచేత పెన్నీసుకి వెళ్లటానికి వీల్లేక

తన గదిలో

గ్రామఫోను
పెట్టి సామాను
పెట్టెలుసరుదు
కుంటోంది
వసుంధర.
ఇహ రెండు
రోజులుమాత్ర
మేవుందికొత్త
పూరు వెళ్లి
చాక్రీపుచ్చుకో
టానికి. ఆ
కొత్త పూలో,
కొత్త నాకట్టో,
కొత్త నాకర్నూ,
కొత్త స్నేహి
తులమధ్య స్థిర
పడ్డానికి యెం
తోయత్నం
కావాలి. ఎ
న్నాలో పడు
తుంది. నిజం
గా వోహ
పూరినంచి
వుంకొపూరికి

“ఎవరూ మాట్లాడకుండా దాన్ని పరీక్షించారు.”

మారటమంటేయెంత అనవ్యమో అనుభవనికొస్తేకాని తెలిదు.

పనిమనిషివచ్చి, “మిక్కిలం యెవరో మన లామే, చిన్నకుట్టామా వొచ్చా” రంది. గ్రామ ఫోన్ ను ఆపి వాళ్లున్నగదిలో కెల్లింది. తలుపు దగ్గరే నుంచుం దామె యెవమచేతులో అబ్బాయిని పట్టుకో. ఆ అబ్బాయి వసుంధరకి తెలుసు. కృష్ణ మూర్తి, ఆమెక్లాసులోనే చదువుతాడు. ఐదేళ్లుంటాయి. చాలా తెలివితలవాడేకాక ముద్దుకుట్టాడుమాడా. వసుంధరని చూడడంతోనే ఆమెసలమ్మని మంచుకి లాక్కోవొచ్చాడు. అరవైయేళ్లుంటాయి దాదాపు ఆమెసలమ్మకి. కళ్లు కాస్తమబ్బు. దగ్గరికొస్తేనేకాని బాగా చూళ్లేదు. పూర్తిగా తెల్లబారినఆసిగ, పండు తమలపాకులాంటిదేహం చూసేవాళ్లకి పూజ్యభావం కలిగిస్తాయి. వసుంధర వాళ్లని హార్స్ పేట్టి ఆమె దగ్గరగా మాచుంది. ఆమెసలమ్మ వసుంధరని దగ్గరగా పరీక్షించి చూసి నోరు తెరిచింది. పటపట నీళ్లు కారాయి కళ్లలోనుంచి. పైటలో ముఖం దాచుకొని వెక్కివెక్కి యేడ్చింది. వసుంధరకి దీనిఅర్థం తెలిక పూరికే చూసింది. ఏదో కష్టంలో వుంది పెద్దమనిషి అనిమాత్రం వూహించింది. “ఎందుకమ్మా యేడుస్తావు?” అని దయగా అడిగింది. ఆమెసలమ్మ తల పైకెత్తలా. ఐదునిమిషాలు మాట్లాడకుండా మాచుంది వసుంధర. ఆ అబ్బాయి ఆమెసలమ్మని బుజ్జగించాడు. చివర కామె వొస్తోన్నదుఖాన్ని అణుచుకొని కళ్లనీళ్లు తుడుచుకుంటో, “మిక్లాసులోనేనటమ్మా మా అబ్బాయి చదువుతోంది?” అంది.

“అవును.”

“మిగిలినది గంటలారేదవాయి చెప్పవోం టాడు మీకు, మీరంటే వాడికి చాలాగురి.”

“మి అబ్బాయి చాలా తెలివితలవాడలెండి. చాలచురుకు.”

“వీడిమాటల్ని యీ ఆరునెలలనుంచీ విని మిమ్మల్ని బాగా అర్థంచేసుకోకలిగా. నిండువిశ్వాసం కలి

గింది. అందుచేతే యీసాయంత్రం ధైర్యంగా వొచ్చా.”

“ఏమిటో చెప్పండి.”

“ఈ అబ్బాయి నామాతరికొడుకు.”

“ఆలాగా?”

తుఫానులాగా వొచ్చేదుఖాన్ని గొంతులో అణిచి, “వీడిపుట్టుకతోనే అది పోయింది, ఆశేళ్ల కింద.”

“పాపం.”

“తండ్రి—” అణుచుకున్న దుఃఖం ఆగిందికాదు. ఏడ్చింది.

“తండ్రిమాడా పోయాడా పాపం?”

“పోయాడన్నమాటే వాహవిధంగా.”

“అలాంటిదే?”

“నామాతరూ, ఆతనూ సుఖంగా, దేవుడు వోర్వలేనంత ప్రేమగా బతికారు పెళ్లయిననూడేళ్లు. అప్పుడాతను గొప్ప చిత్రకారుడు, ఆతనిబొమ్మల్ని విదేశీయులు వేలకువేలిచ్చి కొన్నారు. అదంతవలన దీదరూ చికోరపత్తులాగా వాహరికోసం వాహారు బతికారు. అది—అదిచచ్చినవారంలోనే పిచ్చి యెత్తింది. హా! అదైవం తొందరగా వాడికళ్లు నూస్తే ఆకష్టాలు పాస్తాయి.”

“బతికున్నాడా యిప్పుడు?”

ఏడుస్తో అవునని తల వూగించింది.

చెప్పరానిహృదయవేదనేదో కలిగింది వసుంధరకి. “మిమాతరివేరేమిటి?”

పలుకలేక కష్టంతో “తార.”

“తారా?”

మళ్లీ తలవూగించింది అవునన్నట్టు.

అర్థమైంది. అంతా అర్థమైంది వసుంధరకి. ఆపిచ్చివాడి “తార” జపానికి అర్థం యిప్పుడు తెలి

సింది. హృదయం కరుణతో నిండిపోయింది. “ఆత నిష్ఠాదు యెక్కడుంటాడు?” అని అడిగింది.

“అంతటా. చూసినవాళ్లు చెప్తారు అప్పు డిష్టాదు అవుపడ్డాడట, తెల్లగన్నేరుచెట్టు యెక్క డుంటే అక్కడ”. ఏనుస్తో “తెల్లగన్నేరుంటే అమిత మైనక్రేమ ఆతనికి. పెళ్లాన్ని గోసూ తల్లో ఆ పువ్వోహటి పెట్టుకోమనేవాడు.” తరువాత పలుక లేకపోయింది. ఆగాధంతా జ్ఞాపకం వొచ్చి మైట్రాలో తలదాచుకొని యేడవడం ఆరంభించింది. తన ఆలోచనల్లో తాను మునిగి వొదార్చడానిగ్గాడా అశ క్తరూ లైంది వసుంధర. ఇద్దరూ ఐదునిమిషాలదాక మాట్లాడేదు. కృష్ణమూర్తి కడపమీద కూచోని దారి పొడుగుతా వొచ్చిపోయ్యేవాళ్లని చూస్తోన్నాడు. ఆనిశ్శబ్దాన్ని భంగపరిచింది ముసలమ్మ, “వీడికి నేను తప్ప యింకెవరూ లేరు దగ్గరతీయటానికి.” కాస్తనే పాగి, “రేపామాపో నేను రాలిపోతే వీణ్ణి కన్నెత్తి చూసేవాళ్లుహడా వుండరు.”

ఆమెవేపు చూసింది వసుంధర.

“నేనిష్ఠాదు మీదగ్గరికి రావటానికి ముఖ్య కారణం యీఅబ్బాయిని మీచేతుల్లో పెట్టి యేచింతా లేకుండా మృశ్యపుకోసం యెదురుచూస్తో కూచో వాలని. నాకు తెలుసు మీకీవార్త పిడుగులావుంటుం దని. ఇప్పుడే జవాబు చెప్పాలిసినఅవసరం లేదు. రేపు సాయంత్రండాకా ఆలోచించండి. ఎట్లాగైనా వీడిని మనిషినిచేసేభారం మీది. మీరు వొప్పుకుంటే వీడి తల్లిదండ్రుకి సంబంధించినపదివేలనగలూ, నోట్లూ, తెచ్చి మీకు వొప్పజెప్తా.”

నిజంగా యిది వసుంధరమీద పిడుగులాగా పడ్డది. లేచి యేమో అనబోయింది కాని యింతట్లో ఆమెతోపాటు స్కూల్లో పనిచేసే స్నేహితురాలాహామె వొచ్చింది. ముసలమ్మ అబ్బాయిని చేతులో పట్టుకొని వెళ్లిపోతో తలుపుదెగ్గర నుం చున్నవసుంధరమఖూన్ని పరీక్షగా చూసి మళ్లి యేడవటం ఆరంభించింది. “ఎందు కట్లా యేడుస్తా

వమ్మా, యేడవకు” అంది వసుంధర. “నాతార నాకన్న ముందు యీచేతుల్లో చావకపోతే మిమ్మల్ని చూట్టం తోలే “తారా” అని మెడకి సడేదాన్ని” అని కళ్ల నీళ్లు తుడుచుకుంటో వెళ్లిపోయింది.

వసుంధర స్నేహితురాలితో మాట్లాడక స్తూలు పైని సుడ్డవేపు చూస్తో ఆలోచిస్తోంది దీర్ఘంగా. ఆ స్నేహితురాలింది “ఎవరు వసుంధరా, ఆఅబ్బాయి? ఆపెదిమలూ, ఆచిన్నిగదవ అవి నీవే. నిన్ను చూసిన వాళ్లు ఆతను నీకొడుకే అనుకుంటారు.”

“అవును. నేనేసాకితే యెక్కడో దొంగతనం గా కని యిన్నాళ్లు దాచి యిప్పుడు స్నేహితుల కొడు కంటుందని అనుమానిస్తుంది లోకం.” అని అను కుంది వసుంధర మనసులో.

గ

మరునాడుసాయంత్రం స్కూలునుంచి వస్తోం లే తోవలో, అవుపడ్డా డతడు. వోహా పొగడ చెట్టుకి వారిగి రాజులాగా కాలుమీద కాలేసుకొని కూచోని పాపిపాపతుతోన్నాడు. అపాటికి అర్థం లేక పోయినా ఆధ్వనిలో మాధుర్యం వుంది. వసుంధరని చూడ్డంతోలే లేచి పగుగెత్తబోయాడు. కాని వసుం ధర దయతో ఆగమని సంజ్ఞ చేసింది. ఆగి ఆమెనే పొచ్చాడు మెల్లిగా. ఆసిపాయికోటుని వసుంధరకోసం త్యాగంచేసి ఆచింపులవర్షతోలే లబ్ధ్యం లేకుండా తిరుగుతోన్నాడు. ఆమెకీ జాలేసింది. తనవెంట రమ్మని సంజ్ఞ చేస్తో యింటిదాకా తీసికెళ్లింది. పిల్లికూనలాగా ఆమెవెంట వెళ్లాడు “తార, తార” అంటో. వసుం ధర లోపలికెళ్లి వారంగోలలికింద కొత్తగా కుట్టించు కున్న వోవరుకోటు తెచ్చి ఆతని కిచ్చి తొడుక్కొ మంది. అది వాడు మరుస్తో తొడుక్కున్నాక వోహా రూపాయిపబ్బులు తెచ్చి ఆతనికిచ్చి పొమ్మంది. ఆతని సంతోషం మీరిపోయి గోడ్లో నాట్యం చేయటం మొదలెట్టాడు. అప్పుడే రాజులాగా గాంభీర్యంతో నడుస్తాడు; అప్పుడే బఖూలాగా గంతు లేస్తాడు. మోటార్లహోర్ను, బండివాళ్ల కేకలూ ఆతనికి వినపడవు.

ఒహయినై అడుగులు యిట్లా సజిచేబప్పుటికి జావ్వు మని సాజ్జెంటుకా రోహటి యెదురుగుండా వొచ్చి డీకొన్నది. గుమ్మంబోనుంచోని ఆశురతతో చూస్తోన్న వసుంధర కళ్లు గూసుకుంది. పండునిమి మాలతరువాత మానేసరికి జనులంతా గుమిగూడారు. జ్ఞానం లేకుండా యాదేశంవల్లంతా రోడ్లలో తిరుగు తారని దుమికి కారు తోలుకొన్న పోచూకు సాజ్జెంటు.

ఆతెను మధ్య రోడ్లలో పిచ్చిపడ్డాడు. వసుంధర పైపైకి ఆకర్షింపన మెలి కలు తిరిగిన ఆట్రూ, తీర్చిన కనుబొ మ్మలూ, చుక్కని ముహూ చిదిగి రక్తలేప వైపోయాయి, తలవూదుగానే

“వసుంధర కుక్కో..... ఆతెనితల తనవజ్జెనికి అరుముకుంది.”

వెల్లింపి కారు. రెండు నిమిషాలకుముందే వసుంధర యిచ్చిన అజాబిల్ల లన్ని చెల్లాచెవులై పడ్డాయి. ఆకోటు గుమ్మలో దొర్లి పోయింది. ఆమె మెల్లిగా వొచ్చి యాశీ చేర్చో పశిపోయింది. ఒహగంబితరువాత పనిమనిషి వొచ్చి టి చల్లరిపోతోం డంటే దాన్నే తాగేయ మంది. వాడిమృత్యువుకి కారణంఅంతా తనే అనే బాధతో దహించుకోపోయింది.

దీహాలు చెల్లెలక పరుగెత్తుతో యెగడమ్మతో కృష్ణగూర్తి వొచ్చాడు. ఎదురుగా నుంచున్న వసుంధర అవుపడ్డంతోనే పెళ్లిన నవ్వాడు. “ఏమీ” అన్నట్టు ఆవేపు చూసింది వసుంధర.

“రేపు నమ్మ మీతో తీసికెడ్డారా ఆకొల్లెవూరికి?”

“ఏం?”

“మాఅమ్మమ్మ అడగమంది.”

“నిజంగా నాద్గిర వుండాలనివుండా నీకు?”

చప్పున ఆమె నకుంచుట్టు అల్లుకొని నేహావపడ్డాడు. వసుంధర కుక్కోమాచోని ఆతన్ని దగ్గిరకి లాక్కుంది. ఉంగరాలుగా మెలికలు తిరిగిన ఆ క్రాపును తన వేళ్లతో దువ్వించి. చప్పున ఆతని ఆతీర్చిన కనుబొమ్మ ల్ని, ముక్కుని ముద్దెట్టుకొని ఆతెనితల తన వజ్జెనికి అరుముకుంది. ఆమెకళ్లెంబకి రెండు నీటిధారలు చెంపలమీదుగా జారాయి. ఒక్కనిమిషం తరువాత ఆతన్ని వొదిలి “వెళ్లు. మీఅమ్మమ్మతో చెప్పి రేపుపొద్దున్నే రా. ఏం?”

“వొచ్చేప్పుడు మాపెరంట్లో గన్నేరు పూలున్నాయి, కేనా?”

“పూలేకాదు, వోహ చిన్ని ముక్క వుంటే తీసుకోరా.”

“చాలా వున్నాయి.”

“వోహటి పట్టుకోరా, ఆ పూల్లో

నాటుకుండాం.”

వర్షాశ్రీ ముఖము

కవిరాజహంస, వోలేటి పార్వతీశము

౧

చైత్రుల సుఖదుఃఖయోగవియోగములకు
సాధకము, బాధకం బయ్యు సమతంగముచు
నిశ్చనూత్న సనాతననియతి నెగడు
ప్రకృతిపరిణామవితతికిఁ బ్రణతిశతము.

౨

ఆ సముద్రుచే మును గొన్న యప్పు లెల్ల
గూర్చుకొని యొక్కచో ఘనుల్ గ్రుమ్మరించు
కాలమే, యొక్కచో బేదకర్షకాభి
నష్టలో యష్టలో యంచు నడలఁజేయు.

౩

నెమ్మికనుమిదు జాలప
దమ్మున కెదగుం దటంచు దలఁకునె నీహ
భమ్మున మెఱుముచు నుఱుముచు
గ్రమ్ముకొనుంగాక కాలకాలాంబుదముల్.

౪

జాతిక్రావ్విరులకు, సకలసన్యములకు
నాణిముత్యములకు, నాశగలకు
నెమ్మినటనములకు, నేరేడుపండ్లకు
వాట మగు బిడారు వానకారు.

౫

వసదముల్ కూడనీ వార్ధు లూటాడనీ
మలసి వీనకపోవు మాగుతములు

జీవముల్ దనియనీ చీకటు ల్మౌనయనీ
చేరి క్రమ్మకపోవు నీరదములు
అమృతంబు సిలుకనీ యగ్నిగుండ్లొలుకనీ
వడిసి నింకకపోవు వా, జడులు
మైకులు పెరుఁగనీ పల్లెలు ముఱుఁగనీ
నిడి పాఱకపోవు నిర్ధరిఁబలు.
దారుణ గ్రీచ్చసంతాప దగ్ధభూత
ధాత్రి జీవామృతమ్మునఁ దనియఁ జేసి
యగణితశరద్విభూతి బీ తడఁకుంక
నరుగునే నభ మెడలి వర్షాగమంబు.

౬

ఎప్పుడు సమయం బగునో
యప్పుడే వర్షోపలబ్ధి యగుఁగాక పురుల్
విప్పిన కేకుల కేకలు,
కప్పు బెకబెకలు ముఁగఁ గలవె ఋతువులన్.

౭

ఉజ్జిమి యుజ్జిమి పిడుగు లురలించుమఘు మించి
మబ్బు లుబ్బరింపఁ బుబ్బ రేఁగి
చిలికి చిలికి కురియఁ జెలరేఁగి తెరు వాఁగు
కోడవాగులాగు కొండవాగు.

౮

కడలఁ గ్రక్కడలింకి చలగాలి వడిఁ దూలి,
గిరి కాననములఁ జిందఱలు సేయ
కన్ను మిన్నును మూసి కాఱుమబ్బలుగ్రమ్మి
చిమ్మచీకటుల విశ్వమ్ము నింప

అవసీతలము ముంచి యాసార మెగఁజల్లి,
 యేళ్లునూ శ్లనుభేద మేకపటుప
 వెళవెళధ్వని మించి పిడుగు లేడ్డెఱ రాలి
 పడి మొత్తి జగతి బీభత్సు చేయ
 క్రొత్తరాజధాని గోపురభవనంబు
 లురలునంతవాన గురిసెఁ గాని
 పనితనంబు నెఱపు పచ్చపిచ్చుకగూట
 నొక్కతుంపురైన నుట్టిపడెనె?

౯

బోలుమాన నిట్టె పుట్టి పొంగునుగాని
 పుట్టగొడుగు దాని పొడు గదెంత
 చిన్నిపైరు నలమి చిగిరింత చిందాడుఁ
 గాని యెంతసేపు దానియేపు?

౧౦

దినమణి సుప్రసన్నకర
 దీధితిఁ గప్పెడువిప్పనన్ ఘనా
 ఘనము నభంబుఁ గ్రమ్మి భయ
 గర్జల గింగురువెట్టుఁగాక ప్రా
 క్తనసుకృతుల్ ఫలించఁగల
 కాలమనన్ వరణీయజాతిశో

భన సుమనోవిభూతిపరి
 పాకము లోక మెల్లర్పకుండునే.

౧౧

ననుఁ గాంచి వెక్కిరించిన మల్లి కావల్లి
 పల్లవంబులు ముందుపాటు దలఁచి
 న స్నీనడించిన నవమాలతీగంధ
 కళికలు రానున్న గతులు దలఁచి
 నేనున్న వనవాటి కైనఁ గన్గొలుపని
 తేఱు లాగామిద్దరినముఁ దలఁచి
 నాతాపు లరయక మాతాపులనె చొక్కు
 తెమ్మెరల్ భావిదుస్థితులు దలఁచి
 కలిమిలేములు కాలసంగతము లగుట
 నెంచెనే దుర్మదంబె చూపించె నంచు
 ప్రాప్తకాలంబుదాఁక నూఱడి తపంబు
 దీర్చి ఫలసిద్ధిఁ గాంచె నీతిగలజాతి.

౧౨

మునుపు దుర్భిక్షవేళఁ గైకొనినవిందు
 మాట మధుమద్రభమరంబు మఱచుఁగాక
 మరలఁ దఱి జూచి దరిఁజేరు మధుపమునకుఁ
 బ్రీతినే కూర్చు నుత్తమజాతి జాతి.

ఇవి కరువురోజులు. గతించిన మూడు నాలుగు సంవత్సరములనుంచీ ఈవిషయం దేశంలో ఆబాల గోపాలానికి స్వామభవమే. ఈ టైమం ఆహారము లకే కాక వ్యవహారములకుహడా సంబంధించినది. ఇదిఅదిఅని ఒక దేశానికి కాక ప్రపంచం అంతా జాష్యం మాదిరి వ్యాపించినది. ఐరోపామహాసంగ్రామానికి పూర్వం వొట్టవచ్చిన దేశాలన్నీ ఈ కరువుదెబ్బకు కృశించి శ్యావశిష్టంగా ఉన్నవి. లోకంలో ఆర్థిక వ్యవహారాలు పరిశీలిస్తే ప్రస్తుతావస్థ తెలుస్తుంది. వ్యవసాయమే ప్రధానవృత్తిగావున్న భారతదేశంలోనే యంతకష్టంగా వున్నపుడు తక్కిన మరపరిశ్రమలు జన బాహుళ్యానికి ఆధారమైన దేశముల దుస్థితి చెప్పనలవి కాదు. పాశ్చాత్యదేశాలలో అనేకమరలు మూపివేసి నారు. తత్కారణంగా పనివాండ్లు తిండిలేక తిప్పలు పడుతున్నారు. జనసామాన్యం బతికిచెడ్డారు. కొన్ని ప్రభుత్వాలు దివాళాసీటికి వచ్చినవి. తక్కిన ప్రభుత్వాలలో ఆదాయానికి వ్యయానికి ఎక్కడా ౧౦గరు అందడంలేదు. క్రీ. శ. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరం మొదలు ధరలు క్రమేణా తగ్గరూవచ్చినవి. ౧౯౩౨ లో మరి చచ్చిపోయినవి. సాహుకార్లకు చేతిలో వైసా పిగల కుండా వచ్చినది. పేమా-పేమిలంతా "ఏం బేరమండీ, సంచికింద మన్ను" అనవమేగాని సంగోషం ఎవరి ముఖాన కనబడడంలేదు. ఏవనాగితే వ్యవసాయ మనేవారు. కాని సామెత సర్వత్రా నిజమైపోయినది. ఈకరువులో రైతాంగపు అప్పులులాగే ప్రభుత్వాల ఋణాలుహడా పాపంపెరిగినట్టు పెరిగిపోతూన్నవి. గోరుచుట్టుమీద రోకటిపోటులాగ ఒకరిమీద ఒకరు ఎగుమతిదగుతులమీద సుంకాలు ఎక్కువచేసినారు. దీనికి తోడు ఎంతటి మేధావులహ అర్థంకాని డిక్కు మాలిన మారకపురేట్లు. హైదరాబాదు నెల్లివచ్చిన ఆంధ్రులకు అమభవమే. పదిరూపాయిల నోటు నీసుకు

వెల్లి సిక్కారూపాయిలలోకి, సిక్కాలు హోలీలలోకి పొద్దుకోంచి సాయింత్రందాకా మారుస్తూంటే చివరికి చేతిలో ఏమీ మిగలదు. హారతికర్పూరంలాగున బిళ్ల బెత్తులాంటి రూపాయిలు హరించిపోయి. ఎందుకంటే ఈనాణెం ఆనాణెంలోకి మార్చేటప్పుడు ఒకనిర్ణయంపు ప్రకారం ఇంతకి అంత అని ఒకరేటు వుంటుంది. దాన్నే మారకంరేటు (Exchange) అంటారు. వివిధ ప్రభుత్వాల ప్రణేయకాణముల మారుదలలో కొన్నిరేట్లు ప్రకారం లాభం, కొన్నిరేట్లుప్రకారం నష్టం వస్తుంది. పాండు,షిల్లింగు,పెన్నులు రూపాయి,అణా,పైసలలోకి మార్చేటప్పుడు వ్యాపార-అవసరాన్ని బట్టి ఇచ్చిపుచ్చుకో వడంలో సదారూపాయిదారుకే నష్టం. పాండు ఇంగ్లాండుది. రూపాయి భారతదేశానిది. ఇల్లాగే అనేక దేశాలకు అనేకరేట్లు ఉంటవి. అంతర్జాతీయవ్యాపారంలో ఒకప్రభుత్వం మరొకప్రభుత్వానికి బాకీ లేలుతుంది. కొందరు బంగారమేగాని పుచ్చుకోమంటారు. అటు వంటి సమయాలలో నష్టం వస్తుంది. ఈబాధనష్టాలు ఈ కరువుకి సగం కారణం.

చేతిపరిశ్రమలు మాని మరపరిశ్రమలవైలోపడ్డ పాశ్చాత్యజాతులలో కావలసినదానికంటే పదిరేట్లు ఉత్పత్తి ఎక్కువై పోయినది. బిజ్నాసం వృద్ధిపొందిన కొద్దీ మరలనేగం, దానితో సహజంగా వస్తుసముదాయపు ఉత్పత్తివేగం వృద్ధిపొందుతోంది. పనివాండ్ల అవుసరం తక్కువకావడమే కాక, సాహుకారు ఆశ ఎక్కువై ఉత్పత్తి నేగమైపోయినది. అమెరికాలో ఒక పెద్దఫ్యాక్టరీ ముప్పదియారుగంటలు ఒక్క మనిషికూడా సమీపంలో లేకుండా పనిచేస్తుంది. దాని పర్యవసానం ఏమిటిఅంటే, అవుసరం అయినదానికంటే ఎక్కువ తయారై ఖర్చుకాదు. సరుకు నిలవవుండిపోతుంది. కొద్ది రోజులలో ఫ్యాక్టరీ మూసివేయాలి. అదేవిధంగా అన్నిదేశాలలో పెల్లిభోజనంలోనో, సమారాధన

లోనో మంది లేస్తారని ఊహించి గుండెగలు వార్చి నట్లు వుంటుంది. ఆహారం అయితే ఎప్పటికైనా ఎవరైనా తినవచ్చు. కాని అక్కడ తయారయేవి కర్రముక్కలు, ఇవపముక్కలు. నిజంగా ఆలోచిస్తే మన నిత్యజీవనానికి అవి అవసరం. ఈకరువుకి ఈ అలవాటువా వుత్పత్తి ఒక కారణం.

ఇవేకాక అనేక కారణాంతరాలవల్ల ప్రపంచంలో జీవరాసాలుగాని, పరిశ్రమలుగాని, సగటున వ్యాపారం గాని ౧౯౨౯ మొదలు ౧౯౩౨ లోగా నాలుగింటి మూడోవంతు పడిపోయినవి. పదిరూపాయిలు అమ్మే ధాన్యపుబస్తా మూడున్నర అమ్మితే ఎంత అవసరమవుతున్నామో, ఇల్లాగే మొత్తంమీద సంవత్సరానికి నూరురూపాయిలు సంపాదించే ఆహార యివ్వడు సర్వత్రా ఇరవై అయిదురూపాయిలే అర్జించి కష్టపడుతున్నాడు. నిత్యజీవనమే దుర్బంధంగా ఉన్నది. ప్రపంచంలో ౩౦౦౦౦౦౦౦ మంది నిరుద్యోగులని లెక్కలేబ్బినారు. లెక్కకు రానివారు ఇంకా చాలమంది వుంటారు. మరి కరువు కాటకమో ఇంతవరకు ఈ ప్రపంచం ఎరగదు!

ప్రభుత్వాలు ఖింగారు, గడ్గోలు. మహారాజులు, మహామంత్రులు, రాజ్యాంగవేత్తలు, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు, మేధావులంతా తరణోపాయంతోసం ఆలోచించారు. వానాజాతినమితిలో తర్కించారు. అంతా సంప్రతించి సద్దుబాటు చేసుకుంటేనేగాని ఈ కుదృష్ట తీరదన్నారు. ఎందుకో ఎన్నో కారణాలు సూచించారు. కాని ఏది నిజమో, ఏది అబద్ధమో ఎవరికీ తెలియదు. మనదేశంలో సర్కారువారు దీనికంతమా గాంధీగారు కారణం అన్నారు. ఇల్లాగే అనేకమంది అనేక అవకతవకమాటలన్నారు. కాని ఇదమితమని నిర్ణయించలేకపోయారు. జాతీయప్రభుత్వాలు సమావేశం చేసుకున్నారు. వానాజాతినమితి ఆర్థికసంఘంలో ఆలోచించారు. దారి కనబడలేదు. వరుసగా ఒక పైసభలు! లాసేక్, లాకార్నో, వాషింగ్టన్, జినోవా, రహలో, పారిస్, వెర్సైస్, అట్టావా. ఇవన్నీ చరిత్రాత్మకమైన మహాసభలు; యావత్తుమానవకోటికి సంబంధించి

నవి; మనకూటిగుడ్డలు వీటిపైన ఆధారపడివున్నవి; ఉత్కృష్టమైన ఆర్థికవ్యవహారాలు చర్చించి ప్రపంచంలో శాంతి నెలకొల్పడానికి ఉద్దేశంపబడ్డవి. పర్యవసానం ఏమిటి? వెనకటికి వచ్చి మగోదావరి జిల్లాలో పుల్లయ్య అనే పురుషుడు వేమవరం వెళ్లిరాలేమా? గుంటూరుజిల్లాలో సింగడు అద్దంకి వెళ్లిరాలేమా? ఆ మహాయాత్రల పర్యవసానం ఏమిటి? అంతే ఈ మహాసభలుకూడా. దేశదేశాల బుద్ధిమంతులంతా జేరి బువ్వకోసం కొట్లాడుకునే బూటకాలు.

ఇటువంటి సభలన్నీ ఎందుకూకాకుండాపోయినవి. ఆర్థికవ్యవహారాలు చూస్తే ఆశోకాశోక అడుగుంటిపోతున్నవి. ప్రపంచ-ఆర్థికస్థితి అంతెలా ఈవిధంగా వున్నది:

క్రీ. శ. ౧౯౨౯-వ సంవత్సరంలో ప్రపంచపు వర్తకసరళికి ౧౯౩౨ లో స్థితికి వ్యత్యాసం, ఎగుమతి దిగుమతులు సగటున లెక్కతీస్తే ఇల్లా లేలింది:

సగటున ప్రపంచపు దిగుమతుల వాణిజ్య వల:—

౧౯౨౯ ౨౭౧౬ కోట్ల బంగారు డాలర్లు

౧౯౩౨ ౧౦౬౧ " " "

ఎగుమతులు

౧౯౨౯ ౨౪౪౬ " " "

౧౯౩౨ ౯౪౮ " " "

దిగుమతులు సగం పడిపోయినవి. ఎగుమతులు మరీ అన్యాయం. వర్తకంలో పేరుపొందిన దేశాలు విడివిడిగా:

ఎగుమతులు దిగుమతులు

౧౯౨౯ - ౧౯౩౨ ౧౯౨౯ - ౧౯౩౨

అమెరికా ౪౨౯ - ౧౩౪ కోట్లు

ఇంగ్లాండు ౨౯౫ - ౧౦౬ " ౪౫౦ - ౧౯౦

ఫ్రాన్సు ౧౬౩ - ౬౪ "

సరుకులధర పడిపోవడంచేత పన్నులు, అప్పులు, హెచ్చుతగ్గులులేని తదితరఖర్చులు మొదలైనవాటి బరువు పెరిగిపోయినది. ధరలు ఏవిధంగా పడిపోయి

నవో ఈక్రిందిఅంకెలు చూస్తే తెలుస్తుంది. ఒకవస్తువు ధర ౧౯౨౮-వ సంవత్సరంలో ౧౦౦ రూపాయలు అనుకుంటే తరువాతసంవత్సరాలలో ఈవిధంగా పడిపోయినవి. ధరలు దేశాలవారీగా క్రింద ఉదాహరింపబడ్డవి :

దేశము	౧౯౨౮	౧౯౩౨	౧౯౩౩	౧౯౩౪
		ముదటి	రెండో	
		భాగం	భాగం	
గ్రేటుబ్రిటను	౧౦౦	౭౫.౧	౭౨.౦	౭౦.౫
అమెరికా	౧౦౦	౬౮.౮	౬౫.౮	౭౦.౫
ఫ్రాన్సు	౧౦౦	౬౮.౭	౬౪.౦	౬౪
జర్మనీ	౧౦౦	౭౧.౩	౬౬.౮	౬౬.౮
ఇటలీ	౧౦౦	౬౮.౨	౬౪.౪	౬౪.౪

నిద్రపోతూన్న వ్యాపారం, పడిపోయిన ధరలూ లేవడమేనేగాని తరహాపాతం లేదన్నారు. కానైతే చేతనైంది యింకోసభ చేద్దామన్నారు. నానా జాతిసమితివారు అంగీకరించినారు. రాబోయేసభ కర్తవ్యం ఏమిటంటే మైన ఉదాహరించిన దుస్థితి తొలగించడానికి తరహాపాతం ఆలోచించడం. సభవారు తీర్మానించవలసిన విషయాలు ఇవి :

౧. ప్రస్తుతవర్తకమాంద్యానికి, ధరల తగ్గుదలకీ బంగారుమానము పడిపోవడం, తన్మూలకంగా వచ్చిన మారకపుకట్టుబాట్లు ఎంతవరకు కారణం ?

౨. అంతర్జాతీయవ్యాపారంలో సుంకములు ఎంతవరకు కారణం ?

౩. అనవసరమైన సరుకుల ఉత్పత్తి ఎంతవరకు కారణం ?

౪. ఇవన్నీ సర్దుబాటుచేసి, సంప్రదించి, సర్వప్రభుత్వముల సమ్మతిమీద కొన్నియేర్పాట్లు చేసి వర్తకమాంద్యం తగ్గించడం.

సభాపతులంతా కార్యక్రమం ఈ క్రిందినివేదికలో సూచించినారు :

“మూడు సంవత్సరాలనుంచి ప్రపంచ-ఆర్థిక వ్యవహారములు తారుమారై వర్తకవ్యాపారము చాలా దుస్థితికి వచ్చినది. అంతర్జాతీయవ్యాపారములలో ఎగుమతిదిగుమతులకు నిరోధములు, నాణెమానపు మారకపులేట్లు, అన్నీ కలిసి వర్తకమును చంపుచున్నవి. ఆదిలో ఎవరిపరిశ్రమలు వారు సంరక్షించుకుందామనే సమస్యతో నియమించినప్పటికీ, ఈకట్టుబాట్లవల్ల ప్రపంచము ఇంచుమించు ఆర్థికసంగ్రామంలోకి దిగుతున్నది. కర్రలతో, కత్తులతోగాక ఆర్థికచట్టములతో ప్రభుత్వాలు పెనుగులాడుతున్నారు. ప్రపంచసాభాగ్యానికి ఈచట్టములు అడ్డువస్తున్నవి. ఆర్థికవిషయములలో జాతీయభావముల తీవ్రత తగ్గిపోయినగాని దేశీయములు బాగుపడవు. ఈ చట్టములను మార్చికొత్తచట్టములు ఏర్పాటుచేసే బాధ్యత ప్రపంచ-ఆర్థికసభవారిపైన వున్నది. ఆర్థికసమరము మునివేసిన గాని శాంతి చేశారదు. పరిస్థితులు ఇంకకొన్నాట్లు ఇదేవిధంగా వుంటే మళ్ళీ ఘోరయుద్ధం తప్పదు. ఈ మాటు యుద్ధంలో మనుష్యజాతిమాత్రం అయినా కావచ్చును. అటువంటి మహాఅపద తప్పించవలసిన బాధ్యత ఈసభవారిది.”

దేశదేశాలకు ఆహ్వానములు పంపినారు. అట్టే ! ఈ సభ వెనకటిమోస్తరుకాదన్నారు. ఆఖరిప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ అన్నారు. ఇంగ్లీషులో వ్రాసేటప్పుడు అన్నీ పెద్దక్షరాలు వ్రాయమన్నారు. కనలేదు, విసలేదు, మంచి తరుణము మించిపోవునన్నారు. మహాసభ కాత్తిగ్యం బ్రటిషువారు. సభ లండనులో. కెన్సింగ్టన్ జియూరిటికల్ వస్తుప్రదర్శనశాలలో దుమ్ము తుడిచి, బూజు దులిపి మహాసభకు సిద్ధం చెయ్యమన్నారు. పనివాండ్రు రాత్రింబగళ్లు విద్యుద్దీపాలమధ్య కప్పించారు. వివిధదేశాల అభ్యర్థులకు విడుదు లేర్పరచినారు. వారి ఆహారవ్యవహారాలేవో కనుక్కొని అక్కల్లేనివి విడిచిపెట్టి కావలసినవి వేయించుకుని, నెమ్మదిగా, సంతుష్టిగా భోజనం చెయ్యవలసినదిగా చెప్పుమన్నారు.

నిజమే, ఇటువంటి మహాసభ ఇనివరకు జరగలేదు. ఏదై ఏడుప్రభుత్వాలు అభ్యర్థుల్ని పంపడానికి

ఒప్పుకున్నారు. ఎట్టమిరపకాయరమ్యమాడా. నానా జాతిసమితి అంతాకలిసినా ఇంతలేదు. సభకానై లే మహాసభే.

జూన్ ౧౨-వతారీఖుప్రారంభము. మహారాజ రాజాధిరాజా, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యవక్రవర్తి, పంచమ బార్జి సార్వభౌముడు ప్రారంభోపన్యాసం. ఉపన్యాసం కేడియోలో ప్రపంచమూలమూలలో మారుమోగించినారు. "సర్వజాతులు సమావేశమైన ఒకమహాసభను ఒకమహారాజు ఆశీర్వదించినది మానవచరిత్రలో ఇదే ప్రథమపర్యాయమని మావిశ్వాసము. ఇట్టిసభ హుడినందుకు మాకు సంతోషము. ఈసభకు జయమవుగాకయని మాయాశీర్వచనము. అఖిలజాతుల అభ్యర్థులకు మాహృదయపూర్వకమైన స్వాగతము. మాసామంతులైన అధినివేశ్యరాజ్యములహా,మాహింమాదేశమునకు ప్రత్యేకస్వాగతము.

"మహాసభీకులారా, మికార్తవ్యము చాలగొప్పది. ప్రపంచకేమము బాపరానికి చేరిన మహాత్ములు మీరు. నిరుద్యోగము, వర్తకమాంద్యము అనే మహాబాధ్యములు చికిత్సచేసి మానవజాతిని దురవస్థలో నించి తొలగింప ప్రార్థితులు. సంఘీభావముతో పనిచేయవలసినదని హెచ్చరిక." అన్నాడు బార్జివక్రవర్తి. ఫ్రెంచిఇంగ్లీషుభాషలలో చెప్పినాడు ఉపన్యాసం.

కాని ఇటువంటి దుస్సాధ్యమైన కార్యము కొనసాగించే సమర్థులెవరూ జీవించలేరు. సభ సమావేశం కాకమునుపే పర్యవసానం తెలిసిపోయింది. ఈ సభకు విజయం చేహరదని అందరకు తెలుసును. దీనికి కారణం విదితమే. యుద్ధసమయంలో ప్రభుత్వాలు ఒకరి దగ్గర ఒకరు అప్పులుచేసినారు. అసలుపెడ్డలతో అవి తడిసి మోపెడైనవి. ఆబరువుకి దేశాలు క్రుంగిపోతున్నవి. వీటికి సాహుకారు అమెరికా. చాలదేశాలు వారికే బాకీ. ఈయుద్ధపుఅప్పుల విషయం చర్చించరానికి లాసేన్లో ప్రభుత్వాలు సమావేశమైనవి. ఆసభ ఇంకా ముగియలేదు. ఆసభనుంచే ఈ సభ వచ్చినది. అక్కడ వచ్చిన ప్రశ్న ఏమిటి అంటే, ఎవరు ఎవరికి

వీలోహారలో, వీనాజెంలో, ఏమారకపురేట్లున, ఎంత ఇవ్వాలో తేలలేదు. ప్రపంచంలో వివిధద్రవ్యమానములు స్థిరపడిలేనేకాని ఆసభ జయప్రదంగా కొనసాగింది. తీర్మానములు ఏలా చెయ్యడానికి వీలుండదు. ఆషమయాలన్నీ చర్చించి సమాధానపడడానికి ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ ఆహ్వానించారు. ఈ సందర్భంలో ద్రవ్యమానములను గురించి కొంత తెలిసికోవలసి ఉంటుంది. వాటిచరిత్ర పరిశీలిస్తే మహాసభ భగ్నం కావడానికి కారణం బోధపడుతుంది.

ప్రస్తుతం ద్రవ్యమానవిషయమై దేశాలు తబ్బిబుబ్బపడుతున్నవి. బంగారుమానం వెండిమానం, అంటే, ఇచ్చిపుచ్చుకోవడంలో బంగారమేగాని పుచ్చుకోమనేవారు కొందరు, వెండిఅయినా ఫరవాలేదనేవారు కొందరు ఉన్నారు. కాని ఈమధ్య అనేకకారణాలవల్ల బంగారుమానానికి మర్యాద తగ్గుతున్నది. చాలాప్రభుత్వాలు బంగారుమానం విడిచిపెడుతున్నారు. ఈమానం తక్కినవారుమాడా విడిచిపెడతారా? లేక పట్టుపట్టి ఉంచుతారా? అని ప్రశ్న. ఆరు ప్రభుత్వాలుమాత్రం ఇంకా బంగారుమానానికి అంటుకొని వదలడంలేదు. వీరు ఫ్రాన్సు, హాలెండు, స్విట్జరు లెండు, బెల్జియం, పోలెండు, ఇటలీదేశాలవారు.వీరింతా కలిసి పారిస్లో సభ చేసుకుని బంగారుమానం తాము విడిచిపెట్టమని శపథం చేశారు. నేటి మారకపురేట్లు నాణెపు అసలువిలువకు వీలైనంతదగ్గరకు తెచ్చి, హెచ్చుతగ్గులు లేకుండా వ్యవహారములు జరుపుకుంటే వర్తకమాంద్యము పోవునని వీరి అభిప్రాయము. తమ సంఘీభావము ఎవరువచ్చినా భేదించలేరని వీరు చాటిందివారు. ఈ బంగారుదేశాలకు తక్కిన వెండిదేశాలకు ప్రస్తుతం సంగ్రామం అన్నమాట. కాని ఒకసంగతి యుద్ధానికి సామగ్రి అవసరం. ఈస్వర్ణవృక్షం లోకంలో పడింట్ల నాలుగోవంతుబంగారం తమదగ్గర నిలవ చేసుకున్నారు. తక్కిన ఆగ్రభాగాలూ మిగత దేశాలు పంచుకొన్నా యన్నమాట. ఈఆరుదేశాలదగ్గర ఉన్న బంగారంబరువు ౮౦౦౦ టన్నులు. దీని మేలిమి వెల ౧౦౦౦౦౦౦౦౦౦ పౌండ్లు. వీరివాదం ఏమిటంటే

వర్తకమాంద్యం పోవాలంటే సర్వదేశాలు బంగారు మానం అనుసరించాలి. మాతృకపురేట్లు మారకుండా స్థిరపర్చుకోవాలి. నాణెంలో ఉన్న లోహపుధరకు నాణెం చెల్లుబాడేధరకు వ్యత్యాసం ఉండకూడదు. దాన్నిబట్టి మారకం నిర్ణయించుకోవాలి. ఇల్లా చేస్తే ధరలు హెచ్చుతగ్గులులేక నిదానంగా ఉంటవి. అంతర్జాతీయవ్యాపారం బాగుపడుతుంది.

కాని అమెరికానాయకత్వంకింద తక్కిన యావత్ ప్రభుత్వాలూ వెండిమానంలో పడ్డారు. ఈ బంగారుమానానికి ధరలకూ సంబంధం లేదని వారివాదన. బంగారుధర పడిపోవాల్సివచ్చింది. పడిపోలేనేకాని వస్తువులధరలు పెరగవు. ధరలు పెరిగితే వ్యాపారం దానంతట అదే సవ్యంగా జరుగుతుంది. గత పది పదిహేను సంవత్సరాలనుంచి ద్రవ్యమానపుచరిత్ర పరికిలిస్తే ఫిల్లి మొగ్గులు దొమ్మరాటకింద ఉన్నవి. ఒకటే హెచ్చుతగ్గులు. ఒకటే మార్పులు. యుద్ధానికిపూర్వం వివిధప్రభుత్వాల నాణెములమారకంలో హెచ్చుతగ్గులు ఉండేవికావు. సర్వత్రా బంగారుమానమే ఉండేది. మొత్తంమీద సరిగానే పనిచేసేది. బంగారమే అంతర్జాతీయనాణెపురోహం. ప్రభుత్వాల అప్పులు తీర్చడంలో బంగారమే ఒకరాజధానినుండి ఇంకోరాజధానికి ప్రవహించేది. వర్తకంలో ఏదేశానికైనా రాబడి ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు, అనగా దిగుమతులకంటే ఎగుమతులు ఎక్కువ ఉన్నప్పుడు అధికముగా ఉన్న ఎగుమతుల ఖరీదు వారికిరాబడి. అది బంగారురూపంగానే వచ్చేది. ఏదేశంలోనైనా బంగారుఖరీదు ఎక్కువై నప్పుడు లోహంవిలువ తగ్గేది. బంగారువిలువ తగ్గితే వస్తువులధరలు హెచ్చేవి. దానితో వ్యాపారం బాగుగా సాగేది. వడ్డీధరలు పడిపోయేవి. వడ్డీ పడి పోవడంతోనే తక్కినదేశాలవారు తమద్రవ్యం పరాయి దేశాలకు పంపేవారు. ధరలు ఎక్కువగా ఉండడం చేత సరుకుల అమ్మకాలు తక్కువయ్యేవి. వ్యాపారం అన్ని దేశాలలో సరిమట్టానికి వచ్చేది. ఒకదేశాన్నిమించి మరొకదేశం వ్యాపారంలో విపరీతలాభంపొంది తక్కిన వారికి నష్టం కలుగజేయడానికి వీలుండేదికాదు.

యుద్ధానంతరం బంగారుమానం విసర్జింపబడ్డది. చాలా దేశాలలో కాగితపురూపాయలు ఎక్కువై పోయినవి. ఈకాగితపుద్రవ్యం సృష్టించడానికి అసలు నూత్రం ఏమిటంటే, ఇంతబంగారం బాక్కినంతలో ఉంటేగాని ఇన్నిసోట్లు వెయ్యడానికి వీలులేదని. అవసరంపట్ల - ఈ నియమాలు అతిక్రమించి నిలవ బంగారంకంటే ఎక్కువవిలువగల సోట్లు అచ్చువేశారు. గాలి పోసుకున్నట్లు కరెన్సీ పొంగిపోయింది. అప్పు కొట్టడమే కనుక వీటికి తాకట్టుగా - వుండవలసిన లోహాలు లేకుండానే కాగితపుసోట్లు కట్టబట్టలుగా పెరిగిపోయినవి. వాటివిలువ తగ్గినది. ధరలు విపరీతంగా పెరిగిపోయినవి. కొన్నిదేశాలలో పాట్లాలు కట్టుకొనే స్థితికి వచ్చినవి. రాగిడబ్బు ఇస్తే ఒకానొకప్పుడు జర్మనీలో ఒకకట్టసోట్లు ఇచ్చేవారట.

ఏవిధంగానో ఇటువంటి ఆర్థికదుస్థితి సర్దుకొన్నది. ఇంగ్లండులో ట్రైలింగుపాండు అసలుధరకు మూడోవంతు పడిపోయినా ౧౯౨౧-వ సంవత్సరంలో మళ్ళీ మామూలుధర అందుకున్నది. తక్కినదేశాలుమాత్రం కరెన్సీస్థిరపరచి ధరలు సద్దుపాటుచెయ్యలేకపోయారు. ఐనా ఏకష్టమో ఏనష్టమో భరించి మారకపురేట్లు స్థిరపరచుకున్నారు. కొన్నాళ్లు జరిగినవి. మళ్ళీ ౧౯౩౧-వ సం.లో బ్రహ్మాండం తలక్రిందైనది. బంగారుమానం తోసి రాజున్నారు. ఎవరోకాదు! హాళుకార్లు బ్రిటిషువారు! ఎందుకంటే జాతీయప్రభుత్వపు పరిపాలనలో పాండు ధర మరీ నీచస్థితికి వచ్చి బొత్తిగా చచ్చిపోయినది. ౧౯౨౧-వ సంవత్సరంలో కష్టపడి పాండుసమాన ధరకు తేవడంవల్ల నష్టం వచ్చిందని గ్రహించారు. అమెరికా, ఇంగ్లాండు ఆరాతీస్తే పాండుకొనుబడి ధర ౧౦ పిల్లింగులుమాత్రమేనని తేలింది. పాండు ఒక్కొక్కటికి ౪.౦౬ డాలర్లు మారకపురేట్లు నియమించారు. విజాతీయవ్యాపారంలో అమెరికావారు పాండుఒక్కొక్కటికి ౪.౦౬ ఇవ్వడంవల్ల అసలుధర కంటే ఎక్కువవిలువగల లోహంఉన్న నాణెం ఇచ్చి నట్టుగా జేర్చినారు. ౪.౩ డాలర్లు అసలుధరఅయిన వస్తువులకు ౪.౦౬ డాలర్లు వారు జేర్చేవారు. తత్కా

రణంగా ప్రియమైన బ్రిటిషువస్తువులు సకారణంగానే బహిష్కరింపబడ్డవి. ఎగుమతులు పడిపోయినవి. వర్తకము స్తంభించినది. ౧౯౩౧-వ సంవత్సరంలో పాండు వెల లోహపువెలకు సమానంచేస్తేనేగాని వీలులేకవచ్చినది. పర్యవసానం ఏమిటంటే బ్రిటిషువారు బంగారు మానానికి హస్తాదకా లిచ్చినారు. ఇంకా కొన్ని దేశాలు కూడా ఇదే త్రోవతోక్కినవి. తత్ఫలంగా ౧౯౩౩-వ సం.ము ఆరంభంలో కృష్ణ ప్రభుత్వాలు బంగారుమానం విస్తరించినవారిలో లెక్క చేసినారు. లోకంలో బంగారమంతా అమెరికా ప్రాప్త్యదేశాలకి చేరింది. ఈ రెండు దేశాలలో కలిసి మూడింట రెండోవంతు బంగారం నిలువచేయబడినది. ఇంతలోహం వెనకొన్నట్టి అమెరికా ప్రాప్త్యనాణేమానములు సాధారణంగా చెబ్బతినవని లోకులు విశ్వసించినారు. కాని, ౧౯౩౩ లోగడ ఇంకో బాంబు పేలింది. ఇంతవరకు కనివిన ఎరుగని బంగారుముద్ద తమవద్ద నిలువచేసుకొన్న అమెరికా వారు బంగారుమానం విస్తరించినారు. దీనివల్ల వ్యాపారం బాగుపడి ధరలు పెరుగునని వారి నమ్మిక. ప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభకు ఏర్పాట్లు అమెరికా బంగారు విస్తరింపకమునుపే జరిగినవి. ఏమిజరిగినా ప్రపంచమహాసభ సమావేశమయ్యేసరికి పూర్తిచేయవలసిన సమస్యలలో నాణేమానము ముఖ్యమైనదని తేలినది.

మహాసభ జూలై ౧౨-వ తారీఖు. మాడురోజుల తరువాత, అనగా జూలై ౧౫-వ తారీఖున ఇంగ్లాండు అమెరికాకు ఇవ్వవలసిన అప్పుచెల్లించడానికి వాయిదా. కాని సభాకార్యక్రమంలో యుద్ధముజాలసంగతి లేదు. కావలెనే ఎవరన్నా ఆసంగతి మాట్లాడవచ్చును. చాలా మంది ఆశ్చర్యంగా కనిపెట్టుకొని చూసినారు. ఇట్టి మహాసభ తమరాజధానిలో జరిగేసమయములో అప్పు చెల్లించలేదనే అపవాదు ఇంగ్లాండు భరిస్తుందా, లేక చెల్లిస్తుందా? బ్రిటిషుప్రధానమంత్రి రామ్సే మేజ్టో నాల్డగారు సభాధ్యక్షుడు ఏమి నిర్ణయిస్తాడో ఎవరికీ తెలియలేదు. అధ్యక్షులు దేశదేశాలనుంచి ప్రత్యేక విడుదలలో దిగినారు. లండన్ మహానగరమంతా కళకళలాడుతూ నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా వుంది.

ఒక్క అమెరికాదేశమే కల ప్రతినిధులను పంపినది. సర్వదేశాల విడిదిలో బ్రిటిషుసారాయములు, అహార పదార్థములు అన్నీ కూడా విరివిగా చెలామణి అయి పోతున్నవి. తెలిఫోనుకంపెనీవారికి తుణుం తీరు బడిలేదు. ప్రతినిధులు స్వదేశ ప్రభుత్వంతో చేసే సంప్రతింపు లేకాదు, ప్రభుత్వాలు ప్రతినిధులకు పంపే ఫరమానాలేకాదు, వారివీరి రహస్యాలోచనలేకాదు, ప్రసంగాలు సముద్రాలదాటిపోయినవి. మహాసభ అన్ని సభలకుమల్లేనే ప్రారంభమైంది. కాని ఒక్కవ్యత్యాసము. సభ సమావేశమై సమాప్తం కాకపూర్వమే పర్యవసానం హుళిక్కి అని అందరికీ విధితమే. ఇంతలో జూన్ ౧౫-వ తారీఖు వచ్చినది. అమెరికాకు చెల్లించవలసిన అప్పు భారతదేశాన్ని వెండిలో చెల్లించమన్నారు. ఈవెండిదేరానికి అప్పులవారు అంగీకరించారు. భారతశాసనసభకుకూడా తెలియకుండా భారతీయప్రజల వెండి బొంబాయిరేపులో అమెరికాపడవ కేక్కించారు. ఈ వ్యవహారంలో మనకు కోటిరూపాయలు నష్టమని ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు అభిహేరించారు. ఇది మనలో మనమాట. ఆర్థికమహాసభ సూత్రం లండన్ లో కృష్ణ రోజులు రాత్రింబగళ్లు సమావేశమైంది. అన్ని సభల మాదిరిగానే సభ్యుల్ని భాగించారు, విభాగించారు. సంఘాలన్నారు, ఉపసంఘాలన్నారు. వెండి కోసంఘమన్నారు, మొండి కోసభన్నారు. ఆవితర్కం, ఆకార్యక్రమం ఇప్పుడనవసరం, వృథాప్రయాసం.

ఒక చిన్న సంగతి. ఏదో ఒక దేశపు ఆభ్యర్థిగిడి యారం ఆయనజేబులోనుంచి ఎవరో సంగ్రహించారట. ఆయన వెళ్లి సభాధ్యక్షుడు మేజ్టో నాల్డగారితో మొదలపెట్టుకొన్నాడు. “దానికి నేనేం చేసేదయ్యా” అంటే “అల్లాకాదు, మహాసభ! నాపోయినసాత్తు నాకు అంక జేస్తేనేగాని ఈసభ జయప్రదంగాకొనసాగటం దుర్లభం. ఎందుకంటారా, సభకు ముఖ్యం ఒకరిమీద ఒకరికి నమ్మకం లేకపోతే ఒకరిమననూ నిబ్బరంగా వుండదు. ఈవేళ ఇదైంది, రేపు ఇంకోటి అవుతుంది” అనగా డాయన. వివాహసమయంలో అభాసుజరిగిన పెళ్లి

పెద్ద ముఖంలాగ మేడ్కోనాల్లుగారు తెల్లబోయినారు. ఇంతలో ఇంకో ఆయన లేచి పోయినసాత్తు అసలువారికి అందజేసేటందుకు ఒప్పుకున్నాడు. ఏవిధంగా, ఏంకష్టపడి ఆరాతీశాడోగాని పోయినగడియారంమాత్రం దొరికింది. ఉన్నరహస్యం ఏమిటంటే దొంగిలించినవాడిదగ్గర దొంగిలించా డీ పెద్దమనిషి. గడియారమాయనమొఖం మాత్రం సుతోషంవల్ల చింకిచాటంతైంది. తరవాతేమీ చోరీ జరగలేదు. ఈవిధంగానే సభ సమాప్తానికి వచ్చినది. ఎవరికి ఏమీ కావాలో చివరరోజు దాకా తెలియలేదు. ఎవరి ఉడేశ్యం వారు చెప్పి సభసమావేశం ప్రస్తుతం ముగించారు.

శ్రౌంచి అభ్యర్థి బానెట్టుగారు, “ఇప్పుడు మనం ఏదో ఒక తీర్మానానికి రాలేకపోయినప్పటికీ ఇకముందైనా అట్టి పీలుంచని ఈసభవల్ల తేలిం” దన్నారు.

అమెరికాదేశీయుడు కాన్స్, “ఈప్రయత్నం మానేస్తే లోకార్థిమే పర్యవసానం అని అందరి ఏకాభిప్రాయం. అప్పులసంగతి తేలితేనేగాని ఏతీర్మానం దుర్లభంకాబట్టి ముందు అది లేలుద్దా”మన్నాడు. ప్రపంచానికంతకీ కలిపి ఒకబాండ్ కి పెట్టవలసినదిగా నూచించినాడు.

రన్నిమన్ (ఇంగ్లండు), వ్యాపారనిరోధకరమైన చట్టములు తీసివేస్తేనేకాని ఔమం పోదని తేల్చినాడు.

డాక్టరు కాల్జిన్ (హాలెండు), మహాసభ వ్యర్థమన్నాడు. చేసింది ఏమీలేదు కనుక వృథాప్రయాసమన్నాడు.

సీనార్జంగు (ఇటలీ): “మహాసభకార్యక్రమం చూడగా ఇక మందుమందు అంతర్జాతీయసహకారానికి మంచిపీలున్నట్టు తేలింది. ఈలోపుగా ఎగుమతి దిగుమతిసుంకాలు, వేరువేరు నాణెమానములు ఉన్నంత కాలం సహకారం కష్టం. ద్రవ్యంవిషయంలో ఉన్న లోటుపాట్లు ప్రభుత్వాలన్నీ కలిసి సద్దుబాటు చేసుకోవాలి.”

జర్మనీ అభ్యర్థి: (వేరు తెలుగులో వ్రాయడం కష్టం) “నిరుద్యోగపుసమస్య పూర్తిచేయడం ప్రధానం.

జర్మనీ ఆర్థికసహకారానికి తోడ్పడడానికి ఎప్పుడూ సిద్ధంగానే ఉన్నది.”

జపాను: “సుంకాలుతీసివేసి వ్యాపారనిరోధం అపి తేనేకాని సహకారం కష్టం.”

రామ్మేనాడ్కోనాల్లుగారు అంతోయ్యపన్యాసంలో సభ ఆటవిషువుగాని ఆఖరుగాదు అన్నారు. జూలై ౨౩-వ తారీఖు సాయంత్రం ౪-౩౦ గంటలకు సభ సమాప్తం. మళ్ళీ ఎప్పుడు కలస్తూందో ఎవరికీ తెలియదు.

మహాసభ సమాప్తమైన పదినిమిషాలకు సభాభవనంలో దాసీవాళ్లు ప్రవేశించారు. మహాసభావుల ఉపన్యాసరవములన్నానే దుమ్ముకుడిచే చీపుళ్ల చప్పుడు వినిపడింది. జూలై ౧-వ తారీఖునే మహాసభకాళ్లు చచ్చుబడ్డవి. బంగారుమానపు దేశాలు తమశవధం నిజమన్నట్టుగా కార్యక్రమానికి అడ్డువచ్చారు. థియడోరు రూజువెల్ట్, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల అధ్యక్షుడు “నాణెమానములు స్థిరపడితేనేకాని కార్యక్రమం జరగడానికి వీలేదు” అన్నాడు. బంగారుమానపుదేశాల వారు బ్రిటిషువారిపై ఆగ్రహించారు. బ్రిటిషువారు తెల్లమొగం వేశారు. “ఇల్లంటించి దూరంగా నుంచుని మంటమాసి ఆసందిస్తున్నా రమెరికావా” రన్నారు. ప్రపంచమహాసభ చచ్చిందని పత్రికాధిపతులు వ్రాశారు.

ఐతే కొండతవ్వ ఎలుకని బట్టినట్టు చెండి విషయంలో ఒక చిన్న సమాధానం ఏర్పరచుకున్నారు. బ్రిటిషువారుమాత్రం తమసామంతులతో జనుకూలమైన ఏర్పాట్లు చేసుకున్నారు. ప్రశ్నేకసమావేశం ఏర్పరచి సామ్రాజ్యంలోవున్న కర్రెస్పెక్టాబిలిటీసాను సద్దుబాటు చేసుకున్నారు. ఇది సభమర్నాడు.

అమెరికామాత్రం ప్రశ్నేకంగా రూజువెల్టుగారి నియంతృత్వంకింద ఆర్థికోద్ధరణోద్యమం ఒకటి ప్రారంభించింది. వ్యాపారాల్లో పోటీలు తీసివేయడం, పనిచేసేగంటలు నూటికి పాతికచొప్పున తగ్గించడం, పనివాండ్లకూలీ నూటికి ముప్పైవంతున ఎక్కించడం, వారానికి ౪౦ గంటలకంటే ఎక్కువ పనిచేయకుండా ఉండడం, వారానికి ౧౩ డాలర్ల కంటే కూలీ

తక్కువగా ఉంచుకొని పోవడం, ఈ ఉద్యమం యొక్క ప్రధానాశయములు. ఆ సాములు కూడా ప్రభుత్వంతో ఏకీభవించారు. నూటికి పదికంటే లాభం తీసుకోమన్నారు. పత్తి, బొగ్గు, మోటారు ఇత్యాది వ్యాపారాలన్నీంటిలో ఇటువంటి పరతులే ఏర్పరచినారు. అమెరికాలో ఈ ఆర్థికోద్యమం ఇంకా సమాప్తంకాలేదు. దీని అభివృద్ధి పత్రికాముఖంలో కోసా చూస్తున్నాము.

ఇంతకూ మనకూ, అనగా భారతదేశానికీ, ఈ సభకూ సంబంధం ఏమిటి అనే ప్రశ్న తోస్తుంది. నానా జాతిసమితిలో హిందూదేశానికి ప్రత్యేకస్థానం ఉన్నట్టుగానే, బ్రిటిషువారికి సంబంధించిన ప్రతిఉద్యమంలోనూ పేరుకి మనకుమాడా ఒకస్థానం ఉంటుంది. ఇక్కడనుంచి అభ్యర్థులు వెల్లివస్తారు. ఉపన్యాసాలు కూడా చెప్తారు. వీరిమాటకు కాలతరు ఏమిటి అంటే వేరేసంగతి. వీరు ప్రజాప్రతినిధులూ, ప్రభుత్వప్రతినిధులూ అంటే తప్పకుండా ప్రభుత్వప్రతినిధులే. మనకు ఏసభలో ప్రజాభిప్రాయం తెలియజేసే ప్రతినిధులు లున్నారనమక?—అదేవిధంగా ఈ ప్రపంచ మహాసభకు మాడా ఇండియాప్రభుత్వంవారివల్ల పేర్కొనబడి, బ్రిటిషువార్ల మెంటువారిచే ఆమోదంప బడి మనదేశంనుంచి కొందరు సీమకు పోయివచ్చినారు. ఇండియాఆభ్యర్థులకు నాయకుడు పార్లమెంటులో ఇండియాకార్యదర్శి సర్ సామ్యూయల్ హోరుగారు. తదితరులలో ముఖ్యుడు సర్ సి. పి. రామస్వామి అయ్యర్ గారు. జనాభిప్రాయంలో ప్రముఖు లింకెవరూ లేరు. ఆర్థికవ్యవహారాలకు సంబంధించినవారు ఈ ప్రతినిధులలో చుచ్చుకొనా లేరు. ఛేంబర్ ఆఫ్ కామర్సులో ఈవిషయమై తీర్మానాలు చేశారుగాని లాభం లేక పోయినది. ఎవరో ఒక చిన్నకథ చెప్పినారు. లండన్ లో సభ జరిగేటప్పుడు వీధిలో ఒక నీగ్రోమనిషిని కాపలా ఉంచినారట. వాడి ఆకారం చూసి ఇద్దరు తెల్లదొరలు ఒకరినొకరు చూచి నవ్వుకొన్నారు. ఆనీగ్రోమాత్రం నిశ్చలంగా, నిర్భయంగా వీళ్లనవ్వు లెక్కచెయ్యక ఆయా ఇతర వాని నూపినాడట. అవును! ఎన్నిసభలు జరిగితేమాత్రం

అతని కేంలాభం? అతని ఆకారం మారుతుందా? వీళ్లు నవ్వుతే వాడికి వచ్చిన నష్టం ఏమిటి? మనసీతి మాడా అంటే! ఊరుమీద ఊరుబడ్డా కరణంమీద కాసు పడదన్నట్టు ఇండియాదేశం ఏఅవసరం ఎంతకష్టం పడ్డా తక్కిన ప్రపంచానికి చీమున్నా కుట్టదు. అట్లాఅని మనదోరణిలో మనం వుండడానికి వీలులేదు. తక్కినదేశాలలో, ముఖ్యంగా ఇంగ్లాండులో జరిగే మార్పులవల్ల మనకు అనేకకష్టనష్టాలు వస్తవి. ౧౯౩౧-౩౨ సంవత్సరంలో ఇంగ్లాండు బంగారు మానం విడిచిపెట్టడంవల్ల ఈరోజువరకు భారతదేశం నుంచి ఎన్ని కోట్లరూపాయల బంగారం వెల్లిపోయిందో చెప్పనలవికాదు. ఇంకా ఈబంగారుపది ప్రపహిస్తూనే వుంది. జీవనది కాదుకదా!

ఇంతప్రవృత్తి, ఇంతకష్టపడి ఇన్నాళ్లు చర్చించడంవల్ల ఎవరికి ఏంలాభం అంటే ప్రప్రథమంగా ఇట్టి మహాసభ సమావేశంకావడమే లోకానికి మంగళ కరం. ఇదిశాంతిమాచన. పూర్వప్రపంచంలో రాజ్యాలు జయించడానికి, జయించారన్నకీర్తి సంపాదించడానికి యుద్ధాలు చేసినారు. అరెక్టాండరు, సీజర్, సెషోలియన్, ఇత్యాది మహావీరులంతా రాజ్యకాంక్షవల్ల క్రిత్రికాములై, దండయాత్రలు చేసి, యుద్ధాలుగెల్పి దిగ్విజయం చాటించారు. అనగా నాటియుద్ధాలు రాజరిక సంబంధమైనవని అర్థము. మధ్యయుగంలో మతమంటూ వచ్చింది. ఐరోపాఖండంలో నైజేనేమి, తూర్పుదేశాలలో నైజేనేమి మహమ్మదీయమతానికి తక్కిన మతాలమాత్రమైన రగడలవల్ల ముప్పాతికమామప్పాళ్లు యుద్ధాలు జరిగినవి. కాంక్షకంటే మతప్రచారమే మధ్యయుగంలో యుద్ధ కారణం. 'క్రూసేడ్స్' ఈ జాతిలోవే. ఆధునిక ప్రపంచంలో యుద్ధకారణం అర్థం—కాటిల్లర్లని అర్థరహిత జాతికి ముఖ్యవసరములైన మాటిగుడ్డలకోసం. ౧౯౧౪ మొదలు ౧౯౧౮ వరకు జరిగిన ఐరోపామహాసంగ్రామానికి ఆర్థికసమస్యలే కారణం. వైర్లలీన్ సంధితో ఆమహాయుద్ధం ఆగిపోయింది. సంధిపత్రంలో నాయించిన షరతులు తాత్కాలికంగా న్యాయమని తోచినప్పటికీ కొన్ని దేశాలకు అవి క్షేమకరంగాలేవు. ఆనంద

ధివల్ల లోకం రెండుభాగాలైంది- ధనవంతులూ, దరి
ద్రులూ. కాన్ని దేశాలకు ఒకటేదారిద్ర్యం, మరికొన్నిం
టికి ఒకటే విశ్వర్యం. నివురుగప్పిన నిప్పువలె అప్పుడుజరి
గిన అన్యాయములే క్రమేణా రాజాకొంటూవచ్చి అంటు
కోవడానికి సిద్ధమైనవి. ఏచెడ్డనక్షత్రంలో సమావేశమై
నారో వెర్సీలీస్ లో, ఆసంధిమొదలు ప్రతినీత్యమాయుధ
భయమే. యుద్ధమాపడానికి అప్పుడు స్థాపించిన నానాజాతి
సమితిహడా లేస్తే మనిషినికానన్నట్టుగా కేరుకేగాని
అవసరంవస్తే పూర్ణానుస్వారమే. తీవ్రమైన జాతీయో
ద్ధమము ఎవరిదేశంలో వారు వృద్ధిచేసుకోవడానికి
ఈసమితిని ఒకదాన్ని అడ్డంపెట్టుకొన్నారు. దీని
కొక్కడా తాదూ బొంగరం లేదు.

మెన్న ధిక్కరించి వీపావినమన్న జపానుదేశా
న్ని ఈసమితి ఏంజేయగలిగింది? నిజంగా యుద్ధం
చేద్దామని ప్రభుత్వాలకు ఉద్దేశ్యంఉంటే ఎంతోమంది
అక్కరలేదు. జపానువంటి సీమమిరపకాయ ఒకటిచాలు.
రణభేరి మోగిస్తే చేసేవాళ్లు లేరు. శాంతి శాంతి అని
తహతహాడుతున్నవిప్రభుత్వాలు. మూతికాలినపిల్లలు.
పెనకటిచెబ్బకే తట్టుకోలేకుండా వున్నారు. సోవియటు
రష్యావారు, ఇటలీవారు ఈమధ్యనే సంధికుదుర్చు
కున్నారు. ఫ్రాన్సుహడా ఇంకోసంధి చేసుకున్నది.
ఇవన్నీ యుద్ధంఅపుజేయడానికే. అమెరికాలో, ఇట

లీలో, జర్మనీలో యుద్ధబలం వృద్ధిచేస్తూన్నప్పటికీ,
ఆప్రయత్నం యుద్ధంకోసం కాదని అందరికీ తెలు
సును. ఒకవేళ యుద్ధంవస్తే సింగంగా వుండడానికి,
ఆవసరంవస్తే కాసుకునేందుకు అందరు తయారుగానే
వున్నారు. కానైతే తమకుతాము చెయ్యిచేసుకోరు.
సంధి, శాంతి అనేమాటలు నాలుకచివరనుంచి కాక
హృదయంలోంచే వస్తున్నవి. ఒక్కజపానుమాత్రం
చిందులుతొక్కుతోంది. ఢీఅంటే ఢీ అంటోంది. కాని
ఎదురువుట్టి ఎవరూలేరు. కొట్టకుండా తిట్టకుండా
జపానుతోందర అణచడానికి పాశ్చాత్యప్రభుత్వాలు
ఉపాయం ఆలోచించారు. సుంకాలతో అరిగట్టి
జపానువ్యాపారం నాశనంచేయ్యవలచుకున్నారు.
ఇన్నికష్టాలు పడుతున్నా ఇంతవరకు యుద్ధం
రాలేదంటే, అది నానాజాతిసమితిప్రజ్ఞ కాక
పోవచ్చు. కాని దేశాల అసమ్మతిమాత్రం నిజం.
ఘోరయుద్ధాలు జరగవలసినచోట ఇప్పు డొక
మహాసభ జరుగుతున్నది. పర్యవసానం అనుమలమైనా
కాకపోయినా లోకార్హిష్టమాత్రం కాదు. యుద్ధాల
స్థానే వచ్చిన మహాసభలలో ఈప్రపంచ-ఆర్థికమహాసభ
ఒకటి. అందువల్లనే ఈసమావేశం లోకానికి మంగళ
కరం; శాంతిసూచన.

సృష్టిక్రమాన్ని అనాదిగా బంధించుకువస్తూ, ప్రపర్తింపచేస్తూన్న సూత్రానికి రూప నిష్పత్తి, నామకరణమూ చేసింది వైదికయుగము నాటి చాందసముఖులు. 'ఏకోదేవః సర్వభూలేషు గూఢః' అనే ఉపనిషత్సద్ధాంతము ప్రతిపాదించక ముందు కల్పించుకున్న భేద్యమూర్తి, నిర్గుణపరతత్త్వము, వారు కల్పించుకున్న సంకుచితావకాశంలో ఉక్కిరి బిక్కిరి కావడం మొదలుపెట్టింది. అందుచేత ఆవృత్తకమూర్తి విభావాంతరాల్ని పునఃపృథక్ ప్రతిష్ఠాపనావసరమందు, వెనుకటిమతాలన్నీ మార్చుకుని, వేర్వేరుదేవతలను వెలయుంపవలసివచ్చింది. . . ఆపసంతా, ఆర్యులు, ఉత్తరధ్రువప్రాంతాన్ని వదిలివేసేనాటికే జరిగిపోయింది :

పుణ్యభూమియైన ఆర్యావర్తంలో నేవొచ్చగా విహరించడం మొదలుపెట్టినతరువాత, క్రమంగా, మంచుచేత కరడుకట్టుకునిపోయిన మనఃప్రవృత్తులు క్రమమైన రీతుల్లో వికసింప మొదలుపెట్టినవి: ఉద్దిపన వస్తుసామగ్రి అంతా ఉచితంగా అలవడటంచేత, దాంపత్యంవిషయంలో అదివరకు అనూచానంగా వస్తూన్న రాక్షసత్వాన్ని విస్మరించి, కోనలెత్తుతూన్న కోరికలతో లోకాన్ని చూడ మొదలుపెట్టినారు: మంచుతెరలు దాటిరాగానే, ఆర్యులు మనసులోనైనా ఎన్నడూ ఊహించని కొత్తప్రపంచములో జొరబడి, కొత్తచూపులతో నలువైపులా చూడ మొదలుపెట్టినారు. ద్యావాపృథివీల సహవాసాన్ని మన్నించి క్రమంగా ఇంద్రుడికి ఇంద్రాణీసాహచర్య మొనగూర్చింది ఈ అవకాశంలోనే:

లోకాన్నంతా అనురాగాంబుధి ఆక్రమించి వెల్లివిరిసిపోతూందని క్రమంగా గుర్తించగలిగారు: దేవతలయెడల భయమువిడిచి భక్తిశ్రద్ధలుమాత్రమే చూపడం సమంజసమని నేర్చుకున్నారు: తాము పరమావధి

అని ఊహించి నిశ్చయించుకున్న ఆనందాతిశయాన్ని, తమ ఉపాసనామూర్తులను అందుబాటులో ఉండేటట్టుగా నేశారు: అప్పటినుంచే, అదివరకు పనిపాటలు లేకుండా యోగనిద్రపోతున్న ప్రజాపతి 'బహుస్యాం ప్రజాయేయ' అని ప్రయత్నించడం మొదలుపెట్టినాడు: రుద్రుడు క్రోధాన్ని చాలావరకూ ఉపసంహరించుకోవలెననీ, సవితృమండలమధ్యవర్తి అయిన నారాయణుడు భల్లబడవలెననీ తంటాలుపడటం ప్రారంభించినారు:

సతీయుతులై గార్హస్థ్యగర్భాల్ని అవిచ్ఛిన్నంగా అనుభవిస్తూన్న భక్తులకు, దేవతల కఠినబ్రహ్మచర్యం చాలా కష్టమనిపించింది:—ఒక సుముహూర్తాన ముఖ్యదేవు లందరూ పెండ్లికొడుకులై పోయినారు: లోకక్రమాన్ని బంధించుకునడుపుతూన్న శృంగారనూత్రమే బంగారుజన్నదముగా వెలసినది: రాద్రానికి ఉండే ప్రాముఖ్యము పోయి, సాత్త్వికభావోదయమైనది:

భర్తలనే అన్వర్థాభిధానం కలవాడు-పురుషుడు: ప్రకృతిని తరతరాలనుంచీ, విసుపు లేకుండా-విధిలేక-మోసుకుని వస్తున్నాడు: బరువైనపప్పటికీ భరించక తప్పినదికాదు. ఆభారంతో క్రుంగిపోతూన్నాడనీ, భర్తలెవరూ ప్రకృతిపురుషులజోలికి పోరు: ఈవిషయం గమనించి, ప్రకృతి, తానే పురుషుణ్ణి వహిస్తున్నానని కొంటెవేషం వేసినా, యథార్థస్థితిని ఎరిగినవారు గమక, భర్తలైన భర్తలు ఎవరూ, ఆఉపాసనాపద్ధతికి అంగీకరించరు: ఎంతో సదుపాయంతో, అర్చనకు సిద్ధం చేసేటప్పటికీ, చివరకు తయారయిన క్రమం-వీరశైవం-అదోకొత్తప్రపంచకం-ఆభీభత్సశృంగారం సామాన్యులు భరించలేరు:

పురాణకాలంనాటికి, వేదాలమీద సాఫుగా తెర కప్పకుపోయింది: మానవులకూ, దేవతలకు బాగా

జోస్తీ కలిసింది: ఒకరి ఇంటిగుట్టు ఒకరు తెలుసుకొనడం, ఒకరి వ్యవహారాల్లో ఒకరు జోక్యం కలిగించుకొనడం-చివరకు సంబంధబాంధవ్యాలదాకామాడా వచ్చింది. ఎవరో బుద్ధిమంతుడు, దేవలోకంలో జనాభా పెరిగిపోతే తంటా వస్తుందని నిత్యయావనమూర్తులు, ఎప్పుడూ కనిపెంచడానికి వీలుంటుంది కనుక:—(అన్నం నిద్రా లేకుండా, అమృతంత్రాగే అనిమేషులైనా, ఉండటానికి చోటు చాలక, క్రింది లోకాలకు వలసవస్తారేమోనని) పార్వతీశాపరూపాన, దేవకామినులందరికీ ఒకేమారు వంధ్యాత్వం కలిగించాడు: గ్రహచారవశాన ఆవోసగు పార్వతికిహూడా అంటుకున్నది - కన్నబిడ్డ లిద్దరినీహూడా-తాతిలోంచీ రెల్లులోనుంచీ తప్ప - కడుపునకన్న పాపాన పోలేదు:

పార్వతీపరమేశ్వరులదాంపత్యం, అన్నియుగాల వారూహూడా అనువుగా అన్వయించుకుని అర్థంచేసుకునేందుకు వీలుగాఉంటుంది.

పార్వతి, కుబేరతుల్యవైభవుడైన హిమవంతుడి గారాబుహూతురు. అతిలోకమోహిని అయిన మేనక ఆమెతల్లి: చక్కదనమూ, ఆభిజాత్యమూ, సద్గుణసంపన్నతా ఉన్నా, ఆపిల్లకు ఎక్కడా మంచినబంధము దొరకలేదు. విశేషము ఏమిటంటే, హిమవంతుడు అంతకుపూర్వం, పెద్దహూతురు గంగను సముద్రుడికి ఇచ్చి వివాహంచేస్తే, ఆమె ఆతన్ని కాదని ఎప్పుడూ ఇంటిపట్టున ఉండకుండా - ఎవరు చెప్పినమాటా వినకుండా - మూడులోకాలూ తిరుగుండేది. అందుచేత విధిలేక, రెండోపెల్లి నాడికి - శంకరుడికి - ఇవ్వవలసి వచ్చింది. నిలువ నీడలేక, కట్ట బట్టలేక ఉన్న సర్వ శూన్యణ్ణి హిమవంతుడు జామాతగా స్వీకరించాడు. తన రాజధానిలోనే, కైలాసంమీద కాపురముపెట్టాడు. కాని ఆకాపురము! ఆమెపరివారజనము వేరు, భోజనము వేరు, వాహనము వేరు: దిగంబరిఅయిన మగని సాహచర్యం గిట్టక ఎప్పుడూ భక్తులయిండ్లలో హాయిగా పూజలందుతూ, యిష్టంవచ్చినప్పుడూ.. ఎన్నడో.. యిల్లుజేరుకుంటూండేది. శివుడు భిక్షాశేషుడై.. శ్రమకానాల్లో సంచరిస్తూ ఏకాంతవాసం చేస్తూండే

వాడు: తీరిక అయినప్పుడు, సాయంసమయాల్లో చంద్రుడు, ఆతనితల తడవి తాపోపశమనం చేస్తూండేవాడు: కొంచెం గౌరవం చూపిస్తే నెత్తికెక్కి గయ్యాల్సి వదినెగారివల్ల ఆతని కేమీ ఉపచారాలు కలిగేవి కాదు: ఎవరితో చెప్పకునేందుకూ మనసాప్పక, కష్టాలు మగచిపోవడానికి తాండవలీలావినోదు జాతూండేవాడు. మరీ మనసు చలించినప్పుడు.. గారుకావని స్త్రీలు, మోహిని మొదలైన అసందర్భపుశృంగారము ప్రవర్తిల్ల చేస్తూండేవాడు:

ఇక బ్రహ్మనిషయం. — ముదిమదితప్పినముసలి వడుగని.. కన్నె లెవరూ దరియరాకపోవడంచేతనూ, ఎవరూ ఆతని వివాహప్రయత్నము చేయకపోవడంవల్లనూ.. ఏమైతేనేమని తెలిసింది, కన్న మాతురిలాగా పెంచుకుంటూన్న కన్నెమీదనే కన్నువేశాడు: 'తలలో నాలుకగా' మెలగుతుందనే ఆతని ఆసలన్నీ వ్యర్థపరచి, వాణి, అతనివంకై నా చూడకుండా సంచరిస్తూన్నది: పైగా ఆమెకొంతెత్తనానికి అంతులేదు: అనాదిసిద్ధంగా ఉన్న ఆతని ఆసనం - నిత్యపుండరీకం - తాను లాక్కున్నది: ఆతని వాహన మైన హంసచేత ఊడిగము చేయించుకుంటూన్నది. 'నాలుగుమోములకొనిగమనాదము లుప్పతిలేటప్పటికల్లా, కచ్చసికి శ్రుతి ఎక్కువచేస్తుంది. ఈ గొడవంతా కనిపెట్టే, వాణీవిషయంగా—' యా ధృవం ప్రహసంతీకవికుల వదనాంబురుహ బద్ధనివేశా'. అని అధునాతనులుకూడా ముచ్చటించి నవ్వుకుంటూంటారు. సంతానవిషయంలో ఈదంపతులదిహూడా విచిత్రయోగమే - శితామహుడికి వివాహము కాకముందు కొందరు మానసపుత్రు లుద్భవించారు. వాణికి, సంతానవాంఛకుకాని, ప్రాప్తికాని అవకాశాలు లేవు: ఎన్నియుగాలు గడిచినా ప్రథమయావనంలోనే వుంటుంది - ఎన్నడూ ఇనకరస్పర్శ సోకనిపాపాన:

—నల్లనివరుడు దొరికినదే తడవుగా, వేరే ఏమీ విచారించకుండా, పిల్లనిచ్చి కృతార్థతనందినా ననుకున్నాడు సాగరరాజు: శంకరుడిమీద కొంత కాలం మోజుఉండేదేమో కాని, ఇల్లు తెలుపు, ఒళ్లు

తెలుపూ - అల్లుడుకూడా తెల్లనివాడైతే బాగుండవని, నీలమేఘశ్యామనకే లక్ష్మీని కన్నెధారపోశాడు. ఎంత అనుకూలవతి యైనా, తనపుట్టినయింట తిష్టవేసుకుని మార్పున్న మగనిమీద భార్యలకు గౌరవం ఉండటం చాలాకష్టం: అదీగాకుండా, గారాబాన పెరిగిన పిల్ల కావడంచేత ఒకచోట కాలునిలువదు. ఎక్కిన గుమ్మం ఎక్కకుండా, ఎవరినీ లక్ష్యపెట్టకుండా చరిస్తూంటుంది - తానుపుత్రవతి కాకపోయినా, అలా యిదాగా ఏర్పడ్డకోడలు - సరస్వతి-మీద అధికారం చెలాయిస్తూఉంటుంది: అత్తగారి కోరికటికానికీ ఆమె జగత్తుకంటే ఆదర్శం. కామదహనం జరిగినప్పుడు కూడా . . అందరూ జ్ఞాపకం చేసి హెచ్చరిస్తేనే కాని, ఆమెకు కంట నీరు రాలేదు:

— శ్రీమూర్తులలోకి విష్ణువేచాలావరమా శృంగార పురుషుడు: ఆతడు తీసుకువచ్చే చాడీలకు అంతు లేదు: అతిలోకకాముకు ధవులచేత వేదంవిషయంలో చాలాజాగ్రత్తగా ఉంటాడు. ఎప్పుడూ మాపుకనబడని పట్టుబట్టులు కట్టుకుంటూ వయసు తెలియకుండా, శృంగ్రావులను విస్మరించి, స్త్రీలనూ పురుషులనూ కూడా సమానంగా తనియించడానికి ప్రయత్నిస్తూంటాడు: ఆడవేదం వేయడానికి అనువైన దేహసంపద కలిగినవాడీతడొక్కడే: శృంగారాలవిషయంలో, లలికన్న కడగండ్రే ఎక్కువపడటం అలవాటయిపోయింది. తన్ను ధిక్కరించిన నాయికలవిషయంలో భక్తుడిలాగా తయారయే రసికవతంసుడు: ఎన్ని అవతారములు ఎత్తినా, విధిలేక తనతోకూడా రూపాంతరములు పొందుకున్న లక్ష్మీనేతప్ప వేరొకకన్నెను వలపించలేకపోతున్నాడు: గజేంద్రుడు వేయివర్షములు మొరపెట్టగా - కదలలేక, విని ఊరుకుని - చివరకు ధిక్కరించడం మొదలుపెట్టేటప్పటికీ, ఇక గత్యంతరము లేక, బయలుదేరివచ్చిన పరమకారుణికుడు: అదే ఆతడు కాలు క్రిందపెట్టడానికి మొదలూ చివరనూ: శేషుడిమీదనుంచి గరుడుడిమీద అధిరోపించడమే తప్ప ఎన్నడూ నాలుగడుగులు నడచినపాపాన సోలేదు: అందరూ దేవులకన్నా మంచివాహనము,

అయుధాలూ ఉన్నా ఆతలసత్వం మరెవ్వరికీ లేదు. . పసి పాటా లేకుండా . . 'కలశపయోధిమీది తరగతో' మరి హోయని మ్రోయ, వేయభంగుల తలపాన్పు పాము బుసకొట్టు' తూన్నా లక్ష్యపెట్టకుండా, యోగనిద్ర అనే వంకతో కదలకుండా పడుకునే నిశ్చలు డీతడు: లక్ష్మీకి ఇదంతా సరిపోక, విడిగా కాపురం ఏర్పరచుకున్నది:—ఇంతవరకూ బయటికి రాకుండా గుప్తంగా ఉన్న ఆమెచీకటితప్పును — బాణకవి బయటపెట్టాడు: కాని, అశిగినవారికి లేదనకుండా వరాలిచ్చే విశ్వదాత్రి అని, ఆకళంకాన్ని ఎరుగున్న వారందరూకూడా మరచిపోవాలని ప్రయత్నిస్తూంటారు:

ఇంద్రుశీప్రాంతాలకు వచ్చేటప్పటికీ - పురాణయుగంలో తొణుకుతూన్న శృంగారం, ఉచ్చృంఖల వృత్తిలో విజృంభించింది: వైదికయుగంలో శబీపతి దుర్నిరీక్షుడుగా ఉండేవాడు: ఆలాటివాడికి రసమయ జగత్తులో అనువైన స్థానం కల్పించాలనేటప్పటికీ, యావద్వార్షధివణాసంపత్తికి ఘట్టిపని తగిలింది: ఋగ్వేదకాలంనాటి ఇంద్రాణితోనూ, కుమారుడు జయంతుడితోనూ, సంసారపక్షంగా ఆతడు కాలంగడుపుతాడని వా రెన్నడూ అనుకోలేదు: అందుచేత ఆతని తృప్తికోసం, ఊహలకు అలవియైన శృంగార విలాసాల్ని కల్పించి అంటగట్టారు. నందనవనికా విహారధీరుణ్ణిగానూ, 'అఖిలోష్ణరోగనా విటుణ్ణి'గానూ చేయకుండా ఊరుకోలేకపోయినారు: క్రమంగా, ఆవర్ణనాతీతమైన వైభవం సామయాచారిక మైపోయింది: త్రిదశులందరిమీద అధికారము. . రాక్షసభాధ లేనప్పుడల్లా చెలాయిస్తూఉంటాడు. బలవంతుడైన పగతుణ్ణి స్వాధీనంచేసుకునేందుకు, స్త్రీజనాన్ని ప్రయోగించడం అనే అమోఘమైన ఉపాయాన్ని కనిపెట్టింది మొదట ఇంద్రుడే.

దేవతలుమాత్రమే ఏకధాటిగా అచ్చరల నందరినీ అనుభవించడం చూడలేక, తరువాతిమహర్షి ఎవరో, మానవులకూడా హక్కు ఏర్పరచాడు: రంభమీది

ఆసతోనై నా—అసలు లోకమంగళార్థము - క్రతువులుచేసి తరిస్తారని ఆతని ఆశయము. కాని, దాన్ని మన్నించకుండా, హద్దు మీరిపోయి - ఏతంటాలోపడి వందక్రతువులు చేసి ఇంద్రుణ్ణి పదభ్రష్టుని చేద్దామని కొందరు బుద్ధిమంతులు తలపెట్టేటప్పుటికి గట్టిదిక్కు వచ్చింది. ఇంద్రునిమాడా భయపడి, ఋషులతో మరీకుటయి, తనపదవిని ఎవరైనా వాంఛిస్తున్నారని తెలియడంతోనే, హాజరులో ఉన్న అప్పరలను వాళ్ల మీదికి తోలడం మొదలుపెట్టినాడు: తరువాత— ‘స్వర్గకామో యజేత’ అని సాఫీచేసినా . . కొందరు సోమయాజులనైనా రంభాదులను దరియనీయక తప్పింది కాదు. కాని యవనులధాటితో, సోమయాజులకు పరమందైనా, శృంగారరసానుభూతికి అవకాశం లేకుండా పోతున్నది: రతిపతికి నెలవైనా, త్రిదశధామముమాడా గగ్గోలుపడిపోతున్నది. ఆక్కడమాడా శాంతి లేదు: అచ్చరలు అనువైనవారికైనా అందుబాటులో లేరు. అందుచేతనే శతమన్యుడు అడపాదడపా, అనువుకాని విరహాంబుధిలో మునిగి తేలుతూ, భూలోకంలో రాచకన్నెలకు కబురులంపుతూ ఉంటాడు. చివరకు, తెగించి దమయంతిని వివాహంచేసుకుందామనిమాడా ప్రయత్నంచేసి ధోకా తిని ఆంతటితో విరమించి ఊరుకున్నాడు: చాందసకల్పితములైన శృంగారవైభవములన్నీ ఈవిధముగా స్వప్నగతతుల్యములైపోవడంచేత . . ఇంద్రుడు గత్యంతరము లేక . . కాముకత్వానికి రాశీనామాభివ్యలేక . . మన్మథుడిచేత . . ఆతనికి వీలైనప్పుడు, ‘కా మేకపత్నీవ్రతదుఃఖిలాం... నితంబిన్ మిచ్చసి ..’ అని బింకంగా అడిగించుకుని వలసిన సాహాయ్యం పొందుతూఉన్నాడు : ‘బంగారుమంటి కోమటి సంగీతముచేత బేరసారము లుడిగె’ అన్న పద్య తిని . . శతమన్యుడు, ఈ రసాభాసవశంచేత, తొల్లిటి వైభవమంతా కోల్పోయి, హాస్యాస్పదుడైపోయినాడు: దొంగప్రాద్దున కోడిపూత మాయవలసిన అగత్యం . . తనకు దాసోహం అంటూఉండే గౌతముడిచేత శపించబడటం, మొదలైన తలవంపుపనులు అనేకం జరగడం సంభవించింది: పోనీ ఈ నీమాజామా అంతా వదలివేసి, వెనుకటి

లాగా దుర్జ్ఞేయుడుగా తయారవుదామన్నా, ఆనాటి జవసత్వాలుకాని . . దబాయింపుపోకడలుగాని లేవు . . బొత్తిగా ఎన్నమా వాడకుండా మూలనుంచడంచేత దంభోధి శుష్టుచట్టి పనికిరాకుండాపోయింది: క్రొత్తది తయారు చేయించుకునేందుకు దధీచికుల్యు లెవరూ అవతరించడం లేదు: శరీరం వజ్రకాయం చేసుకుందామన్నా అశ్వినులకు మాడా నిదానం చిక్కిని కొత్త ఆమయములు - బహుశః భూమ్యాదిలోకమలనుండ్లి రనాణాఅయినవి - ఆతన్ని అంటిపట్టుకుని వదలనంటూన్నవి: కనుక ఇంద్రుడు . . నిత్యయావనులైన త్రిదశుల్లోకల్లా చాలా దురదృష్టవంతుడు:

విష్ణువు తరతరాలనుంచీ వస్తూఉన్న అపయశస్సును బావుకోవడానికి కృష్ణుడుగా అవతరించాడు: అవతారములకాలమునాటికి మానవజగత్తులో దేవతలంటే భక్తిమాత్రమేకాకుండా మర్యాదామాడా సావుగా అంతరించిపోయింది. అందుచేతనే కృష్ణావతారానికిముందు, నారాయణుడు అనేకబాధలు పడితేనేగాని - భృగు శాపమూ, వామనాదియాపమలూ ఇత్యాదులు - కృష్ణుడుగా అవతరించడానికి అవకాశము లేకపోయినది. కనుకనే, ఇకముందైనా, అవిచ్ఛిన్నంగా విహరించడానికి వీలుంటుందని, పోటీలేకుండా యాదవకులలో ఉద్భవించడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు: కులంవారిలో ఆతడుతప్ప అందగా క్లెవరూ లేకుండాఉండేటట్టు చూసి :

అప్పుడైనా అతాకిచర్యలతో తోటివారిని విభ్రమంలో మంచి, తాను సామాన్యమానవుడు కాకుండా దివ్యమూర్తిఅనే ఊహకలిగించి, అపారవశ్యమునుంచి వాళ్లందరూ తప్పించుకొనేలోగా తన కోర్కెలన్నీ తీర్చుకున్నాడు: ఏదైనా చిలిపివని చేసినప్పుడు ఎవరైనా గదమాయించిఅడిగితే వింద్రజాలికుడులాగా తయారై - నోటిలో చరాచరభూతజగత్తునంతా మెరపింపజేసి, లేక అదీ చాలనప్పుడు, వైకుంఠంలో వచ్చేటప్పుడు భద్రంగా దామకువచ్చిన అలాయిదా చేతులు రెండు, వాటితాలాకు ఆయుధాలూ తటా

లున సాక్షాత్కరింపచేసి, అంతమా మిరినప్పుడు, విశ్వరూపంచూపిందో తప్పించుకుని బయటపడుతుండే వాడు. దర్జాకు లోటులేకుండా, (సరియైన జవాబు చెప్పడానికి ఎక్కడా అవకాశం లేదుగనుక) పేచీ లేకుండా ఆతడు సాఫీగా నెరవేర్చిన కార్యము ఒకటి లేదు: వేదాంతధోరణిలోకి దించుకుండా వలసించిన కాంత ఒకతే లేదు: రాజకీయాల్లో ఉల్టాసీదాలు కొట్టించే ఎత్తులు మొదట లోకానికి నేర్పినది ఆతడే:

కృష్ణావతారము, శాంతియుత శృంగారకల్పనలూ, అనుభవాలూ పరమావధి అని ఎన్నుకొనవచ్చును. లోకమంతా కృష్ణలీలతో శృంగారకలాపములతో నిండిపోయినది. దేవతలందరికీ, నాయకల విషయంలో సారశ్యంనడుపుతూ సంధానకుశలుడైన మన్మథుడు, కలియుగానికి స్వాగతం ఈయడానికి భూమిమీదకు వచ్చిన వెన్నదొంగకు అవత్యస్థానం ఆక్రమించి, ఆతనిగుట్టు ఇతరులు తెలుసుకోకుండా కనుసన్నలమేరనే ఇంతాన్ని గ్రహించి కార్యములు చక్కజెడుతుండేవాడు. లోకులందరూ, కృష్ణుడు విష్ణ్వంశసంభూతుడని, సాక్షాత్తు విష్ణువే అన్న ఆంశాన్ని విస్మరించకుండా, దేవతలు ఎదోపని కల్పించుకునివచ్చి, ఆందరికీ వినబడేటట్టుగా స్తోత్రంచేసి తిరిగి వెళ్లి పోతుండేవారు: ఆదీ చాలనప్పుడు, శిలావర్షము, దానికిగాను గోవర్ధనోద్ధరణమూ మొదలైన బనాయంపు పనులు జరుగుతుండేవి.

కృష్ణుడు స్వైరనిహారం చేస్తుండే రోజుల్లో మానసికంగానైనా ఆతన్ని వరించని మగనా లుండటానికి వీలులేకుండాపోయింది. ఇక కన్నెలసంగతి చెప్పనక్కరలేదుకదా! ఎందరు భార్యలు! ఎన్నిరకముల వరుసలు! ఎందరు ప్రియురాలాడు!

‘దేవతలు దేయతత్వము దివ్యగుణాలు’ అన్నదానికి తార్కాణంగా, కృష్ణుని జారకృత్యముల డైరీలుగా భాగవతాదికములు తయారయినవి. గుట్టుకోసం తరువాతిమహానుభావులు, యమనాతీరాన ఏకాంతంగా, నాయకలవేకురు బయలుదేరే శృంగార కేళిరుణ్ణి పట్టుకుని

‘వేదాంతపీఠుల విహరించువిన్నాణి’ అని ప్రతిష్ఠ కాపాడటానికి చూసినా, ఏపరిక్షిత్తులాటివాడో, నిలవేసి, ఏమి టేగలభా అంతా నని గుచ్చి అడిగేటప్పటికి, శుకుమహాదా సమర్థించలేక నీళ్లునమలి ఊరుకోవడం సంభవించింది: ఏతమ్మాలకంగా, ‘రతి’కి నిరతికిమించిన అర్థులు చెప్పహడదని అనుశాసించడం మొదలుపెట్టిన వైదికమూర్తుల వేదాంతపు చిలిపితనంవల్ల, ‘వల్లవీ చక్రమకరీమకరాలయ’నికి కొంతకాలంవరకూ కోర్కెలు తీరకుండా వచ్చినవి: ఉపనిషత్సన్మధువులో పడి పోయి, ఈగెలాగా కృష్ణుడు-భాగవతంలో కృష్ణుడు, కలియుగాదిని అవతారం చాలించుకున్నాడు:

కాని అక్కడితో అది తీరిపోలేదు: రామానుజమతాంభోరాశి, చైతన్యచంద్రోదయంతో అతివేలమైపోయింది: అప్పటికప్పుడే బ్రహ్మాండపురాణం కృష్ణుని పునరుజ్జీవితుణ్ణి చేసి, రాధతో వరుసకలిపి, మహత్తరమైన ప్రచారం మొదలుపెట్టింది: భాగవతకాలంనాడు జరుగని మర్యాదలు వైష్ణవసంప్రదాయమూలమున జరుగుతున్నవి: ఈమారు స్త్రీలే కాకుండా పురుషులూహడా రాధాలోలుడికి లోకువఅయిపోయినారు: రూపగోస్వామి, బృందావనంనుంచి, లోకంలో కృష్ణుడుమినహా మొగపురుగు లేదనీ, అందరూ ఆతనికి లోకువ అయిన ఆడవాళ్లేనని సిద్ధాంతం చేశాడు: ఆపిచ్చ పట్టించుకుని, తెలుగుద్రాహ్మణుడు వల్లభాచార్యులు పక్కతాళం వేయడం మొదలుపెట్టి, వేదాంతశాస్త్రమంతా తలక్రిందులు చేసేశాడు: నారాయణతీర్థులు, యతిఅయిఉండేవాడా, మతి మార్చుకోలేక, బృందావనానికి, బృహదారణ్యకానికి సంబంధం కల్పించి, కృష్ణున్ని వ్యత్యస్తపాదారవిందుణ్ణి చేసి ఆరెండుచోట్లా అహోరాత్రములు పట్టుబడవకుండా నృత్యంచేయించాడు: కాని, ఏంప్రయోజనం! ఎరుగున్నవా రెవరూ, నందకిశోరమూర్తిచర్యలు చూసి, విని, నవ్వి ఊరుకోవడమేకాని, అంతకుపైకి పోవడం లేదు: భక్తు లనుకునేవాళ్లయినా, జలసాలసంపిణీ మీద ఉత్సవాలుచేసి తాముమాడా పండుగచేసుకుం

టున్నారకాని, ఆరాధనాతత్పరులు కావడం లేదు - అందుకు అవకాశం లేదు :

కృష్ణావతారాన్ని మించిన కల్పన ఇంతవరకూ మళ్లా వీధీలేదు : కారణం, అంతకుమీరిన ఊహలున్న వాడు, మతాచార్యుడు ఉద్భవించకపోవడమే:

నిజంగా, ఇంద్రవైభవంతో సాటివచ్చేదికాదు, కృష్ణుడి కలాపమంతా: కాని, దేవరాజు స్వర్గంవిడిచి వచ్చి, నరరూపం తాల్చి, భూలోకం విహారస్థానంగా చేసుకోకపోవడంచేత, ఆతనికి అంత ప్రాముఖ్యం రాలేదు:

ఛాందసుల శృంగారకల్పనలన్నీ ఈరీతిగా, చివరకు పరిహాసాస్పదములుగా పరిణమించినవి. అందు చేతనే గురుతెరిగినవారందరికీ, శైవం ఆలంబనమైంది: కాని దానికి, వైష్ణవానికి వచ్చినంత ప్రచారం రాక పోవడానికి కారణం లోకుల అలసత్వమే: పురుషులకు, ధీరులకు అనువైన అనుష్ఠానమోగ్యత ఉన్నపంథా అది: వైష్ణవగుణానుసంధానంచేత, తమప్రకృతినే విస్మరించి, కృష్ణునే నాథుణ్ణిగా భావించేవారందరికీ అది అందుబాటులో లేకపోవడం సామాన్యవిషయమేకదా! కలియుగం ప్రథమపాదమన్నా సమాప్తి సందకముందే జవనత్త్వము లుడిగిన జాతులకు, అది నీలా ఆచార మత మవుతుందీ !

మా ల తి

కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి

ప వ న !

చిగురుగుబురుల నొదిగి నేదగొని నిడురించి
ఉన్నయటు చించుకొని యులికిపడి మేలుకొని
దొంగపాటున నెపుడో? చెంగుచెంగున దుమికి
నవమధురపరిమళము నపహరించుకుపోయి
దిశలెల్ల విశదముగ దెలియ విరజిమ్మెదవు
సిగ్గనియు దెలియదుర ? చిరుపాప వయితివిర?
తెలిసి నలుగురు నగర? తెలివికొలదిగ వలద?
వినుము! తుమ్మెద లవిగో! వినువీధిమ్రోగునటు
'లరచుచును నర్తనము నపుడె మొదలిడసాగె
తరులమరుగున మరగి తరణి చటుకున చూచె
పికము పడిపోయినటు పిలచుచున్నది అపుడె.

ఇది వర్ణచిత్రము ఎట్లు ;

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లనిచేసింది”

మద్దూరి హనుమంతరావు, బి. ఏ.,

క్రిది శ్రావణమాసం. “మామిడికాయలు, మామిడి కాయలు” అనుకేక వీధిలో వినబడింది. అకాలంబో మామిడికాయలు రావడంతోనే ఆతుగతగా నొకయువతి యింట్లోంచి గుమ్మం లోకి వచ్చి “ఓ అమ్మో! ఇల్లారా” అని పిలిచింది. ఆయాసపడుతూ, ఆమనిషి, తట్ట దింపి “సాయంకాలమైందమ్మా, కాయలు త్వరగా తీసికొండి, కావలిస్తే” అంది. కొనడానికి వచ్చిన ఆయువతి ఆమనిషి కేసి చూచి “ఎవరమ్మా మీరు?” అంది. కలకల్లాడే ఆముఖికాంతి, కండ్లయందలి సామ్యదృష్టి, శ్రావ్యంగానున్న ఆకంఠధ్వని, వికారపునగ లేమీలేకుండా సాధారణపురవిక ధరించిన ఆమనిషి యెవ్వరైయుండునా అని అనుకుంది ఆమె. “పాకీవాళ్లవమ్మా, దూరంగానే నిలుచున్నా లేండి త్వరగా యేరుకోండమ్మా కాయలు” అంది. ఈజవాబు చాలాఆశ్చర్యంగా తోచింది ఆయువతికి. “అమ్మో, నిజంగాచెప్ప. మీరు పాకీవాళ్లా? నువ్వస్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణ కుటుంబస్త్రీలాగ కనబడుతున్నావు.” అంది. “ఎందుకుతల్లీ—యేం చెప్పకోను?— పాకీదాన్నే లేండమ్మా. ఇంకా కాయలన్నీ అమ్ముకోవాలి. చీకటిపడితే కొంపజేరుకోటం కష్టం” ఈమాటలతో కొనే ఆమెనందేహం బలపడింది.

ఆమని షెవరో? ఎందుకు పాకీదాన్నని చెప్పకుంటోందో? ఏంబాధలు లేకుంటే గౌరవకుటుంబస్త్రీ పాకీదాన్నని చెప్పకుంటుందా? ఏదో గూఢమైనకథ వున్నట్లు ఆమనిషి మాటల్లోనే తెలుస్తోంది. ఎట్లాగైనా తెలుసుకొని తీరాలని నిశ్చయించుకొంది ఆమె.

“ఓ అమ్మో, యీతట్టలోనికాయలన్నీ తిరిగి అమ్ముకునే కష్టంలేకుండా నేనేకొంటాను, నీవుచెప్పినఖరీదుకి. నిన్నుచూస్తే నా కెదో జాలి వేస్తోంది. పాపం! ఎంతదూరాన్నుంచి మోసుగొచ్చావో యీ బరువుతట్ట? నువ్వు ఇంటికి వెళ్లి వంటచేసుకొనేకష్టం లేకుండా యీపూటకి అన్నంఆధరువులూ అన్నీ నేను ఇస్తాను. తొందరపడకు. నువ్వెవరు? నిజంగా చెప్పు. భయం లేదు. నీముఖం చూడగానే నీవు పాకీదానవు కావని అనుకున్నాను. నన్ను చూచి భయపడకు. నీసంగతి ఎవ్వరితోనూ చెప్పను. పైకి అరుగు మీదకు రా. వచ్చి కూర్చో—నిజమైన నీసంగతి త్వరగా చెప్పాలి మరి” అని ఆమె తొందరచేసింది. “అమ్మో! మీఆదరం, ప్రేమా ఎక్కడా చూల్లేదు. నన్ను చూస్తే మీ కెంతజాలి కలిగిందో మిమ్మల్ని చూస్తే నా కంతగౌరవం, పూజ్యభావం కలిగిందమ్మా.

కాని ఎందుకు తల్లి, నా పాడుకథ మీరు కాదు. తగుదునమ్మా అని వచ్చింది మనం వినడం? తీరా చెప్పగానే మీకు నామీద దరదగ్గరకీని, పొమ్మని చెప్పండి ” అంది ఒక బాలి పోయి కోపం వస్తుంది...తిడతారు వద్దమ్మా, చెప్పను ” అంది.

“ఓ వెట్టిదానా, నేను నిన్నేమీ అనను. నీతో భాగ్యం తెలుస్తుంది? ఇంక పిచ్చిభయంతరాలు చెప్పక కథ చెప్పు.”

“అమ్మా, మీరంతబలవంతం పెడు తూంటే చెప్పక తప్పదు. మరి నావెనకటి సంగతి తెలుచుకుంటే నాశరీరం అంతా వణుకుతోంది. గుండె బరువెక్కుతోంది. ఎన్నో బాధలుపడ్డా ననుకొన్నారు ?

“మాది నిడదవోలు. చెప్పకోను. చెప్పకుంటే సిగ్గుచేటు. శ్రీవైష్ణవులపిల్లని. నేనేమీ యెఱుగని. మూడేళ్లవయస్సులో మా అమ్మ వాళ్లోకూర్చోపెట్టుకొని, యేడుస్తూంటే నాకు పటికబెల్లం పెట్టి, రు. ౧,౬౦౦ లకి న.న్నమ్మి పుస్తై కట్టించిందట. తరువాత ఏడాది నాటికి ఆపెండ్లికొడుకు స్పోటకంవచ్చి చనిపోయాట్ట. అతని పన్నెండుఎకరాల భూమి నాపేరటే వుందిట కాని మావాళ్లే అనుభవిస్తున్నారు.

“నే నాడుకొనేయూడులో అట్లతర్ది అవీ వస్తే అందరపిల్లలతోటి నే నాడుకోడానికి వెళ్లినప్పుడు నన్ను చూపిస్తూ తక్కిన పిల్లలందరూ యెదోగునగునలాడుకొనేవారు. “దీని మొగుడు చచ్చిపోయాట్ట. ఇది పెభవముండ అని మాలమ్మ చెప్పింది. ఇల్లాంటి పండుగ రోజుల్లో దీనితో ఆడుకుంటే మనకి మంచిది

“పాకీవాళ్ల వమ్మా.....త్వరగాయేరుకో”

పిల్ల. వెంటనే మరియొకపిల్ల ముందుకు వచ్చి తక్కిన పిల్లలందరు చూస్తూంటే “పో, పోవే! శుభం మల్లే వచ్చావు గోరింటా కేనాపెట్టుకో గుండాను” అని త్రోసేసింది.

“నూక కాయలు” అంది.

పోవే! శుభం మల్లే వచ్చావు గోరింటా కేనాపెట్టుకో గుండాను” అని త్రోసేసింది.

“మా అన్నయ్యకి చాల కాలం దాకా పెండ్లి కాకపోతే నాకంటే, వడ్డణం, నేనే దుస్తూన్నా గూడ కొంచెమైనా జాలి లేకుండా మా అమ్మ తీసికెళ్లి పెట్టి కూతురికి పెట్టి కొడుక్కి పెట్టి చేసింది. ఆ పెళ్లికైనా నన్ను తీసికెళ్లలేదు. మా ముసలమ్మ దగ్గర

వుంచేశారు, పెండ్లివారందరూ వచ్చేటప్పటికి చాకిరీలు చేసి యిల్లు సిద్ధంగా వుంచమని. అందరూ సంతోషంగా బల్లెక్కి పెళ్లికెడుతూంటే నేను గొల్లున గోలపెడుతూ తులసికోట వెనకాల కూర్చోవలసివచ్చింది. తరువాత బాబాలు, పల్లకీ వస్తూంటే మావాళ్లేగదా వస్తున్నారని వీధిలోకి పరుగెత్తాను. చప్పున మానాన్న యెదురుగుండా వచ్చి, నాకేసి కోపంగా చూస్తూ పళ్లు కొఱికి “అప్పుడే శనిలాగు తయారయ్యావూ, వీధిలోకి వెధవమొఖం వేసుకొని? కాస్తేపు గాదిమెట్ల వెనకాల కూర్చో, ధప్పళానికి గుమ్మడికాయముక్కలు తరుగుతూను. పోపో, యిల్లా యెదురుగుండా రాకూడదు ముండా!” అన్నారు. వెనకాల యింట్లోంచి “ఇల్లారావే జ్యేష్ఠా” అని మాముసలమ్మ అరిచింది. ఏమిస్తూనే వెనక్కి వెళ్లిపోయాను.

“సంతోష మిచ్చే ప్రతివిషయంలోకీ నన్నిల్లాగే గెంటుకోవారు. నేను పెద్దమనిషి నయినాడు యింట్లో యెవరో పోతే యేడ్చి పట్టుగా యిల్లు యేవస్మందీ గోల మొదలు పెట్టారు. అందరు పసుపు, పారాణీ, బొట్టా, గంధం, పువ్వులు పెట్టుకుంటూంటే నాకెంతో ముచ్చటగా వుండేది. నేనూ పెట్టుకోవాలని దొడ్లో ఒకమూల కూర్చొని పసుపు రాసుకొని కాటుకా, బొట్టా పెట్టుకొని దొడ్లో పూచిన రాధామనోహరంపూవులు తల్లోపెట్టుకొని అద్దం చూచుకుంటే ముద్దులు మూటలమ్మ దగ్గర గడుతోంది నాముఖం. నాకే ఎంతోముద్దా.

చ్చింది. అద్దంలో నాబామ్మ నేనే ముద్దు పెట్టుకొనేదాన్ని. ఒకసారి నే నలాచేస్తూంటే మా అమ్మ చూచి “నీ కేమిచేటుగాలమే, యివన్ని పెట్టుకుంటున్నావు?” అని నాలేతబుగ్గలన్నీ రక్తం వచ్చేట్లు గిల్లి పదిబిందెలనీళ్లతో నన్ను స్నానంచేయించింది. ఇదిగో చెంపమీద ఆ గిల్లుమచ్చ. అన్నేళ్లొచ్చినమనిషి త నెన్ని అలంకారాలు చేసుకొన్నా మంచిదే! కాని పసిపిల్లని నేను చేసుకొంటే “చేటుగాలంబు!” ఇల్లాగడచింది నాబాల్యవస్థతాను. నాలో బాలోత్సవం పొంగిపొరలుతూ వుంటే చూచినమావాళ్లకి వాళ్లకళ్లలో కారం చల్లినట్లు వుం దనుకుంటాను. వెంటనే దానిని శక్తికి మించినబలంతో అణచేదామని ప్రయత్నించే వారు. క్రకృతివైజంగా దేవుడు కల్పించిన వుత్సాహాన్ని చూస్తే వారి కంతయేవగింపు యెందుకో? మళ్లీ దైవభక్తులట!

“క్రమంగా నాకు ౧౬ యేళ్లు వచ్చేయి. ఒళ్లంతా నున్నగా తళతళలాడుతూ మెరస్తూండేది. కండ్లలో కెదో చక్కనికాంతి, ముఖంలో కళ, చెంపలనునుపూ చూస్తే నాకే ఎంతో అందంగానూ, ఆశ్చర్యంగానూ వుండేది. నాముసి ముసినవ్వులు, లావణ్యం సౌకుమార్యం చూచి సంతోషించేప్రాణి ఒక్కరూ కనిపించలేదు సరికదా, యిరుగుపొరుగువాళ్లయిళ్లల్లోవాళ్లు నన్ను ఈర్ష్యతో చూచేవారు. కాళ్లకీ, చేతులకీ, చెవులకీ వున్ననగలని కంసాలిని పిలిపించి తీసేయించేవారు. అదివరకు నేను

చీర, రవిక కట్టుకొనేదాన్ని. ఒకరోజున మాఅన్నయ్య రెండు ‘పైను’ పంచలు తీసికొనివచ్చి నామీద పడేసి “ఇక్కణ్ణించి నీవీబట్టలే కట్టుకోవాలి. నీచీర లమ్మకిచ్చే సెయ్యి” అన్నాడు. నా కప్పు డెంతదుఃఖ మొచ్చిందో, తల్లీ, ఏంచెప్పను? రవికతోడు కుక్కుంటే మాముసలమ్మ “నలుగురూ గడ్డెడు తున్నారే నానోట్లో. చాలీపాటికి రవికలూ, వేపాలు” అంటూ నేను చూస్తూండగానే వాటిని చింపి పొయ్యి అలికేసింది. రవిక లేక పోతే నాకు బట్ట కట్టుకున్నట్లే వుండేది కాదు ఎన్నేళ్లదాకానో!

“మావదిన కాపురానికి వచ్చింది. నాతో టిడే. సాయంకాల మయ్యేటప్పటికల్లా జడ వేసుకొని, నీళ్లు పోసుకొని, బొట్టూ, కాటుకా పెట్టుకొని దొడ్లో మల్లెపూవులన్నీ తలనిండా పెట్టుకొనేది. నేను కప్పపడి నీళ్లోసి వెంచిన మల్లెపూవులన్నీ తనకోసమే పూచినట్లు వాడుకొనేది. అందరూ ఆ అమ్మాయిఅలంకారాలనీ, ఆ అమ్మాయిని చూచి సంతోషించే వారు. దానిపుణ్య మేమిటో? నాపాప మేమిటో?

“వర్షాకాలంలో మా అమ్మ, నాన్నా ఒకగదిలోనూ, అన్నయ్య, వదినా ఒకగది లోనూ పడుకునేవారు. నేను చలిలో గడగడ వణుకుతూ చాపమీద చెంగేసుకొని కాళ్లు ముడుచుకొని పడుకునేదాన్ని. ఒకమూల మాముసలమ్మ పడుకునేది, పెద్దగుట్టు పెడు

తూను. ఆగుట్టు వింటే నా కెదోవెట్టిభయమేనేది. నిద్ర పట్టేది కాదు. ఏమీ తోచేది కాదు. ఏడుపొచ్చేది ఒకప్పుడు చెయ్యి కరుచుకొని, ఒళ్లు రక్కుకొని యేడ్చేదాన్ని. నాయేడుపునైనా, మాముసలమ్మగుట్టు కలసి మృత్యుదేవత గలగల నవ్వుతోందా అనిపించేది నాకు.

“ఎవరో కావాలనిపించేది నాకు. నన్నాదరించి దగ్గరకు చేర్చుకొనేవాడు కావాలి. నామీద ప్రేమ చూపించేవాడు కావాలి. నేనేకావాలనేవాడు కావాలి. తనసంతోషంలో నన్ను ముంచి నాఆనందంలో తాను మునిగిపోయేవాడు కావాలి. అప్పుడు నా ప్రేమంతా ఆతనితో, ఆతనిచేతుల్లో ముఖం పెట్టి చెప్పకోవాలి. ఈమాట యెవరితో చెప్పకోనూ? ఎవరు నాకోర్కే తీరుస్తారూ? అయినా మాఅమ్మతో ఒకసారి యీసంగతి సాహసించి చెప్పేశాను. అందుకు ప్రతిఫలం, ఇదిగో, గంట కాలేసి వాతపెట్టింది. నాకండ్లెప్పుడూ యెవరినో వెదకుతూ చంచలంగా కదిలేవి. శరీరసంపర్కంకోసం స్త్రీపురుషులకి ఒకరిమీద ఒకరి కుండేవాంఛ కామం. ఈ వాంఛ లేనివారు చాలాతక్కువ. ఆకలిలాగే యీవాంఛనికూడా తీర్చుకోడానికి ప్రతిపురుషునికి, స్త్రీకి హక్కు, అవసరం వున్నా వితంతువులవిషయంలో సంఘం ఒప్పుకోదు. అమ్మా, ఒకబాలిక వితంతువు కాగానే శుకయోగి అయిపోతుందని తలచడం పొరపాటు

కాదూ? నాకు మోహం ఉద్భవించేసరికి మీయింటిలోనివారందరికీ నేను గర్భశత్రువునైపోయాను. న నెప్పుడూ వీధిగుమ్మంలోకి పోనిచ్చేవారు కాదు. నాకు చదువు రాదు ఎప్పుడూ దొడ్లో పశువులదగ్గర చాకిరీచేస్తూ పశువులాగే వుండేదాన్ని.

“ఒకరోజున అర్ధరాత్రివేళ నా కెంతో ఆరాటంగా వుంది. నిద్ర పట్టలేదు. అన్నయ్య వదినా యేమ్మాటలాడుకోలేదు. ప్రతీరోజూనూ? ప్రతీరోజూ రహస్యాలుంటాయా చెప్పగోడానికి? ఎంతఅగృహంతురాలొకడా మావదిన, అల్లా ప్రాణమిచ్చే భర్త దొరికాడు! అప్పుడే చెప్పకుంటున్నారో వినాలి అనుకున్నాను. నెమ్మదిగా అడుగులు చప్పుడు కాకుండా వచ్చి తలుపునందులో చెవిపెట్టి వింటున్నాను. రెండునిమిషాలయిందోలేదో తలుపునందులోవున్న తేలు చెవిమీద చురుక్కున కుట్టింది. దాంతో నేనున్నచోటు మరచిపోయి ‘కేరు’ మని యేడ్చాను. వెంటనే మాఅన్నయ్య వచ్చి “యేంజరిగింది” అని అడక్కుండానే మూలనున్న దుడ్డుకట్టతో గొడ్డును బాదినట్లు బాదేశాడు, “ఇక్కడి కెందుకొచ్చావేముండా?” అంటూను. వదిన పమిట నవరించుకుంటూ వచ్చి పళ్లుకొటుకుతూ చెడతిట్టింది. అబ్బబ్బా! శ్రీహరీ! తేలుబాధ, అవమానం, కష్టదెబ్బలు, తిట్లు కలసి యెంతబాధగా వుండివుంటుందో ఆలోచించు

కోవాలమ్మా, నేను చెప్పలేను. ఆతడేమేమడుగులో పడి చచ్చిపోదా మనుకున్నాను. గుమ్మందాకా వెళ్లాను గాని యింత అందమైన సుకుమార దేహాన్ని, ఇంత ప్రేమగల హృదయాన్ని భవంసం చేయడానికి మనస్సు ఒప్పుక ఆరాత్రి ఎట్లో గడిపేశాను. తెల్లార గట్ల ఒకకునుకు పట్టింది. ప్రొద్దెక్కిందాకా మెళుకువ రాలేదు. “మొద్దులా గింకా నిద్రపోతావే? జాముప్రా దెక్కింది. లేవే పెటముండా!” అంటూ కాలితో తన్ని లేపాడు మానాన్న. హడలిపోతూ లేచి మాయాలుగానే బిందె పట్టుకొని వొడ్డిగుమ్మాన్ని కాలన కెళ్లి బిందెనీళ్లు యెత్తుకొస్తున్నాను. నావల్లు నాకు తెలిటం లేదు. నడుంపిరిగింది కాళ్లనిండా కజ్జదెబ్బలు. ఏం చెప్పను? బిందెనుకొని మడుగువద్దనే కళ్లు తిరిగి పడి

౨

“ఎంతనే పల్లాపడివున్నానో నాకు తెలియదు సుమాక్షి? నేను కళ్లు తెరిచి చూచేటప్పటికి ఒకయువకుడు, రాయితగిలి రక్తంగాలుతున్న నాముఖాన్ని తనఖండువాతో తుడుస్తున్నాడు. తనఖండువా చింపి బిందెలోనీళ్లలోసి తడిసి నాముఖమిది గాయానికి కట్టు గట్టాడు. ముఖముమీద నీళ్లు చిలకరించి చేత్తో మెల్లగా రాస్తున్నాడు.

పోయాను.

* * *

“ఏదో విపరీతమైన స్వర్ణనసుఖంతోచి, చప్పున కళ్లు తెరిచి చూచాను. సుమారు

౨౩ యేం ధున్నయువకుడు. చక్కని మీస కట్టు, మెరుస్తున్న కండ్లు, గోధుమరంగుళరీరం కలిగి పొడుగ్గా, బలంగా వున్నాడు. చక్కని పంచ, ఖండువా వేసుకొని వున్నాడు. నేను కండ్లు తెరిచాడో చూసి, ఆతురత నడుతున్న ఆశనిముఖంలోకి సంతోష మొచ్చింది. పెద న్నలు చిఱునవ్వు నవ్వావి.

“ముఖమీదకి వంగి నేవచ్చేస్తున్నవాడు లేచి చప్పున దూరంగా నించున్నాడు. మాయద్దరచూపులు ఆకుణంలో కలుసుకొని అంత టితో చాలకుండా హృదయంలోనికి దూసు కొని పోయాయి. నేను వింతగా వెజ్టింగ్స్ చూస్తుంటే తాను “ఏమండోయి, నే నిక్కడికి వచ్చేటప్పటికిమీ మొఖంనిండా రక్తం కారు తోంది. ప్రాణం లేనట్లు పడిపోయారు. చుట్టూ పట్ల యెవ్వరూ లేరు, పిలుద్దావంటే. అంచేత, నేను పాకీవాడనే అయినా ధైర్యంచేసి ముట్టు కొన్నాను. నన్ను తుమించి యింకోసారి స్నానంచెయ్యండి. జాలేసి యేమీతోచక యిల్లాచేశాను” అన్నాడు, నే నేమంటానో అని భయపడుతూను. నా కేంచెప్పడానికి తోచింది కాదు. బాధంతా యేమయిందో తెలీదు. చప్పున ఒళ్లు దులుపుకుంటూ లేచి నవ్వుతూ ఆశనికేసి చూస్తూ యింటి కెళ్ల బోయి, నీళ్లు తేకుండా వెడితే యింట్లోవాళ్లు మళ్లీ తిడతారని మడుగులో దిగి నీళ్లుపోసు కొని బిందెనీళ్లు తీసికొస్తుంటే అతడు వెన కాలే వచ్చి, యిటు అటు చూసి, “యెవరి

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లునుచేసింది”

తోనూ చెప్పకండి యీసంగతి. జాగ్రత్తగా వెళ్లండి” అంటూ నాకేసి తిరిగి నవ్వుతూ ప్రక్కనున్న మామిడితోటలోనికి వెళ్లి పోయాడు.

“ఎట్లాగో యింట్లోకి ఘటం చేరేశాను. “ఇంతనే వెక్కడున్నావే” అని మాలమ్మ గద్దించింది. రక్తంగారుతున్న గాయం చూపిం చాను. “అవిటికాళ్ల మొద్దువి. మాట్లాడితే చిన్నపిల్లలాగు పడతావేమిటి? బిందె సా ట్టోయిందే మొద్దూ!” అని విసుక్కుంటూ రాత్రుసిబాగ్గు నూరి, నూనెలో కలిపి గాయం లో కూరింది మాలమ్మ. ఇదిగోనండి ఆమచ్చ. నాకు గాయం బాధగాని, వొట్టనొప్పులుగాని కనబడలేదు సుమండీ. ఏదో నూతనోత్సాహం గా వుంది. ప్రొద్దుట జరిగినచరిత్ర వేయివిధాల జ్ఞాపక మొస్తోంది. నావంట్లో ప్రతీరక్తపు చుక్కాగూడా వుద్రేకమైన ఆనందంతో తాళం వేస్తోంది. ఆహా! అతడు నాచెంపలమీద చెయ్యేసి ప్రేమగా రక్తం తుడుస్తూంటే యెంత బాగుందనిచెప్పను! ఎట్లా చెప్పతే తెలుస్తుంది మీకు? భయంకరమగు రోహిణీకార్తియెడ లికి మలమల మాడిపోయినవాళ్లకి తొలకరి వానకురిస్తే యెలావుంటుందో, కటికచీకటి కొట్టులో చిరకాల మున్నవాళ్లకి వెలుతురు లోకి వస్తే యెలావుంటుందో, సముద్రంలో రిక్కుమొక్కులు లేక కొట్టుకొనిపోతూన్న వాళ్లకి తెప్ప దొరికితే యెలావుంటుందో, ఆకలి చేత కడుపు మండిపోతూన్నవాళ్లకి మంచి

నోజనం దొరికితే యెల్లావుంటుందో, అల్లాగ వుంది అతనిచెయ్యి నాకు. అయ్యో! తెలివి తక్కువదాన్ని, కాస్తేపు ఆచెయ్యి నాగుండె మీద అదుముకోలేకపోయాను. ఆసమయానికి వెజ్టిసిగ్గోటు నన్ను చంపడం మొదలెట్టింది. ఆహా, యెంతబాగున్నా డతను! పాకీవాడైతేనే, ఎవరైతేనే? అంతప్రేమ నా మీద చూపించాడు. పాపం, వెజ్టివాడు! ఎంతకష్టపడ్డాడో నాకోసానికి? ఖండువాకూడా చింపుకొన్నాడు. అత నెదురుగుండావున్నప్పుడు ఒక్కమాటేనా చెప్పలేకపోయాను. మళ్ళీ యెప్పుడు కనబడతాడో— రేపు పోని మళ్ళీ నేనే వెళ్లి కలుసుకుంటాను, ఆతనితోటలో, యేమైరానరే” అని అనుకుంటూ ఆరోజంతా యెట్టాగో గడిపేశాను.

“మర్నాడు వుదయాన్నే సరిగ్గా ఆసరికే ఆతనితోటలోకి వెళ్లాను. ఆతను కొంకెకెట్ట, పండ్లబుట్టా పట్టుకొని వస్తుంటే చెరుకునిల్లా, పూలబాణాలకోసం బుట్టా పట్టుకొని వస్తున్న మన్మథునివలె వున్నాడతడు నాకండ్లకు. అతని ఎదురుగుండా పోయి నిలుచున్నాను నేను. అతను నాకేసి ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ “ఏమండోయి, యెల్లావుంది నోప్పి?” అన్నాడు. “నిమ్మళంగానే వుంది. పాపం, నాకోసం చాలా కష్టపడ్డావు! ఈయంమీద పట్టి తీసేస్తావా” అంటూ చిరునవ్వునవ్వుతూ దగ్గరకెళ్లాను. అతను సందేహిస్తూ యెడంచేత్తో నాగడ్డం పట్టుకొని ఓడిచేత్తోనాకళ్ల కీసీచూస్తూ పట్టి తీసేస్తూంటే అప్రయత్నంగా నారెండుచేతులు వెళ్లి అతని

నడుం చుట్టుకొన్నాయి, నాకు తెలియకుండానే. ఆతనిమీద జార్లపడి సుఖావేశంతో కళ్లుమూసుకొన్నాను. అతను తనపొడుగు చేతులతో నన్ను గట్టిగా అదుముకొని తన తొమ్ముకి చేర్చుకున్నాడు. ఆసమయంలో నేను స్వర్గంలో వున్నానో, అంతకన్నా ఆనందవైనచో ఉదేనావుంటే అక్కడేవున్నానో తెలుసుకోలేని మహాసుఖంలో మునిగిపోయాను. అమ్మా, నమ్మండి, నమ్మకపోండి! ఎంత ప్రాణం లేచివచ్చిందనుకున్నారు ఇంతకంటే సుఖ మేదైనా వుంటుందా ప్రపంచంలోనూ అని అనిపించింది.

“కొంచెంనేపట్టోనే, మళ్ళీ యిట్లా, మావాళ్లు జ్ఞాపకంవచ్చారు. వెంటనే భయమేసింది. మెల్లగా అతనిచేతుల్లోంచి తప్పించుకొని “ఇంటికి వెడతాను; మావాళ్లు చూస్తే చంపేస్తారు” అన్నాను “వెడతావా” అంటూ నాచెయ్యి దగ్గరకి తీసికొని నన్ను గట్టిగా ముద్దెట్టుకొన్నాడు. దాంతో విశ్వం మఱచిపోయాను. జన్మమెత్తి అఖండమైన—అట్లాంటిసుఖం అనుభవించడానికదే మొదలు. స్వర్గం వదలి నరకంలోనికి పోయినట్లు ఇంటికి వెళ్లాను. ఇల్లాగ నాలుగైదురోజులు ప్రొద్దున్నా, సాయంత్రము ఆతనితోటలోనే కలుసుగొనేవాళ్లం. అంతకంటే మాకు చోటుది? నాసంతోషానికి పరిమితి లేకుండావుంది. మావాళ్లందరూ నాబుగ్గలతళతళ చూచి ఆశ్చర్యంగాను, సందేహంగానూ చూస్తున్నట్లు నేను కనిపెట్టాను

అహర్నిశం అతనిమీద ధ్యానందప్ప వేరు ప్రపంచ మేమీ తెలీటంతేదు, నాకు, మావాల్లెంతతిడుతున్నా సరే.

“అతనిపేరు జోగన్నట; అడిగి తెలిసికొన్నాను. అక్కడల్లా కలుసుకోటం జోగన్నకి చాల భయంగా వుంది, మాయిద్దర్నీ కూడా మావాళ్లు చంపేసిపోతారేమో అని. తా నికా పెళ్లిచేసుకోలేదుట! ఎంతమంది తనజాతిపిల్లల్ని యిస్తామన్నా వద్దన్నాట్ట. తనతో నేను వచ్చేస్తే తనప్రాణం కంటే యెక్కువగా చూచుకుంటూ యావజ్జీవం సుఖంగా గడుపుతా నన్నాడు. ప్రాణానికి ప్రాణం అడ్డువేస్తానన్నాడు. నేను రాకపోతే నాయెదురుగుండానే తనతల బ్రద్రలు కొట్టుకొని చచ్చిపోతా నన్నాడు. “అమ్మయ్యో! యెల్లాగ? పాకీవాడితో లేడిపోయిందనుకుంటారు. నేను రానుబాబూ!” అన్నాను. “అయితే మొదట న న్నెందుకు కాగలించుకొన్నా ” వన్నాడు. “న న్నెందుకు ముందర మద్దుపెట్టుకొన్నా ” వన్నాను. మనిద్దరం కూడా అనుకుని యీపని చేయలేదు. దేవుడే కలిపాడు మనిద్దర్నీని. ఈ రాత్రి పన్నెండుగంటలకి మీదొడ్డిగుమ్మం దగ్గర నుంచుంటాను. తప్పకుండా రావాలి. నిన్ను పువ్వులాగ చూచుకుంటాను. నీకష్టాలు చాలారోజులనుంచి నేనూ చూస్తూనే వున్నాను. నీవు రాకపోతేమాత్రం తెల్లారేటప్పటికి మీగుమ్మాన్నే తల బ్రద్రలుకొట్టు

“ఈసంఘమే మమ్మల్ని పాకీవాళ్లనుచేసింది.”

కొని పడివుంటాను. నాశవం చాటి మరీ వెళ్లాలి నీవు మడుగుకి. తెలిసిందా? నామీద ఏమాత్రం జాలివున్నా తప్పకుండా రా.” అన్నాడు. “సరేలే వస్తాను. సిద్ధంగా వుండు. నువ్వు చచ్చిపోతే నేనుమాత్రం బ్రతకగలనా?” అన్నాను నేను.

“వస్తానన్నా నేకాని ఆమాట తలచుకుంటే భయపేసింది. ఆరోజున ఇంట్లో యెవరిని చూచినా, యేంతన్నా యేడుపొచ్చింది. ఇంట్లో నా కెవరిమీద ప్రేమ లేదు. అందరి మీద విరక్తి పుట్టేట్లు వాళ్లే చేసుకొన్నారు. నాసుఖం వాళ్ల కక్కరలేదు. నన్ను ప్రేమించినవాడు, నేనే కావాలన్నవాడు జోగన్న ఒక్కడే.

“పాపం! నేలేకపోతే బ్రతకట్ట, చచ్చిపోతాట్ట ఏమైనాసరే, పాపం, వెళ్లిపోతాను అతనితో నేను. కాని చిన్నప్పట్నుంచీ ప్రాణంలా మెచ్చుకొన్న మల్లిపందిరిని విడిచి వెళ్లడవంటే ప్రాణం బిప్పటంటే దనుకుని సాయంత్రం యెవ్వరూ చూడకుండా దోసెడుమల్లి మొగ్గలు కోసి గుడ్డలో మూటకట్టుకున్నాను. ఆవేళ మాయింట్లో తద్దినం. అరిసెలు, గారెలు మిగిలినవి జోగన్నకోసం మూటగట్టాను, రహస్యంగా. ఆవేళతో నాకూ మావాళ్లకీ సరి. ఋణం తీరిపోయింది మావాళ్లకీ నాకీని. నాఆత్మ బంధువునికోసం దొంగనిద్దర సటించాను.

“అర్ధరాత్రి అయింది. ఇంట్లో అందరూ గాఢంగా నిద్రపోతున్నారు. మెల్లిగా తలుపు

తీసికొని మూట చేత్తో పట్టుకొని దొడ్డితలుపు భయపడుతూ తీశాను. అన్నప్రకారం గుమ్మం దగ్గరే నుంచున్నాడు, నామిత్రుడు. చీకట్లో గూడా ధగధగలాడుతూ మెరుస్తున్నాయి అతనికళ్లు. నన్ను చూడగానే “వచ్చావా” అంటూ కౌగిలించుకొని యెత్తుకొని పోతున్నాడు.

“మల్లీ భయం వేసింది. “వెనక్కి వెళ్లి పోతా” నన్నాను. “నరే వెళ్లు నన్ను చంపు

కొని..... నిన్ను బలవం తంగామాత్రం తీసికెళ్లును. వెళ్లిపో” అంటూ అక్కడున్న పెద్దరాయి నేసి తల బ్రద్దలుకొట్టుకోడానికి సిద్ధమైనాడు. “ఏమైనా నరే, నిన్ను వదలను. నీతో వచ్చేస్తాను. చచ్చిపోకు” అంటూ చేతులు పట్టుకొన్నాను. హాయిగా కబుర్లు చెప్పకుంటూ ఆ రాత్రంతా తాడే పల్లిగూడెందారినిబట్టి నడచి పోయాము. నేనుమాత్రం వెనక్కు తిరిగిచూస్తూవుండేదాన్ని, మావాల్లేవరేనా వచ్చి నన్ను చావకొట్టి తీసుకొనిపోతారేమో అని.

* * *

3

“నడచినడచి అలసి పోయి తెల్లారగట్ల ఒకతోట

దగ్గర-యిక్కడి కది చేరువే, చేరుకున్నాము. హాయిగా చల్లనిగాలి నేస్తోంది. ఆతోటలో ఒక మామిడిచెట్టుకింద పచ్చికమీద కూర్చున్నాము. నేను నామిత్రుడితోడలమీద మోచేతులానించి అతనికళ్లలోనికి చూస్తూ “బ్రాహ్మణ పిల్లని యీ విధంగా లాక్కురాగల అందం, తెలివితేటలు నీ కెలావచ్చాయి?” అన్నాను. అతను నా ప్రశ్నకి కన్నీరు కారుస్తూ “నేను కూడా బ్రాహ్మణ్ణే కనక” అన్నాడు. “అ! నిజంగా?” అని ఆశ్చర్యపడ్డాను.

“నిజమైన చరిత్ర చెపుతే నమ్ముతావా?”

“తప్పకుండాను.”

“జోగన్నను పెంచినతండ్రి ఒకడున్నట్టే. అతను చెప్పాట్ల యీకథ.

“ప్రతిరోజూ సాయంత్రం నన్ను పుయ్యోల్లో

“కొన్నేండ్లక్రిందట ఒకరోజున ఆపాకీ వాడు వీధులుతుడుస్తూంటే ఒకమేడదగ్గర పులి స్తరాకుల డబ్బాలో ఒకపసిబిడ్డ “కేరుకేరు” మనడం విని చప్పున డబ్బా యెత్తి చూశాట్ట. కనుచీకట్లో ధగధగలాడుతూన్న ఒకమగబిడ్డ తెల్లనిబట్టలో కప్పబడి వున్నాడు. మెటనే యెక్కడలేనిజాలితో ఆతను చప్పున బిడ్డని యెత్తుకొని వంటినిండా బట్టకప్పి తనయింటికే తీసికెళ్లడం చూసి ఒకదానీది చప్పున పరుగెత్తి

హాలోపెట్టి పూవుతాడు. ”

వచ్చి “ఇదిగో, యీపదిరూపాయలు పట్టుగెళ్లి పిల్లాణ్ణి జాగ్రత్తగా పెంచు... పెంకుపంతులు గారి విధవకూతురు కన్న దీబిడ్డని. ఇంట్లో వుంచడానికి వీలేక సంఘానికి వెళిచి యిల్లా పారెయ్యవలసివచ్చింది. ఈపిల్లవాడిఖర్చు అంతా మాలమ్మగారు భరిస్తారు. నీకు మంచి యినాం యిస్తామని చెప్పారు. రహస్యంగాను, జాగ్రత్తగానూ పెంచు” అని చెప్పింది. ఆతనికి పిల్లలు లేకపోటంవల్ల జోగన్నని చాలప్రేమగా పెంచేవాట్ట. ఖర్చుఅంతా ఆమె రహస్యంగా దానీదానిచేత సంపుతూవుండేదిట. పిల్లవాడు పెద్దవాడై తండ్రితో తోటల్లో గునపం, పాత పట్టుకొని కప్పపడ్డం ఒకసారి తల్లి చూచి “నా కడుపున పుట్టిన నీ కెంతగతి పట్టిందిరా?” అని నెత్తి నోరు కొట్టుకొందిట. కాని పాప మామె యేంచేయగలదు? ఈజన్మకథవిన్న జోగన్న పాకీపిల్లల్ని పెళ్లిచేసుకోటానికి యిష్టపడ లేదుట.

“ఈకథంతా చెప్పి జోగన్న వుసూరు మంటూ చెట్టుకి జార్లపడ్డాడు. నేను అతని మొఖంమీది చీలు చె మ ట తుడుస్తూ “అయ్యో, పాపం, నీకథ జ్ఞాపకానికి తెచ్చి చాల బాధకలిగించాను. చాల అలసిపోయా వు. నావద్ద కొన్ని పిండివంట లున్నాయి. తిందువుగాని ఆదోరువులో ముఖం కడు కో. నీవ్రకూడా బ్రాహ్మణుడవని తెలియ గానే నానంతోషానికి మితి లేదు. ఇదిగో పంచభూతముల సాక్షిగా నీతలమీద తలం

బ్రాలు పోస్తున్నా నీమల్లెపూవులతోటి. ఇది వఱకు నాకు జరిగినపెండ్లి అసలు జ్ఞాపకమే లేదు. ఇదే మననిజమైనపెండ్లి” అంటూ నేతెచ్చిన మల్లెపూవులు దోసిలితో జోగన్న తలమీద పోశాను. అతను నానెత్తమీద తిరిగి పోశాడు. మాలో మేము చేసుకున్న యీపెళ్లిచూసి పంచభూతాలు నవ్వావి; కోకిలలు పాడేయి; చిలుకలు, గోరువంకలు నాట్యం చేశాయి. ప్రక్కనున్న గన్నేరుచెట్టు పచ్చనిపూవులని అక్షంతలమల్లే రాల్చి మమ్మన్ని ఆశీర్వదించాయి.

“జోగన్న అదివఱకే ఆతోట కాలుకి తీసి కొన్నాట్ట. చాలపెద్దతోట అవడంచేత నమస్తఫలవృక్షాలు, పూవులచెట్లూ అందున్నాయి తోటమధ్య చక్కనిబంగాళా. దాని కెదురుగుండా పెద్దదొరుపూ, పచ్చిక బైలూ అన్నీ చాల అందంగా వున్నాయి. జన్మమెత్తి అట్టితోట యిదివఱకు చూడలేదు. మేము పండ్లూ, కాయలూ జాగ్రత్త పెడుతూ, యజమానులనుఖం అలావుంచి మేమే ఆతోటయజమానులమల్లే అనుభవిస్తున్నాం.

“అమ్మా, నాభర్త న న్నిప్పటివఱకూ పువ్వులాగే చూచుకుంటున్నాడు. న న్నేమీ ఎక్కువ కష్టంపడనీయడు. కష్టం అంతా అతనిదే. ఇద్దరూ జోడుపడుల్లాగ ఆతోటం తా

తిరుగుతాము. నాభర్త స్వయంగా నారతో లావుపాటిత్రాడు పేని పెద్దచెట్టుకొమ్మకి పువ్వులా వేశాడు. ప్రతీరోజూ సాయంత్రం నన్ను పువ్వుల్లో కూర్చోపెట్టి పూవుతాడు. అతనికి నేను గతి, నా కతను గతి. తన్ను పెంచి నాదుకు కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా తండ్రికి జోగన్న అప్పడప్పడు సొమ్మ పంపుతూ వుంటాడు.

“అమ్మా, నా కిష్ట మొచ్చినప్పుడు పసుపు, బొట్టూ మొదలైన అలంకారాలన్నీ చేసుకుంటాను ముచ్చటనీరా అన్నిరకాలపూవుల తోటి నాభర్తే నన్ను అలంకరించి సంతోషిస్తాడు. ఇంట్లోవుండే భయంకరనిర్భంధాలేమీ లేవు. నాభర్త నన్నూ, నాలలంకారాలనీ చూచి పొంగిపోతాడు. నా కొక మొగబిడ్డ. నా కింక కావలసిన దేమిటి తల్లీ, భగవంతుని దయతప్ప! ఒకమామిడిచెట్టు పునాన కాపు కాచింది. మీవంటినారు తిని సంతోషిస్తారని అమ్మడానికి యీవేళ వచ్చాను. అమ్మా, నిజంగా చెపుతున్నాను. మమ్మల్ని ఈసంఘమే పాకీవాళ్లని చేసింది. చీకటి పడుతోంది, పిల్లవాణ్ణి చూసుకోవాలి. శలవమ్మా మరి.”

ఇట్లా యీకథ విని ఆయింటిఆమె నివ్వెరబోయి మాట్లాడలేకపోయింది, ఎంతసేపు దాకానో!

దారాషికు షాజహాను చక్రవర్తి జ్యేష్ఠకుమారుడు. ఇతడు [౧౦౨౪ సం. హిజ్రా బెనుక ౧౦౨౪-వ సాఫర్ న] అశ్వీరునగరమున జన్మించెను. అశ్వీరునగరమున ప్రసిద్ధమహమ్మదీయయోగియగు మ్యానుడ్డీను సమాధి గలదు. మహమ్మదుభక్తు లెల్ల రాసమాధిని చూచుటకు పోవుచుందురు. షాజహాన్ కాలమునకు మున్నే యాసమాధి యచట నుండెను. షాజహానుహడ మ్యానుడ్డీనుసమాధిని దర్శించి తనకు పుత్రునిమృతి ప్రార్థనలు చేసెను. షాజహానున కింతకుము న్నిద్దరు కుమార్తెలు [హూర్ నిసాబీగము, జహానారా బీగము అనువారు] గలరు. షాజహానుప్రార్థనలవలన 'దారా షికు' అనుపుత్రుడు జన్మించెను.

గొప్పమహమ్మదీయయోగి సమాధిచేయబడిన యీ అశ్వీరునగరమున జన్మించుట జేసి దారాషికుహడ గొప్పనూఫీమతభక్తు డగుటయు నొకమంచిసంఘటనమే. దారా మొదటినుండియు నూఫీమతసిద్ధాంతముల ననుసరించువాడై నూఫీమతభక్తుడుగా మహమ్మదీయులచే పరిగణింపబడెను.

దారాబాల్యజీవితమునుగూర్చి షాజహానుజీవిత చరిత్ర వ్రాసిన చరిత్రకారులెవ్వరు విశేషముగ నేమియు వ్రాసియుండలేదు. కాని షాజహాను అధికముగ ప్రేమించినపుత్రు డీతడేయని చరిత్రలు చాటుచున్నవి. అందుచే తన్ను విడిచి యేదూరపుపరగణానుగాని తనకు ప్రతినీధిగా పోయి పరిపాలించుటకు దారా వెడలుట కిష్టపడకుండెను. షాజహాన్ తనతక్కిన కుమారులకు ఢిల్లీ కిమూరముఖమున్న పరగణాలకు రాజప్రతినీధులనుగా పంపివేసెను. ఔరంగజేబు 'దక్కను'

నకు రాజప్రతినీధిగాను, 'మూరాదు' అను కడపటి కుమారుని మాల్యకు రాజప్రతినీధిగాను, షూజాను వంగదేశమునకు రాజప్రతినీధిగాను ఉండునట్లు నియమించి వారాయాపరగణాలలోనే రాజధానుల నేర్పరుచుకొని యచట పరిపాలించుచుండ నియమించెను. జ్యేష్ఠ పుత్రునియందుగల యత్యధికముగ ననురాగమున జేసి, అతనినిహడ అలహాబాదుపంజాబురాష్ట్రములకు రాజప్రతినీధిగా నేర్పట చేసినను, అత డక్కడకు వెళ్లనక్కరలేకయే యతనిక్రింద యేజెంట్ల నేర్పట చేయించి యతడుమాత్రము ఢిల్లీలోనే తనకన్నుల యెదుటనే యుండునట్లు చేసెను. ఇటుల షాజహాను రాకొమరునకు తగని 'గారబము'ను జేయుటచే దారా రాజకీయపరిజ్ఞానము ననుభవమువలన గ్రహించుటకు గల యవకాశముల పోగొట్టుకొనెను. ఇత డొకసారి ఖాందహారుపై సైన్యమును గొని దండువెడలెను. కాని యుద్ధముచేయుదత్తుత లేనివాడగుట యోడిపోయెను. అందువలన దారా యుద్ధతంత్రమున దత్తుతారహితుడై, ఇత డెల్లప్పుడు రాచనగళ్లలోనే కాలము గడవిన సుకుమారుడు. ఇతనికి సుగుణగణమున జేర్చదగిన గుణములు కొన్ని గలవు. ఇతడు తన కెట్టివిషమపరిస్థితులు కల్గినను అకలుషితమానసముతో ఆయాపరిస్థితుల ననుసరించి తనజీవితమార్గమును సంస్కరించుకొని మెలగగల్గెడు శ్లాఘనీయముగ సామర్థ్యము గలవాడు. ఎట్టి వ్యత్యస్తవిధము గలవాడయ్యు ఉదాత్తమహత్వ హృదయముగలవాడగుట ఎట్టి వైభవలక్ష్మీరూక్ష విక్షణములైన నిర్భయముగ భరింపగల్గును. అసాధారణముగ విరక్తభావముల విలోదింపగలవాడు. ౧౦౬౬-వ సం. హిజ్రాతరువాత షాజహానునకు జబ్బుచేసినప్పుడు

*దారాషికు రచించిన 'మజ్దులీ అహ్మదైన్' (హిందూ మహమ్మదీయమతము లనెడి సంప్రదములకలయిక) అను పరిష్కరణకావ్యము: కలకత్తా ప్రెస్ డెన్సికాలేజీలో పరిష్కరణ అరబిక్ భాషాపాఠ్యాయులగు మహఫజ్ అల్ హాగ్ గారి (ఎమ్. ఎ.) వ్యాఖ్యతో ప్రకటింపబడిన గ్రంథమునుండి.

సింహాసనమునకై యాతనికొమరులు నలువరు ఒండొరులలో యుద్ధముచేయునవసరమున దారాకూడ ఒక సైన్యమును నడిపించుకొనుటలో తననాయకత్వమును ప్రకటించుటకు తనసామర్థ్యమును వినియోగించినను, మంచిరాజ్యతంత్రమున ప్రజ్ఞామహితుడును, నాయకాగ్రేసరుడును నగు ఔరంగజేబునకు మాత్రము సాటి యని పించుకొనలేకపోయెను. ఘాజా, ఔరంగజేబు, మూరారులను సోదరులు ముఖ్యురును తమ గొప్పపైనికదలేములతో ఆగ్రాపైకి దండెత్తిరి. దారా వారి నెదుర్కొనజాలకపోయెను. 'సమఘర్' అనుస్థలమున నన్నదమ్ములకు జరిగిన ఘోరసంగ్రామమున దారాయోధిపాత్ర పారిపోవలసినవాడయ్యెను. అచ్చట నుండి దారా ఆగ్రా, లాహోరు, ముల్తాన్, భాక్నూర్, గుజరాత్ము, కచ్ మొదలగుస్థలములకు పారిపోయెను. దారా యిటులు పారిపోవునప్పుడు పశింకజములు, బాధలు ఒకవిషాదగాఢ యగును. ఇతని మిత్రు లితని కష్టకాలమున విడనాడిరి. ఇతని కింతకుమున్ను తోడ్పడుచువచ్చిన మిత్రులకులే యితనిని విడనాడిరి. ఇట్టి విషాదశీఘ్రమార్గమున నీత డధికముగ్రహేమించినట్టియు, నీతనిమనసున కెక్కినదీయు, ప్రాణాధికయు నగు 'నాదర్ లీగము' అనుభార్య స్వర్గములంకరించుటతోనే యీతనిజీవితము దుఃఖపర్యవసాయి యయ్యెను. ఇంతటితో అతడు భగ్నజీవితము గలవాడై సర్వస్వమును దైవసంకల్పమునకై విడచి విరక్తుడై కాలము గడుప నారంభించెను.

ఇతడు దేశమెల్లడ తిరుగుచుండ మాలిక్ జీవన్ అను అస్థమవీరునిచే పట్టుకొనబడి ఔరంగజేబుచే పంపబడిన నేనానాయకుల కాపుదలతో ఢిల్లీకి తైదీగా గొనిపోబడెను. ఢిల్లీలో ఔరంగజేబు దారా నొక యేనుగుపై కూర్చుండజేసి పురవీధుల నూరేగింపజేసెను.

ఔరంగజేబు, దారా యిస్లాముమతమునందు విశ్వాసియై యున్నందుల కతనిని శిక్షింపనెంచి, ఖాజీలను, మోల్వీలను, మహమ్మదీయన్యాయవేత్తలను పురికొల్పి వారిచే దారాపై కపటవిచారణ, తీర్పు మొదలైనవి జరిపి యతనిని ఉరికిత విధింపబడునట్లు

చేసెను. ఆతీర్పు ననుసరించి ౧౦౬౯-వ సం. హిజ్రా తరువాత ఒకవాటిరాత్రి దారా యురితీయబడెనని చరిత్రవలన తెలియుచున్నది.

దారాషిఖా రచించినగ్రంథములు :

ఈతనిగ్రంథములన్నిటినిబట్టి యితడు చిన్నతనమునుండియు సూఫీమతమునం దభిమానము గలవాడని కన్పట్టును. ఈతడు ఇస్లాముమతములో సూఫీమతమునకు చెందినవారు రచించినగ్రంథముల నన్నిటిని సవిమర్శముగను, నిశ్శేషముగను చదివి, సూక్ష్మేశములనెల్ల గ్రహించినట్లు చూపట్టును. ఇతనిగ్రంథములలో నెల్ల సూఫీమతావలంబకుల గ్రంథములలోని సమయోచితముగ వాక్యాళి సుదాహరించుచుండుటయు గలదు.

ఇతడు 'మరాను'ను సవిమర్శముగ పఠించి అందలి కొన్ని విషయములపై సందర్భోచితమైనవియు, తనస్వతంత్రవ్యక్తిత్వమును చాటునట్టివియు నగు వ్యాఖ్యలను రచించెను. కొన్ని సందర్భములలో వివాదాంశములపట్ల నితడు ఇదమితమని నిర్ణయించి సారాంశములను తీయుటలో నుపజ్ఞామహితుడై తనరినాడు. ఇతడుచేసిన సూఫీమతవిషయకపరిశోధనలవలన వెల్లడియగువిషయ మేమన నత్యముకనుగొనుటలో సునిశితబుద్ధి యేకొలదిమందితో యుండునని. ఈతనిమనస్సు క్రమముగ విహికవిషయములపై నాథ వీడి పరతత్త్వవిషయములపై నిమగ్నమైయున్న ట్లితనిగ్రంథములవలన తెలియవచ్చుచున్నది.

ఇతనియిరువదియైదవయేట యితనిమొదటిగ్రంథము రచింపబడెను. 'సఫీనత్-అత్-ఆలి యా' అని ఆగ్రంథముపేరు. ఆగ్రంథము సూఫీమతతత్త్వమును విపులముగ ఘోషించును. ఇందు నాలుగువందల పదునొకండుగురు సూఫీమతావలంబకులగు సాధువులయు, దైవసాక్షాత్కారముచే పునీతజీవితములుగల మహనీయులయు జీవితములు గలవు. ఇందు మహమ్మదు (మతప్రవక్త) యొక్కయు, అతనిభార్యయొక్కయు జీవితవిశేషములు వివరింపబడినవి. ఈగ్రంథాంతమున "యిందరుమహనీయుల పవిత్రచారిత్రముల నుల్లేఖించిన తనభవిష్యత్జీవితము సుఖాలవాలము కాగలదను విశ్వా

సమతో గ్రంథమును ముగించుచున్నాను" అని తెలిపి కొనెను.

'ముల్లాషా' యను నితనిసమకాలికు డొకసాధునే యితనిగురువుగా తనగ్రంథమున తెలిపికొనెను. ఇతని వలననే 'ప్రాణాయామము' మొదలగుయోగాభ్యాసముల నభ్యసించెను.

'రిసావేసోకుసుమ' అనుగ్రంథ మితని మూడవ కృతి. ఇది మనుజు డాధ్యాత్మికోన్నతిని ఒడయుటకు గల సోపానములు, అవస్థలు తెలిపేదనట్టి గ్రంథము. ఈగ్రంథము ప్రతిపాదించుతత్త్వ మెద్దియన, దైవము తన కిష్టుడగు భక్తుని ఆత డెట్టి తాకికమునపరిపితులలో నున్నను తనవైపున కాకర్షించుకొని యాతనిచే లోకోద్ధరణకార్యముల జేయించునని. "నే నెప్పు డేగ్రంథమును వ్రాయ సంకల్పించినను కురానుగ్రంథమునుండి శత్రునములను * చూచి యాగ్రంథమున లభించిన శత్రునముల స్వభావానుకూలతలను పరిశీలన మొనరించి యవి ప్రోత్సహజనకముగ నున్నచో ఆగ్రంథరచనమున కారంభించుచుందు"నని దారా యొకచో తెలిపెను.

'హాకోసుమ' అనుగ్రంథమును, ఇట్టిశత్రునమును చూచుకొని అనుకూలముగ నున్నందుననే వ్రాసితిని యొకచో దారా తెలుపుచున్నాడు.

దారా వివిధమతతత్త్వములను సనిమర్శకదృష్టితో చదివి (Comparative study of religions) అందలిసారమును గ్రహింప నభిలాష గలిగియుండెను. ఇతడు క్రైస్తవుల మతగ్రంథముగు బైబిలు ప్రాతనిబంధనను, క్రొత్తనిబంధనను చదివి అందు ముఖ్యముగ దావీదుక్రీస్తులను, ఇతరగ్రంథభాగములను దీక్షతో పఠించి అందు తనకు కావలసినతత్త్వము లభింపనందున

హిందువులమతగ్రంథములగు మహావిషత్తులను పరిశీలనతో పఠించి యందలి యేబదియధ్యాయములను పరివ్యవభాషలోని కనువదించెను. ఆగ్రంథమునకు ఉపనిషాద్ లేక సిట్టి-ఇ-అక్బరీ అనునామకరణము చేసెను. ఈ గ్రంథమును ౧౮౬౭-వ సం. హిజ్రా వెనుక రచించెను. అనగా ఇతనికి ఉరిశిక్ష విధింపబడుటకు రెండు సంవత్సరములకు పూర్వము. ఈయుపనిషాద్ సందలి గొప్పగుణ మేమన, ఇందలి పరివ్యవభాష సులలితమైన వైలిచే నొప్పారుచు చక్కగ నర్థముననట్టిభాష యగుటయే.

దారాకు ఉపనిషన్మతము ఎందులకు తృప్తి కల్పించె ననగా అందు 'దేవు డొక్కడే' అనువిషయమే సిద్ధాంతము చేయబడుటచే.

హిందువులవేదములలో ఏకేశ్వరునిగూర్చిన స్లోకములు ఇతడు నేకరించి వానినిమాడ తన 'ఉపనిషాద్' గ్రంథమున జేర్చి వానియర్థవివరణము చేసెను. ఇత డుపనిషద్వాక్యములను పరివ్యవభాషలోనికి సరిగా, అనగా మూలానుసరణముగ అనువదించెను. మూలగ్రంథములగు ఉపనిషత్తుల యర్థములను కాశీనగరమున గల ప్రసిద్ధపండితులవలనను, సన్న్యాసులవలనను తెలిసికొనెను. ఎట్టికఠినమైన సిద్ధాంతముగాని, యెట్టి వేదాంతవిషయముగాని చిక్కులిడక మనస్సు నాందో శనవరచు ఎట్టికిష్టసమస్యగాని యీ యుపనిషత్తులను చదివినట్లయిన నజ్ఞానమునెడు చీకటియు, మంచును భాస్కరప్రభచే తొలగిపోవునటులనే విచ్ఛేదముగనని నాదృఢనిశ్చయమనియు, కురానులో సంశయాస్పద విషయములుమాడ ఉపనిషత్తులవలన విడువనియు దారా తన'యుపనిషాద్' గ్రంథపీఠికలో తెలిపెను.

* ఇట్టి సంప్రదాయాచారము హిందువులలోమాడ గలదు. రామాయణ, భారత, భాగవత, భగవద్గీతాది హిందూమతగ్రంథములలో నేదైన నొకదానిని చేతగాని యుద్విష్టకార్యమును మనమున నిష్కతో ధ్యాన మొనరించుచు, దైవమునుకూడ తలచుచు నిమిలీతనేత్రుడై గ్రంథములో నొకానొకచో నొకపుల్ల నుంచి యచట గ్రంథమును తెరచి యచటగల కథాశుబ్ధ మెట్టిదియో చూచుటవలన తమకార్యము నెరవేరుకో లేదో నిర్ణయించుకొందురు. గ్రంథమునుండి శత్రునములు గొనుటయన నిదే.

‘కిటా-ఇ-మక్ నూన్’ అను నొకపరిష్కారముగ్రంథమునకూడ మతవేదాంతవిషయకము లగు సంశయాస్పదసమస్యల నన్నిటిని విడగొట్టగల గ్రంథము హిందువుల యుపనిషత్తేయని తెలుపబడినది.

ఉపనిషత్తులను పరిష్కారభాషలోని కనువడించుటలో తనయుద్దేశ మేమని తెల్పుకొనెననగా, “నాకు సంశయాస్పదముగు విషయములన్నియు నీయుపనిషత్తువలన విశిష్టమైనందున నాకొరకును, నాసంతతివారికిని, నాన్నే హితులకును, మతతత్త్వపరిశోధకులగు నెల్లరకు నుపయోగించునను విశ్వాసమున నీయనువాదమొనర్చితి” ననెను.

భగవద్గీత పరిష్కారభాషలోని కనువడింపబడుటకు దారాయే ప్రోత్సాహకారకు డని “ఇండియా ఆఫీసులైబరరీ”లో భద్రపరుపబడిన దారా వ్రాసిన వ్రాతప్రతి నెం. ౧౯౮౯ లోని విషయమువలన తెలియవచ్చుచున్నదట.

దారా పరిష్కారభాషలో గద్యగ్రంథములనే కాక పద్యకావ్యములనుకూడ రచించెను. ఇతని పరిష్కారభాషలోని పద్యము లితనికాలముననే జనులచే చదువబడుచు మెప్పునందుచుండెడివట.

నాగా చిత్రకళాదిలలితకళలయం దభినివేశమును, ప్రీతియు సధికముగ గలిగియుండెడివాడు. ఇతడు పరిష్కారిని వ్రాయుటలో కడుసమర్థుడు. సం

స్కృతభాషలో రచింపబడిన యోగవాసిష్టమును వేదాంతగ్రంథమును దారాయే పరిష్కారభాషలో కనువడింపబడుటకు ప్రోత్సాహకారకుడయ్యెనని చరిత్రవలన తెలియుచున్నది. ఇందులకుపబలకముగా నొకవిషయము తెలుపబడుచున్నది.

దారా కొకనాటిరాత్రి స్వప్నమున వసిష్టరామచంద్రులు కనబడినట్లును, రామచంద్రుడేదియో మధురపదార్థమును తినుచుకై దారా కిచ్చినట్లును, దారా దానినిగొని భుజించినట్లును కనుపించెను. ఆస్వప్నవృత్తాంతము గడచిన కొంతకాలమునకు తన యాస్థానవిద్వాంసులలో నొక్కనిచే యోగవాసిష్టమును పరిష్కారభాషలోని కనువడింపజేసె నని తెలుపబడెను.

ఈ ‘మజ్జి-అత్-బెహరైన్’ అనునీతనికృతియే యితనిని విచారణచేసి శిక్షింప నియోగింపబడిన ఖాశీలు, మార్వీలు, ఇతరధర్మశాస్త్రవేత్తల సమితి యెదుట పరిశోధనకై యుంచబడెను.

వీ రీగ్రంథభాగములు చదివి చక్రవర్తియగు జౌరంగజేబుమతముగు ‘సునీ’ మతమునకు వ్యతిరేకముగు మతము నవలంబించినద్రోహియనియు ఆతనిగ్రంథము ఆతనిమతమున కుపబలము రచించెననియు నేరమారోపించి యాతనికి ఊరికితూ విధించిరి. హిందూమహమ్మదీయ మతసామరస్యమును బోధించు మతగ్రంథరచనమే యాతనియురికితకు తోడ్పడినదయ్యెను.

విద్య

జూరుచక్రివర్తుల పరిపాలనాకాలమున రష్యా విద్యలో చాల వెనుకబడియుండెడిది. అప్పుడు నగరవాసులలో నూటికి ౪౦.౬ వంతులమందియు, గ్రామవాసులలో నూటికి ౭౨.౨ వంతులమందియు నిరక్షరకుటుంబముల నుండెడివారు. దీనికి ముఖ్యమైన కారణము జూరుచక్రవర్తులవలంబించిన విద్యానీతియే! ప్రభుత్వకోశమునుండి విద్యనిమిత్తము కడుస్వల్పముగ వెచ్చింపబడుచుండెడిది. ఆస్వల్పమైత్రములో నధికాంశమును విశ్వవిద్యాలయములే కబళించుచుండెడివి. అందువలన ప్రాథమికవిద్య కేవలము నామమాత్రముగ నుండెడిది.

దీనికితోడు ఉన్నకొలదివిద్యాలయములలోను బోర్డుగ స్వాతంత్ర్యముండెడిదికాదు. విద్యార్థులు తుదకు గ్రంథాలయమునకు గాని, నాటకప్రదర్శనమునకు గాని వెళ్లుటకు సహితము ఉపాధ్యాయుల అనుమతిని బడయవలసియుండెడిది. రష్యనుభాష మాతృభాషకానిరాష్ట్రములందు సహితము దానిలోనే బోధనయంతయు గావింపబడుచుండెడిది. పరీక్షలు చాలకఠినముగ నుండెడివి. నూటికి షుమారు ౭౦ మంది తప్పింపబడుచుండెడివారు. ఉపాధ్యాయుల ఆదర్శము విజ్ఞానవ్యాప్తియై యుండుటకు బహుళు రాజభక్తిని పెంపొందించుటయై యుండెడిది. దీనికి విధర్మముగ నప్పటిపాపుస్తకములలోని క్రిందిసంభాషణను గమనింపుము :

ప్రశ్న :— నీరు జూరుచక్రవర్తియొడ నేయేధర్మములు గలవని మతము బోధించుచున్నది?

ఉత్తరము :— భక్తి, విశ్వాసము, శ్రేమ, నేమ, సిద్ధులను సత్తిగచెల్లించుట, వీనినన్నిటిని భక్తివిశ్వాసములను వానిలో నిమిచ్చి చెప్పవచ్చును.

అసలు అంకెలతోను, పాఠపుస్తకములలోని ప్రశ్నోత్తరములతోను పనియేలేదు. మూడవ అలెగ్జాండరుచక్రవర్తి యొకసందర్భమున నెట్లువ్రాసెనో గమనింపుము : “కర్షకులు తమపుత్రులను పాఠశాలలకు పంపుట కడువిచారణీయమైన విషయము.” అతడే మరొకసందర్భమునం దిట్లువ్రాసెను : “విద్యను రద్దు చేయవలెను.” పాఠకుల దృక్పథ మిట్లున్నప్పుడు విద్య వ్యాప్తిగాంచలేదనుటలో నాశ్చర్యములేదుగదా!

ఇట్లు విద్యవిషయమునందు వెనుకబడియున్న దేశములో ప్రజామోదకరముగ ప్రభుత్వ మేర్పడినప్పుడు దాని ప్రథమకర్తవ్యము విద్యావ్యాప్తిని గావించుటయేగదా! అందుచే సోవియట్లుప్రభుత్వము అధికారమునకు వచ్చినంతనే దానివిషయమై విశేషశ్రద్ధను వహించెను. ప్రత్యేకముగ లెనినగారిధర్మపత్ని విద్యావ్యాప్తికై పాటుపడసాగెను. ఈ ప్రయత్నములఫలితముగ ప్రతిప్రదేశమందును విద్యాలయములు మొలకలెత్త నారంభించెను. ౧౯౧౪-వ సం. పు జర్యను సంగ్రామమునకు పూర్వము రష్యాలో ౭౨,౩౬,౦౦౦ మంది విద్యార్థులుమాత్రమే యుండెడివారు. కాని ౧౯౨౦-వ సం. ము నాటికి శానిటోఖ్య ౨,౧౧,౦౦౦ కు పెరిగెను. ఇంతలో దురదృష్టవశాత్తూనే దేశములో నంతఃకలహములు చెలరేగుటయు, విదేశములతో యుద్ధములు పొసగుటయు సంభవించెను. అందుచే ౧౯౨౨-వ సం. ము నాటికి విద్యార్థులసంఖ్య ౬౮,౦౮,౦౦౦ వరకు తగ్గిపోయెను. తదుపరి శాంతి నెలకొనుటవలన తిరిగి విద్యార్థులసంఖ్య క్రమముగ పెంపొందసాగెను ౧౯౨౮-వ సంవత్సరములో వారిసంఖ్య ౯౭,౯౭,౦౦౦ వరకును, ౧౯౩౯-వ సంవత్సరములో ౧,౧౭,౯౦,౦౦౦ వరకును వృద్ధిపందెను. ఈయభివృద్ధి మరియొకవిధముగ కూడ పేర్కొనవచ్చును. ౧౯౧౪-వ సంవత్సరములో

చునుకొనుటకు తగినవయస్సు (School age) గల బాలబాలికలలో కేవలము నూటికి ౪౫ మొదలు ౫౦ మందిమాత్రమే పాఠశాలల కేసుచుండిరి. కాని ౧౯౨౯-వ సంవత్సరము వచ్చునీటి వారిసంఖ్య నూటికి షుమారు ౯౩ మందివరకు పెచ్చెను.

ఈ మధ్యనే రష్యలోగలిగిన విశేషవిద్యావ్యాప్తి క్రింద పేర్కొనబడిన పట్టికవలనకూడ విశదము కాగలదు:—

	పురుషులలో విద్యుగలవారు (నూటికి)	స్త్రీలలో విద్యుగలవారు (నూటికి)
౧౯౦౭	౩౩.౭	౧౧.౭
౧౯౨౦	౪౪.౬	౨౫.౮
౧౯౨౧	౪౬.౬	౨౭.౮
౧౯౨౭	౫౮.౨	౪౪.౪

పైపట్టికవలన ౧౯౦౭-౧౯౨౦ సంవత్సరముల మధ్యకాలములో, అనగా ౨౪ సంవత్సరములలో నెంత విద్యావ్యాప్తి జరిగినదో అంతకు కొంచెం మెక్కుడుగనే ౧౯౨౧ ౧౯౨౭ సంవత్సరముల మధ్యకాలములో (అనగా ౬ సంవత్సరములలో) జరిగినట్లు తేటతెల్ల మగుచున్నది.

ఇట్లు సోవియటుప్రభుత్వాధికారముక్రింద విద్య కడువ్యాప్తిగాంచెను. ఐనను ౧౯౩౦-వ సంవత్సరములో గ్రామములందింకను ౧౫ సంవత్సరముల మొదలు ౩౫ సం.ల వయస్సుగలవారు ౧,౮౦,౦౦,౦౦౦ మంది నిరక్షరకుడులు మిగిలిపోయిరి. అందుచే ౧౯౩౧-వ సంవత్సరములో సోవియటుప్రభుత్వము ౮ సంవత్సరముల ప్రాయముదాటిన బాలబాలికల కందరికిని నిర్బంధోచిత ప్రాథమికవిద్యను ప్రవేశపెట్టెను. దీనివలన ౧౯౩౧-వ సంవత్సరములో విద్యార్థులసంఖ్య ౧,౬౦,౦౦,౦౦౦ వరకును పెంపొందెను.

ఈరీతిగ విద్యాభివృద్ధిని గావించుటకు వలయు ధనమును వెచ్చించుటకు సోవియటుప్రభుత్వము వెనుదీయుటలేదు. జారుచక్రవర్తు లెప్పుడును విద్యనిమిత్తము ౩౮,౧౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్సునన్న అధికముగ

వ్యయ మొనర్చలేదు. కాని సోవియటుప్రభుత్వము ౧౯౩౦-వ సంవత్సరములో ౧౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్సును, ౧౯౩౧-వ సంవత్సరములో ౨౯౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ రుబుల్సును ఖర్చుపెట్టెను.

సోవియటుప్రభుత్వము విద్యార్థులసంఖ్యను పెంపొందించుటకేకాక, ఉపాధ్యాయులసంఖ్యనుకూడ తగినట్లు వృద్ధిగావించుటకు యత్నించుచున్నది. ౧౯౩౦-వ సంవత్సరమునందు రష్యలో ౩ లక్షలమంది ఉపాధ్యాయులుండిరి. ఇప్పుడు వారిసంఖ్య మరింత పెరిగినది.

కేవలము విద్యావ్యాప్తి గావించుటతోనే సంతృప్తినందక, సోవియటుప్రభుత్వము విద్యార్థిధానములో సహితము నూత్నపథములను ద్రోక్కుచున్నది. జారుచక్రవర్తుల పరిపాలనసమయమున రష్యనుభాషలోనే విద్య గరుపబడుచుండెడిది. దీనివలన రష్యనుభాష మాత్రమే విద్యకానివారికి విద్యనభ్యసించుట కష్టమనిపించెడిది. సోవియటు ప్రభుత్వమువారు పై పద్ధతిని విస్మరించి మొత్తము ౩౬ భాషలలో విద్యను గరపుచున్నారు. మైనారిటీసంఘములకు చెందినవారికందరికిని పాఠపుస్తకములను సప్లయిచేయుటకు మాస్కోనగరమున ప్రత్యేకముగ నొకముద్రణాలయము స్థాపింపబడినది. ఈ ముద్రణాలయము ౧౯౧౮-వ సంవత్సరములో ౨,౮౦,౦౦,౦౦౦ తావుల (తావునను దాదాపు ౪౦,౦౦౦ అక్షరములుండును) పతనగ్రంథములను అచ్చువేసినది. మైనారిటీసంఘముల విద్యాలయములకు తగిన ఉపాధ్యాయులను సప్లయిచేయుటకుగాను ప్రత్యేకము కొన్ని క్రయనింగుపాఠశాలలుకూడ నెలకొల్పబడినవి.

బాలబాలికలకు జీతములు లేకుండగనే విద్య గరుపబడుటయేకాక, కలము, కాగితములును, పతనగ్రంథములును, ప్రయాణపుఖర్చులును, ప్రాతఃకాల భోజనమును ఉచితముగ నొసగబడును. ఇట్లే తదితర సౌకర్యములన్నియును గావించబడును. జారుచక్రవర్తుల రాజ్యకాలమునం దొక్కొక్కవిద్యార్థినిమిత్తము ౮ మొదలు ౧౨ రుబుల్సువరకు ఖర్చుపెట్టబడుచుండెడిది. కాని సోవియటుప్రభుత్వము ౧౯౨౮-వ సంవ

త్సరములో నొక్కొక్కవిద్యాకి ౪౩ రుబుల్లు చొప్పునను, ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో ౫౨ రుబుల్లు చొప్పునను, ౧౯౩౦-వ సంవత్సరములో ౬౩ రుబుల్లుచొప్పునను వెచ్చించెను.

పాఠశాలపరిపాలనను సామాన్యముగ విద్యార్థులే కొనసాగించుచుందురు. వారే పాఠశాలతరపున వ్రాతపత్రికలనుపూడ నడుపుచుండురు. విద్యార్థులు కేవలము పఠనగ్రంథములతోను, పరీక్షలతోను సంతృప్తినందక పెక్కుజాతీయవ్యవహారములందుసహితము పాల్గొనుచుండురు. అనాథలకు సహాయమొనర్చుట, గ్రంథాలయములలోను, పఠనమందిరములలోను ఉపన్యాసములు మొదలగువాని నేర్పరుచుట, గ్రామపారిశుధ్యమును పెంపొందించుట, అవిద్యను పోదోలుట, బాలబాలికల సభలను జరుపుట, వ్యవసాయములో నభివృద్ధిప్రదములగు మార్గములను ప్రవేశపెట్టుట, జ్ఞానాభివృద్ధిదాయకమైన వాఙ్మయమును పంచిపెట్టుట మున్నగు పెక్కువిషయములందు వారు కృతస్థులనుసహింతురు. స్వీయజ్ఞానాభివృద్ధికి వినోదయాత్రలకును, యంత్రాలయములు, చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలు మున్నగువానిని దర్శించుటకును అవకాశము లభించినప్పుడెల్ల వెడలుచుండురు.

ఇట్లు బాలబాలికలకేకాక అంధులకు, బధిరులకు, కార్మికులకు, కర్షకులకు, పైనికులకు, నావికులకు, తదితరపౌరులందరికిని విద్యగరపుటకు ప్రబలయత్నములు సలుపబడుచున్నవి. ఇందులకు గాను వార్తాపత్రికలు, సినిమాప్రదర్శనములు, నాటకరంగములు, సంచారగ్రంథాలయములు, రేడియోలు, చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలు మున్నగుసాధనములన్నియు సాధ్యమైనంతదనుక నుపయోగింపబడుచున్నవి. స్థలసంకోచముచేతనే వీని నన్నిటినిగూర్చి విరివిగవ్రాయుటకు వీలుపడుటలేదు.

విద్య యిట్లు సర్వతోముఖముగ నభివృద్ధిపొందుచుండుటవలన రష్యాలో వార్తాపత్రికలు, గ్రంథములు మున్నగువాని ప్రకటన నానాటికిని హెచ్చుచున్నది. ౧౯౧౩-వ సంవత్సరములో రష్యాయందు షుమారు ౧౬౩ వార్తాపత్రికలే ప్రకటింపబడుచుండెడివి. కాని

౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో వానిసంఖ్య ౫౭౦ వరకు పెరిగెను. ఇట్లే ౧౯౧౩-వ సం. లో ౧౧,౯౦,౦౦,౦౦౦ గ్రంథప్రతులుమాత్రమే ముద్రింపబడెను. కాని ౧౯౨౯-వ సంవత్సరములో వానిసంఖ్య ౨౫,౩౦,౦౦,౦౦౦ వరకు పెంపొందెను.

అచిరకాలములోనే రష్యాదేశములో నవిద్య యాపుమాసిపోగలదు. భారతదేశమునకుకూడ నట్టి యదృష్ట మెప్పుడబ్బునోగదా!

స్త్రీలు

నేటి రష్యుసంఘములో స్త్రీలకు గల స్థానమును పరిపూర్ణముగ నవగాహ మొనర్చుకొనవలెనన్న వారి పూర్వసిద్ధినిగూర్చి కృత్యముగనైనను కొంత తెలిసికొనవలెను. జారుప్రభుత్వకాలమున రష్యాలో స్త్రీలకు రాజకీయముగ గాని, సాంఘికముగ గాని, ఆర్థికముగ గాని లేతమైనను స్వాతంత్ర్యముండెడిదికాదు. విద్య మొదలే సున్న. ఆదినయలలో స్త్రీలు కేవలము గృహకృత్యములను నిర్వహించు దాసీజనముక్రిందను, పురుషుని కామలిప్సను దీర్చుసాధనములక్రిందను, సంతానము సుత్పత్తి గావించు యంత్రములక్రిందను పరిగణింపబడెడివారు.

ఇట్టియెడ స్త్రీలకు వివాహవిషయములో నిసుమంతయైనను స్వాతంత్ర్యముండెడిదికాదని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదుకదా! సాధారణముగ తండ్రియే పుత్రికలకు వరుని నిశ్చయించుచుండెడివాడు. ఈ నిశ్చయములో బుత్రికసౌఖ్యముకన్న తనకులభించు కన్యాశుల్కమునుగూర్చియే యొక్కడుశ్రద్ధ వహించెడివాడు. చర్చియాజమాన్యమున జరుగు వివాహములే చట్టసమ్మతమైనవిగ భావించబడుచుండెడివి. భర్త యెట్టివాడైనను భార్య అతనియడుగులకు మడుగులాత్తుచు భయభక్తులతో మెలగుచుండవలెనని చర్చి ఆదేశించుచుండెడిది. డైవోర్స్ (విడాకులు) పొందుట బహుశక్త్యముగ నుండెడిది. భర్త వ్యభిచరించెనని సాక్షులద్వారా రుజువు చేయగలిగినప్పుడుమాత్రమే డైవోర్సును బడయుటకు

వీలగుచుండెడిది. భార్య తనతో కాపురముచేయుటకు నిరాకరించినప్పుడు ఆమెను బలవంతముగ లాగికొను పోవుటకును, వ్యభిచరించినప్పుడు కారాగారమున బెట్టించుటకును భర్తకు అధికారముండెడిది. పితృహితములో ౧౩ సంతులు కుమారునికిని, ౧ వంతు మాత్రము కుమార్తెకును సంక్రమించుచుండెడిది. భార్య ఆస్తిపై భర్తకు సర్వాధికార ముండెడిది.

ఇట్లు సర్వవిధములను స్త్రీలను నీచముగను, నికృష్టముగను చూచుచుండుటవలన నాటి రష్యనుసంఘము పెక్కు అసర్థములకు గురియగుచుండెడిది. నేను భారత దేశమున నున్నట్లే శిశుమరణములు చాలపెచ్చుగ నుండెడివి. సకటుర నూటికి ౨౬ మంది శిశువులు జనన మందిన సంవత్సరములోపుగనే మరణించుచుండెడివారు. కొన్నికొన్ని ప్రదేశములలో శిశుమరణసంఖ్య నూటికి ౬౫ వరకుమాడ ప్రాకుచుండెడిది. తన వైద్యసహాయము లభింపకుండుటవలన ప్రసూతిసమయమున పెక్కుమంది తల్లులు మరణించుచుండెడివారు. పశువు వృత్తి విపరీతముగ వ్యాప్తించుచుండెడిది. దీనిని చట్టము సహిత నామోదించుచుండెడిది. ఆ నాథుల బాలికల సంఖ్యాకముగ నదీనదములలో విసరివేయబడుచుండెడివారు. ధర్మపత్నికి వివా జించిన సంతానమునకు తండ్రి తన నూస్తిలో గొంతభాగ మివ్వవలదనను చట్ట మంగీకరించెడిది కాదు. ఇట్లే మరి పెక్కు దురాచారములు ప్రబలుచుగనుండెడివి.

తా నధికారమునసాగించినంత నే సోవియటు ప్రభుత్వము పైనపేర్కొనబడిన ఘోరదురాచారముల నన్నిటిని రూపుమాప సమకట్టి పెక్కు చట్టములను గాని చెను ఆచట్టముల ఫలితముగ స్త్రీలకు రాజకీయముగను, సాంఘికముగను, ఆర్థికముగను, వేయేల, సర్వవిధములను పురుషులతో బాటు సమానమున ప్రతిపత్తి లభించెను ఒకానొక సంసర్గమున తెలినుమహాశయును “ప్రతి వంటనునిషికిని రాజ్యపరిపాలన తెలిసియుండవలెను. (Every cook should learn how to govern the state)” అని ప్రకటించియుండెను. అట్టియెడ

స్త్రీలకు పురుషులతో బాటు సమానముగ ప్రతిపత్తి యొసగబడుటలో నాశ్చర్యము లేదుగదా !

నేటి రష్యనుచట్టము స్త్రీలకు నోటింగు అధికారము నిచ్చినది. మైనారిటీదాటిన ప్రతి స్త్రీ — ఆమె వివాహితయైనను, అవివాహితయైనను, విధవయైనను, సహవయోగము — నోటుచేయవచ్చును. అధిక సంఖ్యాకులచే నెన్నకొనబడినప్పు డామె యెట్టియున్నత పదవి నైనను అధిష్టింపవచ్చును. చట్టముపై రాజకీయాధికారములను స్త్రీలకు ప్రసాదించినను ప్రప్రథమమున వారు వాటిని విరివిగ నుపయోగించుకొనలేదు. దీనికి తరతరములుగ వచ్చుచున్న దాస్యము శత్రుకృతముగ టయే ముఖ్యకారణము. చాలకాలము పంజరనిబద్ధమై యున్న కిరము స్వేచ్ఛలభించినప్పుడు సహితము రెక్కలు విప్పుకొని వినిర్మూలకాశపక్షమున కెగసిపోవుటకు వెరచుచుండుట మన మెరిపింపవలయు మేగదా ! ఇట్లే రష్యను స్త్రీలను స్వేచ్ఛలభించిన తొలుదొల్దిన ములలో వర్తించిరి. కాని కాలక్రమమున వారు రాజకీయాధికారములను పరిపూర్ణముగ నుపయోగించుకొన నారంభించిరి. నేను పెక్కుమంది స్త్రీలు గ్రామ, పట్టణసంఘముల (Village and Town Soviets) కు అధ్యక్షాంశ్రుగ పనిచేయుచున్నారు. మహమ్మదీయ మతము ప్రాబల్యముతో నున్న సోవియటురాజ్యభాగము లందు సహితము స్త్రీలు నోటింగుచేయుచున్నత్రయు పరదాను పూర్తిగ విపర్జించుచున్నారు. వీరిలోనే పెక్కుమంది సభ్యత్వమునకు సహితము పోటీచేయుచున్నారు. ౧౯౨౬-౭ సంవత్సరమునాటికి రష్యాస్థానిక శయందు (Asiatic Russia) ౧౭,౦౦౦ మంది స్త్రీలు స్థానిక పురోవియటుసంఘములలో స్థానమును బహయగలిగిరి.

ఇట్లే సాంఘికముగమాడ పెక్కు సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడెను. ‘సివిలు’ వివాహముమాత్రమే చట్టసమ్మతము గావింపబడెను. ఇట్లని మతమునకు వివాహముతోగల సంబంధముంతయు త్రెంచివేయబడెనని భావింపరాదు. నేటికిని మతసిద్ధాంతములపై విశ్వాసము గలవారు తదనుగుణ్యముగనే పరిణయమును జరిపించుకొన

వచ్చును. కాని వారుసహితము మునుందు వివాహముల “రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు”నుండి తగిన “సర్టిఫికేట్టు”ను బహమునలేను.

నేడు రమ్యలో వివాహముగావించుకొనుట కడుసులభము. వహువరు లే “రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు” వద్ద కై ననువెల్లి స్వల్పమైన రుసుమును చెల్లించినచో పది, పదిహేనునిమిషములలో పరిణయచూతోత్సవమంతయు పూర్తికాగలను.

వివాహము గావించుకొను టెంతసులభమో, డైవోర్సును బహమునకూడ సంతసుకర మొనర్చబడినది. దంపతులిరువురును డైవోర్సును కోరినచో తూణులలో దానిని ‘రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు’ ద్వారా బహమునవచ్చు. దంపతులిరువురిలో నొకరుమాత్రమే డైవోర్సును కోరి నప్పుడుమాత్రము కోర్టుకు వెళ్ల వలసియుండును. అప్పు డైనను కోర్టువారు డైవోర్సును కోరుటకుగల కారణము లనుగూర్చి సన్నిపరు. సంతానపురంక్షణ, డైవోర్సు పిమ్మట సుభయపక్షములపోషణ మున్నగువిషయములను గూర్చుమాత్రమే విచారించి తనిర్ణయమును గావింతురు. తదితరపాశ్చాత్యదేశములందు నేటికిని సతీపతులలో నెవరో యొకరు వ్యభిచరించినప్పుడుగాని, కడుచూర ముగనో, నిర్లక్ష్యముగనో వర్తించినప్పుడుగానిమాత్రమే డైవోర్సు ఇవ్వబడును. ఇవి చాలతప్పనియు, భార్యా భర్తలలో నెవరైననొకరు ఆశీనంతమాత్రముననే డైవోర్సు నిచ్చుట సంఘమునకు శ్రేయస్కరమనియు బెర్నార్డుమెగాగు తమగ్రంథములలో నొకదానియందు (in Getting Married) వాదించిరి. చూడగ సోవి యటుప్రభుత్వమువారు పాగారివానము నమలునందుని నట్లున్నారు.

ఈ సంవత్సరముననే వివాహమునుగూర్చియు, విడాకులనుగూర్చియు మరికొన్ని నిబాధనలనుసహితము పేర్కొనవలసియున్నది. సోవియటుప్రభుత్వపుచ్చటము ప్రకారము ౧౬ సంవత్సరములవయస్సునకు లోబడిన బాలికకుగాని, ౧౮ సంవత్సరముల ప్రాయముకన్న తక్కువగల బాలునికిగాని వివాహముచేయుటకు వీలు

లేదు. ఈనిర్ణీతప్రాయములకు దంపతులలో క్లిషెపరి వయస్సు తక్కువయైనను వారివివాహము వెంటనే రద్ద గును. ఐతే నిర్ణయింపబడినప్రాయములకన్న వహువరుల వయస్సు తక్కువగనున్నచని రుజువైనతదీనాటికి వారికి సంతానము కలిగినను లేక గర్భధారణ జరిగినను వివాహము రద్దుకానేరదు. బహుపత్నీత్వము చట్టవిరుద్ధము. వివా హితుడైన పురుషుడుగాని, స్త్రీగాని డైవోర్సును పొంది కయే పునర్వివాహముగావించుకొనిన శిక్ష విధింపబడును. పిచ్చివారుగాని, మంచుమరుగుగాని వివాహముగావించు కొనరాదు. వివాహమైనపిదపసహితము స్త్రీ తనపూర్వ నామధేయము నిచ్చవచ్చినచో యథాతథముగ నుంచు కొనవచ్చును. భర్త గ్రామాంతరమునగాని, స్థలాంతరమున గాని నివాసమేర్పరుచుకొనినప్పుడు భార్య యిష్ట మైనచో నతని ననుగమింపవచ్చును. లేదా, యాప్రదేశే శమునందేయుండవచ్చును.

ధర్మయుతముగ వివాహమైనప్పుడుకలిగిన సంతా నమున కెట్టిహక్కుల గలవో, అవివాహితుల సంతాన మునకు (illegitimate children) మాడ నట్టిహక్కులే ప్రసాదింపబడినవి. అవివాహితులకు స్త్రీకి గర్భము వచ్చినచో నామె ప్రసవకాలమునకు యూడుమాసములు ముందుగ నెప్పుడైనను ‘రిజిస్ట్రేషను ఆఫీసు’నకు వెల్లి గర్భధారణకు కారకుడైనవని నాముమును తెలుప వచ్చును. ఇట్లు తెలుపబడినరెండువారములలోగా కారకు డైనట్టిగా డేయభ్యంతరమును తెలుపకపోయినగాని, లేక తాను కారకుడను గానని నిరూపింపలేకపోయిన గాని జననముకానున్న శిశువును పోషించుభారమంతయు నతనిపై వేయబడును.

గర్భవిచ్చిన్నము గావించుకొనుట కొన్నికొన్ని సంవత్సరములందు చట్టసమ్మత మొనర్చబడినది. అది వరకే నలుగురైదుగురు సంతానముగల కార్మికురాండ్రు గాని, తిరిగి గర్భమును ధరించుటవలన ఆరోగ్యము పరి పూర్ణముగ భగ్నముననని వైద్యులుచెప్పినప్పుడుగాని, ఆధికస్థితి కడుక్లిష్టముగ నున్నప్పుడుగాని గర్భవిచ్చి న్నము గావించుకొనుటకు చట్టము అనుమతించును.

కాని ప్రభుత్వపు టుత్తరపును బడసిన వైద్యులు మాత్రమే గర్భవిచ్ఛిన్నము గావించవలెను. గర్భవిచ్ఛిన్నము చట్టసమ్మత మొనర్చబడుటవలన రష్యాలో ననాథ బాలబాలికలసంఖ్య తగ్గినదనియు, శిశుమరణములు క్షీణించినవనియు కొందరు చెప్పుచున్నారు. కాని దీనివలన సత్ఫలితము కలిగినదో లేదో నిర్ధారణగ నుచువుండు కష్టము.

ఇట్లే ఆరికముగకూడ పెక్కుసంస్కరణములు ప్రవేశ పెట్టబడినవి. వీనినిగూర్చి స్థలసంక్షోభకారణమున విపులముగ వ్రాయ సాగ్యపడదు. పైగా కార్మికురాండ్రకు కల్పింపుబడిన ప్రత్యేకసౌకర్యములనుగూర్చి పూర్వ మీన్యాసమునందొకచో వ్రాసియుంటిని. ఈ సంస్కరణములన్నిటికిని స్త్రీలకు సాగ్యమైనంతవరకు పురుషులతోబాటు సమానముగ ప్రతిపత్తి నొసరుటయే మూలనూత్రమని చెప్పిన చాలును. సంఘసుస్థిరత్వమునకు

(Perpetuation of Society) స్త్రీలు ముఖ్యకారకులగుటచే వారికొక్కొకచో బ్రత్యేకాధికారములను సహితము కల్పించుటకు ప్రయత్నింపబడినది.

ఈవిపులసంస్కరణములవలన మొత్తముమీద సత్ఫలితములే కలిగినవి. ౧౯౨౫-వ సంవత్సరమునాటికి శిశుమరణసంఖ్య నూటికి ౧౩ వరకు తగ్గినది. ఇప్పుడిది మరింతతగ్గిపోయినది.

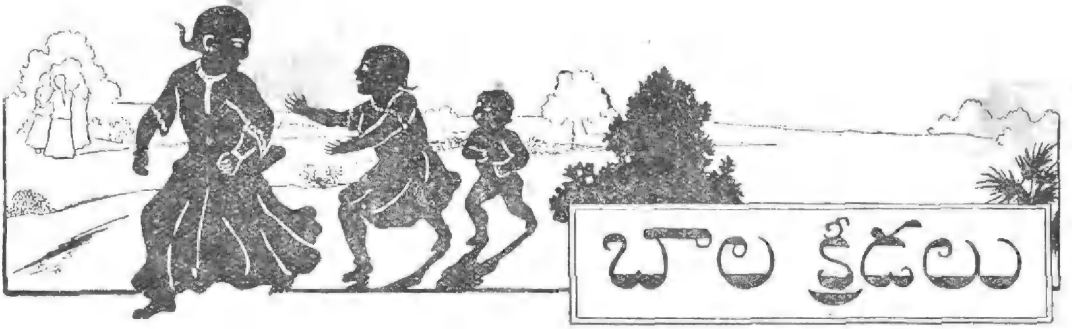
ఏది యెట్లున్నను రష్యాలో సేదాకనూత్నసంఘ నిర్మాణమునకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవని చెప్పక తప్పదు. ఈప్రయత్నములలో సోవియటుప్రభుత్వము వారు పలుచోట్ల పొరబడియుండవచ్చును. ఐనను సోవియటుప్రభుత్వము అధికారమునహించి నిండుగ నిరుపది సంవత్సరములైనను కాలేదుగదా! అందుచే వారిప్రయత్నములు సఫలీకృతములైనవో, కాలేదో నిర్ణయించుటకు ముందు మరికొంతకాల మోసికపట్టుట మంచిది.

ఏ మి టీ!

—వి. నూర్య.

బాల క్రీడలు

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర్లు

౨౩. గుమ్మిడిపండు

ఆటపెద్ద బట్టాలో (చాటున) చేతులు బంతుకొని ఏదోయొక్క ప్రేలు విడుచుకొనవలయును. పిమ్మట తన రెండు చేతులును బయటికి చాచి ఎవరి కే ప్రేలు కావలెనో వారి నావ్రేలు పట్టుకొమ్మని చెప్పవలయును. అప్పుడందరూ ఒక్కొక్క ప్రేలు పట్టుకొనవలయును. అట్లు పట్టుకొనిగా నెటికవిరిచిన ప్రేలు ఎవరు పట్టుకొందునో నారు అయిపోయినట్లు (అంటుఅయినట్లు). కనుక ఆ బాలి

కను ఆటపెద్ద ఒక చేతితో కన్నులుమూసి రెండవచేతితో ఆమెచేయి పట్టుకొని బాలికల నందరిని వరుసగా నుంచి “వీణావీణ గుమ్మడిపండు, వీ రెవ్వరు” అనిగాని, “అమ్మకొమ్మా వీ రెవరు?” అనిగాని ఒక్కొక్క బాలికకేసి మాపుచూ అడుగవలయును. అప్పుడు ఆ బాలిక పేరు చెప్పినయెడల ఎవరి పేరు చెప్పుకొనునో ఆ బాలి

కను కన్నులుమూసి మనుపటివలెనే అడుగవలయును. ఎవరి పేరును ఆటాను చెప్పలేనియెడల అందరూ దూరముగా పోయి దానుకొనవలెను. తరువాత ఆడుకవచ్చు బాలిక వరుగైతొకపోయి యెవరిపైన మట్టుకొన్నయెడల ఎవరిని మట్టుకొనునో ఆమెకు కన్నులు మూయవలెను. దానుకొన్న బాలికలందరూ అంటుపడిన బాలి కను దొరకకుండ వరుగైతొవచ్చి ఆటపెద్దను మట్టుకొవలెను. అప్పుడు ఎవరిని మట్టుకొననియెడల మొదటి బాలికకే కన్నులుమూయవలయును. ఇద్దరిని మట్టుకొన్నయెడల ‘సూర్యుడు మైనము’వలెనే పేర్లు చెప్పుకొని రమ్మని ఓడిపోయినవా రెవరో నిశ్చయింపవలెను. రెండుచేతులకు పదివ్రేళ్లుండుగుగాన పదిమందికంటె ఆడుకొనే బాలికలు ఎక్కువయున్నయెడల ఆటపెద్ద మార్పుండి కాలిప్రేళ్లు, చేతివ్రేళ్లుపూడి కప్పి ఏదోయొక్క ప్రేలు విడువవచ్చును.

౨౪. గిరిదాగుడుమూతలు

ఆటపెద్ద (నమస్కారముచేయనట్లు) అరచేతులు అంటకట్టుకొని ఆ అరచేతులనడుమ బానెడు పొడుగుగల దారముగాని, తడవగాని కొన పైకికనబడునట్లుగా ఉంచి ఒక్కొక్క బాలికనే ఆకొన పట్టి కొంచెముకొంచెముగా లాగుమని చెప్పవలయును. అట్లు లాగునపుడు ఏ బాలిక లాగినపుడు ఆతడవ ఆఖరై పోవునో ఆ బాలిక అంటుయినట్లు. కనుక ఆ బాలిక ఆడుకొనివచ్చునదిగా యెరుగవలయును. తరువాత పొడుగుగా ఒకబద్ద (గీత) గిది ఆగీతకు ఇవతల ఓడిపోయిన బాలికయు, అవతలప్రక్కను తక్కిన బాలిక

లండరును నిర్మించువలయును. ఆటపెద్ద గీతకు ఈవల, అనగా ఆడుకొనివచ్చు బాలికకు కొంచెముదూరముగా నుండవలయును. గీతకు అవతలనున్న బాలికలండరును కాచుకొనివచ్చు బాలికకు దొరకకుండ పగుగైత్తివచ్చి తల్లిని (ఆటపెద్దను) ముట్టుకోవలయును. ఓశిపోయిన బాలిక గీతయినతలనుండియే ఆబాలికలను ముట్టుకోవలయును. గీతపాడుసరను పోవచ్చునుగాని గీతదాటి అవతలికి పోరాదు. ఎవరైన దొరకుదాక ఆబాలికయే కాచుకొని రావలెను. ఎవరైన దొరకినయెడల దొరకిన బాలిక ఆడుకొనిరావలయును.

౨౧. గంజికావిడి

మొదట అందరుబాలికలను వరుసగా మార్చుండురు. ఇద్దరుబాలికలు ఒకరి చేతివ్రేళ్లసందులందు ఒకరివ్రేళ్లు ఇకించి గట్టిగా పట్టుకొనియుండురు. ఆ చేతులమీద ఒకరు మార్చుండురు. అప్పుడు “గంజికావిడి

గడగడముద్ద” అని పాడుచూ మోచుకొనిపోయి యొక చోట మార్చుండబెట్టుదురు. ఇట్లే అందరిని మోచుక పోయి మార్చుండబెట్టుదురు. అందరు అయినతరువాత ఎవరైన ఇద్దరువచ్చి అందరిని మోసినవారిని మోసికొని వెళ్లి మార్చుండబెట్టుదురు. మరికొందరు ఇంకొకరీతిగా ఆడుదురు. మోసికొనిపోబడు బాలిక, బాసిపట్టు (బసికీ) వేసికొని మార్చుండి కాబిబొట్టవ్రేళ్లను చేతులతో గట్టిగా పట్టుకొనును. అప్పుడు ఇద్దరు బాలికలు

చెరియొకబట్టు (చండచెయ్యి) పట్టుకొని “కుంచెడు గంజి, ఒక్కటే మెతుకు” అని పాడుచూ ఎత్తుకొని పోయి యొకచోట మార్చుండబెట్టుదురు. అందరును అయినతరువాత అక్కడినుండి మొదట గూర్చున్న చోటికి అదేప్రకారము మోచుకొనివెళ్తురు. దీనికి ఓడు గెలుపులు లేవు. ఉద్దీలు వేయనక్కరలేదు.

౨౨. ఉడుముతుడుము

బాలికలందరిని ఎరుసగా నిలబెట్టి ఆటపెద్ద వారికి ఎదురుగా నిలిచియుండి “ఉడుముతుడుము, తుతేలు మతేలు, పార్లు పలింగు లట్టి లట్టి ఛెల్” అని ఒక్కొక్కమాటకు ఒక్కొక్కరిని తనచేతి వ్రేలితో తాకుచు పాడుచుండవలయును. “ఛెల్” అను మాట యెవరిమీదికి వచ్చునో వారు పండుచుండురు. కనుక నట్టివారు దూరముగా నుండవలయును. ఇట్లు అందరునూ పండినతర్వాత పంక్తిలో నొకరు మిగిలి యుండురుకదా! అప్పుడు ఆటపెద్ద తనకును మిగిలిన బాలికకును ఆడవలయును. ఆయిద్దరిలోను పండగా మిగిలినవారు ఓశిపోయినవారిని గ్రహించులెను. అప్పుడు ఆబాలికను ఆటపెద్ద తనయిష్టమువచ్చిన ఆకు ఏదైన ఒకటి తెమ్మని చెప్పిపంపవలయును. ఆబాలిక వచ్చు లోపల ఇక్కడనున్న బాలికలందరును తలయొకచోటికి పోయి దాసుకోవలయును. ఓశిపోయినబాలిక ఆకుతీసి కొని వచ్చి అందరిని వెనకుకొనుచు పోయి ఆకు అందరికిని చూపవలయును. చూసినతరువాత మళ్లీ యథా ప్రకారముగా ఆడవలయును. చుట్టుపట్ల ఎక్కడను లేని ఆకుగాని, స్వాధీనముగాని ఆకుగాని తెమ్మని చెప్ప గూడదు.

౨౩. పందిమొరగుడు

ఆటపెద్ద లిద్దరేర్పడి బాలికల నందరిని ఉద్దీలు వేసి సమముగా పంచుకొని ఎవరు ముందు ఆడుకొని రావలయునో వెనుకటిఆటలలోవలె చిల్లి పెంకుమూలముగా తెలిసికొనవలెను. తరువాత ఆడుకొనివచ్చువారు ఆటప్రదేశమున నిల్చియుండురు. రెండవవారు దూరముగా పోయి చాటున నుండురు. అప్పుడు బిబుచోటున

నున్నవారి ఆటపెద్ద తనవారిలో కొంచెరిని మరియొక చాటుచోటునకు పంపివేసి తక్కినవారిని వరుసగా వంగి యుండుమని చెప్పి అట్లుచేయించి ఎవ్వరును కప్పక కుండ పైన బట్టలు కప్పి “సతే రావచ్చును” అని రెండవగుంపువారిని కేకవేయును. అప్పుడు ఆగుంపువారు వచ్చి మునుగులో నున్నవారిపేరులు తప్పలేకుండా చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పటకు ఆటపెద్దగాని, యితరులలో ఎవరయిన యొక గాని ప్రతిగూటకు ముందుగా నిశ్చయించుకొవలెను. ఆపేరులలో ఒకరిపేరు తప్పి నను ఓడిపోయినవా రగుదురు. అన్ని పేరులు సరిగా చెప్పినయెడల గెలిచినవా రగుదురు. కనుక పేరులు చెప్పలేనియెడల మరలమరల వారే దానుకొనిరావల యును. చెప్పగలిగినయెడల చెప్పినవారు దానుకొనిరావ లయును. పేరులు చెప్పినప్పుడుగాని, చెప్పలేనప్పుడు గాని మళ్ళీ క్రొత్తగూట ఆడుటకుగాని, తప్పుపేరులు చెప్పినపుడు వారికి నమ్మకమునకైగాని మునుగులు తీసిమాపునపుడు అందరును “పందిమొలగో” అని కేకలువేయుచుందురు.

౨౮. గుంటెడుగుంటెడు నెయ్యి

అల్లల్లకోడి వత్తిపత్తి

ఆటపెద్ద లిద్ద రేళ్ళడి పిల్లలనందరిని సమానముగా పంచుకొని ఒక భాగమువారి కెదురుగా మరియొక భాగమువారు వరుసగా బంతులదీరి కూర్చుందురు. ఆట

పెద్దలిద్దరును సున్నమురాచిన చిల్ల పెంకుమూలముగా మామూలుప్రకారము ఆడుకొనిరావలసినవా రెవ్వరో నిశ్చయించుకొందురు అట్లు నిశ్చయించినతర్వాత ఎవరి బంతికి వెనుక వారి పెండేసిపెద్ద నిలిచియుండవలయును. తరువాత ఆడుకొనినవచ్చబంతి (పంక్తి) వారి పెండేసి పెద్ద తనపంక్తివారి నందరిని చేతులను వెనుకకుపెట్ట వలసినవని ఆజ్ఞాపించి తాను చిల్ల పెంకు చేతబుచ్చుకొని “అల్లల్లకోడి ఆకుమిరియంబు, పిల్లల్లాకోడి పిండిమిరి యింబు, గట్టుమీదకోడి గవ్వమిరియంబు” అని వాడుమా మొదిటిబాలికవద్దనుంచి చివర బాలికవరకు తిరుగుచు ఎవరిచేతిలో పెట్టినది యితరుల కెవరికిని తెలియకుండ ఒకరిచేతులో నుంచి “అప్పలారా! ఒప్పులు గట్టిగా మూయండోయి” అని కేకవేయవలెను. తరువాత అందరును సున్నికాలు గట్టిగా మూసి చేతులు ముందరకు పెట్టవలయును. అప్పుడు రెండవభాగము వారి పెండేసిపెద్ద ఫూనివారిచేతిలో పెట్టినది అని గ్రహించి వారిపేరు చెప్పి ఆకాయ (పెంకుముక్క) అడుగవలయును. ఆమె సరిగా చెప్పగలిగినయెడల తరు వాతిగూట తాను ఆడవలయును. లేనియెడల మొదటి వారే మళ్ళీ ఆడుకరావలయును. ఇట్లు ఆడగా ఎవరి చేతిలో కాయ యున్నదో చెప్పవలసినవారు చెప్ప లేనియెడలఓడిపోయినవారును, కాయదాచినవారు గెల్చిన వారును అగుదురు. ఇట్లు ఏభాగమువారైన మూడు మరులు గెలిచినయెడల తమబంతిలో ఒకబాలిక పండి

నట్లు. అనగా ఆబాలిక ఆటలోనుండి లేచి ఆఆట ఆఖరు అగువరకు అవతల నుండవల యును. వరుసతప్పకుండ మూడుమార్లు గెలువ నక్కరలేదు. ఒకమారు ఒక భాగమువారును, రెండవమారు రెండవభాగమువారును గెల్చినను, వారు రెండుమార్లును, పీరు ఒకమారును గెల్చి నను, అవి రెక్కలోనికి రావచ్చును. ఇట్లు ఆడగా ఏభాగమువారు అందరును పండుగులో ఆభాగమువారు పూర్తిగా గెలుపొందినట్లు అగును. అందరును పండుట అనగా చివరకు ఒకబాలిక మిగిలియుండును. అప్పుడు తల్లి (ఆటపెద్ద) తానుగూడ ఆడుకోవలయును.

అనగా తనచేతిలోగూడ కాదు యంచుకోనిద్యును. తనబంతిలో ఒకరికం పెంకువమందిబాలిక లున్నప్పుడు తనచేతిలో దాచుకోరాదు. ఏభాగమువారు ఓడిపోవుదుకో వారి ఆటపెద్దను కూర్చుండబెట్టి అందరును ఒకసారి గిల్లుదురు.

౨౯. అత్తవారింటికి దారేడి ?

కొందరు బాలికలు ఒకరివెనుక నొకరు వరుసగా నిల్చియుండి ఒకరిబజము లొకరు పట్టుకొని మందర మన్న బాలికకాక తక్కినబాలిక లందరును కన్నులు మూసికొని “అత్తవారింటికి దారేడి” అనియు, మందర మన్న బాలిక “ఆమడమార మన్నది” అనియు పాడుచూ మందరు నడచుచుందురు. కొంతదూరము వెళ్లితర్వాత మళ్లీ వెనుకకు మళ్లీ మొదట బయలు దేరినచోటికి అట్టే ఆడుచూ వత్తురు. ఈయాటలో ఓడుగల్పులు లేవు. ఉద్దీ లక్కరలేదు. ఇంద రుండ వలెనని నియమము లేదు.

౩౦. ఆలంకిగుడి

నల్లరు బాలికలు వొడ్డివలె సుండ్రముగా నిలిచి ఒకరిచేతు లొకరు పట్టుకొని అందరును చేతులు పైకెత్తి నిల్చియుండవలయును. తరువాత ఒకబాలిక

చేతులక్రిందినుండి తిన్నగా (యెరుగుగా) దూరి యవ తలకు పోవలయును. అట్లు పోయినబాలిక వెనుకకు తిరిగియుండునుకదా ! ఇప్పు డందరును అట్లే తిరుగవల యును. కనుక తక్కినముగ్గురును ఎవరిస్థానములో వారే చేతులు విడువకుండు మొదటిబాలిక యవతలికి వెళ్లగా కలిగిన చేతులమెలికను తప్పించుకొనుచూ వెనుకకు తిరుగవలయును. అట్లు అందరును వెనుకప్రక్కకు తిరిగి నిలిచియుండినతరువాత అందరును లంకెలుగా పట్టు కొన్నచేతులు అరచేతులుపయగా నుండునట్లు క్రిందికి వంచియుంచవలయును. తరువాత ఒకబాలిక తన యొక్క కాలు వెనుకకు చాచి వెనుకప్రక్కను తనకు తిన్నగా నున్న యిద్దరిచేతులయొక్క లంకెమీద, అనగా అరచేతులమధ్యను మీగాలిని తగిలించి యెంటి కాలిమీద నిలబడియుండవలయును. తరువాత రెండవ బాలిక మొదటిబాలికయొక్క మోకాలిమడతమీద తన యొక్క యొకకాలి మీగాలిని తగిలించి తానుకూడ యెంటికాలిమీదనే నిల్చియుండవలెను. తరువాత మూడవబాలిక తనయొక్క యొకకాలు రెండవబాలిక కాలి క్రిందినుండి పోనిచ్చి పైకి తీసి తన మీగాలిని మొదటిబాలికకాలితో లంకెనేయవలయును. దీనినేరు చీలబిగించుట యందురు. ఇట్లు చేయుటవల్ల కాళ్లు ఊడిపోకుండు నుండును. తరువాత నాల్గవబాలిక తన కాలమూడ పైన తగిలించవచ్చును. ఆటబాలికలు బలము గలవారుగాని, వయస్సువచ్చినవారుగాని అయినయెడల మరియిద్దరుముగ్గురు కాళ్లలంకెవేసి ఆడినను ఆడవచ్చును. లేతబాలిక లైనయెడల బరువెక్కి కాళ్లు నొప్పియెత్తును లేదా బెణుకును. కనుక వీలునుబట్టి బలమ సంఖ్యయుండ వలయును ఇట్లు అందరును లంకెలువేసినతరువాత చేతుల లంకెలు విడిచిపెట్టవలెను. అట్లు విడిచినను కాళ్లలంకె లూడిపోవు. తరువాత అంతా చప్పట్లుకొట్టుచూ “ఆలంకి ఆలంకోయి, చందరు బాలంకోయి” అని పాడుచూ మెల్ల మెల్లగా తిరుగుదురు. ఒంటికాలిపై నిల్చియుండుటచే అట్లు తిరుగునప్పుడు బాలికలు ఆవుకోలేక పడు చుందురు. అట్లు పడినబాలిక వెంటనే లేవక అరచేతులు నేలపై ఆనుకొనియుండవలెను. అప్పుడు ఆమెను జూచి

“ఎందుకు పడ్డావు” అని అడుగవలెను, “వెనురుపేళ్లకు” అని చెప్పవలెను. “పేళ్లెందుకు” అని అడుగవలెను. “బొట్టుపెట్టెకి” అని చెప్పవలెను. “పెట్టియెందుకు?” అని అడుగవలెను. “కాటుకకాయ, కుంకుమబరణి పెట్టుకునేటందుకు” అని చెప్పవలెను. “కాటుకకాయ, కుంకుమబరణి యెందుకు?” అని యడుగవలెను. “బొట్టు, కాటుక పెట్టుకోదానికి” అని చెప్పవలెను. “బొట్టు, కాటుకయెందుకు?” అని యడుగవలెను. “అందానికి చందానికి” అని చెప్పవలెను. “అందము చందము

ఎందుకు?” అని యడుగవలెను, “అయిదువతనానికి” అని చెప్పవలయును. తరువాత “నీమగడు పసుపుకుంకుమ పట్టుకవచ్చినాడులే” అని అనవలెను. అప్పుడు ఆబాలిక లేచి యథాస్రకారము ఆడవలెను. ఇట్లే యెవరు పడినను ఆడవలెను. కొందరు ఈయాటనే “సిరసిర బండి” అందురు. “ఆలంకి ఆలంకి చంద్రబాలంకి” అనుటకు బదులుగా “సిరసిరబండి చీరాలబండ” అని పాడుదురు.

ఆంధ్రపత్రికా భావ సంవత్సరాదినందిక

ఆంధ్రమహాజనులారా,

ఎప్పటితీరున రాజోపు భావ సంవత్సరమునకు సంవత్సరాది సంచికను ప్రకటింపజేయుచున్నాము. అందు సారస్వత సాంఘిక రాజకీయార్థికాది విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రకటింపబడును. తాము పూర్వమువలెనే దయయుంచి అమూల్యములగు తమ వ్యాసములతో సంచిక నలంకరించి మా యుద్యమమునకు దోహదంబు చేయుటలు.

సంచికయందు విషయవిభాగమును గావించి యేవిభాగాలకు సంబంధించిన వ్యాసముల నావిభాగమునందే ముద్రించి సంచికను ఉగాదినాటి కాండ్రుల కర్పింపఁ దలచినాము. నియమితకాలమునకు బూర్వమే వ్యాసములన్నియు మాకు జేరినగాని అట్లు విషయవిభాగమును గావించ ననుమలము గానేరదు. సంచిక ముద్రణ మారంభించిన పిదపఁ బంపు వ్యాసములను సంచికయందు జేర్చుటకు వీలుండును. కావున వ్యాసములు రాజోపు నవంబరు ౧౫-వ తేదిలోపల మాకుందఁజేయ వేరొకోలు.

వ్యాసములకు చిత్రములును, ఇతర చిత్రములును సంపూర్ణవివరణములతో నియమితకాలమునకుఁ బూర్వమే మాకుఁ బంపఁబ్రార్థన.

చిత్తగింపుడు—

కా. నా గే శ్వ ర రా వు,

ప్రతివ్యాసమునను ‘సంవత్సరాది సంచిక’ అని వ్రాసియుండవలెను.

ఆంధ్రపత్రికాధిపతి.

బాలభానుకరలాలనము-కృష్ణానది

— శ్రీ. కృష్ణమూర్తి.

(ఆశ్వయుజము - కార్తీకము : అక్టోబరు 33)

ఉత్తరము

తూర్పు

పడమర

నక్షత్రము

[ఈపటము శిరస్సుమీదుగా, ఆయాదిక్కులు సరిగా కనబడునట్లు పట్టుకొని చూడవలెను. ఇందలి నక్షత్రములు అక్టోబరు 7-వ తేదీని 9-0 గంటలపుడును, అక్టోబరు 21-వ తేదీని 8-0 గంటలపుడును,

,, 14 ,, 8-30 ,,

,, 28 ,, 7-30 ,,

ఇం దున్నట్లు కనబడును.]

ఆశ్వయుజమాసము అక్టోబరు ౨౦-వ తేదివో
కుండును. నాటినుండి కార్తికమాసము ఆరంభ
మగుచున్నది. అక్టోబరుమాసాంతమును, నవంబరు
౧౭వతీకును కార్తికమాస ముండును. కాబట్టి అక్టో
బరులో ఆశ్వయుజ - కార్తికమాసములు రెండును
కొంతకొంత చేరియున్నవి. ఈ మాసపు తొలిజామున
కనఁడు గ్రహనక్షత్రములను పరిశీలింతము.

క్షీరవాహిని (Milky way)

ఆకాశమునందు ఈశాన్యమునుండి నైరృతిదిక్కున
కు క్షీరవాహిని చిన్నవంపు గల ఆర్చి, లేక మండల
ఖండమునవలె వంగి వ్యాపించియున్నది. ఈశాన్య
మున సారథిమండలమునుండి భృగుపక్షుడు, అప్వరస,
ఉర్వశీపురూరవసు, రాజహంస, శ్రవణ, ధనుర్మండల
ములమీదుగా నైరృతికి వ్యాపించియున్నది. రాజహంస
నుండి క్షీరవాహిని రెండుపాయలుగా చీలి క్రిందకు
వ్యాపించియున్నది. ఆపాయలు కలియుట దిగువనుండి
పోయి కానరాదు. మధ్య ఛాయాపగము చక్కగా
నున్నది.

తేజోవంతమైన నక్షత్రములు

ఈనెలలో తేజోవంతమైన నక్షత్రములు
నాలుగుమాత్రమే కనబడుచున్నవి. అవి యేవి
యనగా:—

- (1) వీణామండములోని బ్రహ్మ (Vega)
- (2) వృశ్చికములో జ్యేష్ఠ (Antares)
- (3) శ్రవణము (గరుడమండలములో) (Altair
in Aquila)
- (4) ఇంద్రద్యుమ్న (Toma Chant)

గ్రహములు

కన్యలో నున్న గురు డస్తమించినాడు. శుక్ర
డివుడు సూర్యాస్తమాన మైనపిదప పడమట మంచికాంతి

తో నెలుగుచున్నాడు. గ్రహములు మన సూర్యకుటుంబ
ములో చేరి మనభూమికి పొరుగున సంచరించుచుం
డును. ఊహింపరానంత దూరమంగున్న నక్షత్రములు
స్థిరముగా నున్నట్లును, గ్రహము లతివేగముతో సంచ
రించుచున్నట్లును మన కగపడును. గ్రహమనగా సంచ
రించునది-చలించునది యని యర్థము. కావున నొక
సెల నక్షత్రపటములో నక్షత్రములను చూపినంత స్థిర
ముగా గ్రహములను చూపజాలము. గురుకు ౧౧-౧౨
సంవత్సరములకుగాని ఒకసారి సూర్యుని చుట్టిరాలేడు.
శని సుమారు ౨౯ సంవత్సరములకుగాని చుట్టిరాలేడు.
ఇవి మందగ్రహములు. వీటిని పటములో చక్కగా
చూపగలము. కాని కుజశుక్రలు వేగముగా చరించురు.
ఈమాసములో నీగ్రహములు రెండును మొదట తులలో
నుండి పిమ్మట వృశ్చికరాశిలోనికి వచ్చుచున్నవి. విశాఖ
అనూరాధలమధ్య కుజుడును, విశాఖ, అనూరాధ, జ్యేష్ఠల
దాటి మాలవతకు శుక్రుడును కనబడుచుందురు. శని ఇం
కను వక్రగతిలోనే ఉన్నాడు. త్వరలో ఋజుగతికి
వచ్చుచున్నాడు. శ్రవణనిష్ఠలమధ్య కనబడు
చున్నాడు.

ఉత్తరనక్షత్రములు

లఘుఋశ్మిపుచ్చాగ్రమున ధ్రువును, పుచ్చము
నందు అగ్ని, మహేంద్ర, కశ్యపులను కనబడు
చున్నారు. చిన్నయెలుగు ఇపుడు పశ్చిమమునై
యున్నది. ఇందలి రెండు ముఖ్యనక్షత్రము-ధాతకు-
Kochab అనిపాశ్చాత్యులు ప్రత్యేక నామమందినారు.
ధ్రువునకు కొంచెముమీదుగా ఊర్వశియొక్క ఎడమ
పాదముతో సహా ఊరువు ఉన్నది. పురూరవసు రాదిగు
వను క్షీరవాహినిలో నున్నాడు. సప్తఋషు లిపుడు
కనబడకున్నారు. నరకుడు పశ్చిమశిరస్కుడై బ్రహ్మకు
సమీపమున (అతిసమీపముకాదు-కొంచెముదూరమున)
కానవచ్చుచున్నాడు.

* Segment of a circle-మండలఖండము.

ఈ శాస్త్రము న

అజాబకములతో సారథి ఉదయ మగుచున్నాడు. సారథి కీవల భృగుపరశుమండలమును, ఆదిగువను గ్రుడ్లుమిటకరించుకొనుచు పులోమ రాక్షసుడును కానబడుచున్నారు. Algol అనబడు నీచుక్కయొక్క విచిత్రచర్యకు కారణ మేమనగా, నల్లనిచుక్క యొకటి దీనిచుట్టును తిరుగుచుండును. నల్లచుక్క అడ్డము లేనప్పుడు ఇది తేజోవంతముగను, అడ్డమున్నపుడు కాంతిహీనముగను కనబడుచుండును. ఇట్లు తేజోవృద్ధిక్షయములు అల్పకాలములో కనబడుచేత అరబ్బులు దీనిని మిటకరించురక్కసు (Blinking Demon) డని యర్థమిచ్చు ఆల్ గోల్ (Algol) నామముతో వ్యవహరించుచున్నారు.

పులోమునిచే హరింపబడి హోరున నేషుచు చ్యవనునిగన్న ఇంద్రమన (Andromeda) ఆప్రక్కనే యున్నది. ఆమె యేషినిశించిన కన్నీళ్లు ఒక మహా ప్రవాహ మయ్యెననియు, ఆప్రవాహమునకు 'వహూసర' అనుపేరు బ్రహ్మదేవుడు పెట్టెననియు భారతమునందు కలదు. ఆవహూసర ఆకాశగంగాలో చేరినది కావలయు. ఎవరు స్నానముచేయుటచే ఆకాశగంగాజలమునకు పాటలవర్ణము కలిగెనని పురాణములు చెప్పుచున్నవో, ఆయప్పరసలు ఊర్వశి కనతిహరమునందున్నారు.

తూర్పు న

కృత్తిక లుదయించినవి. వీటికి ఈవల పొయ్యి పొక్కిళ్లవలె భరణియు, భరణి కీవల అశ్వినులును స్పష్టముగా కనబడుచున్నారు. తల్లి ఇంద్రమదకును, మిత్రులగుఅశ్వినులకును మధ్యచ్యవనుడు మోఱియుచున్నాడు. అశ్వినీకీవల రేవతియు, ఉ. భాద్రపద, పూ. భాద్రపదయు నగపడుచున్నాడు. ఆఖరురెండును చతురస్రాకారముగల నాలుగు చక్కనిచుక్కలతో మోఱియుచున్నవి. రేవతికి దిగువ శింకుమారము పూర్తిగా ఉదయించినది. ఇందు మైరానక్షత్రము చాల చిత్రమైనది. ఇది యొకప్పుడు మిక్కిలి తేజోవంతముగా నుండును.

పిమ్మట దీని తేజము క్షీణించును. కంటికిగపడక కొంతకాల ముండును. మరల తేజ మతిశయించి క్రమముగా వృద్ధిపొందుచుండును. గరిష్ఠతేజమును పొంది మరల క్షీణింపసారంభించును. వృద్ధిక్షయములకు సరియైన కాలనిర్ణయము లేదు.

ఆగ్నేయము

క్షీణోదమునకు దక్షిణాగ్రువమైన మార్కమయు గంధరకమతము. ఫీనిక్సు (Phaenix) అనబడుప్రావారకర్ణఘాతము, నాళికజంఘబకముతో ఇంద్రుణ్ణు మహారాజు (Fomalhaut) 'విష్ణురూపు' డగుచు నెలుగుచున్నాడు. ఇతనిని గారించిన మకరము ఆప్రక్కనే కాననగుచున్నది. మకరనాహనుడై, జలకుంభధారియైన వరుణుడు ఆమీదనే ఉన్నాడు. కమలమునకుతూర్పున ధుంధుడను రక్కసుడు ఉదయమగుచున్నాడు.

పడమట - వాయవ్యము

శేషశాయియైన శ్రీమహావిష్ణువు ఇక త్వరలో నస్తమించు చున్నాడు. ఇతని నాళికమలమున జనించిన బ్రహ్మయు, బ్రహ్మముఖుమందున్న వీణాధారిణి సరస్వతియు మరికొంతకాలము కనబడుచున్నారు. ద్వ్యావా పృథివీదంపతులకు శరత్సమగమ మైనది. వాణీహిరణ్యగర్భుల రాజహంసయోనమును సువృత్తమయినది. మహర్షి మండలోపాశితమైన యీరాజహంసగమనము శరద్దమనముతో సరియగుచున్నది.

వైర్యతిదిక్కు

విశాఖ అస్తమింపచున్నది. కుజ శుక్ర లిద్దఱును మాసారంభమున విశాఖదిగువ నుందురు. కాని మాసాంతమునకు కుజుడు జ్యేష్ఠదిగువకు వచ్చును. శుక్రుడు జ్యేష్ఠను, కుజుని దాటి మూలలోనికి వచ్చును. అనూరాగ త్వరలో నస్తమించును. జ్యేష్ఠ నిర్దిష్టచక్కగా మోఱియుచున్నది. మూల లేలుకొండెలో చక్కగా నగపడును. మూలకుపైన మృకండుడును, ఆతని పుత్రుడు మార్కండేయుడును ఉన్నారు. వీటికావల పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రము

లున్నవి. పాలపుంతపొడుగున విల్లు చేతబట్టుకొని, బాణము ప్రయోగించుచున్నట్లున్న ధనుర్ధరుని చక్కని చుక్కలరూపము చూచి మెచ్చదగియుండును. ఆ క్రిందనే ఇతని నానావలన చిలుక ఉన్నది. ఆ ప్రక్కనే మయూరధ్వజముతో బాణాసురు డున్నాడు. ధన్వి మన్మథుడు; మన్మథుడు ప్రవ్రుచ్చుడు. ప్రద్యుమ్ను పుత్రు డనిరుద్ధుడు. ఉమాకన్యార్థమై అనిరుదబాణా సురులకు పుట్టిన విరోధము హరిహరుల ద్వంధ్వయుద్ధ మునకును, పాశుపత, నారాయణాస్త్రముల ప్రయోగ మునకును కారణమై తుదకు బాణాసురునికి తీటగలిగించిన నేయిచేతులును విరిగినదాక చల్లార లేదు. ఈరమ్య చరిత్రమునకు ఖగోళార్థమును కలదు. మఱియొకవారు దానిని సావకాశముగా పరిశీలింతును.

మధ్య ను

అప్రవసు దేవతార్థకమైన ధనిష్ఠ ఉన్నది. వసువులు వసిష్ఠమునివరు శాపముచేత భూమిమీది గంగా శంఖసుల పుత్రులై పుట్టిరి. ఏమగురు చెనునెంటునే శాప విముక్తులైరి. భీష్ముడుమాత్రము స్వచ్ఛందమరణము కలవాడై మాఘమాసమున నస్తమించెను.

గమనింపవలసిన మరికొన్ని విశేషములు

కృత్తిక, మూర్ధాస్తమానము కాగానే ఉదయించునప్పటినుండియు శీతకాలము ఆరంభ మను నని ప్రాచీనుః లెక్కించుకొనుచుంకిరి. ఇంచుమించుగా మనకును అంతే.

కృత్తికలమధ్య నున్న అగ్రయంతి (Alcyone) నక్షత్రము మన మూర్ధ్వకిం పె గలం లెట్లు తేజోధికమైన మహాస్నిగోళము.

ఉల్కాపాతములు : ముఖ్యమైనవైన ఉల్కలు

ఈనెల ౧౨-వ తేదీనుండి ౨౧-వ తేదీవఱకు Orion లో ఒరయనైక్కు (Orionids) అనబడు ఉల్కలు పడుచుండును. ఇది మంచి తేజస్సు గలిగి వేమగా భగ్గన రాలుచుండును. ఇట్లు పడుట వీటి లక్షణము (characteristic) అయియున్నది. ఇవి పెద్దవి.

చిన్న ఉల్కలు

పేషములలో ౧౨ మొదలు ౨౧ వఱకు చిన్న చిన్న ఉల్కలు రాలును. కాని అది అంతముఖ్యముకాదు కావు.

నమ్మద్రపుకాలువ, అల్లప్పీ

—యస్. శంకర సుబ్రహ్మణ్యము.

పూజ్యపాదులగు బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటేశాస్త్రిగారి వష్టిపూర్తి మహోత్సవము మచిలీపట్నమున నేడు జరుగుట మహానందవిషయము. బందరుపేరల నిందులకు ప్రస్తుతించుచున్నాను. నిజముగా నీయత్సవ మిక్కడనే జరగఁదగినది.

సీ. మోహనమ్మన జగన్మోహనంబుగఁ బద్య
పదనంబు నిచ్చోట బాదుకొల్పె
మాద్యశాంతేవాసిమండలంబున కెల్ల
వేడ్కమై నిచ్చోట బిడ్డ నేర్చె
తేటతేటగఁ దియ్యదియ్యఁగా సత్కృత్య
నిర్మాణ మిచ్చోట నిర్వహించె
ఉల్లాసవారా? నోలార్చునల్లారు
బెల్లంబు నిచ్చోటఁ బేర్చిఁగనియె,
తే. నెన్నటికి వీడరానట్టి యిట్టి యిట్టి
శాశ్వతానుబంధంబు లెసంగియుండ
నెట్లు నిబ్బరించెనొకడే యిట్టి పురము
వీడనాడంగ మాకవివీరవరుఁడు ?

(ఇది నేను వేంకటేశాస్త్రిగారు బందరు విడిచి స్వగ్రామమున కేగినప్పుడు చెప్పినది.)

ఇర్వదియైదేండ్లకుఁ బూర్వము నేను వేంకటేశాస్త్రిగారిదగ్గఱ చదువుకొన నరిగిననాఁడు "అలపతంజలి కృతంబయిన భాష్యమునకే పరిభ్రమిల్లును మహాభాష్య పదము" ఇత్యాదిపద్యమును, మోహనగౌరవమును బద్య భావమున జీర్ణింపఁజేసి వారు చదువఁగా తన్మయత చెందితిని. అంతకుఁ బూర్వము ధైరవ్యాధిరాగములను దీగవార్చి పద్యముల నీశిష్యబాబీ పౌరాణికులు చదువు చదువుతీరే నే నెఱిగినది.

రసస్ఫూర్తితోఁ దెలుగుబద్యములు చదువు చాతురికి నేఁడాంధ్రదేశమున శ్రీశాస్త్రిలుగారే ఆచార్య పీఠము. ఆనాటనుండి ప్రతి విద్యార్థియు శ్రీశాస్త్రిలు

గారిం బోలి పద్యములు చదువుటకుఁ బ్రయత్నించు వాఁడే. ఎంతటో వారి పద్యపఠనానుకరణద్వారమున నాంధ్రభాషాపండితు లయిరి. వేంకటేశాస్త్రిగారి శిష్యు లలో వారి పద్యపఠనచాతుర్య మావంతైన సంఘనివాఁ డను, నే నెఱిగినంతవఱకు, నే నొక్కడనే కానవచ్చు చున్నాను.

ఉ. కొంతులువోని సత్కవన
గుంధన మంతకు మించి బింకముకా
బొంకము గల్లఁగా చవులు
పొంపిరివోఁ బఱియించునేర్పు మా
వేంకటేశాస్త్రి పండితక
విప్రభు చక్కటిదక్కఁ తక్కు వి
ద్యాంకులయందు నెందు గల
దా సకలాంధ్రమహామహీస్థలిన్.

ఆనాఁడు బందరులో శ్రీశాస్త్రిగారి యుపన్యాససంపర్కము లేని పౌరసభ లుండెడివి గావు. వారియుపన్యాస మున్ననే శ్రోతలు సభలో క్రిక్కిరియ నిండెడివారు. వారియుపన్యాసమునకు ముందు సందర్భము చక్కఁజూచుకొనుట మొదలయిన జాగ్రత్త లక్కఱలేదు. ఐనను జాగ్రత్తపడి వచ్చి చెప్పినవారి యుపన్యాసమునకంటె శ్రీశాస్త్రిలవారి యుపన్యాస మునకే సంగతులు, చమత్కారములు హెచ్చుగ నుండెడివి. సభానంతరము సభ్యులు వేంకటేశాస్త్రిగారి వాక్చమత్కృతినే సంతృప్తించుకొనుచు ఇండ్ల కేగెడి వారు. ఆనాఁడు సభలకు పద్యములు, శుభలేఖలకు పద్యములు, స్వాగతములకు పద్యములు, సంగీతములకు పద్యములు, బంతులాటలకు పద్యములు, ప్రకటనములకు పద్యములు. ఆనాటినుండియే పద్యరచనావిభిషి కకు బరువు తగ్గినది. వేంకటేశాస్త్రిగారికి తీటిక లేన పుడు వారివిద్యార్థులలో, బడిబాలురోహడ పద్యము లల్లి యిచ్చుచుండెడివారు. అంతకు పూర్వము బందరు

బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వేంకటేశ్వరస్వామిగారు
(పుష్కరాలి మహోత్సవమున)

ప్రాంతములకు బ్రహ్మశ్రీ నాదళ్ల పురుషోత్తమకవి గారే పద్మరచనావిషయమున నద్వితీయులు.

పూర్వము, భోజరాజముఖదర్శనమాత్రముననే పలువురు విద్వాంసులైనని ప్రతీతి. నేడు శ్రీ శాస్త్రుల వారి ముఖదర్శనమున నది ప్రత్యక్షమైనది. స్కూలులో శ్రీ శాస్త్రులవారు పాఠములు చెప్పకుండునే, తామును పాఠములు చదువకుండునే పరీక్షలలో నెందఱో బాలకులు కృతార్థులగుచుండిరి. అంతే కాదు, కవులగుచుండిరి. మన లక్ష్మీకాంతకవిప్రభృతు లట్టి స్కూలు విద్యార్థులలో నాటిఁజేసినజగజ్జెల్లులే. ఇది వింతగాదు. శ్రీ శాస్త్రులవారిచే నెన్నఁడును చూడబడనివారును, శ్రీ శాస్త్రులవారి నెన్నఁడును చూడనివారును మాడ వారికిఁబ్బులై యెందఱో నేడు సరస్వతీతారచనము నేర్చి సర్వాంధ్రదేశమునఁ బ్రఖ్యాతిగనుచున్నవారున్నారు. ఈవిధముగా శ్రీ శాస్త్రులవారు విద్యావంశవృక్షమును తొలఁత బండుపురముననే ఆనాఁ డంటువొక్కిరి. అది యిప్పు డాంధ్రదేశమున సర్వత్ర ప్రబలి చెల్లు గట్టుచున్నది. దీనికి శ్రీ శాస్త్రులవారి కొక మంచి ప్రతిఫలముగూడ లభించినది సుమండ్రి, గోదావరీ తీరముననుండి కొనివచ్చి శ్రీ శాస్త్రులవారు బంధువులన విద్యావంశవృక్షము నంటునాటినందులకు సరిగా తామును బంధువుననుండి అపురూపము, నసాధారణము నైన జహంగీరుమామిడియంటును గోదావరీతీరమునకు గొనిపోయి తమతోఁబులో నాటికొనిరి. వారిమూలముననే జహంగీరుమామిడిమాడ నక్కడ నుండి సర్వాంధ్రదేశమునను వ్యాప్తినొందుచున్నది.

శ్రీ శాస్త్రుగారు నివసించి బహువర్షములు కవితామృతప్రపను సాగించిన భ్రౌరవ ప్రెస్సు ప్రక్క యింటిపట్టు, ధనాద్యుపపత్తు లనుమాలించెనేని వారిచేర విద్యాస్థానముగా వెలయుండుట యుక్తమని నాయెన్నిక. సభ్యులిది సమాలోచింతురుగాక.

శ్రీ తిరుపతివేంకటేశ్వర కవీశ్వరుల శతావధాన సత్ప్రబంధ చాటుధారాకవితా చమత్కారములగూర్చి ప్రశంసా లేశము జరుప నారంభింపనున్న నా కీసందర్భమున,

చ. పరిణతపాండితీబల మ

భంసురధారణమాధురీపరీ

సుస్థిరీతకవిత్వము న్నలిగి

శుద్ధయశంబు గణించుకొన్నమా

తిరుపతిశాస్త్రసత్కవి గ

తించెనే యాంధ్రవదోవపూటికిఁ

స్థితరకావ్య భూషణి

శేషపరిష్కీయ తీటిపోయెనే !

అన్న విచారము కొంత తొట్రుగల్గించినది. కాని తిరుపతివేంకటేశ్వరులు భిన్నశరీరులైనను కవితావిషయమున నొక్కరే. శ్రీవేంకటశాస్త్రుగారు కవితరచించుచున్నంతవఱకును శ్రీ తిరుపతిశాస్త్రుగారును మన్నవారే. వేంకటశాస్త్రుగారి కవితాగంగాప్రసవంతిలో తిరుపతి శాస్త్రుగారి కవితాసరస్వతి యంతర్వాహినిగానున్నది.

క. సుతకవితామృతవాహిని

నతిలోకయశశ్రీర మగపడుచుండె

మృతి యటె తిరుపతికవికిఁ

జత యగు వేంకటకపీంధ్రు చాటయి యుండె.

అని యూహింపితిని. తిరుపతివేంకటకవులు ఎక్కడెని యవధానము చేసిననఁగా నామట్టుపట్టులవారనే కులు ప్రతిభాసాధమున పదిమెట్టు లెక్కిరన్నమాటే. మొదడు కనులిపోవునో, నరములబరువు సడలి శరీరము నకనకలాడునో యని సాధారణబుద్ధిమంతులు సందేహించునట్లు పగలు శతావధానతంత్రము జగపి, రాత్రి పది గంటలదాక పరిపరివినోదములఁ బాల్గొని తరువాత నిమ్మకు నీరెత్తినటుల నిశ్చలముగా నిద్రిపోయి మఱు నాటిప్రాద్దుట మరుల మందహాసపదనముతో అల్ప హాసములైన నారగింపక అవధానశేషమును పూరింప నారంభించు నీజంటకవుల మంతకరణములు శ్రుతికలసి ఒకేమనము' అయ్యెడివి. అది యొకవింతతీరు. ఆసమయములందు వేంకటశాస్త్రుగారు విశ్వమూర్తులు, సభ్యులు వెంటాడుభక్తులు. తిరుపతివేంకటేశ్వరుల కవితాధార ప్రాచీనసంప్రదాయపుట్టుముల త్రవి, త్రవ్వ, ఊటయూరిచి చేడిచేడి పొరించినది కాదు. స్వయము ఉద్బుద్ధమైన

బుగ్గధార. వారు ప్రాచీన గ్రంథములకంటె, హెచ్చుగా ప్రస్తుతపరిసరపరికరములనే చదివిరి. కావుననే సంప్రదాయమాత్రపరిజ్ఞాతలు కొందఱు వారికవితను సంప్రదాయమార మైనదానిగా, క్రొత్తతీరు గలదానిగాఁ దలఁతురు. నేటి యువకవులు వారికవితను నవకవితామాన్యోపదేశకమునుగా నారాధింతురు.

తిరుపతివేంకటకవులు ప్రాథమికోత్తరప్రభుభలలోనేకారు, బాలపామరజారచోరారుల గోష్ఠులలో కూడ కవితానమత్కరములను గల్పించి సత్కారములను బహుఁగలరు. వేంకటశాస్త్రిగారికి లల్లయ పదములు పాడ వేడుక; కొల్లాయగుడ్డలు వాడ వేడుక. వారికి భాషాడంబరము గిట్టదు. అట్లే నేషాడంబరమును గిట్టదు. కనుకనే వారికవితాకన్య జఃముద్దుగా వెలసినది. వారిచనవు అల్లారుజెల్లముగ అందరికి నాస్వాద్యమైనది. సమయస్ఫూర్తి, హాస్యయుక్తి ప్రయుక్తి చమత్కారము వేంకటశాస్త్రిగారికి ఆజానజమగు నలవాటు. ఇట్టివారు నూతనోద్వేగముందు నడిమింటి మంగళేశ్వరశాస్త్రిగా రొక రని వింటిని. బ్రహ్మశ్రీ కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారిని నింకొకరిని గంటిని. మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు బాబ్బిలి రాజసభలో, నక్క కుడిప్రక్కనుండి యెడమ ప్రక్కకు పాటినమేలా, యెడమప్రక్కనుండి కుడి ప్రక్కకు పాటినమేలా యని ప్రశ్న రాగా, అది కఱవనిచో నెటుపాటిననుమేలే యనిరఁట. వేంకటశాస్త్రిగారు బంధరు హైస్కూలు పండితపదమున ప్రవేశింప క్రొత్తగా వచ్చినప్పుడు వైష్ణవశ్రేష్ఠులయిన బ్రహ్మశ్రీ జంధ్యాలగౌరీనాథశాస్త్రిగారియింట, పట్టుబట్టుమడి గట్టుకొని భోజనము జేయుచుండఁగా, 'పట్టుబట్టు ఎంతకాలముదాఁక మడియండీ' యని గౌరీనాథశాస్త్రిగారు ప్రశ్నింపఁగా, వేంకటశాస్త్రిగారు, "చెమటకంపు గొట్టకున్నచో ఎన్నాళ్లకైనను మడియే" అనిరఁట. ఇది యొకచమత్కారలేశము. ఇట్టివి వేంకటశాస్త్రిగారి చమత్కారము లనేకములు. అవియెల్ల సేకరింపఁదగినవి.

ప్రాచీనాంగ్రకపులలో ప్రబంధములకంటె శాశ్వతము లగునట్లు చాటురచనలను సాగించినవాఁడు శ్రీ నాథుఁడు. ఆతని చాటురచనలు నేటికిని నాద్రరసి కులనాలుకలపై నాట్టమాడుచున్నవి. వర్తమానాంగ్రకపులలో నట్టివారు మర తిరుపతివేంకటేశ్వరకవీశ్వరులు.

పదునైదేండ్లకుఁ బూర్వము విశాఖపట్టణమండలమున శృంగవరపుఁగోటనుండి వీదోయొకయూరికి రాత్రి వేళ బండివీధిఁ బ్రయాణమై నే నేగుచుంటిని. ప్రక్కబండిలో నొకపట్నాయకుఁడు "ఇంజరంబొకసాక్షి యేనామదాసాక్షి పల్లెపాలెంబు దానెల్లసాక్షి—ఇత్యాది పద్యమును బాడుచు నడుమ—"శంకరుం డాతని సాని సాక్షి" యనుపట్టున నాఁగి యొకనవ్వు నవ్వి మరల నారంభించి పద్యము మగియఁజనుటకు వింటిని. తిరుపతివేంకటకవుల చాటుధారలు మలయూరుతేపుంబింజెలు. అవి యాహ్లాదజనకములై సర్వాంగప్రపంచము నలము కొన్నవి. లక్షలకొలది గ్రంథసంఖ్య యుండునట్లు (ముప్పదిరెం డక్షరములరచనమునకు గ్రంథ మని పేరు) బహుగ్రంథముల రచించు కవీశ్వరులు పలువురిప్పుడున్నారని వారి పద్యములు గొన్నియేని హాయిమని పండితులుగాని, పామరులుగాని పలువురు పలుమాటలు పఠించుననిగా నున్నవా యన్న ప్రశ్నకు సమాధానము సభ్యులారా, మీరే సమాలోచింపఁదగుదురు.

శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారికిఁ బ్రాయఃపుణ్యార్థము కొంత పశుపాటికిఁ దిరుగ నారంభించెను. విద్యావివాద సంజ్వరము కొంత చల్లనాటెను. అన్నవస్త్రములకుఁ గొంతలేని స్థితియొప్పుడెను. ఇట్టి స్థితిలో తమ కప్పటికి సంతానము కలుగకున్న సంతానవంతుడై వంశవృద్ధి కల్గింపఁగల్గు ననుకొనుచున్న చిన్నవేంకటశాస్త్రిగారు పుత్రిసంతానరహితులుగానే కీర్తి శేషులయిరి. ఆఁగాఁడు శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారు వైవాహికయ మై యున్న చెల్లెళ్ళి వంశవృద్ధిని దలపోసి యస్మదాదిశిష్యుగోష్ఠిలో నొకనాఁడు ఆపరానివిధమున దుఃఖార్తులయిరి. అల్పకాలమునకే భగవంతుఁ డనుగ్రహించెను. వేంకటశాస్త్రిగారు గృహారామధనకనకవస్తువాహనసమృద్ధిచో పాటు సత్సంతానలాభమునుగూడ బడసిరి. ఆనందము

ముగా జీవితయాత్రను గడప ననువుపడెను. ఆకాలమున నట్టి యానందసందర్భమున నే నొకజాబులో శ్రీ శాస్త్రిగారికి వ్రాసినపద్య మిది :

సీ. గాటంపుడమిఁ దోట నాటుకొన్నారు నిం
 డారఁ బండెనె జహంగీరుమావి ?
 అవధానములు నూడ నభ్యర్థితులు వేడ
 నేనుచుందురె యిప్పు డెచటికేని ?
 సత్కవితారహస్యము లభ్యసింపఁగా
 వచ్చుచున్నదె శిష్యవర్గ మిపుడు ?
 భగవత్పరము లైన పరమార్థరచనమల్
 క్రొత్తవి యేవేని కూర్చినారె ?
 కులగ్రంథుల నునుదొక్కుఁబల్కులందు
 ప్రాధిమిఁగొని సుకవితాఫణితులందు
 పరువుగల యాటమామిడిపండులందుఁ
 జక్క గుఱితిందుమందురే చవులవాసి ?

శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారు నెలలబాలు రై యుం
 డఁగా, వారి తండ్రిగారు కడియముననుండి వారిని విజ
 యనగరపు తోగ్రామమునకుఁ గొనిపోయి యక్కడ
 వారింగూర్చి పక్షిప్రశ్న మడిసెరట. (ఆప్రశ్న శాస్త్రివిష
 యమును శ్రీ శాస్త్రిగారే సభాముఖము న యుక్త మయి
 నంత వివరింపఁ గలగు.) ఆప్రశ్నగ్రంథమున వారిని
 గూర్చికొన్ని శ్లోకములున్నవి. అందు స్వసమానవయస్కై
 మంతుఁ డగు నొక సుకవితోఁ గూడి బహుగ్రంథములు
 రచించుకవి యగుట, రాజపూజితులగుట మొదలగువిష
 యము లేవో కొన్ని తర్వాత వాస్తవములయినవి గలవు.

(కడచిన ౩౦, ౧-వ తేదీలుందు బందరున జరిగిన షష్టిపూర్తి యుత్సవమున చదివినది.)

తుదనందు 'షష్టివత్సరకీర్తిమాణ్' అని కలదు. ఆతుది
 పలుకునకు షష్టిపూర్తివత్సర వైభవసందర్భమున గొప్ప
 కీర్తి గల్గు నని ప్రస్తుతసముత్సాహసందర్భమునుబట్టి
 యర్థముచెప్పవలె నని నేను నిశ్చయించుకొన్నాను. భగవ
 దనుగ్రహమున శ్రీ శాస్త్రిగారి కిదివఱకే యటువది
 యేండ్లు నిండినవి. శ్రీ శాస్త్రిగారి కిట్లే యింకొకషష్టి
 పూర్తివత్సవముగూడ జరగునట్లు భగవానుఁ డనుగ్రహిం
 చునుగాక !

వేంకటశాస్త్రిగారు విష్వద్రాజగోష్ఠులందు వివిధ
 సత్కారములఁ బడసిరి; విద్యావివాదములందు విజయము
 లందిరి; రసవత్కావ్యములఁ బెక్కింటి రచించిరి;
 చాలమందిశిష్యులకుఁ జదువు చెప్పిరి; సంతానసమృద్ధిని
 బడసిరి; సకలసంపదలఁ బడసిరి; సమానులలో మత్తమ
 శ్లోకు లయిరి. ధర్మార్థకామములందు పరిపూర్ణమయినపరి
 తృప్తి వారికి దొరకినదనియే నావిశ్వాసము. ఇంక జీవిత
 విశేషమున వారు పరమపురుషార్థలాభమునకై పని
 గొనుట బాగు గదా !

అంతర్వామియగు పరమాత్ముఁడు శ్రీ వేంకట
 శాస్త్రిగారికి ఆత్మభీముఖ్యము ననుగ్రహించును
 గాక !

ఈ శరీరముననే నిర్మలహృదయు లగు వేంకట
 శాస్త్రిగారు సచ్చిదానందాత్మక మగు పరతత్త్వమును
 సమీక్షింపఁగల్గుదురుగాక !

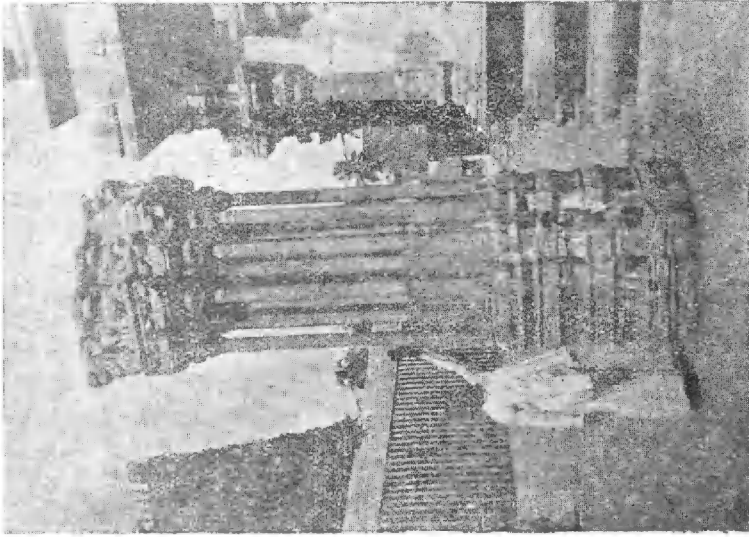
భగవత్కృప ఇట్లు పరఁపఁగాక ! ఇది నా
 ప్రార్థనము.

రాధాకృష్ణ

ప్రేమనీల జయత్రయమునకు నకలు

—ఉయ్యూరు జమిందారు గారు.

సంగీత స్తోత్రము

ఇది మధురదేవాలయమున నున్నది. ఒక్కచే నల్లరాయి యిట్లు ఇన్ని శాఖలుగా మలచబడినది. వీని నొక్కొక్కదానిని చిన్నరాతితో కొట్టినయెడల జలతరంగిణివాద్యమువలె మధురస్వరము లుద్భవించును. —యస్. శంకర సుబ్రహ్మణ్యము.

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు, నూతనభవనములు

(నిర్మాణదశ)

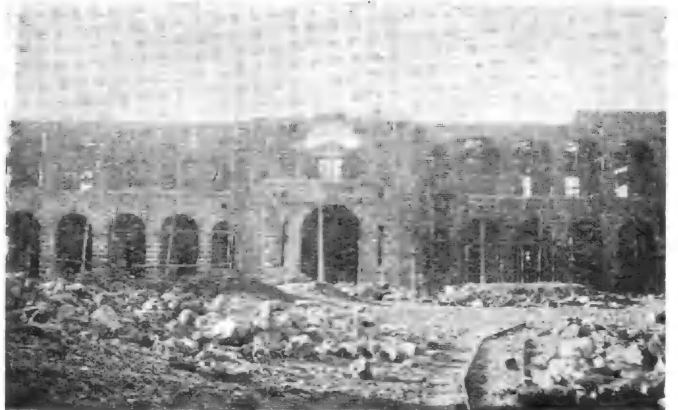
౧. ఆర్ట్స్ కాలేజీ

(మందు)

౨. ఆర్ట్స్ కాలేజీ

(ప్రక్క-పైపు)

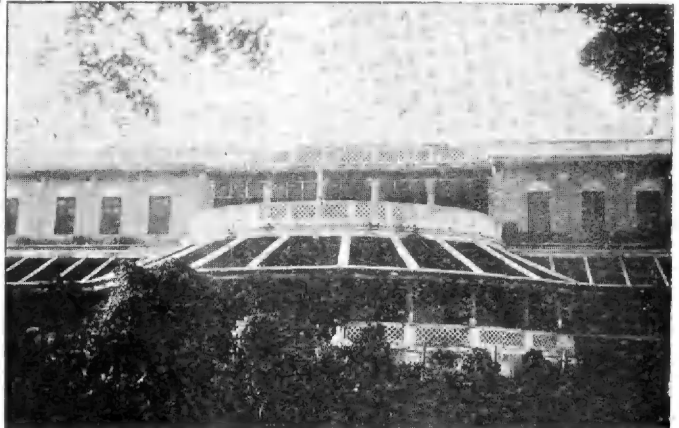
౩. సైన్సు కాలేజీ (పురోద్ధేశ్యము)

ర. పైన్సు కాలేజి
(పార్వత్యశ్రీము)

గ. యూనివర్సిటీ హాస్టలు

ఁ. సెనేటుభవనము

(కె. సుబ్బరాజుగారు, అనకాపల్లి)

భారతీయ విద్యా చరిత్రము

(అనువృత్తము)

మారేమండ రామారావు, బి.ఏ.(ఆనర్సు)బి.ఇడి.

నాల్గవ అధ్యాయము

[ఆధారములు

Elliot - History of India

Elphinstone - "

Law - Promotion of Learning in Mahomadan times.]

ఫిల్లీ సుల్తానుల పాలనము

(౧౦౦౦ - ౧౫౧౩)

క్రీ. శ. ౧౦౦౦-వ సంవత్సరము నాటికి బ్రాహ్మణ హైందవస్వాతంత్ర్యభాను ఉద్ధమించెను. అప్పటి నుండియు బళ్ళిమోత్తరమునుండి మహమ్మదీయు లీ దేశముపై దండెత్తివచ్చి సస్యశ్యామలమును, బహుధన సమృద్ధియును, బహురాజసాలితమును నగు నీదేశమును కొల్లగొని తమమతాచారములకు వ్యత్యస్తము లగు మతాచారముల నవలంబించు హైందవుల ననేకవిధముల బాధింపసాగిరి. అనతికాలముననే యీ విదేశీయు లీ యాదృచ్ఛిక దండయాత్రలను మాని యీదేశమున స్థిర పడి రాజ్య మేలసాగిరి. క్రీ. శ. ౧౨-వ శతాబ్ది ప్రారంభమునుండి పగునెనిమిదవశతాబ్ది మధ్యభాగమున ఈస్టిండియాకంపెనీవారి పాలనము సుస్థిరముగ నాటు కొనువరకును మహమ్మదీయు లీదేశముపై నిరంకుశాధికారమును నెరవీరి. దక్షిణాపథముమాత్రము పదునాల్గవ శతాబ్దమువరకును స్వాతంత్ర్యము ననుభవించి యటుపిమ్మట మహమ్మదీయులకు వశమయ్యెను. అందుచే సుత్తరదేశమునందలి హిందూ జాధ విద్యా సంస్థలు క్షీణించి నశించినవి. తురుష్కులు తా మిదేశమున స్థిరపడినపిమ్మట దమ విద్యావిధానమునుగూడ నిచ్చట బాదుకొల్పిరి. వారివిద్యాసంస్థలలో "మక్తబ్, మద్రసా" లను విద్యాలయములు ముఖ్యము లైనవి. మక్తబ్ అనునది యిప్పటి ప్రాథమిక పాఠశాలకు సరియై, సామాన్యముగ మకీదులను చేరియుండెడిది. ఇందు కొరాన్ ఆను మతగ్రంథమును చదువుటయు, వ్రాయుటయు, గణితమును మాత్రము బోధింపబడుచుండెడివి. మద్రసా యనునది ప్రస్తుతకళాశాలకు సరియగును. ఇందున్న తవిద్యయు, తత్త్వము నభ్యసించబడుచుండెడివి.

మహమ్మదీయయుగమున రెండు విభాగములు గాంచనగుచున్నవి. వానిలో మొదటిది ఫిల్లీ సుల్తానుల పరిపాలనాకాలము. రెండవది మొగలుసామ్రాజ్య కాలము. మహమ్మద్ గోరీ యీదేశమును జయించిన పిమ్మట తనబానిసయు, మహాశూరుడు నగు కుతుబ్ ఉద్దీననునాతని నిచ్చట రాజప్రతినిధిగ నియమించెను. మహమ్మద్ మరణానంతర మీబానిస స్వతంత్రుడై క్రీ. శ. ౧౨౦౬ నుండియు ఫిల్లీ నగరమునుండి రాజ్యమేల సాగెను. అప్పటినుండియు క్రీ. శ. ౧౫౧౩లో మొగలు లీదేశముపై దాడివడలువరకును ఫిల్లీ సుల్తానుల పాలనము కొనసాగినది. ఈ ప్రకరణమునందు సుల్తానుల పాలనము నందలి విద్యాచరిత్రము వర్ణింపబడుచున్నది. ఇప్పటి విద్యాస్థితి కేవలమును పాలకుల వైదుష్యముపైనను, రసజ్ఞతపైనను ఆధారపడియుండినది. వారలు విద్యాంసులైనచో వారియాస్థానము లనేకులగు పండితకవిగాయకుల కాలవాలము లగుటయు, దేశమునం దనేకములగు విద్యాసంస్థలను, గ్రంథాగారములను బయల్పెడలుటయు జరగుచుండెడివి. ఈ కాలమునందలి రాజాదరము కేవలమును మహమ్మదీయవైదుష్యమునకే యొసంగబడుచుండెడిది. సుల్తానులు యథాసాధ్యముగ దేశీయ విద్యాసంస్థలను, వైదుష్యమును నశింప జేయుచుండిరి.

మహమ్మదీయయుగమున రెండు విభాగములు గాంచనగుచున్నవి. వానిలో మొదటిది ఫిల్లీ సుల్తానుల పరిపాలనాకాలము. రెండవది మొగలుసామ్రాజ్య కాలము. మహమ్మద్ గోరీ యీదేశమును జయించిన పిమ్మట తనబానిసయు, మహాశూరుడు నగు కుతుబ్ ఉద్దీననునాతని నిచ్చట రాజప్రతినిధిగ నియమించెను. మహమ్మద్ మరణానంతర మీబానిస స్వతంత్రుడై క్రీ. శ. ౧౨౦౬ నుండియు ఫిల్లీ నగరమునుండి రాజ్యమేల సాగెను. అప్పటినుండియు క్రీ. శ. ౧౫౧౩లో మొగలు లీదేశముపై దాడివడలువరకును ఫిల్లీ సుల్తానుల పాలనము కొనసాగినది. ఈ ప్రకరణమునందు సుల్తానుల పాలనము నందలి విద్యాచరిత్రము వర్ణింపబడుచున్నది. ఇప్పటి విద్యాస్థితి కేవలమును పాలకుల వైదుష్యముపైనను, రసజ్ఞతపైనను ఆధారపడియుండినది. వారలు విద్యాంసులైనచో వారియాస్థానము లనేకులగు పండితకవిగాయకుల కాలవాలము లగుటయు, దేశమునం దనేకములగు విద్యాసంస్థలను, గ్రంథాగారములను బయల్పెడలుటయు జరగుచుండెడివి. ఈ కాలమునందలి రాజాదరము కేవలమును మహమ్మదీయవైదుష్యమునకే యొసంగబడుచుండెడిది. సుల్తానులు యథాసాధ్యముగ దేశీయ విద్యాసంస్థలను, వైదుష్యమును నశింప జేయుచుండిరి.

గజనీవంశము, ౯౬౭-౧౧౫౨:— ఈ వంశము నం దగ్రగణ్యుడగు సుల్తాన్ మహమ్మదు మిక్కిలివిద్యా

ప్రియును ప్రతిసంవత్సరము నీతడు వాఙ్మయాభివృద్ధికై ౪౦౦,౦౦౦ దీనారములను వెచ్చించుచుండెను. గణనీ నగరమునం దొకవస్తుప్రదర్శనశాలయు (Museum), దానినిజేరి యొక విశ్వవిద్యాలయము (University)ను నీతనిచే నిర్మింపబడినవి. 'షానావా' యను రాజ చరిత్రమును రచించిన ఫీర్ దౌషీకవి యీకాలముననే జీవించెను. ఈ సుల్తానునకు పర్షియన్ వాఙ్మయమునం దభిరుచి మెండుగ నుండెడిది. ఈతని యాస్థానమునందలి పండితులలో ఆల్ బిరూనీ యనునాత డగ్రగణ్యాడు. సుల్తాన్ మహమ్మదు పంజాబును జయించినపిమ్మట నీపండితు డచ్చట గొంతకాలము నివసించి హిందూ వైద్యమును ప్రవేశము సంపాదించెను. సంస్కృత భాష నభ్యసించి యీతడు పురాణములను, గణితము, జ్యోతిషము, కాలజ్ఞానము (Chronology), భూగోళ శాస్త్రము, భౌతికరసాయనాదిశాస్త్రములు మున్నగు విషయములను బెక్కింటిని బరిశోధించి తన మాతృ భాషలోనికి బరివర్తించెను. ఈ పండితునికి హిందూ తత్త్వశాస్త్రమునందును, మ్యూసుగ భగవద్గీతపైనను బ్రీతి యెక్కుడుగ నుండెను.

సుల్తాన్ మహమ్మద్ ఫుత్తుడును మహూద్ గూడ చక్కని విద్వాంసుడు. ఈతడు జ్యోతిషమును గూర్చియు, తత్త్వశాస్త్రమునను గొన్నిగ్రంథములను సహితము రచించెను. ఈతనికి బిమ్మట సుల్తాన్ బైరం అనునాతడు పేర్కొనదగినవాడు. ఈతని ప్రోత్సహ ముచే నన్యభాషలనుండి యనేకగ్రంథములు పర్షియను భాషలోనికి తర్జుమాచేయబడినవి. హిందువుల 'పంచ తంత్రము' 'ఖలీలాదమ్న' యనుకేరన భాషాంతరము నందినది.

ఘోర్ వంశము, ౧౧౧౩-౧౨౦౬:—పండ్రెం డవ శతాబ్దపుటంత్యభాగమున మహమ్మద్ ఘోర్ అను పీరుని యాధిపత్యమున మహమ్మదీయులు మనదేశముపై దండెత్తివచ్చి చాహా, పాల, నేనవంశీయులగు రాజుల నెల్ల జయించి యుత్తరదేశము నాక్రమించిరి. పిమ్మట నీ మహమ్మదు సుల్తానయ్యెను. ఈతనివద్ద ననేకులగు తురుష్క-బానిస లుండిరి. వీరికెల్లరకు నీసుల్తాను

చక్కనివిద్యను నేర్పించి రాజ్యాంగనిర్వహణమునందును వారిని నిపుణులుగ నొనర్చెను.

బానిసవంశము, ౧౨౦౬-౧౨౯౦:—మహమ్మద్ ఘోర్ మరణించినపిమ్మట నాతనిబానిసలలో సగ్రగణ్యా డగు కుతుబ్ షాద్దీన్ అనునాతడు హిందూదేశము నాక్ర మించి ఢిల్లీనగరమునుండి స్వతంత్రపాలనమును సాగిం చెను. ఇంతటినుండియు ఢిల్లీసుల్తానులపాలన మారంభ మయ్యెను. కుతుబ్ షాద్దీన్ గొన్నిమశీదులను గట్టించి యుండినను విద్యావిషయమునం దితడు విశేషాదర మును జూపిన ట్లగపడదు. అంతియకాక, యీతని నేనానులలో సగ్రగణ్యాడుగు భక్తయూత్ ఖిల్జీ తనవిజయ యాత్రలలో, దేశీయవిద్యాసంస్థలకు నిరుపమునుగు వినా శమును చేపూర్చెను. బీహారురాష్ట్రమునందలి బాద్ షిద్దాలయరాజుమలగు నాలందా విక్రమశిలా విశ్వ విద్యాలయము లీతనిచే నిర్మాణింపబడినవి. మహమ్మ దీయులు బాద్ షిక్షితువులను చిత్రపథ గావించియు, గ్రంథాలయముల నన్నిహోత్రస్థితి గావించియు, కట్టడము లను బడగొట్టియు ననేకవిధముల విధ్వంసము గావించిరి. వంగరాష్ట్రమునందలి నవద్వీపవిద్యాలయముగూడ నిదే యవసకు లోనయ్యెను.

కుతుబ్ షాద్దీనునకు బిమ్మట నీవంశీయులలో ఆల్ వీమిష్, బాల్ బన్, రెజియా, నాజరుడ్డీన్ అను వారలు విద్యాప్రియులై యుండి విద్య ననేకవిధముల బోషించిరి. భారతరాష్ట్రమణులలో బేరన్నికగాంచిన రెజియాబీగము పెక్కుమందివిద్వాంసుల కాశ్రయ మొసంగెను. ఈమె ఢిల్లీనగరమునం దొకకళా శాలను నిర్మించెను. అ నం త ర ము ఢిల్లీసింహాస నము నధిష్టించిన నాజరుద్దీను మహావిద్వాంసుడై యుండెను. ఈతడు మహారాజపదమున నుండియు స్వయముగ ననేకగ్రంథములను రచించి వాని విక్రయ మూల్యమువలననే తనజీవితమును గడపుచుండెను. జలంధర్ నగరమునం దీత డొకకళాశాలను గట్టించెను. సుల్తాన్ బాల్బన్ కాలము విద్యాచరిత్రమునకు మిగుల ముఖ్యమైనది. పర్షియాదేశమునుండి ప్రాణరక్షణార్థమై

పారివచ్చిన రాజన్యులకు, వారితో నేతెంచిన కవి పండితాదులకు ననేకుల కీతడు శరణ మొసంగెను. కాన ఢిల్లీనగరమునం దొకనూతనోత్తేజసము గల్గెను. విద్వాంసులు, విద్యాకలాపములు నచ్చట సామాన్యము లైనవి. యువరాజున మహమ్మద్ ఆకాలమున మహా పండితుడని పేరుగాంచెను. ఆత డీవిదేశములనుండి యేతెంచిన విద్వాంసులను, భారతదేశమున బేరెన్నిక గాంచిన యితరులను రాజధానీనగరమునకు రావించి యచ్చట నొకవిద్యత్సమాజము నేర్పరచెను. ఈవిధ మున నీతని యాచరసన్మానములను బడసినవారిలో “అమిర్ఖుస్రా, అమిర్హస్సన్” అనుపండితు లగగణ్యులు.

ఖిల్జీవంశము, ౧౨౯౦ - ౧౩౨౦ :— ఈ వంశీయుల పరిపాలనకాలమున ఢిల్లీనగర మొకగొప్పవిద్యా కేంద్రముగ నుండెను. ఈవంశీయులలో విద్యావిషయ మున బేరొక్కవగినసుల్తాను లిరువరు. జలాలుద్దీను కాలమున విద్వాంసులను రావించి వారల కనేకవిధము లగు వినోదములను గల్పించుట రాజాస్థానమున కొక ముఖ్యకర్తవ్యముగ నుండెను. ఈసుల్తాను ఢిల్లీనగర మునం దొకగ్రంథాలయమును నిర్మించెను. సమ్యక్ మూలా యనుపండితు డీతనియాచరమును బడసి రాజ ధానీనగరమునం దొకసారస్వతసమాజమును (Literary Society) నిర్వహించుచుండెను. జలాలుద్దీనునకు బిమ్మట రాజ్యమునకు వచ్చిన “అల్లాఉద్దీన్” సుల్తాను నకు విద్యావాసన తక్కువగ నుండెను. ఈతడు స్వస్థానరక్షణమునందును, రాజ్యవిస్తరణమునందునే తనశక్తిసామర్థ్యములను వినియోగించి విద్యావిషయ మున నిర్లక్ష్యమును, ద్వేషమునుగూడ వహించియుండెను. ఎల్లర ననుమానించుట, స్వాహంకారము, నితరు లను చులకనచేయుట మున్నగుదుర్గుణము లీతనికి సహజ ముగ నుండినవి. దానంజేసి విద్వాంసు లనేకు లీతనికి దూరముగ నుండిరి. తనవిజయయాత్రలకై విశేషముగ ద్రవ్యము గావలసియుండుటచే నీసుల్తాను విద్యాసంస్థల కును, విద్వాంసులకును దనపూర్వ లాసంగియుండిన భరణములను, వసతులను వారినుండి తప్పించి తనవశము

చేసికొనెను. అయినను జిత్రమేమన, రా జింత విద్యా పరాజ్ఞుఘోషుడుగ నుండిన యాకాలముననే విద్య దేశమున విశేషముగ విస్తరించెను. ఇంతకుబూర్వము సుల్తాన్ బాల్బన్ కాలమునం దీదేశమున కేతెంచినపండితు లిచటనే స్థిరపడిరి. కాన నీకాలమునకు వారిప్రతిభ దేశ మునం దంతటను వ్యాపించుటచే ననేకు లీపండితుల గృహములకు గుమిగూడుచుండిరి. అల్లాయుద్దీనుకాల మున రాజాస్థానము లానర్హులవనిన విద్యావ్యాపనము నీపండితగృహములు చేయుచుండినవి. అదియునుగాక విజ్ఞానచంద్రికలను వెదచల్లు సారస్వతసమాజము లనేకము లాకాలమున ఢిల్లీనగరమునం దుండినవి. కాన నీకాలమునం దనేకప్రబంధములును, మతము, వేదాంతము, చరిత్రము, వ్యాకరణము మున్నగు విషయములకు సంబంధించిన గ్రంథము లనేకములును రచింపబడినవి. సుల్తానుగౌరవాదరములను బడయ జాలని విద్వాంసు లనేకులు సామంతులచేతను, రాజో ద్యోగులచేతను బోషింపబడుచు విద్యను వ్యాపింప జేయుచుండిరి.

తుగ్లక్ వంశము, ౧౩౨౦-౧౪౧౪ :—ఖిల్జీవం శీయులలో కడపటివాడగు ‘ముబారక్’ యొక్క నీతి బాహ్యముగ ప్రవర్తనమువలనను, దాత్కాలిక రాజకీయ విస్లవములవలనను ననేకులగు విద్వాంసులు రాజధానిని విడిచిపోయిరి. “ఘయాసుద్దీన్” తుగ్లక్ రాజ్య మునకు వచ్చినపిమ్మట కొంతశాంతి చేహరినది. కాని యతని యనంతరము ఢిల్లీనింహాసము నధిష్టించిన మహమ్మద్ కాలమున తిరిగి యుపద్రవములు జరగినవి. అల్లాఉద్దీన్ ఖిల్జీ విద్యయొడ నిరాదరమును జూపిన గూడ నాతనికాలమున వైదుష్య మభివృద్ధిపడెనని యిదివరలో చెప్పబడియున్నది. ఈ మహమ్మద్ తుగ్లక్ స్వయముగ మహావిద్వాంసుడై పండితపక్షపాతియై యుండిననుగూడ నీతనికాలము విద్వాంసుల కపాయకర ముగనే యుండెను. ఈసుల్తానుపిచ్చిచేష్టలను వైశాచిక క్రోధజ్వాలలను దాశజాలక పండితులనేకులు పలాయితు లైరి. అయిన నీతనివైదుష్యము సర్వతోముఖ ముగ నుండెను. కవిత్యమునందును, చరిత్రమునందును,

తర్కమునందును, వైద్యశాస్త్రమునందును ఈసుల్తానున కెక్కుడభిరుచి యుండెను. ఈతని ధారణాశక్తి నిరుపమము.

మహమ్మద్ కు పిమ్మట ఫిరోజ్ షా సుల్తానయ్యెను. మహావిద్వాంసుడు, రసజ్ఞుడు నగు నీతడు విద్యత్సహృద్యుడై ప్రత్యేకముగ నొకభవనమును గట్టించెను. విద్యానిలయముల యభివృద్ధికిని, బంధితులయొక్కయు, విద్యార్థులయొక్కయు భరణములకొరకును బ్రతివత్సరము నీసుల్తాను కోశాగారమునుండి ముప్పదియారులక్షల టంకములు వ్యయపరుపబడుచుండెడివి. రాజాంతఃపురము నందలి పదునెనిమిది వేలబానిసలకు నీతడు విద్యనేర్పించి, వారలనుపరిశ్రమలందును, కొరాన్ గ్రంథమునకు బ్రతులను వ్రాయుటయందును నిపుణుల నొనర్చెను. ఈసుల్తానుచే నూతనముగ నిర్మింపబడిన “ఫిరోజ్ బాద్” నగరము సర్వవిద్యులకు కేంద్రస్థానముగ నుండెను. అనేకములగుపాఠశాలలు, కళాశాలలు నీతనిచే నుద్ధరింపబడినవి. కవులను, తత్త్వజ్ఞులను దేశమునందలి వివిధరాష్ట్రముల కేగి ప్రజలకు జ్ఞానదానము నొనర్ప నీసుల్తాను నియమించుచుండెను. ఈతడు నిష్పక్షపాతియై హిందూవిజ్ఞానము నెడగూడ నెక్కుడుగౌరవమును చూపుచుండెను. ఈతనియాజ్ఞచే నొకజీర్ణదేవాలయమునుండి యనేక హిందూగ్రంథము లుద్ధరింపబడి పర్షియనుభాషలోనికి బరివర్తింపబడినవి. ఇట్టియుదారబుద్ధిగల సుల్తాను స్వీయచరిత్రమునుగూడ రచించెను. విద్యాసంపదగర్భియు దారిద్ర్యదుఃఖముచే బీడింపబడుచుండెడివారందరును స్రభుత్వాదరణమునకు పాత్రులుగ నుండవలెనని యీసుల్తాను శాసించియుండెను.

లోడివంశము, ౧౪౫౦-౧౫౨౬:— తుగ్లక్ వంశీయులకు పిమ్మట ౧౪౫౦-౧౪౫౧ ల నడుమ “సయ్యద్” వంశీయులు రాజ్యమేలియుండిరి. విద్యాచరిత్రమునకు వారిపరిపాలనకాలము నిరుపయోగముగనుటచే నిచట విడువబడినది. లోడివంశీయులలో రెండవవాడుగు సికందర్ రాజ్యకాలము మిగులమృదువైనది. ఈతని కవితాశక్తి శ్లాఘనీయముగ నుండెడిది. రాజధాని యాగ్రానగరమునకు మార్చబడుటచే నానగరము ప్రధాన

విద్యాస్థానముగ నుండెడిది. తనసైనికనియోగమునందుండినవారెల్లరును రఃనీతిశిక్షితులుగ నుండవలెనని యీసుల్తాను శాసించెను. తాత్త్వికవాదముల నాకర్షించుట యందీతనికి శ్రద్ధ మిక్కుటముగ నుండెను. ఈతనికాలమున హిందువులుగూడ పర్షియనుభాష నభ్యసించుచుండిరి. సుల్తానుకీర్తి మారదేశములకుగూడ వ్యాపించుటచే పర్షియా, అరేబియా, బొఖారా మున్నగుదేశములనుండి యనేకమందివిద్వాంసు లీతని యాస్థానమున కేతెంచి యుద్గ్రంథములను రచించుచుండిరి.

ఇంతవరకును ఢిల్లీసుల్తానుల పరిపాలనకాలమున వారియూహరగౌరవములచే నభివృద్ధిపొందిన విద్యావైదుష్యములచరిత్రమును వర్ణించియుంటిమి. ఈకాలమున చిన్నచిన్నసంస్థానము లనేకములు ప్రబలియుండినవి. వానిపాలకులుగూడ విద్యాభివృద్ధికై యనేకవిధముల గృహిసర్వీయుండిరి. కాన నాచరిత్రమునుగూడ పరిశీలింపవలసియున్నది.

బహమనీరాజ్యము, ౧౩౪౭ - ౧౫౨౬:— బహమనీసుల్తానులలో రెండవవాడుగు మహమ్మద్ షా పర్షియను అరబ్బీభాషలలో నిర్దుష్టముగ కవిత్వమును చెప్పగలియుండెను. నుత్ బర్గా, బీచర్, ఎల్లిచ్ పూర్ మున్నగు నగరములం దితడు పెక్కువిద్యాలయముల నేర్పరచి విద్యార్థులకు వసతులను, భోజనసదుపాయములను ఏర్పరచెను. ఆనంతరము పేర్కొనదగినవాడు సుల్తానుఫిరోజ్ షా బహమనీ. ఆకాలపుచరిత్రకారుల వ్రాతలనుండి యీతడు బహుభాషాభిజ్ఞుడనియు, సంతఃపురస్త్రిలతో బండ్రెండుభాషలలో సంభాషించుచుండెడివాడనియు దెలియుచున్నది. విదేశములకు నౌకలనంపి యచ్చటి సుప్రసిద్ధులను విద్వాంసులను రావించి యీతడు వారివలన వృక్షశాస్త్రము, రేఖాగణితము (Geometry), తర్కము మున్నగునభిమానవిద్యలను నేర్పుచుండెను. జ్యోతిశ్శాస్త్రాభినిరతుడుగు నీరాజు డౌలతాబాదునందొకజ్యోతిర్దర్శనశాలను (Observatory) నిర్మించెను. రెండవమహమ్మద్ షా యను మరియొక సుల్తానుకాలమున మహమ్మద్ గవాన్ అనునొకమంత్రి విద్యావ్యాప్తికై విశేషముగ పాటుపడెను. బీడర్ నగరమునందొకకళా

శాలయు, దానికిజేరి 30,000 గ్రంథములుగల యొక విశాలభవనము నీతనిచే నిర్మింపబడినది.

థిల్లీసుల్తాను మహమ్మద్ తుగ్ లక్ శాలమున హస్సన్ అనువానిచే నీబహుమనీరాజ్యము నిర్మింపబడెను. ఇందలిమొదటిసుల్తానులు కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యము నకు రాజధానియై విశ్వవిఖ్యాతి నందియుండి శ్రీ. శ. ౧౩౨౩లో మహమ్మదీయులకు వశమై తన యాస్పత్యమును గోలుపోయి నాహువశేషమై యుండిన యొక శిలానగరమును (Warangal) సాధించుటకై యత్నించిరి. అనంతర మీబహుమనీరాజ్యమునకును, హైందవ స్వాతంత్ర్యసంరక్షణదీక్షబద్ధమై తుంగభద్రాతీరమున బయల్పెడిన విజయనగరసామ్రాజ్యమునకును ఎడతెగని పోరాటము సంభవించినది. ఈయుద్ధములలోనెల్ల బహుమనీసుల్తానులు వర్తనాతీతముగ క్రూర్యమును చూపియుండిరి. ప్రజాసాహస్య మనేకకష్టములకు లోనయ్యెను. ఈసుల్తానులు డక్కనునందు హిందువులను నిర్మూలించుటకును, లేనినో వారలనెల్ల మహమ్మదీయులుగ మార్చుటకును ఆనేకవిధముల ప్రయత్నించుచుండిరి.* పాలకులెల్లరును విషయలోలురై యుండిరి. అందుచే నీకాలమున విద్యావైదుష్యములు విశేషముగ నభివృద్ధి నందుట కవకాశము లేకుండినది.

బిజాపూరరాజ్యము, ౧౪౯౦-౧౫౨౭ :—బహుమనీ రాజ్యపతనానంతరము యూసుఫ్ ఆదిల్షాయనునాతడీ బిజాపూరరాజ్యమును స్థాపించెను. న్యాయమునకు, సత్ప్రవర్తనమునకు నీత డాదర్శప్రాయుడుగ నుండెననియు, సంగీతసాహిత్యములయందు చిభిరుచి గలిగియుండెననియు ఫెరిష్టాయను చరిత్రకారుడు న్రాసియున్నాడు. పర్షియా, టర్కీస్థానము, రూమ్ మున్నగుదేశములనుండి విద్యాంకులను రావించి యీతడు వారిని తనయాస్థానమున బోషించుచుండెను. యూసుఫ్ నకు బిమ్మట రాజ్యము నకు వచ్చిన ఇన్తైత్ మహ్మద్ గుణశిలములలో దండిని బోలియుండెను. బిజాపూరమున నీతనిచే నొకచక్కని గ్రంథాలయము నెలకొల్పబడెను. ఈవంశమునందలి నాల్గవ

సుల్తాను “అలీఆదిల్ షా” కాలముననే చరిత్రప్రసిద్ధ మగు తల్లికోట యుద్ధమును, విజయనగరాంధ్రసామ్రాజ్య పతనమును జరగినవి. బిజాపూరపాలకులలో కడపట బేర్కొనదగిన సుల్తాను రెండవఇబ్రహీం. ఈవంశీయులు హిందూరాజ్యములలో సగ్రహణముగ విజయనగరసామ్రాజ్యనాశమునకు కారకులై యుండినను, వీరిపరిపాలనమున హిందువులు సౌఖ్యము ననుభవించి యనేకముగ రాజకీయోద్యోగములనుగూడ చేయుచుండిరి. ఈసుల్తానుల పరిపాలనకాలము విశేషముగ విజయనగరాధీశులతో బోరుటయందే వినియోగింపబడుటచే విద్యావైదుష్యము లభివృద్ధిజెందుటకు వలనుపడకుండినది.

గోల్కొండరాజ్యము :—ఈ రాజ్యము సేలిన సుల్తానులలోనెల్ల ముఖ్యుడగు హలీతుత్తుల్ షా యను నాతడు హైదరాబాదునగరమున ‘చార్ మినార్’ అను భవనమును గట్టించి యం దొకకళాశాలను స్థాపించెను.

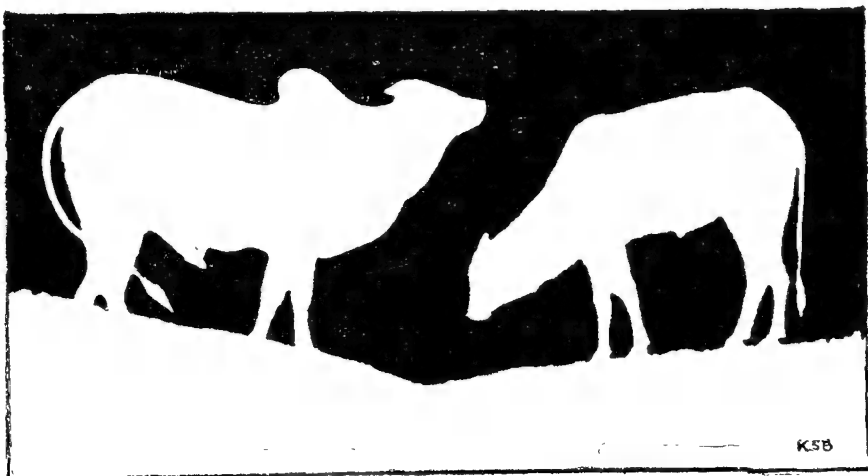
బంగాళారాజ్యము, ౧౩౪౦-౧౫౨౭ :—విద్యాచరిత్రమున కీబంగాళారాజ్యవృత్తాంతము మిగుల ముఖ్యమైనది. ఇతర మహమ్మదీయరాజ్యములందువలె నిచ్చటను రక్తపాతములును, హత్యలును సర్వసామాన్యములు గనే యుండినను, ఇచ్చటిసుల్తానులు వంగసంస్కృత వాఙ్మయములకు చక్కనిప్రోత్సాహము నొసంగియుండిరి. ఫియాసుద్దీనుప్రతినిధిపాలకుడు ౧౩౬౦ ప్రాంతమున లక్ష్మణావతీనగరమునం దొకకళాశాలను నిర్మించి, యందు విద్యావ్యాసంగము జేయుపండితులకు వేతనముల నేర్పరచెను. నాసిర్ షాయనునొకసుల్తాను దేశీయముగ వంగభాష ననేకవిధముల బ్రోత్సహించి సంస్కృత భారతము నాభాషలోనికి బరివర్తింపజేసెను. విద్యాపతి యను వంగకవి యీసుల్తాను ననేకవిధముల గొని యాడియున్నాడు. రెండవఫియాసుద్దీన్ కాలమున వాల్మీకిరామాయణము బంగాళీభాషలోనికి దర్జుమాచేయబడెను. హుస్సేన్ షా భాగవతపురాణమును మాలాధర్ బాసు యనుపండితునిచే బరివర్తింపజేసెను. పరాగత

ఖాన్ అను నీసుల్తాను నేనాని కపింద్రపరమేశ్వరుడను పండితునిచే శ్రీమహాభారతమునకు మరియుకయను వాదమును వ్రాయించెను. దీని నీసేనానితనయుడు శ్రీ కర్ణనంది యనుమరియొక విద్వాంసునిచే బూర్తిచేయించెను. ఈవిభమున వంగరాష్ట్రమున మహమ్మదీయపాలకులు హిందూవాఙ్మయమునెడ గౌరవాదరములనుజూపి, ప్రజోపయోగాధ్యమై దానిని దేశభాషలోనికి బరివర్తించజేసిరి. ఇయ్యది కడుశ్లాఘ్యమగు విషయము.

క్రీ. శ. ౧౦౦౦-౧౫౨౬ సంవత్సరముల నడుమ మహమ్మదీయుల పరిపాలనమునందలి భారతీయ విద్యాచరిత్రమును సంక్షేపముగ వర్ణించియుంటిమి. ఈ కాలమున విద్వాంసులును, విద్యాప్రోవణాభినిరతులును అగు ఫిరోజ్ షాతుగ్లకువంటి సుల్తాను లెందరోయుండిరి. రాజాదరణము లేకుండినను సామంతులయొక్కయు, ప్రజాసామాన్యముయొక్కయు సమాదరణముచే నీకాలమున విద్య యభివృద్ధి నందుచుండె ననుటకు అల్లాయుద్దీన్ ఖిలీపాలనకాలమే తార్కాణము. ఢిల్లీ, ఆగ్రా, ఫిరోజ్ షాబాద్, బిజాపూరుము, జునాపూర్, బీజర్ మున్నగు నగరములు విద్యాకేంద్రములుగ నొప్పి

నవి. మఖ్ తాబ్ లను పాఠశాలలును, మద్రసాలను కళాశాలలును, పండితుల గృహములును, ప్రధాననగరములందలి విద్యత్సమాజములును దాత్కాలిక విద్యాసంస్థలలో నగ్రగణ్యములు. పాలకుల వైరుష్యహర్షములే విద్యాభివృద్ధికిని, త్రైణ్యమునకును గారణములై యుండినవి. ఈకాలపు హిందూవిద్యాస్థితిని గూర్చిన ప్రశంసయైనను మహమ్మదీయచరిత్రకారుల వ్రాతలలో గానరాకున్నది. అందుచే నుత్తరాపధమున బంగాళమున దక్కనితరరాష్ట్రములందలి హిందూప్రజ లాత్మరక్షణమునకే తమశక్తినంతయు వినియోగించి యథాసాధ్యముగ బూర్వవిద్యానిధానమును సాగించుకొనుచు, నపూర్వములగు గ్రంథముల నెఱులైనను మహమ్మదీయులవారిని పడకుండునటులు సంగ్రహించుకొనుచుండిరిని స్పష్టమగుచున్నది. ఈకాలపు హిందూ వైరుష్యమును దెలిసికొనుటకు దక్షిణాపధచరిత్రమే శరణ్యము. అచ్చటనే కాకతీయవిజయనగరాంధ్ర సామ్రాజ్యాభిరక్షితమై ప్రాచీన హైందవవిజ్ఞానదీపిక వెలుగుచుండినది.

గోరాజు

—క్రొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యము, కాకినాడ.

ఓయీ బ్రాహ్మణ, సారతైజనము వాయూద్యేగ మాకాశ గీ
తీయాధార్థ్యము భూతమంబు జలమూర్తి స్వర్ణహా నీ ముఖ
శ్రీయున్ మేధయు వాక్కు మానసము దృగ్గీతుల్ పురాస్పృష్టి ర
యోయోగంబున పాంచభౌతికములై శాసించె విశ్వాకృతిన్.

అవు నోయీ, ఒకనాడు వెన్నెముక నీదై లోకసంతాసహే
తువు రక్షిగణనాయకావృత మసాధుత్వమ్ము చెక్కించి మా
నవ దేవాహిధరాత్రయస్థితికి స్థానం బయ్యె! ఆ నీవె యి
ష్ట వృథామంగళపాఠకుండ వయినావున్ పో లయాలుంబివై !

ఒక డనుగ్రహముతో నుర్వీశు జన్మంబు - తీర్చి స్వర్పతిని వేధించినాడు
ఒక డాగ్రహించి పయోధిబాడబవహ్ని - నిగలతో నాపోశనించినాడు.

ఒక డనుగ్రహముతో నుగ్రకాకోలాగ్ని - గళభూషణంబుగా నిలిపినాడు
ఒక డాగ్రహించి యుర్వీధరాగ్రము మెపు - లెచట నచ్చోట మాయించినాడు.

నిగ్రహానుగ్రహ ప్రజ్ఞ నీదుమూర్తి - బానిసత్వ విధాప్రథా బాహిర మయి!
స్వార్థమై అంతరంగికాచ్ఛత తొలంగె - బ్రాహ్మణ, తొంటిజాడ నిష్పచ్చరమయి!

ఋతువు లారింతును ఋజువర్తనము లేమి - కాలానుస్మృతి వానకలిమిలేమి
సూర్యభానువులు తేజులు పెంచి కాల్చుట - భూమిసస్యంబు లపూర్ణ మగుట
మిథ్యామతవ్యాప్తి మించి పోరులు పుట్టి - అడుగడ్డునకు శంక లావహిలుట
సారస్వతప్రేమ సన్నవై దుర్భాష - లానోట నానోట నల్లుకొనుట
నీకతన గాదె? నీపురానియతి నీవె - నిలిచి నిష్కల్మషత్వము నించుకొనిన
తారుమా రానె భారతధరణి విప్ర! - గుండెలో నీకు మంచి ఉగ్గునకు లేదు !

ఒకమా రంతరమున్ పరీక్షగొని నీదో తప్ప లోకంబుదో
ప్రకటింప క్వలె నీవె; నీయశము లోపం వానో యేమంచు జం
కక తొల్లింటి ప్రభావమున్ సహజమార్గంబుదు పోనిచ్చి భూ
మికి కల్యాణము తెమ్ము; ని న్ననరు సామిచీన్య సౌఖ్యస్థితుల్.

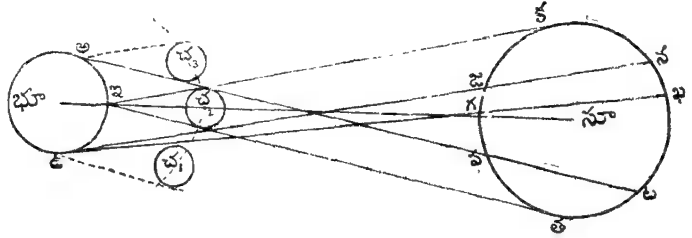

దమ్య

—యన్. శి. యన్. గా.క.కా.న.

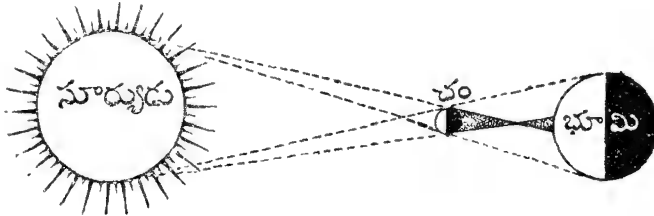
సూర్యగ్రహణమునగా

సూర్యుడు మన కగు భూమి విశాలముగను, గుండ్రముగను ఉండుటచే భూ పడకుండుట. ఇయ్యది మేఘాచ్ఛాదనవలనను గల్గును గాని అది నియతము గానందున గ్రహణ మనబడు. ఇందుకు కారణము చంద్రుడు భూసూర్యుల మధ్యకు వచ్చుటయే. భూమిచుట్టు చంద్రుడు తిరుగు మార్గమునకు చంద్రకక్షా వృత్తము (Moon's Orbit)

చిత్రము ౨

అని కేరు. సూర్య చంద్రు లొకచోనుండకపోయి నను భూసూర్యులమధ్య చంద్రుడుంటచే మనకు సూర్య దర్శనముగాదు. ఇది పగటిభాగమందగు దేశమునకు మాత్రమే గ్రహణమనబడును. (చిత్రము ౧ చూడుడు.)

చిత్రము ౧

తలము(Surface of the Earth) నందలి 'అ. ఇ. ఉ'. భిన్న దేశములందలి ద్రవ్యములు ఎవరికివారు తామే భూమికి ఊర్ధ్వమందున్నామని తలచెదరు. అమావాస్యంత కాలమున భూచంద్రసూర్యుల కేంద్ర (Centre) ము లేకలేఖయం దుండును. అందువలన 'ఇ' అనుస్థానముం దుండేదివారికి 'చ' స్థితిలో 'ఇక' 'ఇత' అనులేఖగుండా దృష్టి ప్రసరించును. అందువలన సూర్యు డేమియు నగుపడడు. 'చ' చ' స్థితులందుచంద్రుడున్న పుడు సూర్యుడు సంపూర్ణముగా నగుపడును.

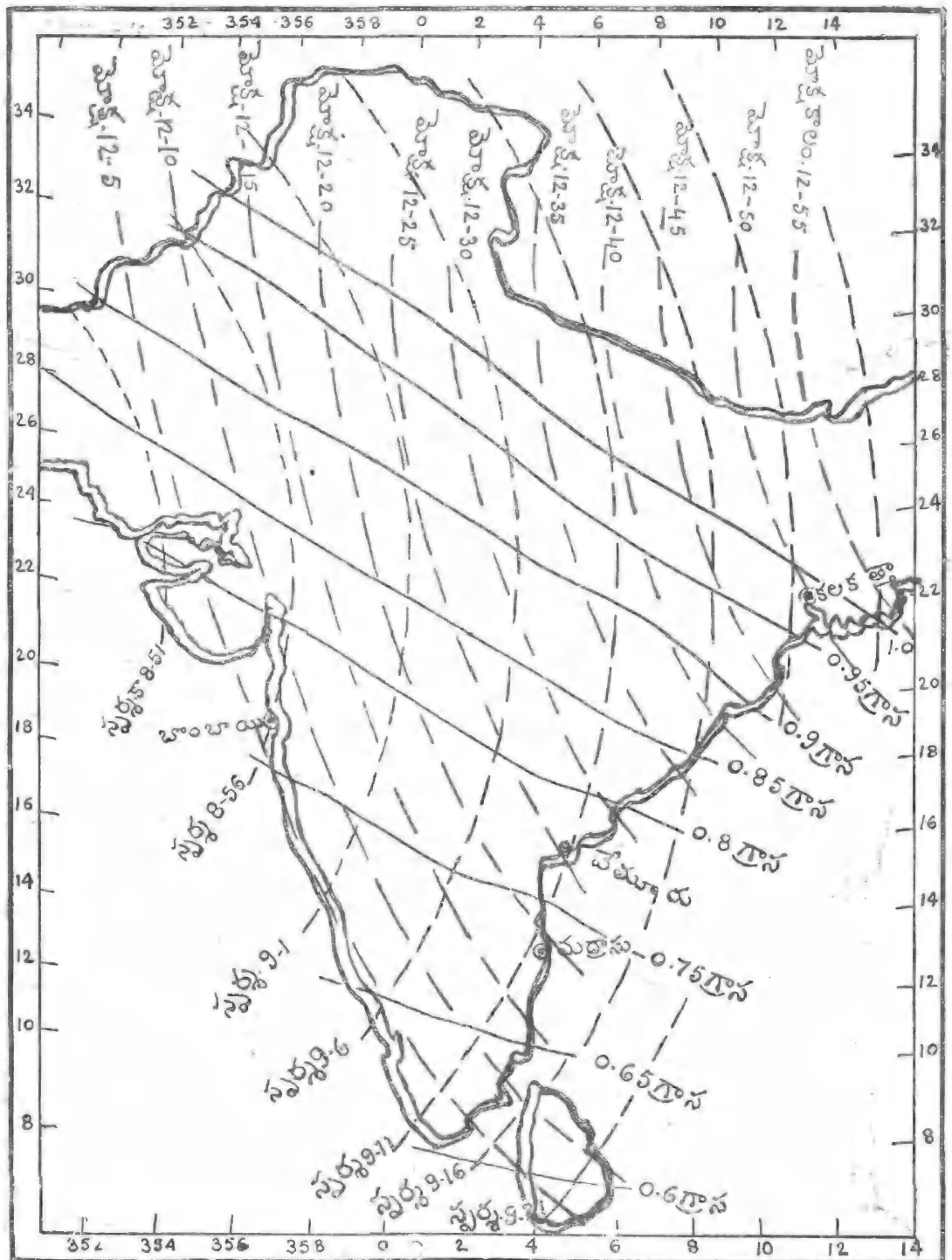
ఇందు భూసూర్యులమధ్య చంద్రుడుంటచే భూమి లోనిసగభాగమునకు గ్రహణమయ్యె. మిగిలినసగమందు రాత్రియగుటచే గ్రహణమనబడు.

చంద్రుడెప్పుడు తిరుగుచుండువాడగుటచే కొంత కాలమునకు చంద్రుడు భూసూర్యులమధ్యనుండి తొలగి పోవును. చంద్రుడు భూసూర్యులనడుమ ప్రవేశించ పారంభించుకాలమునకు స్పర్శకాలమనియు, వెడలిపోవు కాలమునకు మోక్షకాలమనియు కేర్లు.

ఇయ్యది భిన్న దేశములకు భిన్న విధములుగా నగు పడును. కారణమేమనగా (చిత్రము ౨ చూడుడు)

'అ' అనుస్థానమందుండువారికి 'చ' స్థితి (Position) యందు సూర్యునిలో 'ప. త. ట.' అనుభాగము మాత్రమే అగుపడును. 'చ' స్థితియందు 'ప గ జ క న ఖ ట' అను సూర్యునిభాగ మగుపడును, 'చ' స్థితిలో సూర్యబింబము సంపూర్ణముగా నగుపడును.

ఇట్లే 'ఉ' అనుస్థానమందున్నవానికి 'చ' స్థితిలో సూర్యుడు సంపూర్ణముగా నగుపడును. 'చ' స్థితిలో 'జ క న' అనుసూర్యునిలోనిభాగ మగుపడును. 'చ' స్థితిలో 'గ క ఖ' అనుసూర్యునిలోనిభాగ మగుపడును. 'గ ప, త ట ఖ' అనుభాగ మగుపడును.

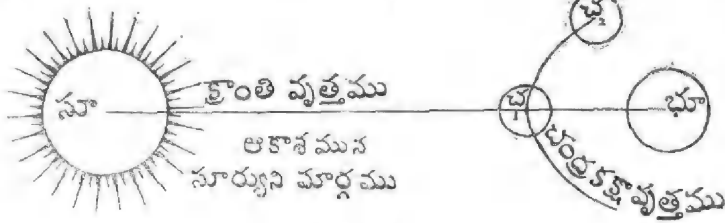

చిత్రము 3

६७५

అందుచే భిన్న దేశములందు భిన్న రీతులుగ నగుపడును. ప్రకృతము మనభారతదేశమందు భిన్నస్థానములందు

పారాణికు లీగ్రహణమునకు రాహుకేతువులు కారణ మనెదరు. ఆరాక్షులు సూర్యుని మింగెడగని వీరియాశయము, దీనిని వాస్తవముగా ననువదయము చేయవచ్చును. (చిత్రము ౪ చూడుడు.)

చిత్రము ౪

గ్రాస (సూర్యునిలో నగుపడనిభాగము) భేదమును స్పర్శ, మోక్షకాలమును ఈయబడినవి. (చిత్రము ౩ చూడుడు.) ఇందు మన ప్రాచీనగ్రంథసమ్మతమగు లంకాజ్ఞయినీరేఖనే భూమధ్యమున నుంచుకొని అచట నుండి రేఖాంశలు (Longitudes) ఇవ్వబడెను. ఈ రేఖ ప్రకృతమందలి గ్రీన్ విచ్ రేఖకు 75.8° E గా నుండును. భూమధ్యరేఖనుండి ఉత్తరముగా అక్షాంశలు (Latitudes) ఇవ్వబడినవి. వీటినిబట్టి పట్టణములు తెలియనగును. దశాంశలలో (Decimal) గ్రాస మివ్వబడినది. గంటలనిమిషములలో రేఖయందలి ప్రదేశములకు స్పర్శకాలము, మోక్షకాలము ఇవ్వబడినవి.

మాత్రము క్రాంతివృత్తగతుడగును. ఆరెండుస్థానములకే- అనగా క్రాంతివృత్త చంద్రకక్ష్యవృత్త సంపాతస్థానములకే-రాహుకేతువులనిపేరు (Moon's Ascending Node and Descending Node). చంద్రుడీస్థానములందున్నపుడు మాత్రమే 'ధ' అనగా క్రాంతివృత్తగతుడైనపుడే క్రాంతివృత్తీయులగు భూసూర్యుల కడ్డపడును. కాని తనకక్ష్యవృత్తములో 'చ' రాహువునకు (సంపాతమునకు) దూరములో నున్నపుడు అడ్డపడును. అందుచే గ్రహణముండదని పై చిత్రమువలన స్పష్టపడుచున్నది.

N B. 'చ.' స్థానము (Position)నకే రాహువు (Moon's Ascending Node) అనిపేరు.

ద్రుయ్యము సత్యము శౌచము - భయభక్తులు కలిగి మెలగవలయు గురులలో
నియతి యత్నమున మనో - లయపర్యంతం బ దవ్వల నైజంబా.

కాంచనంతమేర కాలుసాగించిన - దోచుచుండు నవల త్రోవ యదియ
ఉన్నచోట నుండి యూహించుచుండిన - గోరుదాని నెవడు చేరంగలడు?
హితము బ్రయము దన కెది - హితు లద్దానిని నడుగకయె యొనర్చుచు రా
మతి తగులుంగద యేకా - గ్రతఁ దాసాధింపఁగోరు కార్యమునందా.

మనమున శాంతి గల్గిన నమానుషశక్తి ఘటించు సంచితం
బనుషమలీల డుల్లు; పరమాత్ముని దర్శన మబ్బు; మబ్బుపో
కను గురుమూర్తి సత్కృష్ణను గాఢవిరాగము కల్మితాల్మి శో
భనముల కాటప ట్టనుచు బల్లరు తెల్పుచునుండు రెందో.

ఎట్టిమనోవికార ముదయించినయే నది జీవసంజ్ఞగా
నెట్టుము, సద్గురూక్తవిధినేర్చున శౌరిపదద్వయంబునే
పట్టుము, భక్త కోటికిఁ బ్రపత్తి నొనర్చుము, ముక్తికాంత చే
పట్టును వేదచోదితము భవ్యపథం బిది త్రొక్కగల్గినా.

వయసురా, వచ్చు చిహ్నాలవలె జగాన - గానవచ్చును జ్ఞానంబు కలుగుకొలది
ముక్తాక్షణములు గురుపుత్రులందు - నురక తలపోయుమాత్రాన నుట్టిపడునె?

జ్ఞానపాదపంబు గాన బోషింపఁగా - నదిచిగుర్చు, పూచు, నదె ఫలించు
దానినైజ మద్ది దానికై చింతింప - వలదు, లెస్స సాకవలయుఁగాక.

ఊచినచోష్పన గదిలి, యూరక నిల్వినయష్ప డాత్మలో
డాచి సమస్తవృత్తుల దటాలున జీవుడ నే నటు చధ
ర్యాచరణప్రవృత్తిగలయష్పడు నిన్ను స్మరించునట్లు, వే
మోచన మబ్బచేయర, తమోహర, కావర, యోరమావరా!

రామ రామ రామ రమణీయగుణభామ, - వదనవిజితసోమ, మైరిభీమ
దాసకామ, దేవతాసార్వభౌమ, మా - వాసహృదయసీమ, భవ్యనామ.

తెలువదగు వంత్తెన

కొ. నరసింహాచారి

చిత్రము 1 లో గుర్తించిన కొలతలు గలిగిన గట్టిఅట్టలను రెంటిని దీసికొని వాటిని చిత్రము 2 నందు జూపినవిధముగ రెండు పెట్టెలుగా చేయవలెను. వాటిలో నొకదానికి r అనుచోట నొకరంధ్రమును చేయవలెను.

చిత్రము 3 నందలివిధముగా కొలతలుగల మఱిరెండు అట్టలను దీసికొని వాటి యందు మూలగీతలతో గుర్తించినభాగములను కత్తిరించివేసి మిగతభాగమును చిత్రము 4 నందలివిధముగ రెండుద్వారములుగా జేయవలెను. ఇందుగూడ r. r. అను రెండురంధ్రములుండవలెను.

మరల చిత్రము 5 నందలివిధముగ కొలతలుగల రెండుఅట్టలను దీసికొని వాటిని చిత్రము 6 నందలివిధముగ మడువవలెను. ఇందు r అనునది ఒక నాలుగుమూలల రంధ్రము.

పిమ్మట రృ లేక గె అం. నిశివిగల యొక పేముతునుకనుగాని, వెదురుతునుకనుగాని దీసికొనవలెను. ఇది దారపుబాడియందలి రంధ్రమున దూరదగి యుండవలెను. వెదురుతునుక మైనయెడల దానిని గుండ్రముగా చెక్కు యందు చిత్రము 7 నందుగల బండ్లను అమర్చ

కొనవలెను. ఈతునుకయొక్క కొనలను నాలుగు వక్షములుగా చెక్కవలెను (చిత్రము 7a). దానిపై రెండుదారపుబండ్లను దూర్చవలెను (చిత్రము 7). a అనుకొనలు చిత్రము 5 నందలి రంధ్రమున దూరగలిగి యుండవలెను.

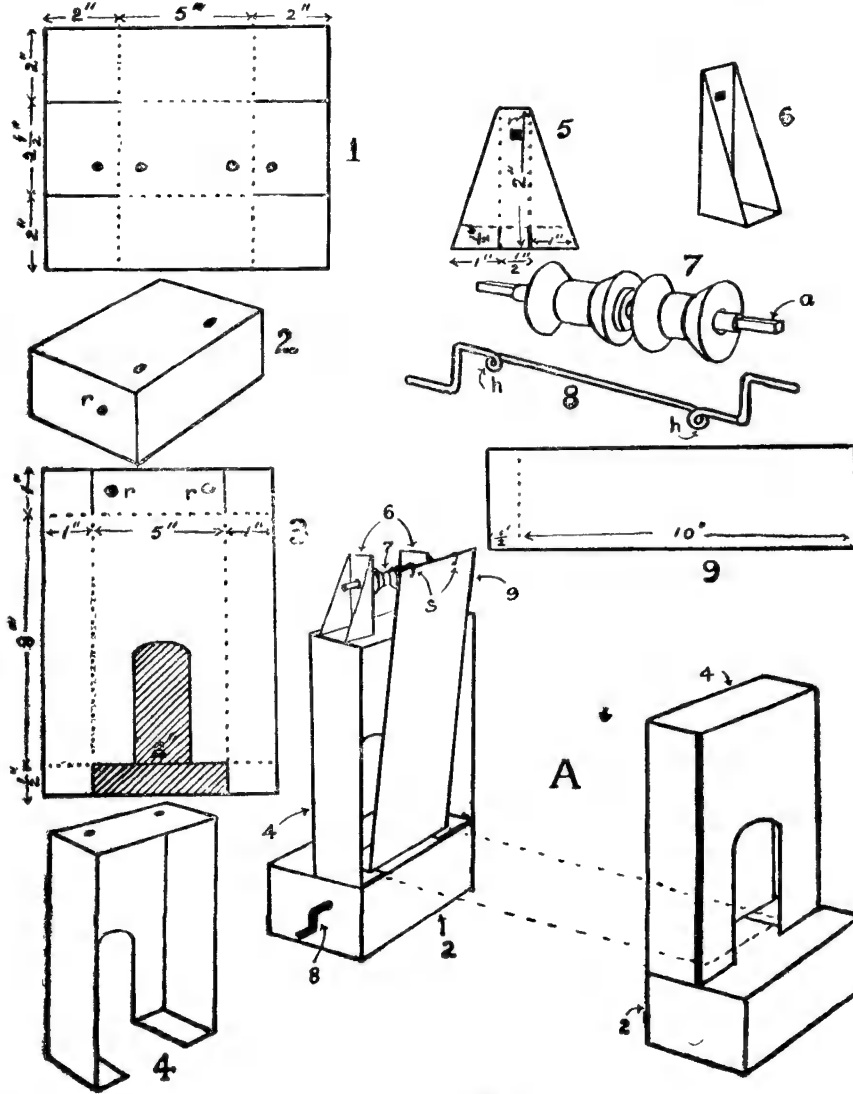
తర్వాత సుమారు ౧౦ అంగుళముల నిశివిగల యొక కమ్మిని దీసికొని దానిని చిత్రము 8 యందలి విధముగ వంచుకొనవలెను. h, h అను రెండుపలయములు దాని యందు ఉండవలెను. చిత్రము 2 నందలిపెట్టెలోని రంధ్రములగుండా ఈకమ్మిని, కొనలు వెలికివచ్చునట్లును, hh అనువంపులు పెట్టెయొక్క లోపక్క నిమిడియుండునట్లును దూర్చుకొని పిమ్మట కొనలను 8 చిత్రము నందలి విధముగా వంచుకొనవలెను.

అటుపిమ్మట చిత్రము 2 నందలిపెట్టెలు రెంటిమీదను చిత్రము 4 నందలి పెట్టెల నుంచి అతికించవలెను (చిత్రము A చూడుడు). అందు ఒకదానిపైనమాత్రము చిత్రము 6 నందుగల రెండు ఆధారముల నుంచి అతికించవలెను. ఈ ఆధారములందలి రంధ్రముల యందు చిత్రము 7 నందుగల బండ్లను అమర్చ

వలెను. తర్వాత చిత్రము 9 యందుగలట్టి 7 అనుదారపు బండ్లమీదుగాను, 2 నందలి అట్టను దీసికొని, చుక్కలగీత వెంబడిగా వై రంధ్రములగుండాను పెట్టె క్రిందివైపునకు దానిని మడిచి, మడతవలకుగలసన్నని భాగ దీసికొని, దారపు కొనలనుక్రిందుగల కమ్మి

యందలి వలయ ములకు కట్టవలెను.

రెండవ అరుగు ద్వారమును చిత్ర ము 9 అట్టకు అందు నంత దూరమున నుంచవలెను. 9 అట్ట బల్లసఱపుగా నుండినపుడు బండ్లు పోవుట కనుకూల మగుబాటగా నేర్ప డును. ఇట్టి స్థితికి చాలినంత పొడ వుండునట్లుదారము లుండవలెను. ఈ అట్టనుఎత్తవలెనన్న, 8 కమ్మించుట్టినయె డల, దారము కమ్మి కి చుట్టుకొని, అట్ట పైకిలేచును. అప్పు డు అరుగు ద్వార ముల మధ్య గల నదియందు పడ వలు పోవచ్చును.

మును చిత్రము A యందు 2 పై అతికించ వలెను. తర్వాత ఈ అట్టపైయంచున S,S లను ఒక అట్టపై ఎదురెదురుగా అతికించ గుర్తుగలచోట్ల రెండుదారములను కట్టి వాటిని వచ్చున్పు.

కావలెనన్న రెండుఅరుగు ద్వారము

(All rights reserved).

(అనువృత్తము)

కర్ణుడు

కర్ణుని చారిత్రము విచిత్రస్వరూపము కలది. ఇందు మంచిచెడ్డలు రెండును విడదీయరాకుండఁ జెనఁ గొనియున్నవి. ఇతఁడు శౌర్యమున నిరుపమానఁడు. కాని భారతరణమున నీతఁడు పారిపోయినన్నిసార్లు సుప్రసిద్ధులైన లెవ్వరును పారిపోలేదు. బ్రహ్మాస్త్రము నిమిత్తము పరశురామునితో నబధమాడుటకు వెనుదీయ లేదు. కాని కురుపతికిచ్చినమాటను దేవతలు వచ్చి బోధించినను వెనుకకుఁ దీసికొనలేదు. ద్రౌపదిని సభలో పరిహాసముచేసిన కుంటరి. కాని “పాంచాలరాజు పుత్రియు నందితముగ నిమ్నబొందు నాశ్వరవరుసఁ” అని శ్రీకృష్ణుఁడు మురిపించినపు డామెవైపునకు బుద్ధి మరల్చినట్లే లేదు. వదాన్యత మొదలగు నీతనిసద్గుణములు చూచినపు డీతనియందు మనకు స్నేహము, గౌరవముకూడ నుదయించును. ఇట్టిపరస్పరవిరుద్ధాంశములతో నిండియున్నకర్ణుని బాహ్యచారిత్రమున మనీకు స్థాయిభావము చిక్కట లేదు. మేఘసిహితమయిన సూర్యబింబమువలె కర్ణునియొక్క మనకు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుట లేదు. కాని యీమేఘమును జీల్చుకొని యొకటిరెండుకిరణము లీవలకు వచ్చుచున్నవి. ఉద్యోగ పర్వమున కృష్ణునికి కర్ణునకు నడచినసంభాషణమువలన నాతని యంతరంగస్వరూపము పూర్ణముగ మనకు గోచరించుచున్నది.

కర్ణుని పాండవపక్షమునకు రమ్మని ప్రార్థించుటలో శ్రీకృష్ణునియభిప్రాయ మేమి? తా నెంత నేర్పుగా నడిగినను, కర్ణుఁడు కారవపక్షమును వీడుననియే యాతఁ డాశించినాఁడా? ఈఘట్టమును భీష్మ పర్వములోని యింకొకఘట్టముతోఁ గలిపి చదివిననే కాని దీనియర్థము బోధపడదు. ఉద్యోగసమయమున

నెంతచెప్పిచూచినను తనమాట వినిపించుకొనని కర్ణునితో మరల శ్రీకృష్ణుఁడు భీష్మపర్వమున “భీష్మునిపైనలుకచే సమరమునకుఁ జొరవలె. ఈపదిదినములు నిరుద్యోగముగ నుండనేల? పాండవపక్షమునకు రారాదా?” యని ప్రార్థించెనే! ఉద్యోగపర్వమున కర్ణుఁడిచ్చిన ప్రత్యుత్తరమునబట్టియే కర్ణునిమనస్సు పూర్తిగా గ్రహించిన శ్రీకృష్ణుఁడు మరల నీప్రశ్నము వేయనేల? ఇట్టి ప్రశ్నములవలన కర్ణుని ఘనతను లోకమునకు వెల్లడిచేయవలయుననియే శ్రీకృష్ణుని యుద్దేశ్యము. అట్లుచేయుట కాతఁడుతప్ప మఱియొకఁడు సమర్థుఁడు కాఁడు. మానవత్వమందలి దైవత్వమును బ్రకాశింపజేయుటకు దైవమునకే కాని మానవునికి సాధ్యపడదు.

కర్ణుని దైవత్వము తాను కాంతేయుండవని తెలిసియు పాండవపక్షమునకు రాకుండుటలోఁ బ్రకటమైనది. కుంతియు, సూర్యబింబమునుండి యశరీరవాణియు నాతనిని పాండవపక్షము నవలంబింపుమని హితవోసంగినవి. భీష్ముఁడు శరత్కల్పగతుఁడు తన్నుఁ జూడవచ్చిన కర్ణుని పాండవులఁ జేరఁబొమ్మని ప్రార్థించెను. శ్రీకృష్ణుఁడు పాంచాలరాజపుత్రికూడ తనకు లభించునని చవులూరించెను; పాండవపక్షమునకు రమ్మని యాహ్వానించెను. కాని అందఱివాక్యములు నిరాకరించి కర్ణుఁడు కారవపక్షముననే నిలవఁబడినాఁడు. దీనికి కారణములు (౧) దుర్యోధనునియందాతనికిఁ గలకృతజ్ఞతయు, (౨) అంతకంటె నెక్కుడుగ నర్జునునియందనూయయు నని సాధారణముగా ద్యోతక మగును. కాని విచారించినచో నింతకంటెను గూర్తుకారణ మొకటి గోచరించుచున్నది. అది భీష్మునితో కర్ణుఁడు చెప్పిన “దైవాధీనము సర్వము” మనమతికొదప్పింపఁగా వచ్చునే” యనుటలో సూచిత మగుచున్నది. కుంతితోచెప్పిన “సవ్యసాచిపై కోపము పెద్ద” ఇత్యాది

వాక్యములకు ప్రాధాన్యము నీయక “నీపలు కెంతవోలీ నను నిర్ణయ మిట్టిద” యనుమాటకును “సవ్యసాచిచేతఁ జచ్చుటయును గీర్తికరము” యనుమాటకును ప్రాముఖ్యము నిచ్చి చదువుకొన్నచో కర్ణుని మనస్సులోని యభిప్రాయము స్పష్టతర మగును. దాని సర్థముచేసి కొనియే కుంతి ఒకమూల కడుపుతోకము బాధించుచున్నను “ఇది దైవసంఘటన” మని యూరడిల్లినది.

శ్రీకృష్ణునికి కర్ణుడిచ్చిన ఉత్తరములో నా నూత్నకారణము బాగుగఁ బ్రత్యక్షమగుచున్నది.

క. అనుజులు ఋత్విజులుగ నీ

పని యిటునేయుమని నీ పునద్రష్టవుగా

విను, కురుకుమారపశువిశ

సనమున రణయజ్ఞ మతఁడు సమృత్తిఁ జేయఁక.

ఇక్కడ కర్ణుడు పూర్ణముగ దైవత్వమును వహించినాఁడు. అందువలననే తా నింతవఱకు భుజములు రాచుకొని తిరిగిన దుర్యోధనాదులను “కురుకుమారపశువు”లని నిరసించివైచుచున్నాఁడు. ఇంతకంటె నాతనిఘనత తరువాతివాక్యములలోఁ గానవచ్చినది. తాను కారసపక్షమును వీడ నక్కఱలేదు. కాని అర్జునాదులు తమంతతాముగ వచ్చి తమకాళ్లపైఁ బడుట కేమియభ్యంతరముంకను? అట్లుచేసినచో కర్ణుడు దుర్యోధనునియెడల కృతఘ్నుఁడు కా నక్కఱలేదు కదా! అర్జునుఁడే తనపాదములు పట్టుచున్నప్పు డింక అర్జునునికి కర్ణుడు వెఱచెనను జనాపవాదమునకు తా వుండదుకదా! అట్టి నిరపాయమైన యపాయము లభించినను దాని కారఁడు సమృత్తింపమి కేమికారణము? ఇంతవఱకు తుచ్ఛముగఁ గానవచ్చిన కర్ణునిజీవిత మిప్పు డొక్కసారిగ శ్రీ కృష్ణుని కృపావలోకసనునకుఁ బాత్రమై సూర్యకిరణసంపర్కమున అర్కకాంతమువలె గప్పునుని ప్రకాశించుచున్నది. “రహస్యము రక్షితముగఁ బాటించుమయ్య” అని యాతఁడు శ్రీ కృష్ణుని వేడుకొనుచున్నాఁడు. ఎందువలన?

గీ. ధర్మతనయుండు తాను నాతమృతఁడగుట
ఎఱిగెనేనియు సామ్రాజ్య మేల పూను?

అట్టిభార్యిమఁ డాధిపత్యంబుఁ జేయ
వలవదే శాశ్వతంబుగా వసుధకెల్లి.

అని యనూయామిలవిస్త్రుండనుకొనిన కర్ణుడు సల్కట కడునన్బుతావహమే. తనశత్రువు ఘనతను కొని యాడుటవలన కర్ణుని కొకనూతనమాహాత్మ్యము లభించినది. అంతటితో నాఁగక “ఈసమరసమృద్ధంబు దరి నీడి నిన్నుం గనియెద. కాదని నూర్ధ్వలోకంబునకొ గనియెద. నీ వింక నేమియుం బలుకకుము. పనివిని యెద” అని శ్రీకృష్ణుని కాఁగిలింపకొనుచున్నాఁడు. కర్ణునిసౌశీల్యమున కవధి యింతకంటె మఱిలేదు. ఈ ఘట్టమువలన కవి మన కెన్నియంశములు ధ్వనింపఁ జేయుచున్నాఁడు! తుదకు కర్ణుడు, శ్రీకృష్ణుడు లోడివొంగలినమాట స్పష్టమగుట లేదా? కర్ణుడు శ్రీకృష్ణునితో నిలచినపుగ మాటల డుటకు ఆతఁడెంతగ కృష్ణుని మనస్సులో ధ్వనించి యుండవలెను! సమరమున జయించినను, చిచ్చికను తనకు కృష్ణ సాన్నిధ్యము తిప్పడను నిశ్చయముతో నున్న కర్ణునికృష్ణ భక్తుఁడని కేర్పొనుటకు సంశయింపవలెనా?

భారతయుద్ధము గాకుండఁ జేయవలె నన్నచో కర్ణుఁ డాపని నవలీలగ నిర్వహింపఁగలఁడు. కాని అది యాతని కిష్టముకాదు తానేకాదు, ఇతరుఁ డెవ్వఁడును గూడ నాపనికిఁ బూనుకొనుట కారఁ డిష్టపడఁడు. ఎందువలన? జగన్నాటకసూత్రధారియగు శ్రీకృష్ణుని సంకల్పము, నిజసంకల్పమును ఒక్కఁడగుటవలన. కృష్ణుని సంకల్పమున భారతయుద్ధమునకు తాను నిమిత్తసూత్రముగ వర్తించి తీరవలె ననుస్వస్వరూపజ్ఞానము కర్ణునకున్నది. కాకున్న “రహస్యము రక్షితముగఁ బాటించుమయ్య” అని కోరియుండఁడు. ఇట్లు కర్ణునియనూయ తిన్నఁగా శ్రీకృష్ణునిసంకల్పమున లీనమైనది.

భీష్ముఁ డు

ఇంక భక్తశిఖామణియైన భీష్మునిజీవితముననున్న శ్రీకృష్ణజేజుమును సందర్శించుట సులభము. భీష్ముని చారిత్రమున కున్నవైవిధ్యము మఱి యేభారతపీఠునికిఁ గానరాదు. ఆతనికిడ శౌర్యమునకు శౌర్య మున్నది.

భువనైకధన్వీయగు పరశురాముని జయించినపరాక్రమ శాలి. ఆత్మసంయమమునకు ఆత్మసంయమ మున్నది. తండ్రికోర్కె దీర్చుటకై కాశ్యోత బ్రహ్మచర్యమును స్వీకరించిన దేవప్రతుడు. జ్ఞానమునకు జ్ఞానమున్నది. ఆతఁ డస్తమించినచో లోకమున జ్ఞానమే నశించునని శ్రీకృష్ణునియభిప్రాయము. ఇన్నియుతగ్గుప్తశక్తు లాతని యందు నెలకొనియున్నను వీరినన్నిటిని దండగ్రుచ్చి యాతఁడు శ్రీకృష్ణపాదాంకితము నేయుచున్నాఁడు. భారతరణమున నశ్యుగముగ తనవా రెవ్వరో, పరు రెవ్వరో తెలియరానంత తీవ్రతతోఁ బ్రతివీరులను వేటాడుచున్నసందర్భమున శ్రీకృష్ణుఁడు రెండుసారులు చక్రమును చేతఁ బుచ్చుకొని తనమీఁదికి లంఘింపఁగా అవలీలగా నాయుధముతోపాటే యుద్ధమునందలి యభి మానమునుమాడ త్యజించి “స్వామీ రమ్మ” అని చేతులు జోడించుచున్న భీష్మునియూర్తి జగద్వంశ్యము. ఎన్ని రాజకార్యములలోను, ఎన్ని తాకికవిషయములలోను నిమగ్నఁడయినను సరియే భీష్మునిదృష్టి యెంతసేపును ఒక్కశ్రీకృష్ణ తేజముమీఁదనే నిలచియున్నది. అంత స్వస్వరూపజ్ఞానముగల రాజమోగి భారతరణరంగమున యుద్ధముచేసిన వీరులలో లేడు.

ఒక్కయంశముమాత్రము భీష్ముని చారిత్రమున మిగిల నిగూఢముగ నున్నది. పరశురాముఁడు పరాసు రక్తయగు నంబను తీసికొనివచ్చి తనసోదరునికి వివా హముచేయు మనినందులకే మండ్లిపడి,

గీ. గర్వియై కార్య మిట్టి దకార్య మిట్టి
దని యెఱుంగక లోకంబు చనుపథమునఁ
దిరుగ కున్మరవృత్తి వర్తించునట్టి
వాని గురునైన దండింపవలయు నంద్రు.

అని గురుని దండింపనేసిదపడిన యధర్మద్యేషి భీష్ముఁడు కారవులు చేయు దుర్మయములనన్నిటిని సహించి యెట్లు భారతయుద్ధమున వారికి సాయపడఁగలెను? పాంచాలిని దుశ్శాసనుఁడు కొప్పుపట్టి యీడ్చుకొని వచ్చి తన యెదుట చీర లాలుచుచుండగా వారిని దండింపఁజేలనో? ఏవో చప్పిడి ధర్మవాక్యము లాడి యూరకుండేనేలనో?

వారి యకృత్యమును గర్హించుచు కొలువు విడిచిపోనైన ని లేదేలనో! తాను చెప్పినధర్మవాక్యములు వినక ధర్మా త్యులగు పాండుపుత్రులను హింసించి దుర్యోధనాదులు యుద్ధమును తెచ్చిపెట్టఁగా తాను వారిపక్షమును వీడి ధర్మరాజాదులకు తనభుజబలము సాహాయ్యము నీయ లేదు సరికదా, మీదుమిక్కిలి కారవపక్షముననే యుద్ధము చేయుచున్నాఁడే! భీష్ముని యీవిపరీతవర్తన కేమికారణమును చిక్కిప్రశ్నకు సమాధానమును ‘భారత కారుఁ’ డీయలేదు. కాని అక్కడక్కడ నున్నయం శము లన్నిటిని సమన్వయించుకొని చూచినచో భీష్మన కున్న భవిష్యత్ జ్ఞానమును, శ్రీకృష్ణభక్తియు నాతని విపరీతవర్తనమునకుఁ గారణములని స్ఫురించును.

పాంచాలీపరాభవసమయమున ధర్మబోధనముతో తృప్తిపడి యూరకున్న భీష్ముఁడు శ్రీకృష్ణుని యాగ మనమునకుముం దాతనిని బంధింతునని ధృతరాష్ట్రునితో దుర్యోధనుఁడు చెప్పినప్పుడు సభలోనుండి “మొగంబు గంటువెట్టికొని దిగ్గన లేచిపోయె” నట. ధర్మముకం టెను భీష్మునికి శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రియతముఁడు కావున నతఁడు ధర్మద్యేషమునైనను సహించునుకాని శ్రీకృష్ణ ద్యేషము సహింపఁడు. శ్రీకృష్ణ దూషించిన శిశుపాలుని తాను దండింపఁగడంగక యూరకుండటయేకాక యుద్ధమునకు సిద్ధపడుచున్న భీమునిమాడ వారించి నాఁడు. ఇట్లుచేయుటలో తనప్రభువగు శ్రీకృష్ణునిచే దండింపఁబడవలసిన శిశుపాలుని చేయిచేసుకొనుట కిత రులకుఁగాని, తనకుఁగాని అధికారము లేదనియే యాతని యుద్దేశ్యము.

ఇంకొకవిషయమును దీసికొందము : దుర్యోధ నాదులు శ్రీకృష్ణుని బంధించుచుదేశ్యము వెలిపుచ్చినంత మాత్రమునకే సభనుండి లేచిపోయినవాఁడు తీర కారపు లందఱును కృష్ణుని నిజముగ బంధించుటకు సర్వసాధన ములతో సంసిద్ధి లగుచుండఁగా భీష్ముఁడు పెదవియైనను మెడల్పలేదే! త్రికాలవేదియగు భీష్ముఁడు ముందు రాసున్న విశ్వరూపసందర్శనమునకే సంసిద్ధుఁ డగు చున్నాఁడు కాని కారవులతో వృథావాగ్ధ్యము మొన

ర్పుచు అట్టియు తమస్మి నేతమున తనమనస్సును చెదర
నీయఃదలఁచుకొన లేదు. కావున కొన్నికొన్ని ఘట్టము
లలో భీష్ముఁడు తనయధర్మద్యేషమును బ్రకటింపక
పోవుటకు కారణము శ్రీకృష్ణభక్తియే యని తేలు
చున్నది.

యుద్ధమున సర్వసేనాధిపత్యమును వహించు
నపుడు ఆతనికి ముం దేమి జరుగునో తెలియక ప్రవే
శించినాఁడా?

క. మీఁటుగలరాజరశ్మిల

నాటికి వేపుగ వధింతు; నరుశరముల నో

నాటి పడవైచునంతకు

వేటాడెన ప్రతిబలంబు వీగుల నెల్లె.

అని భావ్యంశములను ప్రజ్ఞానముతోఁ జూచుచున్నాఁడు.
భీష్ముఁడు భారతయుద్ధమును శ్రీకృష్ణలీలకు ఏపక్షమున
నుండి తాను తోడ్పడవలెనని దైవనిర్ణయమో తనజ్ఞాన
నేత్రముచే నెఱింగికొని స్వయముగ తాను ధర్మార్థ
నిర్ణయమునకు పూనుకొనక తనయంతర్వాణివలన విన
వచ్చు శ్రీకృష్ణనియాజ్ఞను శిరసావహించెను. లోకము
నకుమాత్రము తా నిన్నట్లు దుర్యోధనాదుల పోషణ
ముఖో నుండుటచే ఆపక్షముననే యుద్ధముచేయుట
యుక్తమని ప్రకటించుచున్నాఁడు. ఇట్లు భీష్మునిచారి
త్రమును బరిశీలించినచో ఎక్కడచూచినను అది శ్రీ
కృష్ణమయముగాఁ గనవచ్చుచున్నది. ఈసత్యము గ్రహిం
పనిచో నాతనిచారిత్రము మన కగమ్యము. అందువల
ననే ఆతనికి యుద్ధముచేయుచున్నప్పుడా దానిలో
సక్తతలేదు; యుద్ధము ముగిసినవెనుకనా దానినిగూర్చి
యింక నాలోచనము లేదు. తన్నన్యాయముగఁ బడ
వైచినందులకు నరునిపై నించుకొనలేన కోపము లేదు
సరికదా, తన్ను పడవైచినతృక్షణమే చూడవచ్చిన
నరునితో భీష్ముఁ డాతఁడు తనమనుమఁ డనుమాటను
మఱచి నరుని నిజస్వరూపముమాత్రమే మనస్సనం
దుండుకొని,

ఉ. నారదుచేత నిన్ను మని

నాఁగనిఁగాఁగ నెఱింగియుండుదుకొ ;

శౌరియు నీవు గూడిన న

సాధ్యము తెవ్వియు లేవు; దర్పదు

ర్వారుడ వైన నీవలని

వైరము కీ డని చెప్పఁ జెప్ప నీ

కౌరవరాజు మానఁడు తె

గకొ జెనుగా కిటమీఁద భీముచేకొ.

అని భక్తిపూర్వకముగఁ బలికినాఁడు. బాణశయ్యపైఁ
బరుండి యుద్ధమును స్వప్నవృత్తాంతమువలె మఱచి
నారాయణధ్యానము చేసికొనుచున్నాఁడు.

ఇట్లు దుర్యోధనాదులకు స్వస్వరూపజ్ఞాన మాపా
దితమయినది. భీష్మాదియోగులకును ఆత్మసాక్షాత్కృతి
ఆపాదింపఁబడినది. ఈయిరు తెఱంగులవారి స్వస్వరూప
జ్ఞానమునకు తారతమ్యము లేదా? ఉన్నది. ఆదానినిం
బురస్కరించుకొనియే ఒకరు దుష్టులనియు, ఇంకొ
కరు శిష్టులనియు వ్యవహరింపఁబడుచుండురు. భీష్మా
దుల స్వస్వరూపజ్ఞానము అఖండము. నివాతదీపమువలె
నది సర్వదా నిశ్చలముగ వెలుగుచుండును. దుర్యోధ
నాదుల స్వస్వరూపజ్ఞానమున్నచో మిగుల స్వల్పముగ
ద్యోతమానమగుచుండును. ఉన్నదా, లేదా యనిపాడ
గాఢముగ నాలోచించువఱకు సంశయింపవలసియే
వచ్చును. ఎప్పుడోయొక్కసారి మెఱపుతీగవలె గన్ప
మని ప్రకాశించినను సర్వసాధారణముగా నది తమో
వృత్తమై యడఁగియుండును. శ్రీకృష్ణుఁడు జ్యోతి
ర్మయుఁడుగావున నాతనిసాన్నిధ్యము సిద్ధించినపుడెల్ల
వీరిలోనున్న దైవాంశము పైకిఁ బ్రకాశించును. కాని
ఆప్రకాశము మహోర్తమాత్రమే. మరల నిత్యకృత్య
ములలో మునిగినపుడు ఈజ్ఞానము నిలువమి వారిని
కర్తృత్వాహంభావము పైకొనును. మేరుపు విరిగి తల
మీఁదఁ బడినను భీష్మాదియోగులను కర్తృత్వాహంభా
వము పైకొనదు. వీరిహలోకముననే దేశకాలసితు
లెట్లుమాటు మన్నను నిర్వికారులయి ఆచందసామ్రాజ్యము
ననుభవింపఁ గలుగుదున్నారు. పరమార్థజ్ఞానము స్థిర
ముగ నిలువకుండుటచే నహంభావము పైకొనినపుడెల్ల
దుర్యోధనాదులు బాధపడుచున్నారు.

భారతకవి, తనపాత్రములలో పరమనీచునికి మొదలుకొని అత్యుత్తమునికివరకు ఎవ్వరికిని బాధ్యత నాలోపించుట లేదు. భీష్మునిసన్మార్గమున నడపించు సర్వశక్తియే దుర్యోధనుని నసన్మార్గమున నడపించు చున్నదని యాతనిమతము. అందువలన మాటిమాటికి భరతోత్తములచే దుర్యోధనునికి బుద్ధి చెప్పించుచు వచ్చినను తుదకు “విధినియోగ మలంఘ్యము; దుర్యోధ నాదులుమాత్ర మేమిచేయగల” రను వాక్యములను వారించేత పలికించుచుండును. సృష్టికి యథార్థప్రతిస్పష్టి గావించుటయే యాతని ఉద్దేశ్యము కాని ఒకపాత్రమును నిందించుట కాని ఇంకొకపాత్రమును భూషించుటకాని యాతనియాశయు మెన్నడును కాదు. యథార్థప్రద ర్శనము (Objective representation of life) నకు తిక్కనకృతాంధ్రమహాభారత ముత్తమనిదర్శనము.

ఇక పాండవపక్షమునకు వత్తము.

పాండవపక్షమున నందఱును బ్రతుకముగ శ్రీ కృష్ణభక్తులే కావున వారిలో శ్రీకృష్ణతేజ మెట్లు ప్రతిఫలించుచున్నదో నిరూపించుటకు అధికశ్రమ ముక్కలలేదు. ఒక్కయర్జునుని దీసికొని యాతనికి శ్రీకృష్ణునికే గల సంబంధమును బరికించినఁ జాలును.

అర్జునుఁడు

భారతమునందలి పౌరుషశక్తి నరునిలో మూర్తి భవించియున్నది. ఈతనిపాత్రమునకున్న వైభవము పాండవకారవ వీరులలో నెవ్వరికిని లేదు. పరాక్రమము నందు భీష్మగులకంటె నధికుఁడు. భీష్ముఁడు పరశు రామునే జయించెనుకాని ఈతఁడు పరశురామునిగురు వగు శంకరునికూడ జయించెను. త్రిలోకాధిపతియైన ఇంద్రుని జయించి ఖాండవదహనము నిర్వహించెను. కాలకేయాదులను జయించునిమిత్రము దేవతలే ఈతని సాహాయ్యము వేడుటలో భారతవీరుల కెవ్వరికిని లభించని గౌరవ మితనికి లభించెను. ఎప్పుడో యుద్ధ మంతయు ముగిసినవెనుక ధర్మరాజు బొందితో స్వర్గ మున కేగెను కాని అరణ్యవాససందర్భముననే ఈతఁడు స్వర్గమున కేగుటయేకాక దేవేంద్రునియర్ధాసనమును

గూడ నధిష్టించెను. ఉత్తరగోగ్రహాసందర్భమున భారత వీరులనందఱును సైన్యసమేతముగ తానొక్కడే తఱిమి తఱిమి కొట్టెను. ఈప్రకారముగా నెట్లుమాచిసను భారత యుద్ధమునకు పూర్వమే ఈతనికౌర్యవైభవములు మిన్నం పెను.

కాని భారతయుద్ధమునకుపూర్వము ఊర్వశి వచ్చి వేడినను లోలుఁడు గాకపోవుటచే జిజ్ఞాసువున కుండవలసిన జీలేంద్రియత్య మితని కున్నట్లు స్పష్ట పడుచున్నను ఆధ్యాత్మికవిషయములలో నర్జునుని కంత ప్రవేశము లేదు. శ్రీకృష్ణునియెడల సన్నీహమైన భక్తి యున్నది.

హిత మిబ్బంగిది మాకు; ధర్మముతెఱుం

గిల్లుండు నం చేసు నీ

మతి బోధింప వలంతినీ! హితము ధ

ర్మంబుక విచారించిమా

చి తగన్ బొమ్మని యేదిపంచి తది ని

శ్చింతంబునక జేసి యు

న్నతి బొందంగలవారమై యానికి కృ

ష్ణా నేఁడు గావచ్చెనే!

మున్నగుపద్యములు అర్జునునికి శ్రీకృష్ణునియందుఁ గల భక్తివిశ్వాసములను దేటపఱుచుచున్నవి. కాని ఈ భక్తి శ్రీకృష్ణునిమాహాత్మ్యమును తనకు మాన్యులగు భీష్మాదియోగులమాటలనుబట్టి కర్ణాకర్ణిగ వినుటనుబట్టి యుదయించినదేకాని చక్షురక్షరయోగముగఁ జూచుట వలన జనించినది కాదు. ఆతనిపరాక్రమమును కన్ను లారఁ జూచుట కవకాశములు ఘటించెను. కాని ఆతని యోగస్వరూపమును దెలిసికొనఁదగిన యగత్యము గాని, తెలిసికొనవలె ననునభిలాషముగాని యర్జునునికి భారత యుద్ధమునకుపూర్వ మెన్నఁడును కలుగలేదు.

స్వనిషయమునఁగూడ తా నెవ్వరు, తా నెందు లకు జన్మించి, ఎందులకుఁ బనిచేయుచున్నాఁడు, తాను చూచుచున్న ఈసృష్టికంతకు సర్థమేమి? అని ఆత్మ జిజ్ఞాసువునకుఁ గలుగవలసిన ప్రశ్నము లాతని కెన్నఁ ఁడును కలుగలేదు. ఏదో తనయద్భుతము పండి తనకు

త్రిలోకవిజయుఁ డను పేరు లభ్యమైనది. దానితో తృప్తి పడి తనయన్నగారికి రాజ్యము చేపూర్చుటయే తన జన్మావధి యని పనిచేయుచున్నాఁడు. భారతయుద్ధము ధర్మరాజును రాజ్యస్థాపితునిఁ జేయుటకు జగుగుచున్న మనుష్యప్రయత్న మేమనియు, అది తనభుజబలము వలనతప్ప నెరవేరఁజాలదనియు సంకుచితభావముతో నీతఁడు భారతరణరంగమునఁ బ్రవేశించినాఁడు.

కాని తీరా యుద్ధభూమిపై నిలచినచెనుక బాల్య మాదిగ తన్ను చేతులతో నెత్తి పెంచిన భీష్మాదిపితా మహాలును, ధనుర్విద్యనేర్పిన ద్రోణాదిగురువులును తన కత్యంతప్రియులైన బంధువులును ఒక్కసారిగ వధ్యస్థానమునకు వచ్చి నిలుచుండిన మేఁకలవలె తన యెదుటఁ బడఁగానే యాతనిమనస్సు చెదరినది. యుద్ధము చేయ నిరాకరించినచో వీరందరిని తాను బ్రదికింపఁగల నన్నయహంభావ మొకటి మనస్సులో మైనాకపర్వ తమువలె నడఁగియున్నది. అందుచే నాతఁడు యుద్ధము మాన నిశ్చయించుకొనెను. తనహృదయగ్రంథులనెల్ల శ్రీకృష్ణునికి విప్పిచెప్పెను. శ్రీకృష్ణునివలన తాను పొందఁదగినలాభ మేదియో ఆతని కిప్పుడు గోచరించుటచే “ఏను ధర్మసమూహచేతఁసుకుండను, గార్వణ్య దోషోపహతస్యభావుండను నై నిన్ను శరణంబు వేఁడెదను. నీశిష్యుండనగు నన్ను శాసింపు” మని శిష్యత్వమును బ్రకటించుకొన్నాఁడు. ఈప్రశ్నానంతరము అర్జునునికేకాక మనకుఁగూడ నర్జునుని నిజమయిన స్వరూపము గానవచ్చుచున్నది.

తాను యుద్ధము చేయ నన్నంతమాత్రమున భారతరణ మాగిపోవునది గాదు. అట్లు నిరాకరించుటకుఁగూడ ప్రకృతిబద్ధుఁడగు తనకు సాధ్యపడదు. తా నిష్టపడినను లేకున్ననుగూడ తా నారణభారనిర్వహణమున నిమిత్తమాత్రుఁడు కాక తప్పదు. తనచే నెఱవేలుచున్నదని తా ననుకొను భీష్మాదివీరులవధ జగత్తునంతను నడిపించుచున్న యొకమహాశక్తియొక్క అమోఘసంకల్ప ముట యాతఁడు విస్పష్టముగ గ్రహించెను.

భారతవీరులందఱు నామహాశక్తిజేజును నణుకుల్యలయు మెలంగుచున్నట్లాతఁడు కన్నులార చూచినాఁడు. చూచినకొలది దిగ్భ్రమ కలిగి ఏమియు అర్థముకాక,

మ. అనలజ్వాలలు పర్వ సీముఖమునం
దాధార్తరాష్ట్రప్రజం
బును, భీష్మాదులు నిద్దెసం గలుగు నీ
భూపాలభోకంబు గ
కున నొక్కుమ్మడి వచ్చి చొచ్చెరగు నా
కుం జెప్పవే యెవ్వఁ
యని శంకించెద నిన్ను భూరికరుణా
యతైక చిత్తుండనై.

అని వడవడ వడంకుచు ప్రశ్నించుచున్నాఁడు. అప్పుడు “ఏను లోకక్షయకర్తయగు కాలుండను ; ఇచ్చో జన సమూహరణంబునకుఁ బ్రవృత్తుండ నైతి ; నీవు సంపవలె నని లే ; దీపరుభీష్మాను లెట్లును లేకుండువార. నాచేఁజచ్చినవారి వీరి జయించుటకు నిమిత్తమాత్రుండవు గమ్ము ; లేమ్ము” అని విశ్వరూపధారియగు శ్రీకృష్ణుఁ డాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. యంత్రమును నడపించు విద్యుచ్ఛక్తివలె నర్జునుని పౌరుషశక్తిని బ్రేరేచుచున్నది శ్రీకృష్ణతేజమే. ఈఘట్టమువలన నర్జునుని జీవితమున కొకనూతనరామణీయకము లభించుచున్నది. రాజ్యముకొఱకయి స్వార్థపరుడై పోరాడునర్జునుఁడు నశించినాఁడు. ఆతనిస్థానమున జనసమూహరణమునకుఁ బ్రవృత్తమైన దైవశక్తికి సాహాయ్యభూతముగా నుండుటకయి, పౌరుషశక్తికి చిహ్నముగ నరనామముచు దాల్చి విశ్వరూపధారియగు శ్రీకృష్ణుని సన్నిధిని జేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడినయర్జునుఁడు బ్రత్యక్షముగ చూన్నాఁడు. ఈద్వితీయవ్యక్తిని సందర్శించుటలో మన్నయానందము మొదటిపాత్రమును జూచుటలో మండదుగదా !

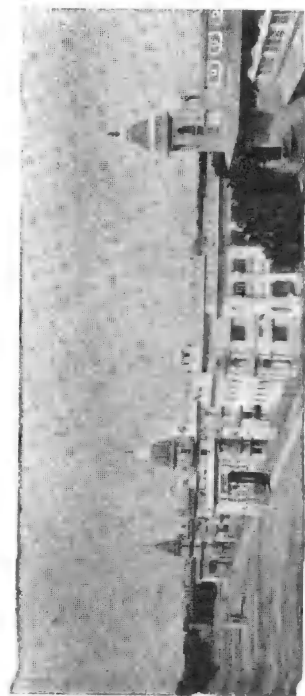
హిందూ విశ్వవిద్యాలయము, కాశీ

౧. అర్బున్ కాశీజి ప్రాచారము

౨. అర్బున్ కాశీజి

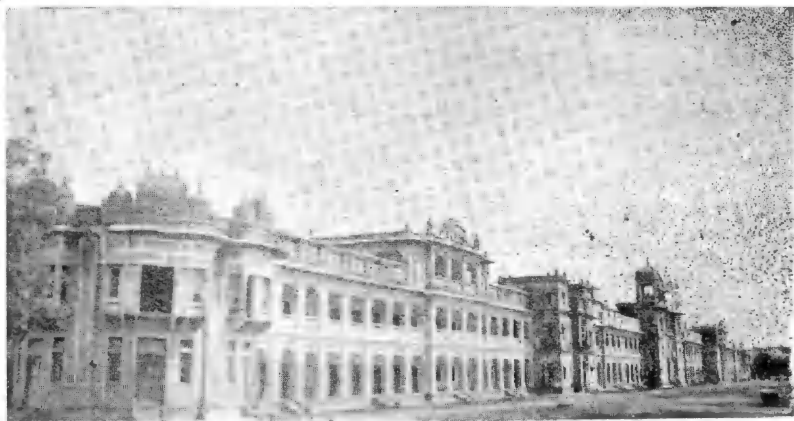
౩. పైన్స్ కాశీజి

౪. సెంట్రల్ హిందూ కాశీజి, హాస్టలు

౧. ఇంజనీరింగు కాలేజి
హాస్టలులు

౨. రెండవ హాస్టలు

౩. సుందరలాలు ఆసుపత్రి, ఆయుర్వేద కళాశాల

—వి. జి. జగన్నాథదాసుగారి చిత్రములు.

ఆంధ్రుని స్వదేశీ

“నేను”, “నాది” అనుభావములు సర్వజనీనములు. ఇవి లేని జాతి, వ్యక్తి — పిపిలికగూడ లేదు.

అయితే : ఈ యహంకారముమకారములను ఆధ్యాత్మికచింతాపరాయణులు ద్వేషించి సమూలముగ పెల్లగించివేయవలె నని యుపదేశించుచున్నారు. ఆధిశాతకతత్వజేతలు ప్రేమించి శాఖోపశాఖలుగ విజృంభించుటకు దోహదములు చేయుచున్నారు.

“ఇవి మానవత్వమునకు వేరుపురుగు” అని వారి వాదము. “ఇవి లేకుండిన యిక మానవజన్మ యెందుకు?” అని వీరివాదము.

పుట్టుకతోగూడ పెనవేసికొనియున్న పీటిని నశింపజేయుటకు వారిప్రయత్నము. గిట్టునంతవరకును తీవ్రముగ నంటిపెట్టుకొనియుండునట్లు చేయుటకు వీరిప్రయత్నము.

పాశ్చాత్యజాతులవారు ఈభావములను పరమాదరముతో పూజించుచున్నారు; కాని వారు ఆర్థికముగను, సాంఘికముగను, రాజకీయముగను అపాయరంగమును సమాపించుచున్నారు.

మనవారు పీటిని ఎప్పుడును తిరస్కరించుచునేయున్నారు; కాని మనము ఆర్థికముగను, సాంఘికముగను, రాజకీయముగను అభోగతియే కాదు—దాస్యముననుభవించుచున్నాము.

ఇది యేమి?

ఈభావములే యిట్లెట్లు చూసినా సర్వనాశకములా? పీటిని జీవితమున ఆచరణలో పెట్టుటయందు పొరపాటులు జరుగుచున్నవా?

పరిశీలించవలసిన విషయ మీదీ.

జగత్తుమాత్రమే సత్యమును భావన వారిది. జగత్తే మిథ్యయును భావన మనది.

ఐహికమే పరమావధి వారికి. పారలౌకికమే పరమావధి మనకు.

వారి వేదాంతము జాతిలో నిగ్రహమును ప్రవేశపెట్టలేకపోయినది. మన వేదాంతము జాతియొక్క చైతన్యమునే చంపివేసినది.

వైరాగ్యము వారిలో అగతికులకును లేదు. మన జాతికి తరుగని సాత్తేఅది.

వారిప్రవృత్తి తామసము. మనప్రవృత్తి సాత్వికము.

రాజసము వారికి ప్రభుశక్తి నిచ్చినది. వైరాగ్యము మనకు దాస్యమును సంఘటించినది.

దీనితో అక్కడ పతనము సిద్ధముగ నున్నది. ఇక్కడ సర్వనాశము పూర్తియైనది.

కాని ఆంగ్లేయుల సాహచర్యము, ఆంగ్లవాఙ్మయముయొక్క పరిచితి భారతజాతికన్నులు విప్పినది.

ఆపతనమునకు, ఈసర్వనాశనమునకు కారణములు ‘ఇవి’ యని బోధపడినది.

కేవలైహికవాంఛ, కేవలసారలౌకికవాంఛయుగూడ సశీవజాతిప్రవృత్తికి విరుద్ధములనీ, ధర్మమోక్షములూ, అర్థకామములూ ఏకనూత్రగ్రథితములే గాని వాటికి ఉత్తమాధమభేదములు కల్పించుట అజ్ఞాన మనీ అవగాహన యైనది.

కావుననే భారతదేశము తన పరిశ్రమలను తాను పునరుద్ధరించుకొనబూనియున్నది. తన అక్కరలను తాను తీర్చుకొనజూచుచున్నది.

మరల నవనానోన్మేషము ప్రారంభమైనది.

కాని మన ఆంగ్రజాతికి ఈవిద్యుదాఘాతము తగులలేదు.

అయితే: 'స్వదేశీ' అనుమాట వినపడనిండు. మనవాడు ఎగిరి గంతువేయును. ప్రదర్శనములు ప్రారంభించును. అంగడులు తెరచును.

ఇందుకే దేశమంతయు తిరిగి ప్రబోధము కలిగించును. ఇందుకే పత్రికలు ప్రారంభించి దేశీయుల సుద్రెక్తులను గావించును.

ఇక అవి మేలుకొలుపులు గావు, అవి హుషారులు గావు, అవి జయస్వములు గావు—

• సకల హంగామా చేయును.

“ఆంగ్రదేశము మేల్కొన్నది.”, “ఆంగ్రజాతి ముందుంజవేసినది.”, “ఆంగ్రుడు కటిబద్ధుడైనాడు” — ఎక్కడ జూచిన ఇవియే కనపడునట్లు, ఎక్కడవినిన ఇవియే వినపడునట్లు పరవళ్లు త్రొక్కును.

కాని ప్రదర్శనములలో ఆంగ్రునకు ఫలమేదీ? అంగడులలో ఆంగ్రుని చేయియేదీ? గృహములలో ఆంగ్రుని ప్రతిభయేదీ?

ఇత్తడి రాగి కంచుపాత్రలు మనకు కుంభకోణమునుండి రావలెను. పింగాణీచిప్పల కాశపడినను అవి గ్వాలియరునుండి రావలెను.

ఇప్పుడు స్వదేశీకల్ల ప్రాతిపదికములగు సబ్బులు, తలనూనెలు, సెంట్లు, క్రీములు, స్పృలు, పొమేడులు, బిస్కత్తులు, పిప్పర మెంట్లు—తుదకు లక్కబొమ్మలు గూడ కలకత్తా, బొంబాయి, లాహోరు మున్నగుచోట్ల నుండి రావలెను.

లాంతరులు, శాలువలు, ఆయుర్వేదోషధములు గూడ అనేకములు, గుండీలు, కలములు, చాకులు, పాళీలు, గుండునూదులు, అగ్గిపెట్టెలు-ఇట్టివిన్ని ఆప్రాంతములనుండియే రావలెను.

మనకు పంచలపాకలో రెండు నూలుమిల్లులున్నవి; గాని బట్టలు అసామదాబాదునుండి, బొంబాయినుండి రావలెను.

మనకు రాజమహేంద్రవరమున బ్రహ్మాండమైన కాగితాల మిల్లున్నది; కాని కాగితములుమాత్రము కలకత్తానుండి రావలెను.

కాన్పూరునుండి కందిపప్పు, కలకత్తానుండి చింతపండువచ్చినగాని మన గృహకృత్యములు నెరవేరవు.

ఇంత యెందుకు? ఆంగ్రదేశగర్భస్థము లగు గుంటూరు, బెజవాడ, బందరు, ఏలూరు, రాజమహేంద్రవరము, కాకినాడ మున్నగు నగరములలో అచ్చ తెనుగుపాఠశాలలు శిరముల భరించుటకు దమనము, మరువము—తుదకు చేమంతులుగూడ దిండిగిల్లు మున్నగు అరవనగరములనుండి రావలెను.

ఇంకేమిటి చేయుట?

ఆంగ్రుని శిరస్సున మెడనున్నదా? ఆంగ్రుని హృదయమున చైతన్యమున్నదా? ఆంగ్రుని హస్తమున నరములపట్టున్నదా? ఆంగ్రుని కండ్లలో లేజున్నదా? ఆంగ్రుని ముఖమున శీవకళ యున్నదా?

ఆంగ్రునిలో ఆంగ్రత్వమున్నదా?

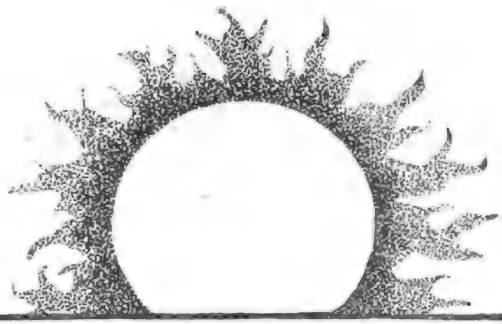
ఆంగ్రుడు హిందీలకు నౌకరు. ఆంగ్రుడు గుజరాతీలకు భృత్యుడు. ఆంగ్రుడు బంగాళీలకు బంటు. ఆంగ్రుడు రాజపుత్రులకు వంది.

ఆంగ్రుడు ఆంగ్రదేశమున అరవసాంబారు త్రావి గట్టిన శ్రేష్టుడు.

ఆంగ్రనేతమున—ఈరత్నగర్భలో ఇతరపరగణాలవారి యెదుట దోసిలియైగి నిలువకున్న ఆంగ్రున కేమియు లేదు.

1 ధిక! ఇంకెక్కడి ఆంగ్రజాతి? ఇంకెక్కడి ఆంగ్రత్వము? ఆంగ్రునకు స్వదేశీ అన నేమిటి?

—శా స్త్రీ.

ఆంధ్రభ్యుదయము

శ్రీ కె. వి. రమణరావుగారు

వీరు గుంటూరుజిల్లా పద్మనాభా నున్నారు. వీరికి టెఫ్టనెంటు కర్మలుచేసిన మొదటివారు. ఆంధ్రులలో నీచిరుదమును బహుశా మొదటివారు వీరు.

శ్రీ యస్. వి. యస్. రామరావుగారు

మైనారు చిర్రా చిత్రకళాప్రదర్శనమున నీటి రంగుల చిత్రములలో నీ చిత్రకారుని చిత్రమునకు మొదటిబహుమతి లభించినది. ఈతనిచిత్రములు తరుచు భారతీయందు ప్రకటితము లగుచున్నవి.

శ్రీమతి కల్యాణిదేవి

ఈమె కీ. శ్రీ. స్వర్ణ కుమారిదేవి మనుమరాలు. ఆమెతోనున్న యారుగురును ఆమెపిల్లలు. ఆమె, ఇప్పుడు ప్రైవేటుగా చదివి బి. ఏ., పట్టమును బహు సది. వయసుమీరిన సంతానవతులయిన వనితలెల్లరు నీయమవలె విద్యార్జనముగావించి తమకును, దేశమున కును జోన్నత్యమును గడించుకొందురుగాక.

శ్రీసారంగు సీతాదేవిగారు

ఈయమ ఉభయగోదావరీమంఠల మహిళాసభకు (తుని, ౨౩-౯-౧౯౩౩) అధ్యక్షతను వహించినది. శ్రీసారంగు నరసింహరావు (పెద్దాపురం డిప్యూటీ కలెక్టరు) గారిభార్య యీమె.

కలగూడగంప

నూతనాదర్శము

వాట్టరు లిప్ మాన్ గారు సంఘపరిణామమును గురించి 'The young Men of India, Burma and Ceylon' ప్రక్రియందు ప్రకటించిన వ్యాసమును గూర్చి ఆప్రక్రియొక్క సంపాదకీయము:

“సాధారణజనులు రాజకీయములలో స్వయముగ గాని, మరియుతరచుమునగాని బాగుగ తెలిసి పాల్గొనిన మొదటి పరిణామయుగ మిదియే యని వాట్టర్ లిప్ మాన్ గారి వాదము. డిప్లొటర్లచే పాలింపబడు దేశముల యందుసయిత్ర మిదివర కెన్నడును లేనివిధమున, సామాన్యుల యభిప్రాయములు రాజకీయవేత్తలచేతను, అధికారులచేతను గౌరవించబడుచున్న వని యాయన వాదము.

జరుగవలసినదానికి మనము బద్ధులమని పూర్వము తలంచబడుచుండునది. ప్రస్తుతము జనులు జరుగవలసిన దానిని తామే నిర్ణయింపవలసినట్లు నమ్ముచున్నారు. పూర్వము సంఘమందు మార్పులు గలుగవలయునన్న మన కగోచరములయి తిన్ననిమార్గములే యాధారము లయియుండినవి. పూర్వము దూరదృష్టిగలిగిన బుద్ధి పూర్వకమయిన కార్యము లనేకములు జరుగలేదు. కాని యికముం దట్లు జరుగదు. ఈకాలమున మానవుడు కోరినది తనంతట లభించువరకు వేచియుండును. వర్తమానభవిష్యత్కాలములను గూర్చి యాత డాలోచించుకొనుచుండును.

మనవ్యుడు తెలివిగా ఆలోచించుకొనగలరా? స్వార్థమును వీడి ప్రజలయభ్యుదయమునే కోరినయెడల ఇది జరుగగలదు. కాని మన ఆదర్శములకు, నిజమయిన మన కార్యములకును చాల యంతరము

గలదని వ్యాపకర్తగారు నూచించుచున్నారు. అపు డింతకన్న మేలగు పరిస్థితుల సౌపించుట కవకాశము కలుగుచున్నది. కనుక ఈకాలమున మానవుడు తన కార్యములు తన యాదర్శములతో సరితూగునట్లు ప్రయత్నింపవలయును.

కట్టుబాటుగలిగిన సంఘ ముండుటయే ఈ కాలపువారి నూతనాదర్శము. కట్టుబాటుగలిగిన సంఘ మే ర్పడవలయునన్న పూర్వపు అహంభావము పోయి సర్వమానవజేయమునకు ప్రాధాన్యము రావలయును. జనసామాన్యముయొక్క జేమము, వ్యక్తులస్వాతంత్ర్యమునకన్న ఎక్కువయినదిగ పరిగణింపవలయును. ఈకాలమున గల సంఘపు కట్టుబాటునది పూర్వపు సంఘైక్యమునదానియొక్క రూపాంతరమని వ్యాపకర్తగారి యభిప్రాయము. అహంభావమునది యిటీవల ఏర్పడినది. అది సమసి పోయి అంతకన్న మిన్నయగు కట్టుదిట్టమయిన సంఘ మేర్పడవలయును.

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

స్త్రీ విద్య

స్త్రీవిద్యయందు భారతదేశము శ్రద్ధపుచ్చుకొనుట లేదు. అందువలన భారతదేశము త్వరితగతినీ వృద్ధిపొందకయున్నది. బీహారు-ఒరిస్సాసహకారప్రక్రియందు యఫ్. యల్. బ్రెయినుగారు (ఐ. సి. యస్.) ప్రకటించిన ‘భారతదేశమున స్త్రీవిద్య’యనువ్యాసమున ఇట్లుగలదు:

“ప్రపంచమున ఏదేశముగాని-ముఖ్యముగ బీదస్థితి యందున్న భారతదేశము ప్రతిగ్రామమునను రెండు

పాపశాలల నెలకొల్పలేకయున్నది. నేను చూచిన ప్రతి గ్రామమునను, రివెన్యూ తగ్గించవలసినదిగను, మరియొక పాపశాలను స్థాపించవలసినదిగను గ్రామములు ఒకేసారిగ చెప్పుకొనుచున్నారు. రెండుపాపశాలలు కావలసినపుడు పన్ను రెండింతలగుచున్నది. అనేక గ్రామములలో పాపశాలలే లేనపుడు కొన్నిట రెండుపాపశాలల స్థాపించుట అన్యాయము.

గ్రామములలో బాలికాపాపశాలల స్థాపించినను ఆపాపశాలలకు కావలసినంతమంది ట్రైయినింగయిన యుపాధ్యాయులు లేరు. కనుక ఈపాపశాలలకు ఉపాధ్యాయుల నేర్పరచుటకు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు పట్టును. పట్టణపు బాలికలు గ్రామములబళ్లకు పోరు. ఒకవేళ పోయినను పట్టణములలో పెరిగినవారికి గ్రామ పాపశాలల పద్ధతు లేవియు అర్థముకావు కనుక ప్రయోజన ముండదు. పల్లెటూరి పడుచులు పాపశాలలకు పోయి చదువుకొన్న సేగాని మరియొకరికి చెప్పలేరు. మరియు, బాలికాపాపశాలల తనికీచేయుట చాలకష్టమైనపని. ఏలనన బాలురపాపశాలలకన్న వీరిపాపశాలలలో విద్యాప్రమాణము చాల తక్కువైనది. ఈ పరిస్థితులలో ట్రైయినింగు ప్యాసుచేసిన యుపాధ్యాయులు దొరకుట దుర్లభమయినను గృహకృత్యములయందు కావలసిన విద్యల వారు సులభముగ నేర్పగలరుకనుక కొద్దిసేలలలో వారికి కావలసిన ట్రైయినింగు నీయవచ్చును. తద్వారా వీరు పల్లెటూరి బాలికలకు ఆరోగ్యము, పరిశుభ్రత, పసిపిల్లల యారోగ్యము, కుట్టుపని మొదలగు ఇంటి పనులను సులభముగ నేర్పగలుగుచున్నారు. ప్రస్తుతము పల్లెటూరియాడువారికి సక్రమముయిన ట్రైయినింగు నీయవలయునన్న కొన్ని సంవత్సరములు పట్టును.

కాబట్టి శ్రీవిద్య ప్రబలవలయునన్న బాలురతో కూడ బాలికలను గ్రామములందలి ప్రైమరీస్కూళ్లకు పంపుటకన్న ఉపాయము లేదు. పాపశాలలలో ఉపాధ్యాయులవద్ద వ్రాయుట, చదువుట, లెక్కలుజేయుట నేర్చుకొని, యుపాధ్యాయుల భార్యలవద్దగాని, వారి బంధువులయొద్దగాని యింటిపనుల నేర్చుకొందురు. బాలికాబాలురు పెద్దవారయినతర్వాత బాలికలు తమ

మిడిల్స్కూళ్లలోను, బాలురు తమ మిడిల్స్కూళ్లలోను చేరుదురు. ప్రపంచమందలి ప్రతిదేశమందును, భారతదేశమున కొన్నిచోట్లను ఈపద్ధతియే అనుసరింపబడుచున్నది.

ఉపాధ్యాయుల బంధువులలో స్త్రీలను ఉపాధ్యాయులపద్ధతులకు తగియుండునట్లు తయారుచేయు నాందోళన జరుగగనే ప్రతిజిల్లాయందును ఇందువినితము పాపశాలలు నిర్మింపబడవలయును. ఈరీతి సుశీతమైన స్త్రీలమూలమున గ్రామస్త్రీలకు కావలసిన విద్య, జ్ఞానము లభించుచున్నది. వీరు స్త్రీల పాపశాలల స్థాపించి అందు అపువపుడు అందరును కలసికొనుచుందురు. ఇచ్చట వీరు ఇంటిసంబంధమైన పనుల నేర్చుచు శ్రీసంఘస్థాపనకు ప్రయత్నము చేయుదురు. ఇట్టి స్త్రీలు గ్రామపాపశాలలలో చేరుటవలన, గ్రామపునర్నిర్మాణమున కిదివర కన్నడు ఉద్దేశింపబడనట్టి శక్తి చేహరగలదు. సంయుక్త సాధమికపాపశాలల మరియొక గొప్పలాభ మేమన, స్త్రీ లిచట చేరి త్వరలో బాలికాబాలుర తరగతుల పాఠముల తాము గొందురు. అందువలన అనేకపురుషుల కసాగ్యమైనపనిని వారే నిర్వహింతురు. పసిపిల్లలకు చదువుచెప్పటకు కావలసిన నేర్పు అనేకపురుషులయందు గానరాదు. పసిహనలకు చదువు నేర్పించు విషయములలో స్త్రీలకు సహజమైన నేర్పు గలదు. ఈమార్పు ఎంత త్వరితముగ గలుగో పిల్లలకును, ఉపాధ్యాయులకును అంత మేలు. ఏలన ఈ మార్పు గలిగినంతసే బాలురవిషయములలో ఉపాధ్యాయులు ప్రస్తుతము జూపు అత్యధిక జాగరూకత కగత్యముండదు.

బాలురకు విద్య యేబడిసంవత్సరములుగ చెప్పుచున్నను, గ్రామముల స్థితి యేమాత్రమును బాగుపడలేదు. భూశాశి ఏబడేండ్లకన్న యిప్పుటి బాలురస్థితి కడుహీనముగను, నీతిబాన్యమయినదిగను ఉన్నదేమో! పురుషులు సాధింపలేనిదానిని స్త్రీలకు వదలినయెడల ఎట్లుండునో చూతము. 'పిల్ల లేల సామ్మల పెట్టుకొనెదరు? వారికి టీకాల నేల పొడిపించరు?' అనుప్రశ్నములకు, తరచు, ప్రతిమనుష్యుడును, తనభార్యయొక్క

బలవంతమే కారణమని చెప్పుచున్నాడు. ఈపరిస్థితులలో గృహకార్యవిరహముల స్త్రీలు నేర్పుకొనుట కవకాశ మిచ్చినయెడల వారు పిల్లల నేరీతిగ వృద్ధికి తెచ్చెదరో, గ్రామముల నెట్లు బాగుపరచగలుగుదరో తెలియగలదు.

పంజాబునందలి గ్రామములలో నాకు ౨౭ ఏండ్ల అనుభవము గలదు. పరిశుభ్రత, స్త్రీలస్థితి, కార్యముపట్ల తెలివియొక్క ప్రయోజనము, విరామకాలమును, అధీనమయిన ద్రవ్యమును ఉపయోగించు విధములు నాగరకతయొక్క ముఖ్యలక్షణములుగ నెంచి పరీక్షించిన దేశమం దెచటను నాయనుభవములో వృద్ధిగానవచ్చుట లేదు. స్త్రీవిద్యయెడల మనకు గల యశ్రద్ధయే దేశాభ్యుదయగమనమును మందీకరించుచున్నదని, ఈవిషయమునుగూర్చి చక్కగ ఆలోచించిన ప్రతియొక్కని అభిప్రాయమయియుండు గలదని నేను నమ్ముచు, అట్లే తలచుచున్నాను. ఇందు గల లోపమును సత్వరముగ తొలగించుటయే మన కర్తవ్యము."

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

అహింసయొక్క విజయము

జి. పి. వివర్ధగారు The young Men of India, Burma and Ceylon పత్రికయం దిట్లు వ్రాసిరి:

“సంఘమందు కట్టుబా లేర్పడవలయునన్న హింసచేయవలయు నన్నమాట నాకు నచ్చుటలేదు. హింసామార్గమున సంఘమందు న్యాయము నేర్పరచుట అసాధ్యమయినదిగ నాకు తోచుచున్నది. బలవన్మార్గమున మార్పులు కలుగజేయవచ్చును, సంఘమే తలక్రిందులు కావచ్చును, అధికారమును ఒకసంఘమందుండి మరియొకరి కీయవచ్చును. కాని యిదంతయు సంఘమున న్యాయమనబడుచున్నదా? సంఘసంస్కార మత్యావశ్యకమైనపు డేపుడయినను, అయ్యది బలవంతము ప్రయోగింపబడక లభించిన దనుటకు చరిత్రయందెక్కడయిన దార్శానిక గలదా? సంయుక్తరాష్ట్రములందు

బానిసత్వమును తొలగించు ప్రయత్నములు జరిగినపుడు తొలుత బలవంతముమీదనే సాగ్యమైనది. కాని బానిసత్వమును తొలగింప ప్రయత్నించినవారు కొంచెము తెలివితో ఈపని కుపక్రమించియుండినయెడల ఘోరముగు అరాజకయుద్ధము జరుగకపోయియుండెడిదని విద్యావంతు లనేకుల యభిప్రాయము.

అహింసామార్గమునే యుపదేశించి ఆమార్గము ననే కార్యసాధన కుపక్రమించిన గాంధీమహాత్ముడు, హింస చేయించనందువలన, తనదేశమునకు చాలరెట్లధికమైన నేప చేసినాడని నా నమ్మకము. అహింసా వ్రతమున గలిగిన విజయము నా నమ్మకమును మరింత గట్టిపరచుచున్నది. అహింసవలననే సంఘమందును, రాజకీయములందును, ఆర్థికవిషయములందును కోరిన మార్పులు సాగ్యము లగుచున్నవి. అట్లుగాక బలవన్మార్గమున హింసచేసి ప్రాణహాని గలుగజేసినయెడల శాశ్వతమైన శాంతి గలుగదని నా దృఢమైన నమ్మకము. ఇదంతయు అనుభవసిద్ధమే!

విషయముల నెదుర్కొనునట్టి న్యాయస్థుడను గావలయు ననుకోరిక నాకు గలదు. భారతదేశ సేవకు లోబలవన్మార్గ ముపయోగించి సాధించినవారికన్న గాంధీ ఎంతయో తన అహింసామార్గమున సాధించి యున్నాడు. ఈ విషయమును నేను గమనింపవలసి యున్నది. ఇదంతయు ఊహగాను, స్వప్నావస్థయందు జరుగునదియు గాదు. భారతదేశమున, హింసకన్న భయం కరమైన ఆయుధ మగు అహింసవలన నూతనపరిస్థితు లేర్పడబోవుచున్న వని అందరికిని తెలియును. ఆశ్చర్యకరమగు నింతటి విషయములు క్రేమవలనను, త్యాగమువలనను, అహింసామూలముగ తిరుగబడుట వలనను జరుగుచుండ, బలవంతమువలననే శాంతియుత మగు సంఘ మేర్పడగలదని ఎట్లు చెప్పగలము? బలవన్మార్గోపదేశకులు, విషయపరికిలన చేయక, తప్పు దారుల ద్రోక్కుచున్నారని నా యభిప్రాయము. అందువలన బలవంతము నిరుపయోగ మగుచున్నది."

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

యక్కరే చిత్రము

తల్లిదండ్రులారు కొనుటకు తెచ్చిన చిన్నిబొమ్మలలోని మోటారు నొకదానిని కుర్రది (వైన) మ్రింగ జూచినది. కాని కుత్తుకలో తగు లొక్కనినది.

నడుమ నున్న 'యక్కరే చిత్రము'న కుత్తుకను దగుల్కొనిన ఆ చిన్ని మోటారు కాన్పించుచున్నది. డాక్టరులు వెలుపలకు దీసిన ఆ మోటారు అడుగున నున్నది.

రాబోవుయుగమునకు ఫోర్డుగారి ఉపాయము

'The Indian Review' లో జీ. యమ్. కుమారప్పగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:

"ఉద్యోగములులేక బాధపడుచున్నవారిపుడు కొన్నిలక్షలను మించియున్నారు. ఫోర్డుగారు వారి కొర కీయుపాయముపన్నినారు. నిరుద్యోగసమస్యను నిర్మూలించుటకు సేద్యము చేయవలయునని వారి నిశ్చితాభిప్రాయము. నిరుద్యోగసమస్యను తొలగించుటయే గాక మనుష్యులకు సమృద్ధిమైన పోషణగూడ లభించుచున్నది. సేద్యమే పోషణకు మూలాధారమని యాతని యభిప్రాయము. భూమి జీవనమున కాధారము కల్పించుచున్నది. కృషివలన మనుష్యుడు భూమి తన్ను పోషించునట్లు చేసికొనుచున్నాడు. సేద్యముమాని మనుష్యుడు జీవనమునకు యంత్రములమీద నాధారపడి పనిచేసిన యెడల, మనము పనిచేయుట మానకపోయినను సేద్యము వలని ఫలితము మనకు కల్గుటలేదు. మనకు సంపద లభించునది సేద్యమువలనగాని బ్యాంకులవలన కాదు, పనివాని శక్తిని హెచ్చుచేయుటకు వానికి ఎక్కువ జీతము నివ్వవలయునని ఫోర్డుగారి వాదము. కొంత కాలము సేద్యముచేయుటవలనను, కొంతకాలము కృషి చేయుటవలనను, పనివాని సంపాదన తగ్గదా-అందు వలన ఆతని కొనగల శక్తియు క్షీణించదా? -యను ప్రశ్న యుదయింపవచ్చును. యంత్రములు తయారు చేయు వస్తువులను విక్రయించు టెట్లు?

సంఘముయొక్క నిజమైన పోకడ లిట్టివని ఫోర్డుగారే యింతవరకు సరిగ కనుగొనలేదు. కాని ప్రస్తుతపుస్థితి పనివాండ్రను 'జాగ్రత్' యని హెచ్చరించుచున్నదని యాతని యభిప్రాయము మన జీవిత పద్ధతిని మార్చి దానిని పారిశ్రామికములకు సరిపోవునట్లు చేయుటయందు ఫోర్డుగారికి శ్రద్ధ లేదుటగాని పారిశ్రామికము లనుగంటకుండు మన జీవితపద్ధతుల మార్పుటయందు శ్రద్ధ గలవట. "బ్రతుకు టెట్లు" అనునది జనముయొక్క సమస్యయని ఫోర్డుగారు చెప్పుచున్నారు. బ్రతుకుటయనగా పారిశ్రామికములకు

చోటులేదు. శివసమునకు చాలినంత లభించినదానితో మానవుడు తృప్తి చెందినయెడల ప్రారిశ్రామికముల స్థితి ఏమియని అనుగవచ్చును. దానివలన జనులు పారిశ్రామికములు వ్యాపారము లేకయే జీవించవలసివచ్చును. జను లిప్పుడు కొంతకుకొంత ఆపనియే చేయుచున్నారు. ప్రారిశ్రామికవస్తువులను కొనుగడు భన మొకటియే ప్రధానముకాదు. యంత్రశాలలలో తయారగు వస్తువులు లేకపోయినను జనులు బ్రతుకగలరు. వ్యాపారము లేకున్నను ప్రాణమునకు హాని లేదు. మోటారుకార్లు, మొలయినవాటికి ప్రాధాన్య మిచ్చిన పరిస్థితులును, రాజకీయములును మారిననేగాని జనమునకు మేలు గలుగదు.

వ్యవసాయమును మరల ప్రవేశపెట్టుటకు కొంత మంది ఆంగ్లేషవచేసినను, ఫోర్డుగారి అభిప్రాయము ప్రకారము నేర్పయును, పారిశ్రామికములను ఏకేశపు వారును కలుప సాహించలేదు. ఫోర్డుగారికి పట్టణములతో పని యేమియును లేదు. పట్టణములు విశాలములైనవిగనుక ఏమియు చేయుటకు తోచక లేనిపోని సమస్యల కలుగజేయుచున్నవని ఫోర్డుగారు తలంచుచున్నారు. విద్యుత్సహాయమున ననుపబడు యంత్రశాలలు గలిగి, విద్యుత్సహాయమున వ్యవసాయము సాగింపబడు గ్రామములుంటిన అతనికి చాలును. జనులను నేర్పపు వృత్తిలోనికి మరల ప్రవేశపెట్టవలయునని ఫోర్డుగారి అభిప్రాయమునను అంతకుపూర్వమే ఆ వృత్తిలో నుండువారితో వీరిని సమానులచేయుట మాత్రము వీరి సంగ్రాహకకార్యము కాదు. ఈమార్పువలన పట్టణముల ఆంగ్లేయందు వస్తువుల కొనువారు తగ్గినను మిగిలినవారికి వస్తువులను కొనుశక్తి హెచ్చుగలదు. ఈదినములలో, గోధుమలు, ఉల్లగడ్డలు, మొదలయిన వాటిని పండించుటయందు లాభము లేదు. కాని పనిచాండ్రు పట్టణములనుండి గ్రామములలో చేరుటవలన గొప్ప వ్యవసాయదారులకు నష్టము కలుగదు. సాధారణముగ పట్టణములనుండి వచ్చు పనివాండ్రంతయు అందరు ఏపనిలో చేరుదురో అందే చేరి తమభుక్తికి కావలసినంతయు, రోజుపుణ్ణుకు కావలసినంతయు

సంపాదించుకొనెదరు. వ్యవసాయమున ప్రవేశించినందున వీరికి పోటీలు కలుగకపోవుటయేగాక, నిరుద్యోగుల సంరక్షణార్థము విధించువన్నును తప్పించుకొనగలరని ఫోర్డుగారు తెలుపుచున్నారు.

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

శ్రీ ప్రభుల్ల ఘోషముగారు

వంగయువకుడు. ఈతడు ప్రపంచవిఖ్యాతుడగు ఈతకాడు.

విద్యావిధానమున నూతనాభిప్రాయములు

The Educational Review లో హరిదాసు, టి. మజుందారు విద్యులందు నూతనవిజ్ఞానసంపాదన కొరకు చేయవలసిన కృషిని గూర్చి ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు:

“అంగ్లో శాస్త్రసంస్కృతికాలమునుండి చాసరుకాలమునను, చాసరుకాలమునుండి విక్టోరియనుకాలమునను, అటునుండి జార్జి బర్నార్డు షాగారి కాలమునను ఇంగ్లీషుభాష యెట్టి పరిణామమును బొందినది విమర్శించగల విద్యాధికులు మనదేశమున అనేకులు గలరు. ప్రముఖులగు ఈవిమర్శకులలో ఎంతమంది సంస్కృత భాషాపరిణామమునుగూర్చి చెప్పగలరు? సంస్కృతము వేదకాలమునుండి కాళిదాసబాణలకాలమున కెట్టిమార్పు జెందినది? ప్రాకృతము సంస్కృతముగ మారినదా? అరబ్బీ పార్శీభాషల సంపర్కము కొంత గలిగి ఆ సంస్కృతమే నేటి యిండో-ఆర్యనుభాషలుగ నెట్లు పరిణమించినది? సంస్కృతవాఙ్మయమునుండి మర్యాదా వాఙ్మయము ఎప్పుడు జనించినది - స్పష్టముగ ఎవరు చెప్పగలరు? వాఙ్మయమున గుజరాతీ, మరాఠీ, బంగాలీ, హిందీభాషలయం దేమయిన సామ్యమున్నదా యని విమర్శించినవా రెవరయిన గలరా? మహమ్మదుఘోరీ హిందూదేశముపై దండెత్తినప్పుడు ఈదేశమున భాషాస్థితి యెట్లుండెను? మొగల్ సీనునకు సంస్కృతము తెలియునా? పాశ్చాత్యుల దేశమునకు గాక పూర్వము మనదేశముతో వ్యాపారసంసాగించుచుండిన మూర్ఖులు ఏభాషను వ్యవహారము జరుపుచుండిరి? మహమ్మదీయయుగమునకు పూర్వము హిందూదేశమున నాట్యకళ ఎట్లుండెను? మొఘలుల కాలమున ఇది యెట్లుండెను?

ఉదాహరణమునకు కొన్ని ప్రశ్నముల నూచించితిని. మనదేశవిషయముల చక్కగ నర్థముచేసుకొనిన యెవల మన దేశభాషలయం దుత్పన్నమగు ప్రశ్నముల విచారింపదగియుండును. భాషాసంస్కరణము విషయమున దక్షిణహిందూదేశమున మతాచార్యుల

బోక్స్యము వింతైనది. ప్రస్తుతము రాజకీయనాయకులు దేశీయవాఙ్మయమున చేయుచున్న సంస్కరణము నూతనపది, పదిజాలముల నేర్పరుచుటను తప్పక గమనింపవలయును.

ఉన్నతవిద్య నభ్యసించువా రీవిషయముల చక్కగ విమర్శించవలయును. పరాయిభాషయైన యింగ్లీషుయొక్క పరిణామవిషయము మన కనన సరము. “భారతదేశచరిత్రను బోధించు పద్ధతులు: దాని యొక్క ఫలితము” అనువిషయమును ఎవరయినా ఆలోచించియున్నారా? ఇది పరిశోధనకు తగిన విషయము.

మనదేశచరిత్రను మనదేశమందు బోధించువిధము కడుశోచనీయముగ నున్నది. ఇంగ్లీషుబోధించు ఉపాధ్యాయులు, భారతీయబాలికాబాలురు తాము హిమల మని యనుకొనునట్లు చేయుచున్నారు. భారతదేశమున భారతచరిత్రబోధనమునకు వలసినంత సంస్కరణ ప్రపంచమున మరెచటను ఏవిద్యాపద్ధతిని అవసరములేదు. చరిత్రను మనదేశమున చదువుటయనగా పూర్వపు విషయములను గురించి ప్రభుత్వమువారి యభిప్రాయముల నొప్పుకొనిన ట్లపచున్నది. ఇందలి లోప మింతియేగాదు. ప్రస్తుతపు పరిస్థితులకు, చరిత్రకు ఏలాటి సంబంధము లేదనియుచున్నాను.

అమెరికాయందును, యూరోపునందును విద్యార్థులు సాంఘిక, రాజకీయ, ఆర్థిక, అంతర్జాతీయ విషయములలో ప్రస్తుతము మానవుల ప్రయత్నము లెట్లున్నవిచూచుచువలసియున్నాను. యహ్వార్థము నెరుగని భారతీయవిద్యార్థి భావికాలపు పాఠకుల కావలసియున్నాడు.”

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

రోమ్మునకు బలము కూర్చుట

The oriental watch man and Herald of health అనుపత్రికయం దిట్లు గలదు:

“రోమ్మునకు బలముకూర్చుటకు సరియయిన కాలము బాల్యము, యౌవనము. పరుగిడుట మొద

లయిన చురుకును గలిగించు అట్టి రొమ్మునకు మంచి వ్యాయామములు. చెట్లెక్కుట, మెట్ల నెక్కిదిగుట మొదలగు సులవల్ల ఎక్కువ గాలిని పీల్చుట కవసరము గలుగుచున్నది. అట్టివనులు రొమ్మునకు బలము నివ్వగలవు. గాలినిపీల్చు ఇతరవ్యాయామములకన్న మైన వివరించినవే ఎంతో ఉత్తమమైనవి. గాలినిపీల్చు వ్యాయామములవలన ఊపిరితిత్తులలో సహజముగ పట్టుగాలికన్న చాలఎక్కువగాలిని పీల్చుచున్నాము. అందువలన కష్టము కలుగవచ్చును. ఇది అనవసరముగ మనము చేయువని, ఇందువలన మన కంఠరములు చెడి పోవును. చురుకైనవని నేడైన చేసినపుడు మన రక్తమందు బొగ్గుపులుసువాయువు చేరును. ఇది విషము. దీనిని వెడలగొట్టుటకు మనము ఎక్కువగా ప్రాణ వాయువును పీల్చవలయును. అపుడు త్వరితగతినీ ప్రాణవాయువును పీల్చుదుము. ఇందువలన మన కేలాటి కష్టమును కలుగకుండుటయేగాక మన కొక విధమున ఆనందముగూడ గలుగును. ప్రాణవాయువు మనకు కావలసినపుడు దేహములోని అవయవములు మనము చురుకుగా, సులభముగా గాలిని పీల్చునట్లు చేయుచున్నవి.

మామూలుగ పరుకెత్తువారికి విశాలమును, ఎక్కువ పనిచేయగలిగిన వక్షములుండును. ఎప్పుడు మార్పుని వీక్షింపనిచేయువారి వక్షము అట్లుండును. రొమ్ము ఎంత వరకు సాగగలదో అంతవరకు సాగునట్లు దినమున కనేక పర్యాయములు చేయకపోయిన దానికి గల సాగుశక్తి క్షీణించిపావును. ముప్పదిసంవత్సరముల వయసుదాటిన పిదప యిట్లు జరుగును. నడివయస్సు దాటినవారికి రొమ్ము అప్పటికంటె ఎక్కువగ పెరుగదు. గాలి కంఠరములద్వారా కొద్దిగ రొమ్ముపై కాల్యమును వృద్ధి చేయవచ్చుచుగాని ఇట్టివనీ చేయుటకు సరియయిన సమయము బాల్యమును, యౌవనమును.

రొమ్మును, గాలిపీల్చుశక్తిని వృద్ధిపరచుటకు ఈత చాలమంచి వ్యాయామము. ఈదునపుడు మన దేహము, తలయు వెనుకకు వచ్చియుండును. రొమ్ము

మాత్రము బాగుగ ముందుకు వచ్చియుండును. అపుడు కాళ్లకు, చేతులకు ఎక్కువ చురుకయినవని యుండును. ఈకారణమువలన ఈత మంచివ్యాయామ మగుచున్నది. చల్లనీటియందు ఈవిధముగ ఈగుటవలన రొమ్మునకు చురుకుతనము కలుగుచున్నది.

గాలిని పీల్చుట, ఎక్కువప్రాణవాయువును కోరు కంఠరములవ్యాయామమును ఊపిరితిత్తులకు బలమునిచ్చి రొమ్ముయొక్కయు, కంఠరములయొక్కయు, ఊపిరితిత్తులయొక్కయు సాగుశక్తిని వృద్ధి చేయును. ఈవ్యాయామము మన గర్భకోశమున గల లీవరు, జీర్ణకోశము మొదలయిన అవయవములకు బలము నివ్వగలదు. మనము ఎక్కువగ గాలిని పీల్చినపుడు ఊపిరితిత్తులు పెద్దవగును. అపుడు జీర్ణకోశము, లీవరు మొదలగునవి ఒత్తబడుచున్నవి. అందువలన స్వాంతిని పింకినపుడు నీరువచ్చునట్లు ఈయవయవములనుండి రక్తము బయటికి వచ్చును. గర్భకోశమందలి అవయవములు బలముగలిగి పనిచేసినయెడల మన గాలిపీల్చు శక్తిపూడ వృద్ధియగును.

‘మాడరన్ రివ్యూ’-రాజు

కొహినూరురత్నము

ఈ సెప్టెంబరు భారతిలో ‘మాడరన్ రివ్యూ’ పత్రికనుండి యనువదించబడిన కొహినూరుమణిచరిత్రము కలదు. తత్కూర్వ మామణినిగూర్చిన కథల సీక్రించిధముగా వింటిని. వాని సీక్రించ క్షస్తీకరించుచున్నాను:

‘కొహినూరు శబ్దమునకు ‘తేజఃపర్యతము’ అని యర్థముండు! అది ‘శమంతకమణి’యని భారతకాలమునఁ బిలువఁబడుచుండెడిది. సూర్యు నారాధించి సత్రాశిత్తు (సత్యభామతండ్రి) శమంతకమణి నొందుటయు, నాతని సోదరుడగు ‘ప్రసేనుడు’ దానిని ధరించి వనమున కేగఁ బ్రసేను వధించి గింహము, దానిఁ బరిమార్చి జాంబవంతుడను, వానిని నిర్బించి ‘లోకావ వాదనివృత్తి’ కొడుకు శ్రీకృష్ణుడను బాలామణితో,

మణితో ద్వారకకు వచ్చుటయు భాగవతపాఠకులకు, వినాయకచవితి కథాశ్రోతలకుఁ దెలియును. శ్రీకృష్ణుఁడు శమంతకమణి నార్తయేకాని కాస్తుభాలంకృతుఁడైనట్లు శమంతకాలంకృతుఁడు కాలేదు. సత్యను సత్రాజిత్తు శ్రీకృష్ణున కొసంగి యల్లునకుఁ గట్టముగా శమంతక మణినిగూడ నొసంగె. కాని సత్రాజిత్తు పీసినారియని తెలిసిన శ్రీకృష్ణుఁడు శమంతకమణిని దిరిగి సత్రాజిత్తు నకే యొసంగెను.

సత్రాజిత్తు యాదవులలో సంతర్భూతవాగు భోజ కులజుఁడు. తనహాతురు సత్యను శ్రీకృష్ణునితో మణి వ్యవహారము కలుగకముందు 'అహూర, కృతవర్మ, శతధన్వుల'ను భోజకులజులలో (శ్వఫల్గు, హృదికు లనువారి పుత్రులు) నెవరికేని యిచ్చెదనని చెప్పుచుండు నాఁడట! మణివ్యవహారముచే దాను గృహ్యపై మోపిన యపవాదరూపనోషముఁ బోఁగొట్టుకొనుటకుఁ గృష్ణు నకే యాయవలసినచ్చెను. ఈ యార్వ్య 'అహూర'ది త్రయమునకుఁ గలిగియున్నది. కాని కృష్ణుఁడు బల వంతుఁడగుటచే నేమియుఁ జేయఁజాలకుండిరి. ఇంతలో బలరామకృష్ణులకు దుర్యోధనాదులు పాండవులను లాక్షగృహమున దహింతురనువార్త వినరాఁగాఁ బాండ వులఁ గాపాడ వారిరువురు వారణావతమున కరిగిరి. వారు (ద్వారక) వీడిననాఁటిరాత్రియే శతధన్వుఁడు నిద్రలో సత్రాజిత్తును జంపి శమంతకమణి నపహరిం చెను. ఈవార్త వెంటనే సత్యభామ సుర్లమధ్యముననే యుండిన శ్రీకృష్ణబలరాములకుఁ దెలియఁజేయ వారు వారణావతమునకుఁ బోవకయే ద్వారకకుఁ జేరిరి. వారి రాక నెఱిగి శతధన్వుఁడు తన కంఠకుఁబూర్వము సత్రా జిత్తుఁ జంపుటలోఁ బ్రోత్సాహకులకు 'కృతవర్మ హూరు'లను గృష్ణబలరాములు తనపైఁబడిన సహాయ మునకు రండుని కోరెను. కృష్ణబలరాముల పరాక్రమ ఘన కోడి వారు శతధన్వునకు సాయముచేయ రామ నిరి. అప్పుడు శతధన్వుఁడు చేయునది లేక శమంతక మణి నహూరునకిచ్చి యశ్వమునెక్కి పరుగిడెను. శత ధన్వు 'పలాయనవృత్తాంతముఁ దెలిసి రామకృష్ణులు

వెన్నాడి పోవంబోవ మార్గమధ్యమున శతధన్వాశ్వము మృతినొంద వాఁడు వనమున గుహ్యదులఁ బడి వక్ర గమనముఁ జేయుట నూచి కృష్ణుఁడు రాము నొక్కఁడ నుండుమని తాను శతధన్వు వెన్నంటి యొక్కఁడ చక్రముఁ బ్రయోగించి వాని శిరశ్చేదముఁ జేసి వాని కట్టుపుట్టములు వెదుక మణి కాన్పింపలేదు. ఈయం శమును రాముకడకు వచ్చి తెలుప బలరాముఁడు నమ్మక 'నీవే మణి నపహరించితి'వని కృష్ణుపై నేరమువెట్టి 'నీవుండినపురిలో నే నుండు'నని కోపించి 'మిథిలాపురి' కరిగి జనకుచేఁ బూజింపఁబడుచు నచటముఁడేం ధుండైనటు. శమంతకమణి (కొపినూరు) అవతారపురు షులంగూడ గలహింపజేసెనుగదా! ఆకాలముననే బలదే వుఁగుదుర్యోధనునకు గదాయుధాచార్యుఁ డయ్యెను. * శతధన్వుమరణముఁ దెలిసి శమంతకమణిని విడువలేక కృష్ణభయముచే ద్వారకలో నుండలేక, అహూరుఁడు శమంతకమణిని రహస్యముగ తనకడ నుంచుకొని కాశీ పురికేగి యచట శమంతకమణిమహిమచే లభించు చున్న ధనముచే ననేకదానధర్మములఁ జేయుచుండెను.

అహూరుఁడు ద్వారకలో లేకుండుటచే ట్టమము సంభవింపఁ బ్రజలు శ్రీకృష్ణకుడకు వచ్చి అహూరుని తండ్రి ధర్మాత్ముఁడనియు, నాతనిపుత్రుఁ డు నహూరుఁడును నట్టివాఁడె యనియు, నాతఁడిచ్చట లేకుండుటచే ట్టమము సంభవించినదనియు, నెట్లులైనను నహూరు ద్వారకకు రప్పింపవలయుననియు వేడ ప్రజల కోరిక ననుసరించి అహూరునకు వర్తమాన మంపి యాతఁడు రా ద్వారకలో నాతని నుండుమని సగౌర వముగాఁ గోరెను. అహూరునికడ శమంతకమణి యుం డుట యంతకుమందే శ్రీకృష్ణునకుఁ దెలియుండుటచే నాతనితో మణి నీకడఁ గలవన నహూరుఁ డొనని యా నుణిని సభాసదుల యెదుటనె శ్రీకృష్ణునెదుట మనిచెను.

ఈవృత్తాంతము కృష్ణుఁడు బలరామునకుఁ దెల్పుచుచేయ నాతఁడు మిథిలనుండి ద్వారకకువచ్చెను. అప్పు డీశమంతకమణిలో సత్యాశ్రీకృష్ణబలరాములు మువ్వరకు వివాదము సంభవించునట్లు కాన్పించెను.

* ఈ గాథ విష్ణు, భాగవత, హరివంశపురాణములలో నించుమించు సమానముగానె చెప్పబడెను.

పితృధనముగలచే సత్యభామకు, శతధన్వవధముకై తోడ్పడఁబోవుచే బలదేవునకు, రెండుసారులు కష్టపడి దానిని సంపాదించుటచే గృహస్థనకుఁగూడ నారత్నమున వాటాలు కలవు. అపుడు కృష్ణుని కేమిసేయుట కను దోచక యుక్తిచే నాలోచించి “యఃపూరా, ధర్మాత్మఁడవను నీకడనె యీమణి యుండఁదగు”నని యాతనినే పుచ్చుకొమ్మని సభయందే యహూరున కిచ్చినేసెను. వాటాలు రెగకనె యట్లు కృష్ణుఁడు చేసి యుండెనుగాని ధారాశతచేఁ గాదు. దానిచే శ్రీకృష్ణునకుఁ ‘అహూరవరద’ అనుబిరుదము లభించినది.

ఆమణి నాటినుండి యహూరునికడనె యుండెను. యాదవు లనోన్మన్యకలహమునఁ జచ్చునపుడు కృష్ణు సంబంధులు మవ్వించుతుంగచే మోఁదులఁబడి యహూరుఁడు మడసెను. కంసుని వంశస్థులగు సహూర కృతవర్మాది భోజులకును, వారోష్ఠేయులగు శ్రీకృష్ణాదుల కును శమంతకమణి, నారీమణియఁగూడ సత్యభామతో సంబంధించిన వివాదములే కృతవర్మ కురుక్షేత్రసంగ్రామమునఁ గౌరవులతోఁ జేరుటకును, సర్వయాదవ నాశమునకును మూలమైనట్లు కాన్పించును.

యాదవనాశాంతమున సహూరుకుటుంబమువారు మిలిలియుండిరి. వారికడనె యీశమంతకమణి బోయల బారిఁ బడలేదనుట కాయహూరు కుటుంబమువారి నర్జునుఁడు రక్షించి శ్రీకృష్ణప్రసాదమున వజ్రాని పాలనమున నుంచె ననుటయే నిదర్శనము. కాని యహూరుని కుటుంబమువారు వజ్రానికడ నుండుకొ యెఁగొ పోయినట్లు! ఎటుకుఁ బోయిరో తెలియదుగాని, భోజులలోని కృతవర్మపుత్రుఁడు ‘మూర్తికావత’ మునకు రాజుగా నర్జునునిచే జేయఁబడినట్లు భారతముననే కలదు. మూర్తికావతము దక్షిణాపథములోని దగుట చేతను, త్రిలింగదేశములోని ‘మట్టివాడ’ మూర్తికావత భవముగాఁ గాన్పించుటచేతను నిది యదియై యుండునని నాభారతచరిత్రయొక్క ద్వితీయముద్రణమునఁ జర్చించి యున్నాను. అహూరుసంతతివారు తమవంశస్థుఁడు కృతవర్మపుత్రునికడ జేరికేము? రుక్మిణీదేవి పుట్టి

నింటివారు భోజులు. వారు ‘విదర్భ’ దేశము నేలిరి. దేవగిరి యాదవులు, బల్లల యాదవులు నను రెండుతెగల వారు కృతవర్మాహూరాదిభోజులయొక్క సంతతి కాదనుటకు నిదర్శనముకలదా? ఇప్పుడును యాదవులలో నొక తెగ వారై ‘భోజులు’ అను గొల్లరాజులయొక్క వంశస్థులు కర్నూలుమండలములోని ‘మద్దకరి’లోనున్నారు. వారి పూర్వుల శిలాశాసనాదులు ‘మద్దకరి’ ప్రాంతమున విరాజిల్లుచున్నవి. కాన అహూరభోజుని సంతతివా రాంధ్రావనికే చేరియుందురనియు, వారితో నాశమంతకమణియు నీహంధ్రధూమికై జేరెననియుఁ దలంపవలసియున్నది. కాన కొహినూ రాంధ్రదేశపుమణియైనదని తలంపును.

కొహినూరు గోదావరినదిలో లభించెనని కొందఱును, గుంటూరుమండలములోని కొల్లూరున దొరకెనని మఱి కొందఱును (కొహినూరే కొల్లూరై నవట), కొల్లేరునది స్వస్థన లభించెనని మఱి కొందఱును చెప్పుదురు. పిమ్మట నది గోలకొండనవాలులకుఁ జేరెనట. తక్కిన సంతతిసైన్యైంబరు భారతీసంవికలోనిదిగానుండవచ్చును.

ఇంక నొక గాథ

ఒక వర్షకాలమున గోదావరి పొరలి పొంగుచుండగ నొక గోదావరీపరిసరపుఁబల్లెయందొక జాలరి చేపను ఎట్ట నదికిఁ బోయి వలచు వైచెనట. వాని వలలో నీకొహినూరు నదీవేగమునఁ గొట్టుకొని వచ్చుచుఁ బడెనట. ఉపలాస్థాలనోష్ఠేపవిక్షేపితముగనుఁ గొట్టుకొనివచ్చుచుండుటచే శాణిత మైనట్లులనె ప్రకాశించుచుండు నీకొహినూరును జూచి ముగ్ధుడై యాజాలరి తన గ్రామములోనికిఁ దీసికొనిపోవ నాపల్లెలోని యొక వర్తకుఁడు రెండుమాఁడు రూప్యములకె దానిం గొని కొన్నిపదుల రూప్యములకుఁ బరిసరపట్టణమున నమ్మకొనెనట. అది క్రమముగా వెలలోవృద్ధిపొందుచు గోలకొండనవాలుం జేరెనట. ఎటులైన నది యాంధ్రదేశమునఁ బెక్కు శతాబ్దములకాల ముండెననుట సత్యమునకు దూరముకాదు. అది యింక నాంధ్రావనిఁ జూచుట యెప్పుడును సంభవిండు.

పెండ్రుల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

విమర్శనలు

హరిజనశతకము

రాయలు కి సైబా, కు పుటలు, నెల రెండు అణాలు.

అంధ్రమున సనేకగీతపదగద్యప్రచారక గ్రంథములు రచించిన హరిజనకపింద్రుడు శ్రీయుత మనుమ ధర్మన్నకవిగారిచే రచింపబడిన ౧౦౮ ఆటవెలముల చిన్నిపుస్తకము. నిద్రాణుడైయున్న హరిజనుని మేలుకొల్పి, సవర్ణులు తమ ధన, కుల, జ్ఞానాధిక్యగర్వములచే వాని నెట్లు అడగద్రొక్కచున్నారో తెలిపి, సమానగౌరవముకొరకు సమ్మోకట్టు సూత్రము సవలంబింపవలెనని బోధించుచున్నది. కనిగారి మునుపటి గ్రంథములకంటె నిందలి కవిత్యము చాలా సాఫెక్కియున్నదనియు, కాలక్రమమున వేమన్నకవిత్యముతో సరిపోవచ్చుననియు చెప్పవచ్చును. వైద్యరత్న కుసుమ ధర్మన్నకవి, లక్ష్మీవారంపేట, రాజమండ్రికి వ్రాసిన ప్రతులు లభించగలవు.

గ. న.

భావతరంగాలు

శ్రీయుత ఉన్నవలక్ష్మీనారాయణగారు రచించిన ఏలూ, సుద్దులూ, చిందులు, బుర్రకడలు మొదలగు ౧౨ పాటలుగల ౧౭ పుటల గ్రంథము. అనాగరక నిహ్వరణ్యజాతుల స్త్రీపురుషుల భావములలో నెట్టి ఆశలు, ఆశయము లూగుచుండునో తదనుసారమైన

గ్రామ్యపదములలో చిత్రించునేర్పు మన లక్ష్మీనారాయణగారి కున్నట్లు ఇప్పటికీవులలో ననేకులకు లేదు. తక్కిళ్ల జగన్నబోధలు, దయ్యాలసాట, విడుదలో విడుదలో యనుపాటలు యుగయుగములనుండి అణచబడిన అల్పజాతుల మానమర్యాద లొక్కసారి యగ్ని పర్యతమువలె పైకుబికి యెల్లు ప్రళయమును సూర్పగలవో తెలియజేయును. కవిత్యమువంటి మనోహర భావము లొక్క విద్యజ్ఞాతులలోనేకాక నిరక్షరాస్యులకు మానవులు, పశువులు, పూలు మొదలగు నన్నిటి హృదయములయందుగూడ సుండుననియు, చిత్రించగల కపింగ్రు డున్నచో వానిని కపింద్రుడు చిత్రింపవచ్చుననియు ఈవిన్నగ్రంథములోని భావములవలన తెలియ నగును. వెల రు ౦-౧-౦. వలయువారు గుంటూరులో నున్న గ్రంథకర్తగారి కేర వ్రాయవచ్చును.

గ. న.

మాధవాశ్రమము (ద్వితీయభాగము)

బల్లారి శ్రీ కృష్ణ దేవరాయగ్రంథమాలవారి యెనిమిదవపువ్వుము. గ్రంథకర్త: సుంటిసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, బెస్తరపల్లి, కల్యాణగుర్గంతాలూకా.

కరూరు గ్రామములో కల్లుదుకాణము' నెత్తి వేయించుటకును, జాతీయపాఠశాలను నెలకొల్పుటకును నిద్దరుత్పత్తిని పెంచుటకును మాధవశర్మయు, అతని యనుచరులును పడిన శ్రమ లిందు వివరింపబడినవి. మేఘపటలములను చీల్చుకొని వెలుగు చంద్రునివలె

నీరాపనిందలను తొలగి జైలునుండి విముక్తుడై మాధవ శర్మ రాణించును. గ్రామపునర్నిర్మాణోద్యమమునం దాసక్తిగల యువకులును, సంస్థలును దీనిని తప్పక పఠించవలెను. వెల రు ౦-౨-౦ లు.

గ. స.

భోగేశ్వర మాహాత్యము

డిమ్మిసైజు, ౮౦ ఫుటలు, నాలుగార్వాసముల ప్రబంధము. వెల రు ౦-౧౦-౦ లు మాత్రము. గ్రంథ కర్త శ్రీయుత మల్లంపల్లి మల్లికార్జున నారాధ్యకవి. ౧౮౩౪-వ సంవత్సరము బి. ఏ., పట్టపరీక్షకును, 'ఉభయభాషాప్రవీణ' ఏ. బి. గ్రామపులకును పోనీయగ్రంథముగ నిర్ణయింపబడినది. శివదేవుని వరప్రసాదలభ్యుత్థి యగు గొడగూచి యిడిన నివేదనలను శంకరుడు గుప్తముగను, ప్రత్యక్షముగను వచ్చి ఆరగించిపోవువిధం బును, గొడగూచి శీలముపై తలదంఘ్రుల కనుమానము జనించుబయును, ఆమెమాహాత్యమున వారికిగూడ శివసాక్షాత్కారముగటయును, శ్రీశైలపర్వతపరిసర పుణ్యసంస్థల మనోహరవర్ణనములును కలిగి గ్రంథ మత్యంతసీతీదాయకమై, భక్తిరస ప్రధానమై రాణించుచున్నది. శైలి గంగాప్రవాహమువలె స్వచ్ఛమై, గంభీరమై, సవేగమై, సులభగమ్యమై అలరారుచున్నది. నగర, ఋషు, సూర్యోపయాస్తమయాదివర్ణనలు స్వతంత్రములై ప్రబంధవర్ణనముల బురుకించుచుండును. పండితప్రశంసనీయమైన శైలిలో ఆర్ష సంప్రదాయబద్ధశీవనము మనోహరముగ చిత్రింపబడినది. ఒకపద్యమున కొకపద్య మిడుతీయకుండుటచే ఉదాహరింపబోవు సాహసకృత్యమేయగును. కవిత్వమునం దభిమానముగలవా రెల్లరును పఠించితీరవలెను. ప్రశంసలువలయువారు మంచిలిప్యముదరినుండు నిడు మోలులోని శ్యామలూధరప్రపారశాలయందుండు కవి గారికి వ్రాయవలయును.

గ. స.

చంద్రహాసము

క్రాసుపైజు, ౬౮ ఫుటలు, వెల రు ౦-౧౨-౦ లు. గ్రంథకర్త శ్రీయుత జి. జోసపుకవిగారు, వినుకొండ, గుంటూరుజిల్లా.

ఆరు అధ్యాయములతో గూడిన వచనగ్రంథము. ఇతిహాస మెల్లరు నెరిగిన చంద్రహాసుని చరిత్రమే. వర్ణనలు, కల్పనలు కవిగారిచే పెంచి వ్రాయబడినవి. శైలి యన్నత తరగతి విద్యార్థులకు పఠనీయమై, గంభీరమై, కఠినమై, సంస్కృతరసమానకలితమైనది. దేశోద్ధారకుని కంకితమై ఆంధ్రపత్రికామద్రాలయమున ముద్రితమైనది. విద్యాశాఖవారు దీని కెంతయు బ్రోత్సాహ మిచ్చి పఠనీయగ్రంథముగ నిర్ణయింపవలెనని. గ. స.

గిరికావరిణయము

డిమ్మిసైజు, ౬౨ ఫుటలు, వెల రు ౦-౧౨-౦ లు. గ్రంథకర్త శ్రీయుత కంచర్ల వేంకటహనుమయ్య గారు, వినుకొండతాలూకా రెవెన్యూశాఖ వాస్తవ్యులు. పనుచరిత్రలోని ప్రధానభాగమున గిరికావరిణయము కథాంశము. ఏడంకముల నాటకము. ఈమనోహరకథ నింతవర కాంధ్రులు రామరాజభూషణ కవికృతవసుచరిత్రనామక ప్రబంధముగ వదిలియాసం దించుచున్నారేకాని, నటింప సందర్భించుభాగమునకు నోచుకొనలేదు. ఇట్టి రసవత్తరకథను ప్రదర్శనయోగ్య మగు నాటకరూపముగ రచించి గ్రంథకర్త సురుదిర క్షిరీవంతు లగుచున్నారు. వచనమును, కొన్నిపద్యములును గ్రంథకర్తగారు స్వయముగా వ్రాసినవి. ఉత్కృష్టమగు పట్టులలోని పద్యములనెల్ల యథారూపముగ వసుచరిత్రనుండి సంగ్రహించి పొదిపి వాటి యమాల్యప్రతిభను ప్రకటించినారు. సుప్రసిద్ధ నటుశేఖరు లీనాటకము నాడి తమప్రతిభను ధ్రువపరచుకొనుటకు మంచి యవకాశము.

గ. స.

సత్యనారాయణ శతకము

దైవ్యాపైజా, ౨౦ పుటలు, సత్యనారాయణాయను మకుటముతో ౧౦౬ శార్దూలముల్లేభవ్యత్వములు. గ్రంథకర్త: శ్రీయుత పండితారాధ్యుల నూర్యనారాయణకవిగారు, ముమ్మిశివరం, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

హిందూమతమునందలి సర్వశాఖాజన సంసేవ్యదైవతమున శ్రీఅన్నవరము సత్యనారాయణమూర్తివారి మాహాత్మ్యము భక్తిరసపూరితమున ప్రాథమికముగా వర్ణింపబడినది. శ్రీయుతులు చెల్లెళ్ళి వెంకటశాస్త్రిగారు, మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు మొదలగు వారు గ్రంథముయొక్క శయ్యను ప్రశంసించియున్నారు. సత్యనారాయణవ్రతసమయమున ప్రతిగృహమునందును పఠింపఁతగినది.

గ. స.

వీరకరవాలము

ఇది మ-రా-శ్రీ బైశిణ్డి రంగారెడ్డిగారు “గరమ్ తుత్ వార్” అను హిందీగ్రంథమునకు భాషాంతరీకరణముగఁ జేసిన ౧౮౨ (క్రాసు) పేజీల నవల. ఇది చరిత్రమును సంబంధించిన దనునో కాదో తెలియదు. కాని నవల చిన్నదైనను చాల రమణీయుముగ నున్నది. ఇందలి భయంకరపరిణామములు కొన్ని పాఠకులఁ జకితులఁ జేయుచున్నవి. మయూరధ్వజుని ప్రభుభక్తి పరాయణత, జగముల్లని భ్రాతృభక్తి, రణముల్లని కార్యదీక్ష, రాయసింహుని మూర్ఖపుష్టతల, శీలకతికృత జ్ఞత విక్కిలి చక్కగఁ బోషింపఁబడినవి. ఆయా విషయములం దాయావ్యక్త లాదర్శస్వరూపులు.

కాని రణముల్ల శీలవతిప్రేమహృదయమున గ్రహింపలేకపోవుట యొకలోపము కాగలదు. సౌమ్యవతీరణములల యనురాగము ఎచటను వర్ణింపఁబడకయే యిర్వరికిని వివాహము జరిగించినది. సౌమ్యవతీపాత్ర విచట చాల నీచముగ వివరణబడినది. ఆమె తన ప్రియుని ప్రాణములను గాపాడుటకై శీలవతిని బలి

యగునట్లు కోరినది. ఇట్టి తుద్రహృదయ రాజమహిషి యగుట—అందు రణముల్లని దేహయగుటయు ఉచితము ముగ లేదు.

రచన చక్కగ సాగినది. గ్రంథకర్త కీతికను వ్యావహారికాంధ్రమున వ్రాసినను గ్రంథమును గ్రాంథిక భాషనే వ్రాసెను. అచ్చటచ్చట “సభికులు” (సభ్యులనుటకు), “ధ్యేయిని” మొదలగు దుష్టప్రయోగములు కలవు.

హిందీగ్రంథము “గరమ్ తుత్ వార్” అయినను, కవి స్వతంత్రించి “వీరకరవాలము” అని నామ మిడి నట్లు కీతికలోఁ జెప్పఁబడినది. కాని యాపదము నాంధ్రీకరించిననో, మూలాభిప్రాయము చెవకుంఁ “వీరకరవాలము” అని మార్పుయే యుక్తము. కావునఁ గని స్వతంత్రించి చెప్పినట్లు వ్రాసికొననక్కఱలేదు. వీరకరవాల మనునర్థమున “గరమ్ తుత్ వార్” అనునది భాషాసంప్రదాయబద్ధపద (Idiomatic word) మని యెఱుంగవలెను. శ్రీరెడ్డిగారి రచనవలలను వ్రాసి భాషాసేవ నొనర్తురుగాక!

బులుసు వేంకటరమణయ్య,

తర్కసంగ్రహము

న్యాయవైశేషికముల సిద్ధాంతములను బాలురకుఁగూడ బోధపఱునట్లు సంగ్రహించి అన్నంభట్ట విద్వాంసుఁడు రచించిన తర్కసంగ్రహమున కిది యాంధ్రీకరణము. అనువాదకులగు బ్ర. శ్రీ మూలుగు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, ఆయుర్వేదవిద్వాంసు లగుటచే, ఆయుర్వేదమునకుఁ దర్కమునకుఁ గల సంబంధమును తెలుపు యరకమతదీపికయను వివరణమునుగూడ దీని యందుఁ గ్రోడీకరించియున్నారు. అన్నిశాస్త్రములకును న్యాయవైశేషికములతో సంబంధము కలదు. కాని శ్రీశాస్త్రిగారు ఆయుర్వేదవిద్యార్థుల యుపయోగార్థము ఆయుర్వేదమతములను నిరూపించు టెంతయు సముచితము. ఈయాంధ్రీకృతితో మూలము గూడఁ జేర్పఁబడుట బహుపకారకము.

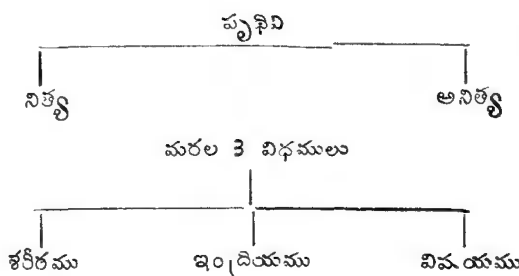

భాషాంతరీకరణము-అందు శాస్త్రగ్రంథాంధ్రీ కరణము చాల కష్టమైనది. కావున శ్రీశాస్త్రిగారంతటి జాగ్రూపమైనను ఈగ్రంథమునఁ గొన్నిదోషం గులు దొరలుట తప్పినదికాదు.

పుట ౧. మూలమున “పదార్థాన్ విభజ్యే. తత్ర ద్వ్యేతి” అని గలదు. ఇయ్యది న్యాయబోధినిలో నిది. ఇచ్చట మూలమున నెట్లు పడినదో తెలియకున్నది.

పుట ౨. మూలము “నిత్య పరమాణురూపా, అనిత్య కార్యరూపా. పున స్త్రివిధా” అని యీయఁ బడినది.

“ఈభూమి మరల మూడువిధములు” అని యాంధ్రీకరణము వేరేపేరాలోఁ గలదు. దీనింబట్టి నిత్యానిత్యస్వరూపయగు పృథివి యంతయు మూడు విధములని శ్రీశాస్త్రిగారి మతమును గ్రహింపవలసి యున్నది. “పదార్థవివరణనూచిక” లోని వారి వివరణమునాడ మీఁది ‘వారిమతమునే’ బలపరచుచున్నది, మాడుచు.

కాని నిత్య పరమాణుస్వరూపయగుట నచట నీభేదములు లేవు. అనిత్యయే మూడువిధములు. శ్రీ శాస్త్రిగారు మీఁదిరీతినే జలము-తేజస్సు-వాయువుల పట్లఁగూడ నూచించినారు. ఇది న్యాయ శాస్త్రవిరుద్ధమగు సిద్ధాంతము. * సా పున స్త్రివిధా” అను మూలపాఠమును గ్రహింపవలెను. ముదితగ్రంథములలో నట్లే కలదు.

పుట ౧౧. “దివ్యమన నీటిచే నార్చబడక వెలుఁగునది. బడబాగ్ని” అని శ్రీశాస్త్రిగారు మూలమున

లేని నూతనమార్గము త్రొక్కిరి. ఉపపత్తి యేమో? మఱియు బడబాగ్ని యంతరిక్షమున నుండదుకాన దివ్యముకాఁజాలదు. “దివ్యమభింధనం విద్యుదాది” అని మూలమునఁగలదు. ఇచ్చటి “అభింధన” మృగమనది విద్యుద్విశేషము. ఆదిపదముచే నూర్యచంద్రాదులను గ్రహింపవలసినదిగాని బడబాగ్నిని కాదు.

పుట ౩౯. మూలము “కార్యం ప్రాగభావప్రతియోగి.” తెలుఁగు “ప్రాగభావమునకు (తను పుట్టుచుకు పూర్వము లేకుండుచుకు) ప్రతియోగి (విరుద్ధము) కార్యము.” అని కలదు. కాని ప్రతియోగియనఁగా ఆధేయచురనుగాన విరుద్ధమును సర్థముఁ జెప్ప వీలు లేదు. ప్రాగభావము నాశ్రయించియుండునది కార్యము. అనఁగా కార్యము కాకపూర్వమే అభావముండునుగాని, కార్యమైనపిదప నుండదని భావము. మఱియుఁ బ్రతియోగియన విరుద్ధమని అర్థము చెప్పినచో “ప్రాగభావాప్రతియోగిత్వే సతి, ధ్వంసాప్రతియోగిత్వే సతి, అన్యోన్యభావభిన్నత్వే సతి అభావత్వ మత్యంతాభావత్వమ్” (న్యాయబోధిని) మొదలగు లక్షణములే విరోధింపఁగలవు. మఱియు “చతుర్వింశతీసంఖ్యా, జలేతు మధురపీవ. స ద్వివిధ సురభిరసురభిశ్చ” మొదలగు ముద్రాస్థాలిత్యము లచ్చటచ్చటఁ గలవు.

ఇదివఱకు కీ. శే. కం. వీరేశలింగముపంతులు గారు తర్కసంగ్రహము నాంధ్రీకరించియున్నారు. కాని శాస్త్రాంతరసంబంధప్రదర్శనపూర్వకముగ నిట్లు నూతనరీతిని ఎవరు నాంధ్రీకరింపలేదు. కావున శ్రీ శాస్త్రిగారి ప్రయత్నము కొనియాడఁదగియున్నది.

బులుసు వేంకటరమణయ్య.

ఆంధ్రీకృతలఘుసిద్ధాంతకౌముది

గీర్వాణభాషను లఘురీతిని వ్యాకరించుచు వరదరాజవండితుఁడు వ్రాసిన లఘుసిద్ధాంతకౌముది కిది తెలుఁగింపు. క్రానుసెజన ౪౫౬ పుటల గ్రంథము. చిట్టి

గూఢాదునందలి నారసింహసంస్కృతకళాశాలాపంఠి తులన బ్రహ్మశ్రీ చంద్రభల్ల నూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారును, ఉభయభాషా-సాహిత్య విద్యా-ప్రవీణ శ్రీమాన్ పంచాంగము వేంకట నరసింహాచార్యులు గారును దీనిని రచించిరి. తత్కళాశాలాధ్యక్షులగు శ్రీమాన్ శ్రీమత్తిరుమల నుదిమెళ్ల వరదాచార్యులు గారు ఈగ్రంథమున కుపాధ్యక్షము వ్రాసిరి. అందు సంస్కృతవ్యాకరణచరిత్ర సంగ్రహముగ నీయఁబడినది. కాని ప్రస్తుతాంధ్రీకరణముయొక్క బాగోగులు వివరింపఁబడియుండులేదు.

ఈగ్రంథమునఁ బాణినీయశాస్త్రములు-వార్తకములు-పరిభాషలు-ఆరీతిసే యుంచఁబడి వరదరాజ పండితకృతమున వృత్తిమాత్రము తూ-చాలుతప్పకుండు నాంధ్రీకరింపఁబడినది. గ్రంథకర్తలు సమర్థులగు విద్వాంసులగుటచే ఆంధ్రీకరణము కడజాగ్రత్తగానే చేయఁబడినదని చెప్పవచ్చును.

కాని గ్రంథమంతయు యథాశ్రుతముగ (మక్కి-కిమక్కిగా) తెలియింపఁబడినదని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. గ్రంథాదినుండియే కొన్ని యుదాహరణములఁ గనుఁగు.

పుట. ౨. పాలస్త్యం. ౧. 3. 3.

[వరదరాజపండితుని మూలము.] ఉపదేశేఽస్త్యం హ లిత్వోత్థాన్. ఉపదేశ ఆవ్యోచ్చారణం. నూత్రే వ్యవృత్తంపదం న-త్రాంతరా దనువర్తనీయం సర్వత్ర.

[తెలుఁగు] ఉపదేశమునఁ జివర నుండు హ లిత్వంజ్ఞక మగును. ఉపదేశమన మహేశ్వర-పాణిని-కాత్యాయన-పతంజలుల యాచార్యుల సుచ్చారణము. నూత్రమున లేని యావశ్యకపదముల నితరనూత్రముల నుండి గ్రహింపవలయును.

[ఇచ్చట మహేశ్వరాదుల యావ్యోచ్చారణమన సర్వ మేమో తెలియకున్నది.] మఱియు "నూత్రే వ్యవృత్త" మృనుదానికి వివరణము బాగుగ వ్రాయవలెను.

పుట. ౬. తెలుఁగు. "భి" లకు వివారము-శ్వాసము-అఘోషము.....మూలము "భి" వివారాః శ్వాసా అఘోషాశ్చ" అని. ఇచ్చట "భి" లని అనక, వివరించుట లెస్సగదా!

పుట. ౧౨. యస్మిన్ విధి స్తదాదా వత్ గ్రహణే.

"సప్తమ్యస్తే విశేషణీభూతే యో విధి రారభ్యతే స తదాదేర్జ్ఞేయః" అని మూలము. తెలుఁగు "అతమాత్రవోక్తమును—" అల్లనఁగా నేమో వివరించుట యుచిత మేమో!

మూలముకంటె భాషాంతరీకరణము సుగమమై వ్యాకరణజిజ్ఞాసువులు స్వతంత్రముగ నర్థముచేకొనఁ జీలరీతి నున్న నే దానివలనఁ బాఠకలోకమున కుపకారము కలుగఁగలదు. లేనిచో భాషాంతరీకరణము నకుఁ దగినంత ఫలము లేదు. ప్రస్తుతగ్రంథమును, లఘుసిద్ధాంతకామునిని సంస్కృతమునఁ జమవనిం తెవ్వరు (మాతనప్రవేశముకలవారు) ను స్వతంత్రముగ గ్రహింపఁజాలరు. గురువునొద్దఁ జమవుకొనునపు డిద్దాని కంటె మూలమే బహువికారక మునను. దీనితో సూలమునుగూడఁ జేర్చి ముద్రించినఁ జాలవలెను ఉపయోగ ముండెడిది. కాని యేలలో గ్రంథకర్త లట్లా సర్పలేదు.

వాకరణాదిశాస్త్రగ్రంథములు దేశభాషకు సంబంధించినవైనను, సర్వజనవేద్యములు కాక గుర్తులు లగును. అట్టిచో నొకభాషమునందైన వ్యాకరణమును వేఱొకభాషలో వ్రాయునపుడు మిగుల జాగరూకత వహించి, మూలాభిప్రాయము బాగుగ తమ భాషాంతరీకరణమున ప్రతిబింబించునట్లు రచించుట భాషాంతరీకర్తల ముఖ్యకర్తవ్యము.

అనువాదకులు మక్కికిమక్కిగా లఘుసిద్ధాంతకాముని నాంధ్రీకరించినను, మూలాభిప్రాయము చెడకుండఁ దీసికొనివచ్చుటయుఁ బ్రశంసింపఁదగిన విషయము. ఆంధ్రవిద్వాంసు లీగుణమును గ్రహించి గ్రంథకర్తల ప్రయత్నమును సఫలముగఁ జేయుదురుగాక!

బాలును వేంకటరమణయ్య

గ్రంథస్వీకారము

క్రొక్కారు

గ్రంథకర్త: జలవంకి కృష్ణస్వామిశర్మగారు, ఒంగోలు, నుంబూరుజిల్లా, క్రాసుపైజున 3౧ ఫుటలు, వెల రు ౦-౫-౦.

నీతిముక్తావళి

గ్రంథకర్త: మంత్రరావు వెంకటరత్నముగారు, తణుకుతాలూకా కాకరపర్రు. క్రాసుపైజున ౨౪ పేజీలు, వెల రు ౦ ౨-౦.

శివమహిమ్న స్తోత్రము

గ్రంథకర్త: వడ్డాది సీతారామాంజనేయులు గారు, మణిద్వీపము, ఖాకింకోవి, విశాఖపట్టణముజిల్లా, వెల రు ౦-౨-౦.

జీవనసంధ్య (సాంఘికనవల)

గ్రంథకర్త: వినోదుడు. సరస్వతీగ్రంథాల, కాకరపర్రు. క్రాసుపైజున ౧౧౭ ఫుటలు. వెల రు. ౦-౧౨-౦.

గానకళాచంద్రిక

గ్రంథకర్త: అరిపిరాల సత్యనారాయణచూర్తి గారు, సంగీతోపాధ్యాయులు, "సుందరవిలాస", గాంధీ నగరము, బెజవాడ. డెమ్మిపైజున 3౬౧ ఫుటలు, వెల రు ౨-౦-౦.

పత్రికలు

ప్రజాసంస్థ

సంపాదకులు: గాదె సింహాచలంపంతులుగారు, M. L. C., నుంబూరు, చందా సంవత్సరమునకు రు. ౨-౦-౦.

విశ్వకళ

సంపాదకులు: కుంగుర్తి నరసింహారావుగారు, గాంధీపేట, నుంబూరు. సంవత్సరపుచందా రు. ౧-౦-౦.

సరస్వతి

సంపాదకుడు: వెంపటి సత్యనారాయణగారు, విశాఖపట్టణము. సంవత్సరపుచందా రు. ౨-౫-౦.

మనవిమాటలు

ఆంధ్రపత్రిక రజతోత్సవము

ఆంధ్రపత్రికకు ఇరువదియైదేండ్లు నిండినవి. రజతోత్సవము జరుగకున్నను, సంచిక మాత్రము వెలువడినది. ఆంధ్రప్రముఖుల ఆశీర్వాదములతోను, అభినందనములతోను సంచిక యొప్పుచున్నది.

ఆంధ్రపత్రిక బాంబాయి నగరమున పుట్టినది. విజ్ఞానసంపన్నమగు తనదృష్టి నాంధ్ర దేశముపయి ప్రసరింపజేసినది. ఆ వెలుగుననే ఆంధ్రులు, తమ్మును, ప్రపంచమును కనుగొనగలిగిరి; తమయందు కనుపట్టెడు లోపములను గుర్తించి తమ్ము దిద్దుకొన మొదలిడిరి; క్రమముగా తమ జాతీయతను, వ్యక్తిత్వమును లోకమునకు చాటగలిగిరి; సాటి దేశములలో తమదేశమునకును, సాటిజాతులలో తమజాతికిని శౌరవమును సమకూర్చుకొనగలిగిరి. పెక్కులే? వారియందు నేడు సకలవిషయములను కనుపట్టుచున్న యభివృద్ధి యంతయు నాంధ్రపత్రికయే ప్రసాదించినది. ఇది సత్యము. ఇంకను ఆంధ్రులయెడ నిలిచియుండు లోపములకు వారి అలసతయే కారణము.

పత్రికాధిపతి యాంధ్రుడే. అయినను ఆంధ్రజనసహజమగు అలసత మొదలగు నవగుణము లాయనయెడ మృగ్యములు. అదిని సంపన్నుడు కాకున్నను ఉత్సాహము, ధైర్యము, స్థైర్యము, ఔదార్యము, కార్యదీక్ష మున్నగు సుగుణముల కాయన యునికి పట్టు. అబంగారు పల్లెమున కాంధ్రదేశమున చేర్చుగా గోడ లేకపోయినది. ఏకాకిగా దేశాం

తరమును జేరుకొనినాడు. ఆయన యుత్తమ పురుషులక్షణముల కదృష్ట దేవత చేయూత యిచ్చినది; పట్టినది బంగారము కాజొచ్చినది.

ఆయనది మన్వరము లేని మనస్సు ఆయన తనకు తావీయని దేశముజోలి తనకేల యని యూరకున్నవాడు కాదు; దాని దీనస్థితిని తిలకించినాడు; తదద్ధరణమునకయి కంకణము గట్టినాడు; తత్కార్యసాఫల్యమునకు సాధనమగు పత్రికను, ఆంధ్రముననే ప్రకటింప మొదలిడినాడు. ఆయనలోకజ్ఞుకకు, దూరదృష్టికి, దేశాభిమానమునకు నింతకంటె నిదర్శన మేమికావలెను?

ఆయన మొదట వారపత్రికను ప్రారంభించినాడు. తన యుద్దేశము సర్వాంగీణముగా సఫలమగుటకు అది యొక్కటి చాలదని తెలిసికొని తరువాత కొన్ని యేండ్లకే దినపత్రికనుగూడ ప్రారంభించినాడు. వ్యయ ప్రయాసములను లెక్కపెట్టుట ఆయన ప్రకృతికి గిట్టదు. కావుననే రెండుపత్రికలును నేటికిని నిరంతరాయముగా సాగుచున్నవి.

ఆయన దేశోద్ధరణాసక్తి పత్రికలను ప్రకటించుటతోమాత్ర మాగిపోయినది కాదు. నిరంతరము నితరములగు నుపాయములను కూడ వెదకుచుండును. తనవృద్ధయమునకు గోచరించిన యుపాయములకు రూపము నొనగుటయే యాయన యాదర్శము. అందుకయి తన యైశ్వర్యము సంతయు వినియోగించుటయే యాయనసంకల్పము. దేశమువిషయముననే కాదు, వ్యక్తివిషయమునను ఆయన యాదార్యము కుంటువడనిది. ఆయనను

అడిగి లేదనిపించుకొనిన యద్వైతహీను డుండు
నేని వా డబాగళ స్తనము.

ఆయనను విశ్వరూపున వేయిరాలు మిగుల
గలవారు ఆంధ్ర దేశమున న నేకులుగలరు. కాని
దేశ సేవాపరాయణు
లాయందు వేయి
వమతేని సరిపో
గలవారొక్కరేని
గానరాదు. నేడే
యననే. అట్టి
వ్యక్తి 'స భూతో
సభవిష్యతి?'

ఆయుదార
చరితుని ప్రాపున
నిరువది యైదేళ్లు
నుండి నిర్విఘ్నముగా
కొనసాగుచున్న ఆంధ్ర
పత్రిక ప్రసాదించు
విజ్ఞానసంపదను
కొల్లగొనుచున్న ఆంధ్రులకు, తత్ప్ర
త్రికకు రజతోత్సవమును
జరిపి, తదధిపతిని సన్మానించి
తమ కృతజ్ఞతను తెలుపుచు నానందించుట
ధర్మము.

శ్రీయుత కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు,
ఆంధ్రపత్రికాధిపతి.

ఇది సన్మానమహోత్సవముల యుగము.
ఎవరేనికాని, ఎప్పుడో, స్వార్థపరాయణులయి
యొనరించుకార్య మేదో యొకవంక, నొక

కొంతయే, యేకాంతరికో ఉపకరించినజాలును!
తదభిమానులు ప్రయత్నపూర్వకముగా వేల
కొలది ధనము నార్జించి వారికి సన్మానము
లను, మహోత్సవములను దేశముపేర జరుపు

దురు. ఆంధ్రపత్రిక నిరంతరము కావించుచున్న సేవ పరార్థమయినది. ఎల్లవంకల నాంధ్రుల కైరకు సహరిమితముగ నుపకరించునది. ఇట్టి పత్రిక నాంధ్రు లెల్లరు గాఢముగ సభిమానితురనకతప్పదు. కావున వారెల్లరు పత్రికను, తదధిపతిని అధికోత్సాహముతో, అధికవైభవముతో సన్మానింపవలసినవారు. కాని ఎవ్వరు నావిషయమున నించుకయైన ప్రయత్నించినట్లు, తుదకు మాటయైన తలపెట్టినట్లు కానరాదు.

సన్మానములయు,
ఉత్సవములయు

మాటయటుండుగాక! రెండున్నరకోట్ల ఆంధ్రులకు ప్రకృతమున్న దినపత్రిక ఆంధ్రపత్రిక యొక్కటియే. దేశకాలానుగుణమగు ప్రబోధము

కలుగుట కింకను ఎన్నియో పత్రిక లావశ్య కము లయి యుండ ఉన్న యాయొక్కపత్రిక కేని దేశీయులప్రోత్సాహము తగినంత కానరా కున్నది. అధికారి శ్రీమంతుడు, దేశాభిమాని, వ్యయప్రయాసములను లెక్కింపని యుదార శీలుడు కాన పత్రిక తనజీవితము నెట్లో నిలువబెట్టుకొని యున్నది. కానిచో నాంధ్రులకు పత్రికయే లేకపోవలసివది. పత్రికవలన ననేకవిధము లగు లాభముల బడయువారు దేశీయులు. తమ లాభమునకయి వారెంత కాలమేని యిట్లు లొక్కపక్కకిని అధికనష్టములకు పాలుచేయుట న్యాయముకాదు. ఉన్నదాని యునికినే స్థిరముచేసికొన బూనని వారు క్రొత్తపత్రికలను బయలుదేరచేయబోరు. ప్రత్యేకము వ్యక్తిత్వము, తాహతు లేని స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించుకొన నుబూటపడు నేటి యాంధ్రులు సంతతపరాశ్రయణము కళంకమని భావింపకపోవుట వింతకాదు.

ఆంధ్రులకు పత్రికలవిషయమున గల అనుభవ మత్యల్పము. నేటిపత్రిక లే యిందుకు తార్కాణము. కాని, ఉన్న పత్రికలలో, తెలిసియు తెలియక, లేనిపోని దోషములు నెన్నుటయందు వారి యనుభవము మిక్కిలి పెద్ద. మరియు పత్రికల ప్రాముఖ్యము మిన్ను ముట్టచున్న యీ కాలమున వాని ప్రయోజనమును గుర్తించగలవారు రెండున్నరకోటి యాంధ్రులలో నెందరో లేరు. ఇక పత్రికానిర్వహణము లాభకర మగుట యెట్లు సాధ్యము కాగలదు?

వివిధ దేశములను, వివిధవిషయములను గురించిన వివరములను, ప్రచారార్హము లగు

వానిని సేకరించి ప్రజలకు పంచిపెట్టి వారిలోక జ్ఞతకును, విజ్ఞానసంపదకును పుష్టిని చేకూర్చుట పత్రికలకు ధర్మము. సుసమర్థము లగు సంపాదననిర్వహణములు తద్ధర్మనిర్వహణమునకు ముఖ్యంగములు. వీని పరోక్షమున పత్రిక నిస్సారముగను, నిష్ప్రయోజకముగను పరిణమింపగలదు. పత్రికలయందు లోపములు గలుగుట కింకను నెన్నియో కారణములు గలవు. ఆంధ్రపత్రికయందును గొన్ని లోపములు గలవు; కాని, యందలి గుణబాహుళ్యమున నవి పరిగణనయోగ్యములు గావు. కార్యనిర్వాహకులు మునుముం దాలోపముల కవకాశము లేకుండ జూచుకొనదగుదురు.

ఇరువదయిదేండ్లనుండి బహుముఖముల దేశాభ్యుదయమున కుపకరించుచున్న యీ పత్రికకు స్థిరజీవనము కల్పించుట దేశీయులకు ముఖ్యకర్తవ్యము. పత్రికవలన తాము పొందిన నేలును స్మరించి, దానికి చిరస్థాయి త్వమును గుదిర్చి, భావికాలమునను దానివలన నితోధికలాభమునుబడయవలసినవారు వారు. వారందుకు బూనుకొని ముందనకు రానిచో పత్రికాధికారియేని దేశోపకారక మగు తన సంతానమునకు స్థిరజీవనమును కల్పించుట సమంజసము. సత్సంతానములు పరిమితఫలదము లయ్యును చిరంజీవములుగను, చిరకీర్తిదములుగను పేర్కొనబడినవి. పత్రికా సంతాన మంతకంటె నుత్కృష్ట మయినది. అది అపరిమితఫలదము. దానివలన గలుగు కీర్తి శ్రేయము లనిర్వాచ్యములు. దానితో సంతానముల సంఖ్య ఎనిమిది యగుచున్నది.

ఇట్టి యుక్త్యప్రసంతానము చిరంజీవముగా వెలయ జూచుట మిక్కిలి సముచితము.

ఇగువదిమై దేండ్లనుండి స్వార్థరహితమగు సంతఃకరణముతో నీ ప్రికామతల్లిని నడుపుచు, దేశమునకు సమున్నతిని చేకూర్చుచున్న ప్రికాధిపతియు, ప్రికాధిపతియొక్కయు, దేశీయులయొక్కయు అభిరుచుల ననుసరించి ప్రితికను నిర్వహించుచున్న సంపాదక బృందమును అత్యంతము నభినందార్థులు. నిరంతర దేశసేవాపరాయణమగు సాంధ్రపత్రికయు చిరంజీవిమై ఇంకను బహుగుణముగా దేశసేవను చేయుచుండునుగాక.

—

ధ న్య వా ద ము :

ధన్యమయినది. ఆంధ్రదేశము ధన్యమయినది. జీర్ణప్రాయముగ నుండిన యాంధ్ర కవితాసామ్రాజ్యము నుద్ధరించి దేశమునందు నాలుకెలుకుల విజయపతాకాలను ప్రతిష్ఠించి, యాంధ్రకవితకు శకపుగుఱు లనమించిన నిక్కంపు కవిసార్వభౌమునకు, సంకల్పించిన పష్టిపూర్తి మహోత్సవాభ్యర్హణను సర్వ లక్షణసంపన్నముగ, మహావైభవముతో నిర్వహించి సకలాంధ్రప్రదేశము కృతకృత్యమైనది. శతావధాను లొనరించిన మహోపకృతికిని, వారియందుగల అనూనగురుభక్తికిని

ఆంధ్రుల ఈయర్హణ యర్హమైవెలసినది. ఆంధ్ర ప్రదేశము మీ తెలుగున తన కర్తవ్యమును నిర్వహించి ధన్యత గన్నందుకు విశ్వభారతి సంతసించినది. కామితఫలప్రదాయిని, దేవి, కామేశ్వరి యీమహానీయునకు ఇతోధికాయురారోగ్యముల నొసంగి, తెలుగుకవితకు మతింత సొంపుపెంపులను గూర్చునట్లు అనుగ్రహించుగాత మని యాశీంసనము.

ఈ పష్టిపూర్తిమహోత్సవముతో బాటు గనే, శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారి. కాదుకాదు, తిరుపతివేంకటకవుల, మాయానేత్రములకు వీ రొక్కరే సాక్షాత్కరించు చున్నారు. శాశ్వతస్మృతిచిహ్నముగ వీరిరచనల నన్నింటిని సంపుటములుగ ప్రచురించుటకును, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తున బహుమతి పతకము నేర్పాటుచేయుటకును నిర్ణయింపబడినది. ఇవి రెండును అచిరకాలములోనే వారి శిష్యులు, ప్రశిష్యులు, తత్పరంజరలోకవారు, అభిమానులు. ఈవరుసకు రానివారు సున్న. — అందరి యాదరమున చూపుగొని తిరుపతివేంకటకవుల శాశ్వతస్మృతిచిహ్నము వెలయ గలదు. ఆంధ్రభారతికి ఈడురాని సేవ సర్వి శాస్త్రిగారు ధన్యులయినారు. అట్టి మహానీయునకు ఉడుతభక్తిగ పూజగావించి తెలుగు మాగాణమును ధన్యమయినది.

—

సాభిషాయ విశేషములు

ప్రపంచపరిణామ మనవరతమును సనంత రూపములను సంప్రాప్తమగుచున్నది. మమకారాహంకారాభిమానములు సంప్రాప్తమగుచున్న పరిణామపరంపరలను గ్రహించుటకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానము, వర్ణాభిమానము, జాత్యభిమానము, ధనాభిమానము, విద్యాభిమానము సాహిత్యాభిమానము, కళాభిమానము, వ్యాపారాభిమానము మతాభిమానాద్యభిమాన పరిణామములు ధర్మవ్యాజమునను గలుగజేయుచున్న మహాప్రళయము కాలాంతరమునను ధర్మావతరణమునకు సాధనంబైనను వర్తమానసమయమునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. వర్తమానసమయమునందభిమానపరిణామములు కామార్థారాధనములకును, పరపీడనమునకును వినియోగపడునటులాత్మోద్ధరణమునకును, ధర్మారాధనములకును, ఆత్మవికాసమునకును వినియోగపడజాలకున్నవి. ధర్మము కామార్థరూపముల, భక్తి, అభిమానరూపమునను నారాధింపబడుచు మహాప్రళయమునకు సాధనంబులుగ నున్నవి. అభిమానాంధకారబంధురమైన ప్రపంచమునందు జ్ఞానకాంతుల ప్రసారము దుర్లభముగ

నున్నది. అభిమానము సర్వత్ర ధర్మస్థానము నాక్రమించి బీభత్సరాజ్యము చేయుచున్నది. ధర్మాత్ముల ధర్మోపదేశము లరణ్యవోదనములుగ నున్నవి. అసిధారావ్రతమైన ధర్మానుష్ఠాన మసాధ్యమైనను ధర్మబోధయును బహిరశంఖారావమై నిర్బంధములకు పాలగుచున్నది. విశ్వవిప్లవమైన నిర్బంధావరణములం దాత్మవిశ్వాసమును, ఆత్మధర్మానుష్ఠానమును దురారాధ్యములుగ నున్నవి. ప్రపంచమునం దంతటను జరుగుచున్న యాగములు ధర్మారాధనకై ఏర్పడుచున్నను అర్థకామారాధనములకై వినియోగపడుచున్నవి. నానాదేశముల యుదంతమును, నానాసంస్థల యుదంతమును, సమావేశముల ప్రయోజనమును నీలత్వమునే సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. వర్తమాన కాలమునందు రాజ్యాంగములును, మతములును, ధనాగారములును, సంఘవ్యవస్థలును నీలత్వమున కే వినియోగపడుచున్నవి.

* * *

రాజ్యాంగములు

ప్రపంచవ్యవహారములందు సకల రాజ్యాంగములందును ఆత్మ విశ్వాసము బాహ్యసాధనములందు ప్రబలుచున్నది.

క్రేటు బ్రతును నందు సామ్రాజ్యాభిమాన భరితమైన జాతీయ ప్రభుత్వము ప్రబలి స్వాతంత్ర్యసంహారమున కుపక్రమించినది. స్వదేశ విదేశములందు పరాక్రమణమునకై చేయుచున్న ప్రయత్నములన్నియును విఫలములగుచున్నవి. ఒటావా ఒడంబడిక స్వదేశ ప్రయోజనములకు నిరర్థకమైనది. సామ్రాజ్యవాణిజ్యాభ్యుదయసంఘ మంతరించినది. ఆర్థిక మహాసభ, ఆయుధ వినర్జనసభ, నానాజాతి సమితి ధర్మప్రయోజనములకు నిరర్థకములైనవి. ఇంటను గెలువజాలని సామ్రాజ్యాభిమానులు వారి యభిమానమునంతయును నిస్సహాయులపట్లను చూపుటకు యత్నించుచున్నారు. ఇది ప్రపంచమునకు పరిపాటిమైన యుపాయము. ఔహాద్దులు శ్వేతపత్రముపట్లను, భారతరాజ్యాంగములపట్లను చూపుచున్న నిరసనభావ మధికార సామ్రాజ్యాభిమానమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. జాయింటు కమిటీ సమక్షమునను సామ్రాజ్యాభిమానులు చేసెడి ప్రశ్నలును, హోరుగారి ప్రత్యుత్తరములును బ్రిటీషురాజ్యాధికారుల సామ్రాజ్యాభిమానమును విశదము చేయుచున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానులకు స్వప్రయోజనములు గోచరించునటులు ధర్మప్రయోజనములు గోచరముగావు. సామ్రాజ్యాశయము లభోగతి పాలగుచున్నను స్వప్రయోజనమునకు గల ప్రతిష్ఠ ధర్మప్రయోజనములకు గలుగకున్నది. పరిపీడన మాత్రోద్ధరణమునకు గాక నాత్మ నాశనమునకు వినియోగపడుచున్నది.

జర్మనియందు నాజీపక్షము యూధుల నిర్బంధమునకు బూనుటయును విచిత్రముగ నున్నది. ఇరువదవ శతాబ్దియందు జర్మను ప్రజను పరిశుద్ధార్యజాతీయులను జేయబానుట పరిహాసాస్పదముగ నున్నది. కోప మితరులమీదను జూపుట సులభము; ఆత్మనిగ్రహము దుర్లభము. నిస్సహాయస్థితియందున్న స్వదేశీయ యూధులమీదను నాజీపక్షము దండయాత్రకు బూనుట జర్మనుల కోపానేతమునకు నిదర్శన మైనను నిగ్రహానగ్రహ సామర్థ్యమునకు నిదర్శనము గాదు. నాజీపక్ష మవలంబించుచున్న దురాగ్రహము దుర్బలమునకువలెను బలమునకు నిదర్శనము గాదు. నాజీపక్ష మవలంబించుచున్న దండనీతి సంగ్రామవ్యాపనమునకు వినియోగపడి మహాప్రళయమునకు సాధనం బగుచున్నది.

అమెరికా యవలంబించుచున్న జాతీయార్థికోద్ధరణవిధానమును స్వప్రయోజనములకు వినియోగపడినటులు ధర్మప్రయోజనములకు వినియోగపడుట లేదు. రూజువెల్టుగారి నిర్ణయములు, శాసనములు బాహ్యప్రయోజనములకు వినియోగపడినటు లాత్మవిశ్వాసమునకు వినియోగపడుట లేదు. ధర్మార్థముల సంరంభమునందు సర్వత్ర లర్థమునకుగల ప్రతిష్ఠ ధర్మమునకుగలుగ కున్నది. రుష్యాయందు ప్రవర్థమానమగుచున్న యర్థకామారాధనమును ధర్మప్రతిపత్తికి సాధనముగాకున్నది. ప్రపంచావృత్తిమైన వర్తమానవిషాదావస్థయందు జాతులకును, వ్యక్తులకును కర్తవ్యముగ్రాహ్య

ముగాకున్నది. సందిగ్ధస్థితియందు ప్రపంచ గౌరవమునకు పాత్రుడైన గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహధర్మసందేశము జిజ్ఞాసువులకు విమర్శనాచరణార్హముగ నున్నది. గాంధీ మహాత్ముని ఒగ్గి-వ వర్ధంతి సత్యాగ్రహ షర మార్గమును లోకమునకు బోధకము చేయు చున్నది

* * *

గాంధీమహాత్ముడు

గతించిన సోమవాసరమునను దేశము నం దంతటను జాతి మత కుల దశాభేదములు లేకను మహాత్ముని ఒగ్గి-వ వర్ధంత్యుత్సవ ములు మహావైభవముతో జరుపబడినవి. ఆటలు, పాటలు, సభలు, సంకీర్తనములు, సంభాషణములు, విశోదములు, వ్యాఖ్యాన ములు, విమానములు మొదలగునవి గాంధీ మహాత్ముని మహత్త్వమును విశదము చేసి నవి. మహాత్ముని జీవితమునం దెవరు సంభావించినటులు వారికి ఆశ్చర్యరూపవిశ్వాసములు గోచరించినవి. స్త్రీలు, బాల బాలికలు వారి గాఢభక్తిని వ్యక్తముచేసిరి. పండితులు ధర్మోపదేశములను చేసిరి. పామరులు మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ధనికులు ద్రవ్యమును సమర్పించిరి. జనులందరును జాతి మత కుల భేదములను విడిచి ధర్మమార్తికి మంగళగీతములను పాడిరి. ఈ మహోత్సవములు మహోదయసాధనములను ప్రపంచమునకు కరతలామలకము చేయు

చున్నవి. గాంధీమహాత్ముని జీవమూత్రయందు కర్మజిజ్ఞాస, ధర్మజిజ్ఞాస, బ్రహ్మజిజ్ఞాస ఆత్మార్థమైన స్థాయిభావమునందు లగ్నములై పూర్ణ యోగప్రభావమును లోకమునకు సువ్యక్తముచేసినవి. మహాత్ముని కర్మధర్మయూత్రలు ప్రజాలక్ష్యమును అర్థకామారాధనములందు లగ్నముచేసినటులు ధర్మానుష్ఠానమునందు లగ్నముచేయకున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు స్వరాజ్యకాములకు రాజ్యాంగనాయకుడు; సంఘసంస్కర్తలకు సంస్కరణసారాయణుడు; మతప్రవర్తలకు బ్రహ్మజ్ఞుడు; కర్మయోగులకు కర్మప్రియుడు; ధర్మజ్ఞులకు ధర్మాత్ముడు; శాంతికాములకు అహింసాదీక్షాసారాయణుడు; సత్యకాములకు సత్యాత్ముడు. గాంధీమహాత్మునిపట్ల ప్రజలకు బాహ్యలక్ష్యము గలిగినటు లాత్మలక్ష్యము గలుగకున్నది. ఆత్మసాధనరహితములైన బాహ్యసాధనములు పురుషార్థసిద్ధికి నిరర్థకములని మహాత్ముని ధర్మోపదేశము లనవరతము వ్యక్తముచేయుచున్నవి. ఆషరమార్గమును లోకమునకు వ్యక్తము చేయుటకై గాంధీమహాత్ముడు పూనిన కర్మానుష్ఠానము లోకమునకు కర్మానుష్ఠానమునకును, ధర్మానుష్ఠానమునకును షరమలక్ష్యముగ నున్నది.

గాంధీమహాత్ము డొక సంవత్సరము సత్యాగ్రహప్రస్థానమును విరమించిరి; సబర్మతి సత్యాగ్రహశ్రమమును హరిజనాశ్రమమును జేసిరి; నవజీవనముద్రణాలయమును నిర్మాలము చేసిరి. అర్థకామారాధనమునకై

ప్రపంచ మవలంబించిన మార్గమును ధర్మారాధనమునకై మహాత్ముడవలంబించు చున్న విధము వర్తమాన విషాదపరిస్థితులందు ప్రపంచమునకు ధర్మోపదేశమును జేయుటకు దగియున్నది. ధర్మమునకు ఆత్మగతమైన త్యాగము సాధనమైనటులు బాహ్యములైన అర్థకామములు సాధనములు గావు. బాహ్యసాధనములందైనను నిష్కామకర్మయోగమువలెను కామకర్మయోగము సాధనము గాదు. గాంధిమహాత్ముడు పూనిన కర్మయోగానుష్ఠానము సామాన్యులకు సాధ్యము గాకపోయినను బాహ్యకర్మానుష్ఠానమునందైనను వ్యవసాయపరాయణత్వము దుర్లభమైనది. గాంధిమహాత్ముని మహాత్యాగప్రస్థానము భారతీయులకువలెను సకల ప్రపంచమునకు కర్మయోగపరాయణమైన ధర్మయోగాభ్యాసమునకు మార్గదర్శకముగావలయును. ప్రపంచపరిణామమునకు గాంధిమహాత్ముని ధర్మయోగానుష్ఠానము వినియోగపడగల విధమును ప్రజానాయకులు గ్రహించుటకు మహాత్ముని ఆగి-వ వర్ధంత్యుత్సవములు సకలవిధములను వినియోగపడుచున్నవి. కీర్తిశేషులైన శ్రీమతి వసంతమ్మగారి జీవితము నీపరమార్థమునే భిన్నమార్గముననుసర్యముచేయుచున్నది.

* * *

వసంతమ్మగారు

గాంధిమహాత్ముడు ప్రాచ్యాత్మను పాశ్చాత్యసంస్కారాధారముననువ్యక్తముచేసిన కర్మ

యోగమును వసంతమ్మగారు పాశ్చాత్యాత్మను ప్రాచ్యసంస్కారాధారముననువ్యక్తముచేసి భారతీయుల కాశ్మసంస్కరణమును గలుగజేసినది. సంశయాత్ములైన భారతీయుల కాత్మవిశ్వాసమును గలుగజేయుటకు సకల రంగములందును వసంతమ్మగారి ప్రయత్నములు వినియోగపడినవి. ఆచారకర్మపాశబద్ధమైన భారతహృదయమునందు దాత్మవిశ్వాసమును, ప్రత్యభిజ్ఞానమును నుదయించినవి. మానవస్వాతంత్ర్యధ్వజారోహణమును చేయుటకు వసంతమ్మగారు చేసిన సేవ యపారము. అసేవ మతావరణబద్ధమై వాదప్రతివాదములకు మూలమైనను పాశ్చాత్యసంస్కారప్రతిహతమైన హృదయమునందు ప్రాచ్య సంస్థార సంస్కరణమును గలుగజేసినది. తరణోపాయమును, గమ్యస్థానమును తెలియకను సంశయములపాలైన ప్రజలకు ధర్మసంస్కారాంకురములను ప్రత్యక్షము చేసినను ధర్మస్వరూపము ప్రత్యక్షముగాకున్నది. నిత్యమైన ధర్మస్వరూపమును గాంధిమహాత్ము డఖిండమైన ఆత్మశక్తి సాధనమునను లోకకల్యాణమునకై వినియోగింపగల విధమును వారి ఆత్మచరిత్రము విశదముచేయుచున్నది. ఆత్మవిశ్వాసమే ఆంధ్రుల ప్రత్యభిజ్ఞానమునకును సాధనముగ నున్నది.

* * *

ఆంధ్రాభ్యుదయము

ఆంధ్రహృదయమునందును దేశావృతమైన ప్రత్యభిజ్ఞాన ముదయించినది. దేశము

నందంతటను దివ్యజ్ఞానము లుత్పన్నములై ఆత్మసంస్కరణము గలిగినది. జడ్డు కృష్ణమూర్తి గారి యవతార మాండ్రుల ప్రత్యభిజ్ఞానము నకు నిదర్శనము. ఆచారావరణపాశబద్ధమైన హృదయమునందు జ్ఞానకాఠిని ప్రసరించి నవి. వసంతమృగాది గురుత్వ వసంతోదమును, గలుగజేసినది. దేశమునందు సాహిత్యోపాసకులు, కళోపాసకులు, కర్మోపాసకులు, భక్త్యోపాసకులు, సంస్కర్తలు, సత్యాగ్రహులు బయలుదేరి ఆంధ్రహృదయావరణమును విశానవంతము చేసిరి. ఆంధ్రహృదయాంతరభంగములందు స్తంభితమైన సంభావనాశక్తి, రసస్వరూపశక్తి, ఉత్సాహశీలము బహిర్గతమగుట ప్రకటించినది. గతకాలోదంతమీపరిణామమును విశదముచేయుచున్నది. సాహిత్యవిశ్వాసమునకు శ్రీతిరుపతివేంకటేశ్వరకవులు చేసిన హాహాపకారము దేశావృతమైన కావ్యనిర్మాణములు విశదముచేయుచున్నవి. గతవారమునందు శ్రీ వేంకటేశాస్త్రిగారి పప్తిపూర్తి ఉత్సవసందర్భమునం దాంధ్రలోకము చూపిన యుత్సాహానందములు వారి హృదయసంస్కరణమునకు నిదర్శనములు. దేశమునందుత్పన్నములైన కావ్యములు, కళలు, సంస్కరణమార్గములు, జాతీయసంస్థాపనలు ప్రజాహృదయమునందుదయించిన ప్రత్యభిజ్ఞానమును వెల్లడి

చేయుచున్నవి. ఆత్మవిశ్వాసమునకు సాధనమైన నిర్మాణకార్యవిధానమునం దాంధ్రులు చూపిన శక్తుత్సాహములు నిందాస్తోత్రములకు పాలైనను ప్రజాసంకల్పమునకు నిదర్శనములు. వేంకటేశాస్త్రిగారు సక్రమించిన భావకావ్యములు పల్లవించి ఫలించి ఆంధ్రస్వాతంత్ర్యహృదయమునందు ప్రతిబింబించుచున్నవి. సత్యాగ్రహోద్యమ మాండ్రహృదయమునకు సహజమైన ఆత్మవిశ్వాసమును వికసింపజేసినది. ప్రపంచపరిణామమునందు ధర్మప్రతిష్ఠ, అదృష్టరూపమునను సకలార్థములను నిర్ణయించి నిరూపించుచున్నది. వర్తమానసందిగ్ధసమయమునందు ధర్మప్రతిష్ఠ ధర్మరాజు మైన అహింసాధారమునను ప్రతిష్ఠితము గావలసియున్నది. శ్రీమతి వసంతమ్మ సంస్కరణము, గాంధీమహాత్ముని వర్ధంత్యుత్సవము, వేంకటేశాస్త్రిగారి పప్తిపూర్తి ఉత్సవము, దేశావృతమైన ప్రబోధము, ప్రజల సూత్రవిశ్వాసమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు ప్రకటించిన త్యాగప్రస్థానము ప్రపంచమునందపూర్వమైన ధర్మసంచలనమునకు వివియోగపడ్చుచున్నది. ఆంధ్రులును సీధర్మమహోదయ సమయమునం దాత్మవిశ్వాసమును గలిగి, ఆత్మశక్తి నారాధించి ధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత

పద్మావతీచరణచారణ చక్రవర్తి—శ్రీ శివశంకర శాస్త్రిగారు	...	...	౯౬౨-౯౭౪
పిరదాసి—చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదుగారు	...	...	౯౭౫-౯౮౩
శ్రీ రాజా రామమోహనస్మృతి—వోలేటి పార్వతీశముగారు	...	...	౯౮౪
వేణీసంహారము—ద్రాపది—కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు	...	...	౯౮౫-౯౮౯
మడ్డుకత్త—ప్రశంసాలేఖము—బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు	...	...	౯౯౦
ప్రేమపాశము—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు	...	...	౧౦౦
దేవుడితో ముగ్ధురం, ఇకేమి?—అక్కరాజు ఆంజనేయులుగారు	...	...	౧౦౧-౧౦౩
అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయము—బంగోలు పద్మరాజుగారు	...	...	౧౦౪-౧౧౦
వినోదశిల్పము : కాగితముల తోరణములు—కొ. నరసింహాచారిగారు	...	...	౧౧౧-౧౧౨
“దేవునిపై విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానము”—నందివాడ చిదంబరంగారు	...	...	౧౧౩-౧౧౪
ప్రస్థానభేరి—డి. రాజశేఖర శతావధానిగారు	...	...	౧౧౫-౧౧౬
ప్రభుత్వవ్యాపారపరిమితి—శ్రీపాద గణపతిరావుగారు	...	...	౧౧౭-౧౧౮
వీరభద్రవిజయములు—కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు	...	...	౧౧౯-౧౨౦
హిట్లరు—జరుగుమిల్లి సాంబశివరావుగారు	...	...	౧౨౧-౧౨౨
భారతి—శలి శెట్టి రామారావుగారు	...	...	౧౨౩-౧౨౪
శిఖండి—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	...	...	౧౨౫-౧౨౬
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక—	...	...	౧౨౭-౧౨౮
వ్యవసాయపరిశోధనాలయముల ఆవశ్యకత—దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తిగారు	...	...	౧౨౯-౧౩౦
భారతీయవిద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	...	...	౧౩౧-౧౩౨
విద్యయొక్క పరమార్థము—ఆర్. యస్. పట్నాయక్ గారు	...	...	౧౩౩-౧౩౪
భారతము : పరమార్థప్రదర్శనము—నంజూరి బంగారయ్యగారు	...	...	౧౩౫-౧౩౬
బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటేశ్వరగారు	...	...	౧౩౭-౧౩౮
రోగవారసత్వము—వడ్డాది సీతారామారావుగారు	...	...	౧౩౯-౧౪౦
ఉపేక్షితము—కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు	...	...	౧౪౧-౧౪౨

యశోమూర్తి ఆనీబెసంటు—సి. అశ్వత్థనారాయణరావుగారు	...	...	...	...	౪౦౭—౪౦౮
సత్త్రమండలము : (కార్తిక, మార్గశిరమాసములు)—గొబ్బూరు	...	...	...	...	...
వేంకటానంద రాఘవరావుగారు	...	...	...	...	౪౦౯—౪౧౦
మిగడతఱకలు : వష్టిపూర్తి—శాస్త్రి	...	...	...	...	౪౧౩—౪౧౪
ఆంధ్ర విశ్వకలాపరిషత్తువారి దేశభాషాపరిషత్తులు—తు. వెంకట	...	...	...	...	...
రామయ్యగారు	...	...	...	...	౪౧౫—౪౧౬
నాగార్జునకొండ-బౌద్ధస్తూపము—కపిల కాశీశ్రీరావుగారు	...	...	...	...	౪౧౭—౪౧౮
ఆంధ్రభృగదయము : చంద్రుపట్ల రామారావుగారు; బుంగా అప్ప	...	...	...	...	...
రావు దేవుగారు; మోచర్ల శ్రీహరి రావుగారు; ప్రొఫెసరు	...	...	...	...	...
అల్లూరి నరసింహరాజుగారు; యం. రామచంద్రరావుగారు;	...	...	...	...	...
నీలంరాజు వెంకటశేషయ్యగారు	...	...	...	...	౪౨౧—౪౨౨
గ్రంథస్వీకారము	...	...	...	...	౪౨౯
మనవిమాటలు : ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము; విశలభాయి	...	...	...	...	...
పటేలు నిర్మాణము	...	...	...	...	౪౩౦—౪౩౧
సాభిప్రాయ విశేషములు	...	...	...	...	౪౩౨—౪౩౩

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు : పక్షి; తీయనితలపులు

సాధారణ చిత్రములు : చంకదేవి జలపాతము, కుత్తాలము; విశ్రాంతి; పొందామర కొలను; వేకువ; క్రొత్తబౌద్ధాలయము - మూలగాంధారకుటీవిహారము, సారనాథము; గంగాఘట్టములు, కాశీ; కేదారగౌరీవ్రతము; నాగార్జునకొండ బౌద్ధస్తూపచిత్రములు; ఆనీబెసంటు చిత్రములు; వ్యంగ్యచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

